

SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Ana Bilim Dalı

ÇİN'İN DÖVİZ KURU POLİTİKALARININ ABD VE TÜRKİYE DIŞ TİCARETİNE ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Bahar DURSUN

Sivas
Ocak 2020

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Ana Bilim Dalı

ÇİN'İN DÖVİZ KURU POLİTİKALARININ ABD VE TÜRKİYE DIŞ TİCARETİNE ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Bahar DURSUN

Tez Danışmanı:
Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim KAYA

Sivas
Ocak 2020

KABUL VE ONAY

Üniversite : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : İktisat Ana Bilim Dalı
Tezin Başlığı : Çin'in Döviz Kuru Politikalarının ABD ve Türkiye Dış Ticaretine Etkisi
Savunma Tarihi : 25.12.2019
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim KAYA

Unvanı – Adı Soyadı

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Adem DOĞAN
Üye : Doç. Dr. Türker ŞİMŞEK
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim KAYA

Oy Birliği

Oy Çokluğu

Bahar DURSUN tarafından hazırlanan “Çin'in Döviz Kuru Politikalarının ABD ve Türkiye Dış Ticaretine Etkisi” başlıklı tez, kabul edilmiştir. ../.../.....

Prof. Dr. Ahmet ŞENGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa-bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

29/01/2020

Bahar DURSUN

TEŐEKKÜR

İlk olarak, bu tez çalışmasında daima yanımda olan ve beni destekleyen sevgili anneme ve babama, tez çalışmamın her aşamasında yardımını benden esirgemeyen ablam Serpil DURSUN'a, kardeşlerim Zilan DURSUN ve Deniz DURSUN'a teőekkür ederim. Ayrıca tüm tez süreci boyunca bana yol gösteren sayın değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim KAYA'ya çok teőekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
ÖZET	xi
ABSTRACT	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	7
1. DÖVİZ KURU VE DÖVİZ KURU SİSTEMLERİ	7
1.1. Kavramsal Olarak Döviz Kuru	7
1.2. Döviz Kurunun Oluşması	8
1.2.1. Döviz Talebi	8
1.2.2. Döviz Arzı	9
1.3. Alış Kuru, Satış Kuru, Kur Marjı	9
1.4. Nominal Döviz Kuru	10
1.5. Reel Döviz Kuru	11
1.6. Düz Kur/ Çapraz Kur	11
1.7. Spot İşlemler	12
1.8. Vadeli Döviz İşlemleri	13
1.9. Döviz Piyasası	13
1.10. Döviz Spekülasyonu	14
1.11. Döviz Opsiyonları	15
1.12. Döviz Arbitrajı	15
1.13. Döviz Swapları	15
1.14. Sürünen Döviz Kuru	16
1.15. Konvertibilite	16
1.16. Devalüasyon	17
1.16.1. Marshall – Lerner Kuralı	17
1.17. Revalüasyon	18
1.18. Döviz Kuru Sistemleri	19

1.18.1. Sabit Kur Sistemi	20
1.18.1.1. Ayarlanabilir Sabit Kur Sistemi	20
1.18.1.2. Döviz Kontrolü	21
1.18.2. Esnek Kur Sistemi	22
1.19. Ara Döviz Kuru Rejimleri	23
1.19.1. Gözetimli Dalgalanma	23
1.19.2. Kaygan Kur	23
1.19.3. Ortak Dalgalanma	24
1.19.4. Döviz Kuru Bandı	24
İKİNCİ BÖLÜM	25
2. ÇİN HAKKINDA GENEL BİLGİLER VE DÖVİZ KURU POLİTİKALARI..	25
2.1. Genel Bilgiler	25
2.2.1. Konumu-Sınırları	26
2.2.2. Çin Dili ve Yazısı	27
2.2.3. Çin'in Etnik Yapısı ve Dini	27
2.2.4. Çin'in Nüfus Yapısı	27
2.2.5. Çin'de Devlet Yapısı	28
2.2.6. Çin'de İdari birimler	28
2.2.7. Çin'in Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	30
2.3. Çin Tarihinde Hanedanlar	32
2.3.1. Hanedanlar Hakkında Kısa Bilgiler	32
2.4. Yabancı Ülkelerin Çin'e Müdahalesi	34
2.4.1. Afyon Savaşları	35
2.4.2. Taiping Ayaklanması	35
2.4.3. İkinci Afyon Savaşı	36
2.4.4. Yüz Gün Reformları	36
2.4.5. Boksör İsyanı	37
2.5. Hanedandan Cumhuriyete Geçiş	38
2.5.1. Chiang Kaishek Dönemi	38
2.5.2. Mao ve Komünist Parti	40
2.6. Çin'de Dışa Açılımın Başlatılması	43
2.6.1. Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)	45

2.6.2. Dünya Ticaret Örgütü ve Çin	45
2.7. Çin'in Genel Ekonomik Yapısı	48
2.7.1. Çin'in Yönetim Yapısı ve Ekonomiye Etkisi	48
2.7.2. Çin'de Tarım Sektörü	49
2.7.3. Çin'de Sanayi Sektörü	49
2.7.4. Çin'de Bulunan Madenler	50
2.7.5. Çin'de GSYH ve Büyüme	51
2.7.6. Çin'in Belirli Yıllara Göre Ekonomik Değerleri	52
2.8. Çin'in Dış Kaynaklı Ekonomik Büyümesi	55
2.8.1. Ucuz İş Gücü	55
2.8.2. Çin'e Yapılan Dış Yatırımlar	56
2.9. Çin'in Dış Ticareti	60
2.9.1. Çin'de İhracat	60
2.9.2. Çin'de İthalat	64
2.10. Çin Komünist Partisi'nin Ülke Yönetimi ve Oluşan Sorunlar	69
2.11. Çin'de Bankacılık	72
2.12. Çin Döviz Kuru	75
2.12.1. Çin'in Döviz Kuru Politikaları Tarihi	75
2.12.2. Çin Döviz Rezervi	81
2.12.3. Renminbi'nin Uluslararasılaşması	85
2.12.4. Kur Politikalarının Dönemlere Göre Uygulanması	87
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	89
3. ÇİN'İN ABD VE TÜRKİYE İLE DIŞ TİCARETİNDE YUANIN DEĞERİ	89
3.1. Çin ile ABD Arasında Tarihi İlişkiler	89
3.2. Amerika Birleşik Devletleri'nde Dış Ticaret	89
3.2.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde İhracat	90
3.2.2. Amerika Birleşik Devletleri'nde İthalat	92
3.2.3. Amerika Birleşik Devletleri'nde Dış Ticaret	94
3.3. Amerika Birleşik Devletleri ile Çin'in Dış Ticareti	95
3.3.1. Politikalara Göre Yuanın Değeri	97
3.4. Yıllara Göre ABD-Çin Dış Ticareti ve Yuanın Değeri	98
3.4.1. 1980-1994 Yılları Arası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri	98

3.4.2. 1994-2000 Yılları Arası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri.....	99
3.4.3. 2001-2008 Yılları Arası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri.....	100
3.4.4. 2008-2010 Yılları Arası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri.....	103
3.4.5. 2010 Yılı Sonrası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri.....	105
3.4.6. Amerika Dış Ticaret Açığının ve Yuanın Değerlenmesinin Sonuçları	107
3.5. Çin'in Amerika ile Dış Ticareti ve Yuan	109
3.6. Çin'in Döviz Biriktirmesinin 2008 Finans Krizine Etkisi.....	111
3.7. Chimerica	115
3.8. Çin-ABD Dış Ticaretinde Yuanın Değeri Sorunu.....	117
3.8.1. Manipülasyon Suçlamaları	117
3.8.2. Manipülasyon İddiaları Sonucu Tarifeler	119
3.8.3. Tarifelerin ABD-Çin Dış Ticaretine Etkisi.....	123
3.9. Türkiye ile Çin'in Dış Ticareti	126
3.9.1. Türkiye'de Gerçekleştirilen İhracat ve İthalat.....	126
3.9.2. Türkiye'nin Dış Ticaret Açığı.....	129
3.9.3. Türkiye ile Çin'in İlişkilerinin Kısa Tarihi.....	130
3.9.4. Türkiye'nin Çin ile Dış Ticareti.....	131
3.9.5. Türkiye'nin Çin ile Dış Ticareti ve Yuanın Değeri	132
3.9.5.1. 1980-1994 Yılları Arası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri.....	132
3.9.5.2. 1994-2001 Yılları Arası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri.....	134
3.9.5.3. 2001- 2008 Yılları Arası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri.....	136
3.9.5.4. 2008 Yılı Sonrası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri	138
3.10. Çin'in Türkiye ile Dış Ticareti ve Yuanın Değeri.....	142
3.11. Türkiye ile Çin Arasındaki Dış Ticaretin ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi	144
SONUÇ.....	147
KAYNAKÇA	153
ÖZ GEÇMİŞ.....	171

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASEAN	: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
B.A.E.	: Birleşik Arap Emirlikleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CNY	: Çin Yuanı
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
ÇSTB	: Çin Sanayi ve Ticaret Bankası
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DYSY	: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırımlar
FED	: Merkez Bankaları Sistemi
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
RMB	: Renminbi
SDR	: Özel Çekme Hakları
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞİÖ	: Şangay İşbirliği Örgütü

USD : Amerikan Doları
TCMB : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TL : Türk Lirası
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
TÜFE : Tüketici Fiyatları Endeksi
UNCTAD : Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
vs. : vesaire
WTO : Dünya Ticaret Örgütü
yy. : yüzyıl

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1. TCMB 05.12.2019 Tarihli Döviz Alışı ve Satışı Tablosu	10
Tablo 1.2. TCMB 05.12.2019 Tarihli Çapraz Kur Değerleri.....	12
Tablo 2.1. Çin Halk Cumhuriyeti Hakkında Genel Bilgiler	26
Tablo 2.2. Çin'in Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	30
Tablo.2.3. Çin'de Hanedanlar Dönemleri	32
Tablo 2.4. Yıllara Göre Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık.....	49
Tablo.2.5. Yıllara Göre İnşaat Dâhil Sanayi Sektörü Göstergeleri.....	50
Tablo 2.6. Çin'in Yıllara Göre Büyüme Oranları	51
Tablo 2.7. Çin'in Belirli Yıllarda Ekonomik Göstergeleri	52
Tablo 2.8. Çin'e Doğrudan Yabancı Yatırımlar Girişi (Milyon ABD Doları)	57
Tablo 2.9. Doğrudan Yabancı Yatırımlar Çıkışı (Milyon ABD Doları).....	58
Tablo 2.10. 2016-2017 Yılı Bölgelere Göre Başlıca DYY'nin Geldiği Ülkeler (10000 \$)	59
Tablo 2.11. 1993-2018 Yılları Arası Çin'in Toplam Ürün İhracatı.....	61
Tablo 2.12. Çin'in İhracat Yaptığı Ülkeler (Bin ABD Doları).....	63
Tablo 2.13. 1993-2018 Yılları Arası Çin'in Toplam Ürün İthalatı.....	65
Tablo 2.14. Çin'in İthalat Yaptığı Ülkeler (Bin ABD Doları).....	66
Tablo 2.15. 2017 Yılı İhracatçı ve ithalatçıların Bulunduğu Yere Göre Mal İhracatı- İthalatı Rakamları (100 Milyon ABD Doları)	68
Tablo 2.16. Çin'de Yıllara Göre Para Arzları (%).....	74
Tablo 2.17. Yıllara Göre Çin Döviz Kuru (Renminbi-Dönem Ortalaması)	78
Tablo 2.18. Çin'de Altın ve Döviz Rezervleri (100 Milyon ABD Doları).....	83
Tablo 3.1. ABD'nin 1983-2018 Yılı Toplam Ürün İhracatı (Milyon ABD Doları).....	90
Tablo 3.2. ABD'nin İhracat Yaptığı Ülkeler (Bin ABD Doları)	91
Tablo 3.3. ABD'nin Yıllara Göre Toplam Ürün İthalatı (Milyon ABD Doları)	92
Tablo 3.4. ABD'nin İthalat Yaptığı Ülkeler (Bin ABD Doları)	93
Tablo 3.5. 1985-2001 Yılları Arası ABD-ÇHC Dış Ticaret Değeri (Milyon \$).....	98
Tablo 3.6. 1985-1994 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY).....	99
Tablo 3.7. 1994-2001 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY).....	100
Tablo 3.8. ABD'nin Yıllara Göre Çin'e Toplam Ürün İhracatı-İthalatı (Bin \$).....	101

Tablo 3.9. 2001-2008 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)	102
Tablo 3.10. ABD’de Doların Değeri ve Enflasyon Oranı	103
Tablo 3.11. ABD’nin Yıllara Göre Çin’e Toplam Ürün İhracatı-İthalatı (Bin \$).....	104
Tablo 3.12. ABD’nin Yıllara Göre Çin’e Toplam Ürün İhracatı-İthalatı (Bin \$).....	105
Tablo 3.13. 2008-2017 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)	106
Tablo 3.14. Çin’in Yıllara Göre ABD’ye Ürün İhracatı-ABD’den Ürün İthalatı (Bin \$)	109
Tablo 3.15. ABD-Çin 2018-2019 Yılı Aylık İhracat –İthalat Oranı (Milyon \$).....	124
Tablo 3.16. Türkiye’nin Yıllara Göre Ürün İhracatı ve İthalatı (Milyon ABD Doları)	127
Tablo 3.17. Türkiye’nin İhracat Yaptığı Ülkeler (Bin ABD Doları).....	128
Tablo 3.18. Türkiye’nin İthalat Yaptığı Ülkeler.....	129
Tablo 3.19. Türkiye’nin Dış Ticaret Dengesi (Bin ABD Doları).....	129
Tablo 3.20. Türkiye’nin Çin ile Dış Ticareti (ABD Doları).....	133
Tablo 3.21. 1985-1994 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)	133
Tablo 3.22. Türkiye’nin Çin ile Dış Ticareti (ABD Doları).....	135
Tablo 3.23. 1994-2001 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)	135
Tablo 3.24. Türkiye’nin Çin ile Dış Ticareti (ABD Doları).....	137
Tablo 3.25. 2001-2008 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)	137
Tablo 3.26. Türkiye’nin Çin ile Dış Ticareti (ABD Doları).....	139
Tablo 3.27. 2008-2017 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)	139
Tablo 3.28. Yıllara Göre Para Birimlerinin Değeri	141
Tablo 3.29. Çin’in Türkiye ile Ticareti (Bin ABD Doları)	143
Tablo 3.30. 2001-2017 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)	143

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1. Devalüasyon Sonucu Oluşan J Eğrisi.....	18
Şekil 2.1.Çin'in İdari Birimleri.....	29
Şekil 2.2. 1950-2018 Yılları Arası Çin'in Kişi Başına Düşen Milli Geliri	54
Şekil 2.3. 1870-2018 Yılları Arası ABD'nin Kişi Başına Düşen Milli Geliri.....	55
Şekil 2.4.Çin'in 2018 Yılı Aylara Göre Döviz Kuru Değerleri.....	80
Şekil 2.5.Çin'in 2019 Yılı Aylara Göre Döviz Kuru Değerleri.....	81
Şekil 2.6.Çin'in 2018- 2019 Yılları Arası Aylık Döviz Rezervleri.....	85
Şekil 3.1. Ükelere Göre Amerika Birleşik Devletleri'nin Dış Ticaret Dengesi	94
Şekil 3.2. Çin Döviz Kuru Grafiği.....	97
Şekil 3.3. ABD-Çin Ticaret Dengesi	107
Şekil 3.4. Çin'in ABD Hazineleindeki Varlıkları	112
Şekil 3.5. FED Fon Oranı	113
Şekil 3.6. Bölüm 301 Tarifeleri Listesi	120
Şekil 3.7. ABD ile Çin'in Uyguladığı Tarifeler	121
Şekil 3.8. Bir Kuşak Bir Yol Güzergâhı.....	145

ÖZET

Bir süredir dışa kapalı politikalar izleyen Çin, Mao döneminden sonra dışa açılmaya başlamış ve yabancı ülkeler ile olan ilişkilerini arttırmıştır. Çin, dış ticaretinde ihracata dayalı bir büyüme izlemiş bu nedenle yuanın değerine önem vermiştir. Ülke parasının değeri uygulanan politikalar neticesinde değiştirilmiş ve yuan Çin dış ticaretini yönlendirmeye başlamıştır. Bu tezde, Çin'in değiştirilen döviz kuru politikalarının ABD ve Türkiye'nin dış ticaretine etkisi araştırılmış ve ülkeler arası dış ticarete döviz kuru değerinin önemi vurgulanmıştır.

Sunulan bu çalışmada ülkenin tarihi, değiştirilen ekonomik yapısı ve yönetim şekli ile ilgili bilgiler verilmiştir. Çin'in yıllara göre uygulamış olduğu döviz kuru değerleri ve politikaları açıklanmış, Amerika ve Türkiye dış ticareti üzerindeki etkileri Türkiye İstatistik Kurumu, World Trade Organization Data, Trade Map, UNCTADSTAT, The World Bank Data, United States Census Bureau ve China Statistical Yearbook'tan alınan veriler ile incelenmiştir. Bu tez ile Çin'in yıllara göre uygulamış olduğu döviz kuru politikalarının ABD ile Türkiye dış ticaretini olumsuz etkilediği sonucuna varılmış, ABD ile Çin arasında başlayan döviz manipülasyonu sorununun temeli gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çin, Çin Döviz Kuru, Yuan, ABD-Çin Dış Ticareti, Türkiye-Çin Dış Ticareti, Manipülasyon, ABD ile Çin Arasındaki Tarifeler.

ABSTRACT

China, which has been pursuing closed policies for a while, started to expand abroad after the Mao era and increased its relations with foreign countries. China has followed an export-based growth in its foreign trade, so it has given importance to the value of yuan. The value of the country currency was changed as a result of the policies implemented and yuan started to direct Chinese foreign trade. In this thesis, it has investigated that the effect of China's changed exchange rate policy on the United States' and Turkey's foreign trade and the importance of foreign trade between the countries in the exchange rate value is highlighted.

In this study, the information is given about the history of the country, the changed economic structure and management style. In the study, the exchange rate values and policies that China has implemented over the years are explained. The effects of this situation on the United States' and Turkey's foreign trade examined with the data received from the Turkey Statistical Institute, World Trade Organization Data, Trade Map, UNCTADSTAT, The World Bank Data, United States Census Bureau and China Statistical Yearbook. With the exchange rate policies that China has implemented over the years, has concluded that the negative impact of foreign trade of the US and Turkey. The basis of the currency manipulation problem between the USA and China has been demonstrated.

Keywords: China, Chinese Exchange Rate, Yuan, US-China Foreign Trade, Turkey-China Foreign Trade, Manipulation, Tariffs between USA and China.

GİRİŞ

Uluslararası ticaretin gelişmesi ile birlikte dış ticarete çeşitli para birimleri kullanılmaya başlanmıştır. Ülkeler ekonomik durumlarına ve uyguladıkları dış ticaret politikalarına göre döviz kurlarını ayarlamış, kimi ülkeler kurlarını serbest bırakırken kimi ülkeler sabit tutmuştur. Sabit döviz kuru uygulayan ülkeler ise devalüasyon veya revalüasyon yaparak ulusal paralarının değerini değiştirmiştir.

Çin geniş sınırlara, kalabalık nüfusa ve güçlü bir ekonomiye sahiptir. Geniş sınırlar Çin'in birçok ülke ile komşu olmasına olanak sağlamıştır. Ülke geçmişte genel olarak komşularıyla ya da kendisine yakın olan devletlerle savaşmıştır. Çin'in kalabalık nüfusu birçok ülkenin dikkatini çekmiş, ülkeler büyük Çin pazarına girmek istemiştir. 19. yüzyılda başlayan Afyon Savaşları ile başta İngiltere olmak üzere çeşitli ülkeler Çin'den imtiyazlar istemeye başlamıştır. Ayrıca bu dönemde ülkede sosyal ve dinsel iç ayaklanmalar görülmüş bu ayaklanmaları fırsat bilen yabancı ülkeler tekrardan Çin'e saldırmıştır. Aynı dönemde ülke İngilizlerin yanı sıra Fransa, Rusya ve ABD ile de karşı karşıya gelmiştir. Ülke 19. yüzyılda sadece Avrupalı devletlerle değil Japonya ile de savaşmıştır. Çin birçok zenginliği elinde bulundurduğu için kendisini üstün görmüş, dünya üzerinde meydana gelen değişikliklere önem vermemiştir. Ülke kendisini savunmada başarısız olmuş, Qing Hanedanı yıkılmış ve 1912 yılında Çin Cumhuriyeti kurulmuştur.

1949 yılında Komünist Parti lideri Mao yönetime geçmiştir. Mao döneminde ülkenin ekonomik yapısının inşasına yeniden başlanmış, çeşitli alanlarda reformlar yapılmış, ülkede özel mülk olan topraklar devletleştirilmiştir. Mao dış siyasetinde, yabancı ülkeler ile olan siyasi ve diplomatik ilişkilerini azaltmıştır. Bu dönemde içe kapanık katı politikalar izlenmiş, ekonomide sosyalist bir yapı benimsenmiş ve dış ticaret sınırlı tutulmuştur. Mao döneminde yapılan düzenlemelerin hem olumlu hem de olumsuz sonuçları olmuştur (Mitter 2012: 74; Akçay 2010: 136).

Çin'de Mao'nun vefatından iki yıl sonra 1978 yılında Deng Xiaoping yönetime geçmiş ve dışa açılmayı yavaş yavaş başlatmıştır. Merkezi planlama ile yürütülen ekonomi, kapitalist rejime doğru yakınlaştırılmış, sosyalist piyasa ekonomisi olarak adlandırılmıştır. Dışa açılıma süreci çeşitli düzenlemeler ve

yeniliklerle hızlandırılmıştır. Mao döneminde sınırlı tutulan dış ticaret ve ekonomik ilişkiler arttırılmıştır. Çin çeşitli uluslararası kuruluşlara üye olmuş ve bazı kuruluşlara da önderlik etmiştir (Sezen 2009: 202; Caose, Wang 2015: 80-81).

Ülke nüfusunun kalabalık olması Çin'in devasa bir iş gücüne sahip olmasına yol açmıştır. Çin, bol ve ucuz iş gücünü lehine kullanmış, birçok yatırımı ve firmayı ülkesine çekmiştir. Tablo 2.8'e bakıldığında Çin'in dışa açılmasıyla birlikte ülkeye çok sayıda doğrudan yabancı yatırımlar gelmiş ve Çin'de hızlı bir büyüme gerçekleştirmiştir. Ülke dış ticaretinde ihracata dayalı büyümeyi seçmiş ve bunu destekleyici politikalar uygulamıştır. Çin birçok ürünün ihracatını ve ithalatını yapmaktadır. Tablo 2.11 ve Tablo 2.13'te yer alan bilgilere göre 2018 yılında Çin'in toplam ürün ihracat değeri 2.486.695 milyon dolar, toplam ürün ithalat değeri 2.135.748 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Çin'in dış ticaretinin hızlı bir şekilde artmasında uyguladığı döviz kuru politikasının da büyük bir etkisi vardır.

Mao döneminden sonra yerel yönetimlerin kazandığı dövizler üzerindeki sıkı kontroller yavaşça azaltılmıştır. Renminbinin değeri 1980'lerin başında yüksek tutulmuş, ithalat artmıştır. Zamanla bu durum dış ticaret şirketlerini olumsuz etkilemiş, yeni bir döviz kuru sisteminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu dönemde ikili döviz kuru sistemi uygulanmış, dış ticaret şirketleri daha gerçekçi bir kur üzerinden ticaretlerini gerçekleştirirken, bu şirketlerin dışındaki kesimler farklı bir kur üzerinden işlemlerini sürdürmüşlerdir. Bu ikili döviz kuru sistemi ile birçok sorun ortaya çıkmış, kurlar arasındaki fark gittikçe artmıştır. 1985 yılında ikili kur sistemi kaldırılmış, 1994 yılında kurlar birleştirilmiştir. Bu yıl ülke parası 1 dolar= 8,2 yuan olacak biçimde dolara sabitlenmiş ve uzun yıllar yuanın değeri düşük tutulmuştur. Bu yıllarda Çin dış ticaretinde büyük artış yaşanmış, ihracat rakamları hızlı bir şekilde yükselmiştir (Yılmaz, Koyuncu 2005: 49). Bu durum başta ihracata dayalı büyüyen ekonomiler olmak üzere pek çok ülkeyi olumsuz etkilemiştir. Çin yuanın değerini düşük tutarak tepkileri üzerine çekmiş, 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmuş ve çeşitli koşulları yerine getireceğini açıklamıştır. Üyelik sonrası ülke dış ticaretindeki artış hızlı bir şekilde devam etmiştir.

Değişen dünya ekonomisi ve koşulları Çin'i döviz kuru politikasını değiştirmeye itmiştir. Çin Halk Bankası 2005 yılında döviz kuru politikasını

değiştirmiş ve kontrollü (yönetimli) dalgalı döviz kuru rejimine geçmiştir. Bu rejime göre kurlar piyasadaki arz ve talep tarafından belirlenmiş, renminbi dolardan bağımsız bir hale getirilmiş ve \pm %0,3 oranında dalgalanmaya izin verilmiştir. Geçen yıllarda bu dalgalanma oranında artış meydana gelmiş, 2008 krizi ile yuan dolara bağlanmış, 2010 yılında tekrardan dolardan bağımsız bir hale getirilmiştir (<http://www.pbc.gov.cn/english/130721/2831438/index.html>).

Çin önceki dönemlerin aksine yuanın değerini arttırmaya yönelik düzenlemeler başlatmıştır. Çin ülke parası üzerindeki dış baskıları azaltmak, yuani daha istikrarlı ve uluslararası ticarete kullanılan bir para haline getirmek için hedefler belirlemiş ve bu yönde çalışmalar yapmıştır. 2015 yılında kur politikasında düzenlemelere gitmiş, kur bir önceki günün kapanış değerine bağlanmış ve \pm %2 bir dalgalanmaya izin verilmiş, kur serbestleştirilmeye çalışılmıştır (Garnaut, Song, Fang 2018: 317). Renminbi 2016 yılında Özel Çekme Hakkı sepetine dahil edilmiştir.

Çin yuanın değerini belirlemek ve istenilen düzeyde sabit tutmak için döviz rezervlerini kullanmıştır. Piyasada döviz bolluğu olduğu durumda, yuanın değer kazanmaması için, piyasadaki dövizleri çekmiştir. Döviz üzerine katı kurallar koymuş, çeşitli sınırlamalar getirmiştir. Bu sınırlamalar neticesinde büyük döviz rezervlerine sahip olmuştur. Çin en yüksek cari fazla veren ve döviz rezervi bulunan ülkedir. Çin biriktirdiği döviz rezervlerini başka ülkelere borç vererek, çeşitli yatırımlara ve varlıklara yatırarak kullanmıştır. Bu biriktirilen dövizleri başta düşük faizli ABD hazine bonolarına yatırmıştır (Helleiner, Kirshner 2017: 67-80; Savaş 2016: 176).

Çin ile ABD arasında yoğun olarak ticaret yapılmaktadır. Çin, 2018 yılında ABD'nin ihracat yaptığı ülkeler arasında 3.sırada, ithalat yaptığı ülkeler arasında ise 1.sırada yer almıştır. Çin'den gelen ürünlerin ucuz olması, ABD'nin ithal etmek istediği ürünlerin Çin'de bulunması gibi nedenlerle ABD'de Çin ürünlerine olan talep artmıştır. Ürünlerin fiyatının ucuz olmasının çeşitli nedenleri olsa da Çin'in uyguladığı düşük değerli kur politikası dikkatleri üzerine çekmiştir. Başta ABD olmak üzere birçok ülke bu duruma tepki göstermiş ama kesin bir sonuca ulaşamamıştır.

ABD, Çin ile olan dış ticaretinde uzun bir süredir dış açık vermektedir. ABD'nin Çin kaynaklı dış ticaret açığının sürekli artması ile birlikte bu iki ülke arasında anlaşmazlıklar başlamıştır. Çin uzun bir süredir ulusal parasının değerini düşük tutsa da ABD resmi olarak Çin hakkında döviz manipülasyonu suçlamalarında bulunmamıştır. Ancak yakın bir zamanda ABD resmi olarak Çin'in döviz manipülasyonu yaptığını ilan etmiş ve Çin'e yaptırımlar uygulayacağını duyurmuştur. ABD Çin ile ithalatına çeşitli tarifeler getirmiş buna ek olarak vergilerde eklemiştir. Şekil 3.7'de ABD'nin yaptığı bu korumacı politikalar ABD ile Çin arasında gerginliği yükseltmiş, Çin'de ABD'den gelen ürünlere tarife koymuştur. Karşılıklı ticari sorunlar ortaya çıkmış, yuanın değeri üzerindeki baskılar artmıştır. Çin son yıllarda yuanın değerini yükseltmeye çalışsa da, ülke parası üzerindeki baskılar yuanın değerini düşürmeye başlamıştır (Morrison 2019: 1).

Çin'in uyguladığı kur politikalarından öncelikli olarak gelişmekte olan ülkeler etkilenmiştir. Çin'in dünya pazarına girmesi ile ticaret dengeleri değişmiştir. Türkiye'de Çin'in dünyaya gerçekleştirdiği ihracattan etkilenen ülkelere birisi olmuştur. Türkiye ile Çin aynı yıllarda dışa açılmaya başlamış ve bunun için adımlar atmıştır. İlerleyen zamanlarda Çin dış ticaretini geliştirmiş ve dünyaya yayılmıştır.

Ucuz Çin mallarına olan talebin artmasıyla birlikte Çin'den yapılan ithalatta artmıştır. Türkiye'deki firmalar ve işletmeler ucuz Çin malları ile yarışamaz hale gelmiş ve bir kısmı kapanmıştır. Firmaların kapanması sonucu birçok insan işsiz kalmıştır (Hazret 2011: 79). Türkiye ürettiği ürünlerle Çin pazarına girememiş, Çin ile olan dış ticaret açığı artmaya devam etmiştir. Tablo 3.20'de yer alan değerlere göre 1994 yılına kadar Türkiye, Çin ile ticaretinde bazı yıllarda dış açık bazı yıllarda dış fazla vermiştir. 1994 yılında Çin'in döviz kuru politikasını değiştirmesi ile Türkiye 1994 yılından sonra Çin ile dış ticaretinde sürekli olarak dış ticaret açığı vermektedir. Çin'in yuanın değerini uzun bir süre düşük tutması sonucu Türkiye'nin Çin ile olan dış ticaret açığı artarak devam etmiştir. Son yıllarda TL'nin değerinde düşüşler meydana gelmiş, bu düşüşler dış ticaret açığını da etkilemiştir.

Tezin birinci bölümünde döviz ile ilgili terimlerin tanımlanması yapılmıştır. İkinci bölümde Çin döviz kuru politikalarının hangi yıllarda ne sebeplerle değiştirildiği açıklanmıştır. Tezin üçüncü bölümünde ise, Türkiye ve ABD dış

ticaretinin değiştirilen d6viz kuru politikalarından nasıl etkilendiği; tablolar, şekiller ve veriler yardımıyla g6sterilmiştir. ABD'nin Çin'i d6viz manip6lat6ru olarak ilan etmesi ve TL'deki değer kaybı sonrası ABD-Çin ve T6rkiye-Çin dış ticaretinde değişmeler meydana gelmiş ve bu değişimler de tablolar ve şekiller aracılığıyla incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DÖVİZ KURU VE DÖVİZ KURU SİSTEMLERİ

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve uluslararası ilişkilerin düzenlenmesi ile birlikte dünya ticaretinde artış meydana gelmiştir. Ticaret, ülkelerin ulusal paraları üzerinden ya da ülkelerce kabul edilmiş paralar üzerinden devam etmiştir. Bu bölümde döviz ile ilgili terimlerin tanımlanması yapılmış ve döviz kuru rejimleri açıklanmıştır.

1.1. Kavramsal Olarak Döviz Kuru

Döviz veya kambiyo, yabancı ülke parası anlamına gelmektedir. Her ülke kendi ulusal parasını kullandığı için yabancı ülkelerle ilişkiler kurulabilmesi ve bu ilişkilerin ilerletilebilmesi için elimizde o ülkenin ulusal parasını buldurmamız gereklidir. Çin'e yuan, Yunanistan'a drahmiyle ödemelerimizi yapabiliriz (Aren 2009: 108). Fakat yabancı ülkelerle ilişkilerde her zaman o ülkenin ulusal parasına sahip olamayabilir, ödemeyi o ülkenin ulusal parasıyla yapamayabiliriz. Örneğin, ülkemizde Çin ile ithalat yapılabilmesi için yeterli düzeyde yuan olmayabilir. Bu durum ödemenin başka bir ülke parası aracılığıyla yapılmasını gerektirecektir. Şüphesiz bu para uluslararası piyasalarda çok kullanılan bir para birimi olacak ve işlemler bu para üzerinden gerçekleştirilecektir (Parasız 2008: 555).

Bir ülke parasının döviz olarak nitelendirilebilmesi için birçok ülke tarafından uluslararası işlemlerde kullanılması gerekmektedir. Son dönemde birinci derece döviz özelliğini gösteren ABD doları ile euro hemen hemen bütün ülkelerce kabul gören paraların başında gelmektedir (Dinler 2009:554).

Yabancı ülke paraları nakit şeklinde olabileceği gibi banka havalesi, döviz poliçesi ve ödeme emirleri gibi likiditesi yüksek varlıklar şeklinde de olabilmektedir. Türkiye'de, doğrudan nakit yabancı para şeklinde olanlara efektif, nakde dönüştürülebilen araçlar biçiminde olanlara da döviz denilmektedir. Döviz piyasalarında asıl ağırlığı döviz üzerinden yapılan işlemler oluşturmaktadır (Seyidoğlu 2003: 291).

Döviz kuru 1 \$=1,5 TL gibi yabancı para biriminin değiştirebildiği ulusal para miktarı biçiminde verilmişse buna Dolaysız Kotasyon (Avrupa Usulü), döviz kuru 1TL=1/1.5 \$ gibi bir birim ulusal para ile değiştirilebilen yabancı para miktarı biçiminde verilmişse buna Dolaylı Kotasyon (Amerikan Usulü) denir. Dolaysız kotasyonda döviz kurundaki bir artış yabancı ülke parasının değerini yükseltirken, ulusal paranın değerini düşürür, aksine döviz kurundaki bir azalış ulusal paranın değerini yükseltip, yabancı ülke parasının değerini düşürür (Bulut 2009: 723).

1.2. Döviz Kurunun Oluşması

Döviz kuru, döviz piyasasına müdahalenin bulunmaması halinde, döviz arz ve talebinin keşiştiği düzeyde gerçekteşir. Döviz arz ve talebi değişmedikçe, bu denge döviz kuru değişmeyecektir (Çelik 2009: 213). Döviz arz ve talebindeki bir değişiklik ile denge döviz kurunu değiştirilebilir, yeni bir denge noktası oluşabilir.

1.2.1. Döviz Talebi

Döviz talebi, bir ülkenin diğer ülkelere yapacağı ödemelere bağlı olarak, yabancı ülke parasına olan talebidir. Döviz talebini belirleyen bazı etkenler bulunmaktadır. Bu etkenlerden ilki yabancı ülkelere yapılan ithalattır. Ülkenin dövize olan talebi, ithalat miktarı arttıkça artmaktadır. Bu etkenlerin ikincisi ise yabancı ülkelere yapılacak borç ödemeleri ve yatırımların miktarıdır. Kısacası döviz talebi, ülkenin dış alımına ve ödenecek borçların taksitlerine göre değişmektedir. Döviz talebi ile döviz kuru arasında ters orantı vardır. Döviz kuru düşükçe, dövize olan talep artmaktadır. Kur yükseldikçe, ithal malların fiyatı artacağı için, ithal mal satın alma isteği azalacaktır. Bu durum “ceteris paribus” dövize olan talebi düşürecektir (Dinler 2016: 599-600).

Gelişmekte olan ülkeler döviz rezervlerini, yabancı sermayeyi ülkeye çekmek amacıyla elinde tutmaktadır. Bu ülkeler döviz rezervlerini güçlü tutarak ekonomilerinde oluşabilecek risklere karşı, yabancı yatırımcılara güvence sunmakta ve yabancı kaynakların ülkeye girişini daha kolay hale getirmektedir (Eğilmez 2009: 283).

Dövize olan talep çeşitli değişkenlerden etkilenmektedir ve bu değişkenler dövize olan talebi arttırıp azaltmaktadır. Dövize olan talebi etkileyen unsurlar aşağıdaki gibidir (İyibozkurt 2001: 311):

- İthal mallara olan talebin fiyat esnekliği,
- İthalata rakip malların arzının fiyat esnekliği,
- İthalat arzının fiyata olan esnekliği,
- İthal edilen mallara yönelik yabancı ülke taleplerinin fiyat esnekliği gibi unsurlardan etkilenmektedir.

1.2.2. Döviz Arzı

Döviz kazanan veya döviz sahibi olan kimseler, dövizlerini ulusal para karşılığında bankalara satmaktadır. Bankalara satılan bu dövizler döviz arzını oluşturmaktadır (Seyidoğlu 2003: 294).

Döviz kuru ile döviz arzı arasında doğru orantı vardır. Döviz kurundaki bir yükselme döviz arz miktarını arttırırken, döviz kurundaki bir düşme döviz arz miktarını azaltır. Kur yükseldikçe, o ülke mallarının dış fiyatı düşer. Ülke mallarının fiyatındaki düşüş ile birlikte ihracat yükselir, döviz girişı artar. Kur düştükçe ihraç malların dış fiyatı artacağından ihracat düşer ve döviz girişı azalır (Dinler 2009: 556).

Döviz arzı çeşitli unsurlardan etkilenmektedir. Bu etkenler şu şekilde sıralanabilir (Ertek 2010: 356):

- Dış satımın yapıldığı ülkelerin milli gelirlerinde meydana gelen değişmeler,
- Yabancı ülkenin enflasyon oranına oranla, mevzubahis ülkenin enflasyon oranı ve reel faiz oranı,
- Ülkenin dış borç alması ve döviz kuru beklentileridir.

1.3. Alış Kuru, Satış Kuru, Kur Marjı

Kurlar, döviz alış ve satış kuru olmak üzere iki ayrı şekilde belirlenir. İşlem giderleri, banka karları, vergiler, vs. dolayısıyla dolaysız kotasyonda satış kuru, alış kurundan daha yüksek olur. Kurlarda bir paranın satış kuru diğer paranın alış kuruna denk gelmektedir. Ulusal para karşılığı dolar almak isteyen kişi aynı zamanda dolar karşılığında ulusal para vermektedir. Kur marjı (spread), alış ve satış fiyatları arasındaki farka denir. Marj ödemelerinin kısa sürede gerçekleşmesi marjı düşük gösterse de, kur marjı yıllık yüzdelere dönüştürüldüğünde yüksek oranlara erişebilmektedir. Kur Marjı (yıllık yüzde): $P_s - P_a / P_a$ şeklinde hesaplanmaktadır (P_s : Banka satış kuru, P_a : Banka alış

kuru) (Seyidoğlu 2013: 376).

Tablo 1.1. TCMB 05.12.2019 Tarihli Döviz Alışı ve Satışı Tablosu

Birim	Döviz Kodu	Döviz Cinsi	Döviz Alış	Döviz Satış
1	USD/TRY	ABD DOLARI	5.7488	5.7591
1	DKK/TRY	DANİMARKA KRONU	0.85176	0.85594
1	EUR/TRY	EURO	6.3738	6.3853
1	GBP/TRY	İNGİLİZ STERLİNİ	7.5361	7.5754
1	CHF/TRY	İSVİÇRE FRANGI	5.8019	5.8391
1	SEK/TRY	İSVEÇ KRONU	0.60261	0.60885
1	CAD/TRY	KANADA DOLARI	4.3555	4.3752
1	NOK/TRY	NORVEÇ KRONU	0.62657	0.63078
1	CNY/TRY	ÇİN YUANI	0.81164	0.82226
100	JPY/TRY	JAPON YENİ	5.2661	5.3010

Kaynak: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istati stikler/Doviz+Kurlari/Gosterge+Niteligindeki+Merkez+Bankasi+Kurlarii/>

Ülke paralarının alış ve satış kuru arasında fark vardır. Örneğin Çin yuanının alış kuru 0,81 iken satış kuru 0,82’dir.

Döviz piyasasında düşüşler ve yükselişler var ise kur marjı yüksek olur. Bir ülke parası üzerinde istikrarsızlık beklentileri varsa bu durum marjın artmasına yol açar (Bulut 2009: 724).

1.4. Nominal Döviz Kuru

Nominal döviz kuru herhangi bir ülke parasının, yabancı ülke parası cinsinden değeridir. 1 TL’nin A.B.D doları, euro, Çin yuanı gibi çeşitli ülke paraları cinsinden fiyatıdır. Uygulamada nominal döviz kurlarından bazıları yükselirken, bazıları düşebilir. Örneğin TL, Amerikan doları ve euro gibi üç tür para cinsinin olduğunu varsayarsak 1 TL’nin ABD doları cinsinden fiyatı % 17 artarken euro cinsinden fiyatı % 7 azalabilir (Ünsal 2011: 465).

1.5. Reel Döviz Kuru

Ticaret haddi de denilen reel döviz kuru, iki ülke mallarının görelî fiyatıdır. Reel döviz kuru, ulusal paralarla hesaplanan malların fiyatlarına ve nominal döviz kuruna göre değişiklik göstermektedir (Parasız 2008; 556).

Reel Döviz Kuru aşığıdaki şekilde ifade edilebilir (Parasız 2010: 269):

$$e = E \times (P/P^*)$$

e = Reel döviz kuru

E = Nominal döviz kuru

(P/P*) = Fiyat oranı

Uygulamada reel döviz kuru, tek bir mal ile hesaplanmayıp, belirli malları içeren bir sepet itibariyle hesaplanmaktadır. Bu nedenle denklemdaki P, yurtiçi fiyat endeksini ve P* ise yurtdışı fiyat endeksini temsil eder, bu P ve P* terimleri yurtiçi deflatör ve yurtdışı deflatör olarak düşünülebilir. Reel döviz kuru zaman zaman yükselip düşebilmektedir. Reel döviz kurundaki yükselmeye reel değer kazancı, düşmeye reel değer kaybı denilmektedir. Reel değer kazancı gerçekleştiğinde nispi fiyatlarda yükselme, reel değer kaybı gerçekleştiğinde ise nispi fiyatlarda düşme görülür (Ünsal 2011: 471-472).

Reel döviz kuru ile net ihracat arasındaki ilişkiyi şu şekilde gösterebiliriz (Aslan 2009: 618):

$$NX = NX(\epsilon) \quad NX = \text{Net İhracat} \quad \epsilon = \text{Reel Döviz Kuru}$$

Bu denklemden de görüldüğü gibi net ihracat reel döviz kurunun bir fonksiyonudur (Mankiw 2010: 148). Kurdaki değişimler, ülkelerin dış ticarettaki rekabet gücünü göstermesinin yanı sıra ülkenin diğer bir ülkeye oranla asgari geçim düzeyinin ölçütü olarak da gösterilebilir (Bulut 2009: 726) .

1.6. Düz Kur/ Çapraz Kur

Düz kur bir ülke parasının başka bir ülke parası cinsinden değerini gösterir. İki ülke parası arasında dolaysız bir şekilde uygulanan kurdur. Örneğin TL ile euro mübadele edilmek istendiğinde 1 euro=3 TL ise, euronun düz kuru 3 TL'dir. 1 euro=3

TL ifadesi TL ile euro arasındaki düz kuru ifade etmektedir. Çapraz kur ise iki ülke arasındaki kurun, üçüncü bir ülke para değeri üzerinden hesaplanmasıdır. Örneğin; 1 dolar = 3.00 TL, 1 euro= 3.25 TL ise euro ile dolar arasındaki çapraz kur 1 euro= 1.08 dolar olarak gerçekleşir (Öztürk 2016: 303).

Çapraz kurlar, dünyadaki önemli bankalar ile finansal veri sağlayıcıları tarafından web sitelerinde canlı olarak yayınlandığı için kullanıcılar bu verilere istedikleri zaman kolaylıkla ulaşabilmektedirler (Karaşin 2009: 68). Yabancı ülke paralarının değerlerinin belirlenmesi ile daha fazla bilgiye sahip olabilir ve daha doğru kararlar verebiliriz.

Tablo 1.2. TCMB 05.12.2019 Tarihli Çapraz Kur Değerleri

Döviz Kodu	Birim	Döviz Cinsi	Çapraz Kur	Döviz Cinsi
USD/AUD	1	ABD DOLARI	1.4631	AVUSTRALYA DOLARI
USD/SEK	1	ABD DOLARI	9.4992	İSVEÇ KRONU
USD/JPY	1	ABD DOLARI	108.90	JAPON YENİ
USD/CAD	1	ABD DOLARI	1.3181	KANADA DOLARI
USD/NOK	1	ABD DOLARI	9.1525	NORVEÇ KRONU
EUR/USD	1	EURO	1.1087	ABD DOLARI
USD/CNY	1	ABD DOLARI	7.0432	ÇİN YUANI
GBP/USD	1	İNGİLİZ STERLİNİ	1.3132	ABD DOLARI

Kaynak:<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatiistikler/Doviz+Kurlari/Gosterge+Niteligindeki+Merkez+Bankasi+Kurlarii/>

1.7. Spot İşlemler

Paranın, alınıp satılırken anlaşma sağlandığı anda tesliminin gerçekleşmesidir. Bu işlemler iki günlük süreye tabidir (Bulut 2009: 722). Spot işlemlerde bir ithalatçı ile bir bankanın 01 Mayıs 2007 tarihinde 5 milyon \$ değerinde döviz alım-satış sözleşmesi imzaladığını varsayalım. Banka 5 milyon doları ithalatçının hesabına transfer eder ve ithalatçıda bankaya aynı değer karşılığı TL'yi aynı anda tediye eder, işlemler eş zamanlı gerçekleşir (Ünsal 2005: 461).

1.8. Vadeli Döviz İşlemleri

Piyasada vadeli döviz işlemleri yapılıyorsa bu vadeli döviz piyasasıdır. Vadeli döviz piyasası ticari faaliyetlerde bulunanlara, arbitraj ve spekülasyon yapanlara bu ortamı sağlamaktadır (Ertürk 2001: 394). Bu piyasada işlemler 30, 60, 90, 180, 365 gün gibi sürelerle tabidir. Vadeli ile peşin döviz kuru birbirinden farklıdır. Yabancı bir paranın vadeli kuru, peşin kurundan yüksekse eğer bu para prim yapmıştır. Aksine yabancı döviz parasının vadeli kuru, peşin kurundan düşükse bu para iskonto yapmıştır (Parasız 2008: 565).

Vadeli veya spot işlemler bankalar açısından önem taşımaktadır. Günümüzde birçok banka müşterilerine hızlı servis sağlamak ve onları risklere karşı korumak için çeşitli para birimlerini bulundurmaktadır. Bankaların yabancı para buldurması, döviz kurlarındaki hızlı değişimler ile birlikte bankalar için önemli riskler oluşturmaktadır. Bu durum bankaları kendilerini risklerden korumak için çeşitli önlemler almaya itmektedir. Bankalar dövizleri spot veya vadeli piyasada satabilmekte ya da aynı anda her iki şekilde de yapabilmektedirler. Vadeli işlemleri bankaların kullandığı gibi ihracatçılar ve ithalatçılarda kullanabilmektedir (Parasız 1994: 545-546).

1.9. Döviz Piyasası

Döviz piyasaları yabancı ülke paralarının değişiminin yapıldığı veya ülkelerin kendi ulusal paralarını, yabancı ülke paralarına dönüştürebildiği piyasalardır. Eğer tüm dünya ülkeleri tek bir para birimini kullansaydı döviz piyasası oluşmazdı. Günümüzde yabancı ülke paralarının birbirleriyle olan dönüşümünü hesaplayacak ortak bir payda yoktur. Bu durum döviz piyasasının oluşmasında önemli bir neden olmuştur (Seyidoğlu 2003: 290-291).

Döviz piyasasının oyuncuları aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Krugman, Obstfeld, Marc 2017: 346-348):

1. *Ticari Bankalar*: Bütün önemli uluslararası işlemler dünyadaki çeşitli finans merkezlerindeki bankaların hesaplarına kayıt edildiğinden, bu bankalar döviz piyasasının merkezindedirler. Döviz işlemleri, ağırlıklı çoğunluğu yabancı para birimi olan banka mevduatlarının el değiştirmesi ile gerçekleştirilmektedir

2. *Şirketler*: Uluslararası faaliyet gösteren birçok şirket, ödemelerini yabancı para birimi cinsinden yapmaktadır.

3. *Banka Dışı Finansal Kuruluşlar*: Çeşitli finansal kuruluşlar müşterilerine, çoğu bankaların sunduğu hizmetlere benzeyen, birçok hizmet sunmaya başlamıştır. Bu finansal kuruluşların hizmetleri arasında döviz alımı ve satımı da yer almaktadır.

4. *Merkez Bankaları*: Birçok ülkenin merkez bankası, döviz piyasasını yönlendirmektedir. Merkez bankalarının yaptığı işlemler piyasaları ve ekonomiyi ciddi düzeyde etkileyebilmektedir.

Döviz piyasaları: hedging, yatırım ve spekülasyon gibi çeşitli hareketlerin gerçekleştiği yerdir. Döviz piyasası hiç kapanmayan bir piyasadır. Dünya ticaret hacminin 60 katından fazla olan işlem hacmi, genellikle Amerikan doları ve euro, Amerikan doları ve yen üzerinden işlem görür. Günlük işlem hacminin en fazla olduğu yerler ABD, İngiltere, Japonya ve Singapur'dur (Kaya 2013: 191).

Döviz piyasalarının diğer piyasalardan farkı aşağıdaki gibidir (Bulut 2009: 720):

- Alıcı ve satıcılar doğrudan karşılaşmamaktadır,
- Evrensel özelliindedir,
- Tam rekabet piyasasına oldukça yakın olan bu piyasalar hiç kapanmayan piyasalardır.

1.10. Döviz Spekülasyonu

Döviz piyasasında gerçekleştirilen çeşitli işlemlerin arasında spekülasyon amacıyla yapılan işlemlerde vardır. Spekülasyon sadece döviz üzerinden yapılmamaktadır. Spekülasyon, taşınması kolay olan, fiyatları dengeli seyir izlemeyen, bozulmadan saklanabilen bütün mallar veya mali varlıklar üzerinden icra edilebilir. Spekülasyon bir kimsenin kişisel öngörüsüyle fiyatında düşüş beklediği varlığı satması veya fiyatında yükselme beklediği varlığı satın alması ve bundan kar sağlamasıdır. Kişinin öngörüsü doğru çıkarsa kar elde edilir, kişi yanılırsa zarara uğrayabilir. Döviz spekülasyonunda kişi parayı ileri bir tarihte satmak amacıyla bugünden alır. Spekülasyonda geleceğe yönelik bir belirsizlik vardır (Seyidoğlu 2003: 311).

1.11. Döviz Opsiyonları

Döviz opsiyonları, döviz riskinden kaçınmak için kullanılan bir döviz türevidir. Diğer döviz türevlerinden farkı, belirli bir döviz belirlenen kur üzerinden alım ya da satım zorunluluğundan ziyade, hakkını vermesidir (Günel 2010: 121).

Vadeli döviz opsiyon sözleşmesini satın alan kişi isterse sözleşmeyi uygulamayabilir. Sözleşmeyi satın alan kişi, o anda piyasada geçerli olan kura ve ödediği opsiyon primine göre kararını verir. Döviz opsiyonları uygulama sürelerine göre iki ayrı sisteme ayrılır. Avrupa uygulaması olarak adlandırılan ilk sistemde sözleşmelerin uygulamaya konulabilmesi için öngörülen zamanın dolması gerekir. Amerikan uygulaması denilen ikinci sistemde sözleşmeler, sürenin bitişini beklemeksizin, belirlenen süre içerisinde istenilen zamanda uygulanabilmektedir (Seyidoğlu 2003: 335-336).

1.12. Döviz Arbitrajı

Belirli bir anda, piyasada oluşan fiyat farklılıklarından yararlanılarak kar elde etme işlemi arbitraj olarak adlandırılmaktadır. Arbitraj döviz üzerinden yapılacağı gibi faiz oranları, ticari mallar ve menkul kıymetler gibi varlıklar üzerinden de yapılabilmektedir. Döviz, aynı anda, fiyatın düşük olduğu piyasadan satın alınıp yüksek olduğu piyasada satılabilir ya da fiyatın yüksek olduğu piyasada satılıp düşük olduğu piyasadan alınabilir. Arbitraj da, arbitrajı gerçekleştiren kişi risk üstlenmez çünkü bu işlem riskin olmadığı bir işlemdir (Yalçınar 2008: 229).

1.13. Döviz Swapları

Normal swaplarla aynı işleyişe sahip olan döviz swapı sözleşmesi, belirli bir dövizin farklı bir döviz ile belirlenen döviz kuru üzerinden swap yapılmasını sağlayan sözleşmelerden birisidir. Ticari bankalar, sözleşmeyi yapmak isteyenleri bir araya getirebilmekte veya bu işlemlerde taraf olabilmektedirler (Günel 2010:121).

1.14. Sürünen Döviz Kuru

Bir ülke ticaret yaptığı ülkelere oranla daha yüksek bir enflasyon oranına sahipse, bu ülke için döviz kurunu sabit tutmak rekabet gücünde sürekli olarak bir kayıp meydana getirecektir. Pek çok ülke büyüyen bu açıkları engellemek için, sürünen döviz kuru politikasını kullanmaktadır. Bu politikada döviz kurunun değeri, yaklaşık olarak ülke ile ticaretin gerçekleştiği ülkeler arasındaki enflasyon farkına eş bir oranda düşürülmektedir (Dornbush, Fisher, Startz 2007: 562).

1.15. Konvertibilite

Bir ülke parasının, herhangi bir sınırlama veya resmi denetim olmadan yabancı ülke paralarına, altına veya gümüş gibi değerli madenlere serbestçe çevrilmesidir. Dış ticarete bir ülkenin kendi parasını kullanması, yabancı ülkelerdeki finans kuruluşlarında mal veya konvertibl para cinsinde karşılığının olduğunu gösterir. Ülke parasının dış ticarete kullanılabilir olması konvertibilitenin en belirgin özelliğidir. Değişimi kolay olan, dış ticarete kullanılan, istikrarlı paralar konvertibl para olarak adlandırılmaktadır (Melemen 2008: 16).

Bir ülke parasının konvertibl olabilmesi ve bu konvertibiliteyi sürdürebilmesi için kambiyo ve dış ticaret rejimlerindeki kısıtlamaları asgari düzeye indirmesi gerekmektedir. Bununla birlikte bu ülke aşağıdaki koşulları yerine getirmelidir (Bulut, Demirel 2012: 50):

- Dış ticarete dengeli bir seyir izlemeli,
- Yeterli düzeyde döviz rezervi bulundurmali,
- Gerçekçi döviz politikaları uygulamali,
- Fiyat istikrarını sağlayıp, para ve sermaye piyasaları geliştirilmelidir.

Konvertibl paralar uluslararası ödemelerde kullanılan paralar olmak zorunda değildir. Uluslararası ödemeler Amerikan doları ve daha sınırlı oranda İngiliz sterlini, Çin yuanı ve Japon yeni gibi paralarla yapılabilir (Seyidoğlu 2003: 317).

Türkiye TL'yi 1989 yılında, 32 sayılı yasa ile konvertibl bir hale getirmiştir. 1990 yılının başlarında ise konvertibl bir para olarak IMF'ye kaydettirmiştir (Bulut 2009: 736).

1.16. Devalüasyon

Devalüasyon, sabit kur sisteminde ülkenin ulusal parasının dış değerinin, resmi makamlarca ani olarak düşürülmesine denir. Devalüasyonda ülke parasının dış değeri düşürülür, dış değerinin düşülmesi ise döviz kurunun yükselmesine yol açar. 1\$ = 3 TL iken 1\$= 6,0 TL değerine getirilirse Türk lirası %100 devalüe edilmiş olur. Devalüasyon, dış ticaret açıklarının kapanması, ithalat-ihracat yardımı ile ödemeler dengesinin sağlanması amacıyla yapılır. Devalüasyon yapmak için diğer bir sebep ise iç fiyatlar ile dış fiyatlar arasında oluşan dengesizliği yok etmektir (Karluk 2009: 570). Devalüasyonun nominal değil reel olması gerekmektedir. Devalüasyonun başarılı kabul edilebilmesi için fiyatlar genel seviyesinin yükselmesine engel olunmalıdır. Üretimde ara girdi kullanılıyorsa eğer devalüasyon ürünlerin fiyatını etkileyebilir (Ertürk 2001: 342). Devalüasyon, genel olarak yüksek enflasyon ve zayıf hükümet dönemleriyle paralel gittiği için kötü bir çağrışım yapmaktadır (Begg, Fischer, Dornbusch 2010: 507).

Yapılan devalüasyonun çeşitli etkileri olabilmektedir. Bu etkiler aşağıdaki gibidir (Melemen 2008: 18):

- İhracat üzerinde olumlu bir etki yaratabilir,
- Kısa vadede ithalatı olumsuz etkiler,
- Dış borçlar ulusal para cinsinden artar,
- Enflasyon oranı yükselir,
- Üretimde kullanılan enerji ve girdi maliyetleri yükselir,
- İç tüketim azalır, ihracata yönelim hızlanır.

Devalüasyon yalnız sabit kur sistemini uygulayan ülkelerde yapılır. Esnek döviz kuru sisteminde kur, döviz arz ve talebine göre belirlendiği için hükümetin müdahalesine gerek yoktur (Dinler 2016: 603).

1.16.1. Marshall – Lerner Kuralı

Esneklik yaklaşımında, devalüasyonun dış ticaret bilançosuna olumlu etkide bulunabilmesi için gerekli şartlar, bir formül haline dönüştürülmüştür. Bu formül aşağıdaki gibidir.

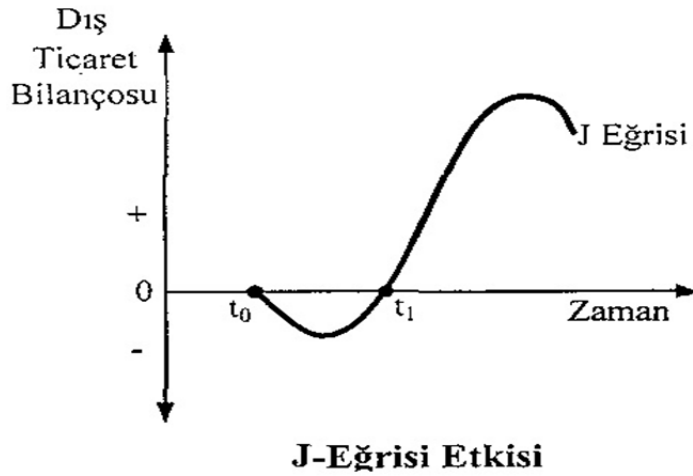
$$em + ex \geq 1$$

em = İthalata konu olan malın yurtiçi talep esnekliği

ex =İhracata konu olan malın yurtdışı talep esnekliği

Devalüasyonun dış ticaret üzerinde olumlu etkide bulunabilmesi için ithal malların yurtiçi ve ihraç malların yurtdışı talep elastikiyetleri toplamı bire eşit veya birden büyük olmalıdır. Toplam değer birden ne kadar büyük bir değer alırsa, devalüasyonun olumlu etkisi o derece yükselir (Parasız 2008: 568).

Ülkede yapılan devalüasyonun olumlu etkisi hemen görülmez. O kadar ki dövizde artış bekleyen ülke, devalüasyondan sonra döviz kaybı yaşayacak ve dış ticaret bilançosunda bozulmalar artacaktır. Yapılan devalüasyonun dış ticaret üzerinde önce olumsuz, sonra olumlu etki görmesinin şekli, J harfine benzetildiği için J etkisi ismini almıştır. J harfinin aşağıya inen kısmı bozulmayı, dikleşen kısmı ise iyileşme dönemini çağrıştırmaktadır (Dinler 2016: 604).

Şekil 1.1. Devalüasyon Sonucu Oluşan J Eğrisi

Kaynak:<https://aspompi.wordpress.com/2011/03/01/j-egrisi-etkisi-devaluasyon/>

1.17. Revalüasyon

Revalüasyon kelime anlamı olarak değerinin arttırılması, yükseltilmesi anlamına gelmektedir. Devalüasyonun tersi olan revalüasyon, ülke ulusal parasının dış değerinin hükümet kararı ile yükseltilmesine denir. Revalüasyon, ülke içi fiyatları arttırdığı için

dış satım azalır, dış alım artar. Bir ülke sürekli dış fazla veriyorsa eğer bu ülkeye arzulandığından daha fazla döviz girişi oluyor demektir. IMF, ödemeler dengesi fazla veren ülkelerden parasını revalüe etmesini talep edebilmektedir (Karluk 2009: 574).

Yapılan revalüasyonun çeşitli etkileri olabilmektedir. Bu etkiler aşağıdaki gibidir (Melemen 2008: 20):

- İthalat ucuzlaşır,
- Revalüasyon ihracatta fiyat avantajını düşürdüğü için tercih edinilmeyebilir,
- Ulusal paranın değeri arttığı için alım gücünde yükselir,
- Konvertibl döviz cinsinden dış borçlarda azalma, milli gelirden artma meydana gelir.

1.18. Döviz Kuru Sistemleri

Döviz kuru sistemi, kurların, nasıl ve kimler tarafından belirleneceği, kurların serbest mi olacağı yoksa resmi otoriteler tarafından hangi ölçüde saptanacağı gibi konular ile ilgili kuralların bütününe denir. Ülkeler arasında serbest ticaretin ve sermaye akımlarının artmasıyla döviz kurlarının önemi artmıştır. Ülkeler döviz aracı olarak kullanarak, ülkenin iç ve dış dengesini sağlamayı düşünmüşlerdir. 1973 yılında Bretton Woods Sistemi'nin çökmesi alternatif kur rejimlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Öztürk, Sözdemir 2011: 391).

Döviz kuru sistemi ile döviz kuru politikası anlam yakınlığı bulunan iki kavramdır. Sistem politikalarından oluşur ve daha geneldir. Temeline aykırı olmamak üzere, aynı sistem içinde değişik politikaların izlenmesi olasıdır (Bulut, Demirel 2012: 55).

Kullanılan döviz kuru sisteminin başarılı kabul edilmesinde ki göstergeler aşağıdaki gibidir (Altay 2015: 114):

- Enflasyona veya makroekonomik istikrarsızlıklara neden olmamalı,
- Kurların sürdürülebilir bir düzeyde tutularak, uluslararası dengelemeyi sağlaması,
- Uluslararası ticaret ve yatırımlar üzerinde caydırıcı etkide bulunmalıdır.

1.18.1. Sabit Kur Sistemi

Ülke paralarının, farklı bir paraya ya da sepete bağlanmasına veya yabancı para birimleri karşısında değerinin değiştirilmemesine sabit kur denir. İlk durum ikinci duruma göre biraz farklılık gösterir. Tek bir para biriminin değeri, her zaman istikrarlı bir seyir izleyemeyeceğinden, döviz kurları bağımlı olarak değişir. İkinci durumda bir sepetin olması değeri daha istikrarlı hale getirir. Dünyada 1944 yılından 1973 yılına kadar sabit kur sistemi uygulanmıştır. Bu kurda ekonomik birimler, işlemlerini resmi kur üzerinden yapmışlardır (Ertürk 2001: 330-331).

Bu sistemde kur belirli bir oranda sabit tutulur ya da belirlenen düzeyin etrafında $\pm \%1$ veya $\pm \%2$ 'lik bir bandın içinde dalgalanır. Merkez bankası döviz piyasasında istikrarı sağlamak için kura müdahale eder. Banka döviz piyasasında hem alıcı hem de satıcıdır. Bankanın kura müdahale edebilmesi için elinde yeteri kadar döviz stoku bulunması gerekir. Bu stok döviz ya da kambiyo istikrar fonu olarak isimlendirilir. Örnek olarak merkez bankası, döviz kurunda yükselme olduğu zaman piyasaya döviz satar, döviz kurunda düşme olduğu zaman piyasadan alım yaparak döviz kurunu sabit tutmaya çalışır (Parasız 2010: 270-271). Ülkeler ellerinde döviz biriktirerek ülke ticaretini yönlendirebilir, ülke parasının değerini düşük tutabilirler. Sabit kur rejiminde kurların değiştirilmesi devalüasyon veya revalüasyon ile yapılır (Özdurak 2015: 449).

Tekli sabit döviz kurunda ulusal para, her döviz için tek bir değere sahiptir. Yabancı ülke paralarıyla, onların altın değerine göre belirlenen, tek bir oranda değişim değeri kullanılır. Çoklu sabit döviz kurunda ise, ülkenin ulusal parasının altına veya diğer yabancı paralara göre değeri, hangi işlemde kullanılacağına göre ayrı ayrı belirlenmektedir (Savaş 2008: 291).

Sabit döviz kuru sisteminde iki farklı uygulama vardır. Bunlar ayarlanabilir sabit kur sistemi ve döviz kontrolü sistemidir.

1.18.1.1. Ayarlanabilir Sabit Kur Sistemi

Bretton Woods Anlaşması ile 1944 yılında uygulanmaya başlayan ayarlanabilir sabit kur sistemi, 1973 yılında anlaşmanın geçerliliğini yitirmesi ile sona ermiştir. Ayarlanabilir kur sisteminde ABD doları altına endekslenmiş, Uluslararası Para Fonu'na (IMF) üye ülkelerin paraları ise sabit bir kur düzeyi üzerinden ABD dolarına

eşitlenmiştir. Üye ülkeler döviz kurlarını IMF’de kaydedilen değerin %1’ ini aşmayacak şekilde ayarlamış ve bu oran 1971 yılında $\pm 2,5$ ’a çıkarılmıştır (Dinler 2016: 601).

Ayarlanabilir döviz kuru sisteminde merkez bankası istikrarı sağlamakla görevlidir. Merkez bankaları döviz alım-satımı yaparak kura müdahale eder. Dış ödemeler dengesinde sürekli açık veren ülkeler, fazla miktarda döviz rezervine sahip olsalar bile zamanla bu rezervler azalabilmekte, ani sıçramalar oluşabilmektedir (Öztürk 2016: 309). Merkez bankalarının tuttuğu rezervler, uluslararası ödeme aracı olarak kabul edilen bir döviz cinsi (ABD doları gibi) veya altın olabilmektedir (Yıldırım, Karaman, Taşdemir 2012: 230).

1.18.1.2. Döviz Kontrolü

Bir ülkedeki tüm döviz kazançlarının bir merkezde toplanıp, tüm döviz harcamalarının yine bu merkezden yapılmasına döviz kontrolü denilmektedir. Merkezi otorite döviz fiyatını istediği gibi ayarlayabilir. Döviz alış ve satışlarının serbest olmadığı bu piyasada, kişilerin kazandıkları dövizleri belirli bir süre içinde hükümete satma zorunluluğu vardır. Kurallara uyulmamasının cezai yaptırımını bulunmaktadır. Döviz harcamaları hükümetin izni ile yapılır, hükümet dövizin kullanılacağı yeri ve miktarı denetler. Döviz alım ve satımında aynı döviz için farklı fiyatlar uygulanabilmektedir. Türkiye’de 1930 yılında döviz kontrolü başlatılmıştır. 1930 yılında başlayan kontroller 1983 yılından itibaren büyük oranda azaltılmıştır (Aren 2009: 120).

Ülkelerin sabit döviz kuru politikası uygulamasının hem avantajları hem de dezavantajları vardır. Sabit kurun avantajları aşağıdaki gibidir (Bulut 2009: 727):

- Ekonomide bulunan tüm ajanların gelecekle ilgili öngöründe bulunmalarına olanak sağlar,
- Ekonominin, spekülasyonlar sonucu istikrarsızlığa düşme olasılığı çok düşüktür,
- Enflasyonun önlenmesine ve fiyat istikrarının sağlanmasına imkân sağlar.

Sabit kurun en önemli dezavantajları ise şunlardır:

- Dış ödemeler bilançosunda dengesizliklere neden olmakta,

- Para otoritelerinin sabit kuru devam ettirebilmek için kasalarında sürekli olarak döviz rezervlerini bulundurmaları sonucu büyük kaynaklar MB kasasında atıl olarak tutulmaktadır.

1.18.2. Esnek Kur Sistemi

Bu sistem, döviz kurlarının piyasada bulunan döviz arz ve döviz talebi aracılığıyla, piyasa mekanizması kapsamında belirlendiği sistemdir. Teorik olarak bu sistemde kur oluşumunda merkez bankasının bir müdahalesi yoktur. Esnek döviz kuru sisteminde döviz arzının ya da döviz talebinin değişmesi ile kurlarda değişme meydana gelmektedir. Esnek döviz kuru sisteminde merkez bankalarının müdahale zorunluluğu olmadığı için banka döviz rezervini bulundurmaya zorunda değildir. Esnek kur sistemine dalgalı kur veya serbest kur da denilmektedir (Özdurak 2015: 451).

Bu sistemde döviz kurunun değişmesi ödemeler bilançosundaki açık veya fazlalığın yok edilmesinde yeterlidir. Ekonomi dengedeysen döviz kurundaki bir artış, ülke parasının değerini düşürecek için ihracatı özendirir. Esnek kur sisteminde kur, döviz arzı ve talebi tarafından belirlendiği için büyük dalgalanmalar yaşanmaktadır. Bu dalgalanmalar belirsizliği artırıp, dış ticaret fiyatlamasında kur tahminini güçleştirmektedir. Bu sistem ekonomisi ihracata dayalı olan ülkeler tarafından çok fazla kullanılmamaktadır (Öztürk, Sözdemir 2011: 394).

Esnek kur sisteminde iki tür uygulama mevcuttur. Bu uygulamalardan birincisi kirli dalgalanma olarak adlandırılmaktadır. Kirli dalgalanma sisteminde merkez bankası kurların belirli bir bant aralığında dalgalanmasına müsaade eder ve kurlar, belirlenen bu bandın altına düştüğünde ya da üstüne çıktığında müdahalede bulunur. İkinci sistem olan temiz dalgalanma sisteminde ise merkez bankası hiçbir şekilde piyasaya müdahale etmez. Türkiye ve dünyadaki birçok ülke kirli dalgalanma sistemini kullanmaktadır (Bocutoğlu, Berber 2013: 373).

Esnek kur sisteminin hem yararları hem de sakıncaları bulunmaktadır. Bu sistemin yararları aşağıdaki gibidir (Çelik 2009: 216-217):

- Ülkenin milli parasının gerçek değerini ortaya çıkarır,
- Dış ödemeler bilançosunda denliğin kendiliğinden sağlanmasına olanak sağlar,

- Hükümetleri, iç ekonomik dengeyi sağlarken, dış ekonomik dengeyi bozma endişesinden kurtararak serbest davranma imkânı verir,

- Dış enflasyon ile konjonktür dalgalanmalarına karşı koruyucu etkisi yüksektir, dünya ticaret hacminin ve kaynak dağılımının optimum seviyeye çıkmasına zemin hazırlar,

- Bürokrasiyi en aza indirip ani ve yüksek oranlı kur değişimlerini yok eder.

Esnek döviz kurunun sakıncaları ise şunlardır:

- Talep esnekliği düşük olduğu için döviz kurunda meydana gelecek bir değişme arz ve talep dengesini sağlayamaz,

- Yurtiçi enflasyon oranını arttırır,

- Para politikası üzerindeki denetimi kaldırdığı için ödemeler bilançosu disiplini bozmaktadır.

1.19. Ara Döviz Kuru Rejimleri

Birçok ülke dış ticaret politikasına uygun döviz kuru sistemini kullanmaktadır. Bu politikaların arasında sabit veya esnek döviz kuru sistemi olduğu gibi ara döviz kuru rejimleri de yer almaktadır.

1.19.1. Gözetimli Dalgalanma

Dalgalı kur sistemine yakın olan bu sistemde döviz kurları sabitlenmemiş, kurların dalgalanmasına izin verilmiştir. Kurda meydana gelen aşırı dalgalanmaları önlemek amacıyla zaman zaman merkez bankasının kura müdahale etmesiyle birlikte gözetimli esneklik gerçekleşmiş olur. Bu sistemde merkez bankası uzun ya da orta dönem için bir dengesizlik oranını sürdürmeye çalışmaz. Tersine esnek kurda meydana gelebilecek şiddetli hareketleri engelleyip, arz ve talepteki önemli değişikliklere göre döviz kurunun düzenli bir biçimde ayarlanmasını sağlar (Sloman 2004: 444).

1.19.2. Kaygan Kur

Bu sistem ayarlanabilir kur ile gözetimli dalgalanma sistemleri arasında bulunur. Hükümet, denge döviz kurunda değişiklikler meydana geldiğinde kura küçük miktarlarda ve sık aralıklarla müdahale eder (Sloman 2004: 444). Ülke kısa dönem faiz

oranlarını değiştirerek, istikrarı olumsuz yönde etkileyebilecek spekülasyonları engelleyebilir (Parasız, 1994: 554).

1.19.3. Ortak Dalgalanma

Bir grup ülkenin parası arasında sabit ya da ayarlanabilir kur uygulaması tercih edilirken, bu sistem içerisinde bulunan ülkelerin paraları, diğer ülkelerin paralarına karşı ortak dalgalanır. Bu mekanizmaya Avrupa Para Sistemi örnek olarak verilebilir (Orhan, Erdoğan 2013: 555).

1.19.4. Döviz Kuru Bandı

Bu sistemi kullanan ülkeler, kur için bir alt ve üst limit belirler. Kurlar önceden belirlenen bu bant içerisinde serbestçe dalgalanabilir. Örneğin, Türkiye’de 1 euro=1,5 TL ve 1 euro =2 TL gibi. Bu alt ve üst limitler arasındaki mesafe geniş olabileceği gibi dar bir aralıkta olabilir. Döviz kuru bu alt ve üst limitlerin dışına çıkarsa eğer piyasaya merkez bankası tarafından müdahale edilir (Orhan, Erdoğan 2013:555).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ÇİN HAKKINDA GENEL BİLGİLER VE DÖVİZ KURU POLİTİKALARI

Bu bölümde Çin Halk Cumhuriyeti'nin bölgesel ve ekonomik özellikleri araştırılmıştır. Çin'in dışa açılmaya başlaması ve bu dışa açılmayı destekleyecek kararlar alması ile ülke dış ticareti üzerinde değişimler başlamış ve yabancı yatırımlar artmıştır.

Çin dış ticaretindeki artış ile ulusal parasının değerini dış ticareti destekleyici bir biçimde ayarlamaya başlamış, dönem dönem kur politikalarını değiştirmiştir. Ayrıca Çin döviz kurunu ayarlamak için döviz biriktirmiş ve biriken döviz rezervlerini kendi lehine kullanmıştır. Bu bölümde Çin'in yıllara göre döviz kuru değeri, politikaları ve döviz birikimi tablo ve şekiller ile anlatılacaktır.

2.1. Genel Bilgiler

Çin bölgesel olarak birçok özelliğe sahiptir. Çin'in geniş topraklara sahip olması, ülke üzerinde birçok iklimin görülmesine olanak sağlamıştır. Çin'in kuzey bölgesinde karasal bir iklim görülmektedir. Kış mevsimi genel olarak güneşli ve soğuktur, ilkbaharda ise az miktarda yağmur yağmaktadır (Eberhard 1987: 2). Ülkenin güney bölgesinde ise sıcak ve nemli bir iklim görülmektedir (Arıkan 1987: 2). Çin'de çok fazla göl bulunmaktadır. Çin'in sahip olduğu Dongting Gölü, Poyang Gölü, Tai Gölü, Dian Gölü, Erhai Gölü ve Qinghai Gölü Çin'in başlıca göllerinden bazılarıdır (Sümer Matbaası 1945: 9).

Tablo 2.1'de yer alan bilgilere göre Çin Halk Cumhuriyeti'nin başkenti Beijing olarak da adlandırılan Pekin'dir. Dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer alan Çin'in resmi parası renminbidir. Asya kıtasında bulunan Çin Halk Cumhuriyeti'nin devlet başkanı Xi Jinping'dir ve ülke yönetiminde Çin Komünist Partisi bulunmaktadır. Çin dünyanın en kalabalık ülkelerinden birisidir.

Tablo 2.1.Çin Halk Cumhuriyeti Hakkında Genel Bilgiler

ÇİN HALK CUMHURİYETİ	
	
Başkent	Pekin
Devlet Başkanı	Xi Jinping
Yüzölçümü	9,6 milyon km ²
Nüfus	1,390 milyar
Para Birimi	1 USD = 6,8 RMB (2019)
GSMH (USD)	13,28 Trilyon Dolar (2018)

Kaynak: <http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-kunyesi.tr.mfa>

2.2.1. Konumu-Sınırları

Dünyanın en büyük ülkelerinden birisi olan Çin, konum olarak Asya Kıtası'nın doğusunda, Pasifik Okyanusu'nun da batı kıyısında yer almaktadır. Çin'in yüz ölçümü 9.600.000 km² olup Rusya ve Kanada'dan sonra yüzölçümü itibariyle dünyanın üçüncü büyük ülkesidir. Ülke kara sınırı yaklaşık 22800 km, kıyı uzunluğu ise 18000 kilometredir. Çin'in geniş topraklara sahip olması birçok ülke ile sınır komşusu olmasını sağlamıştır. Çin'in deniz komşuları Kore Cumhuriyeti, Japonya, Filipinler, Brunei, Malezya ve Endonezya'dır. Karasu genişliği 12 deniz mili olan Çin'de 5000'den fazla ada vardır. Bu adaların en büyüğü 36000 km² ile Tayvan adasıdır. Tayvan adasından sonra 34000 km² ile Hainan adası gelmektedir. Çin'in doğusunda Kore Cumhuriyeti, kuzeyinde Moğolistan, kuzeydoğusunda Rusya, kuzeybatısında Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan yer almaktadır. Çin'in batı ve güneybatısında Afganistan, Pakistan, Hindistan, Nepal, Sikkim, Bhutan bulunmaktadır. Güneyinde ise Burma (Myanmar), Laos, Vietnam gibi ülkeler ile komşudur (Shi 1995: 1-2).

2.2.2. Çin Dili ve Yazısı

Çin dili dünya üzerinde birçok kişi tarafından öğrenilmek istenilen dillerin başında gelmektedir. Mandarin olarak da adlandırılan Çin dili binlerce senelik bir geçmişe sahip olup dünyanın en çok konuşulan dilidir. Çin halkı tarafından Çinceye “Pu Tong Hua” denilmektedir. Standart Çince de denilen Pekin lehçesinin beraberinde Çin’de her bölgede ve neredeyse her şehirde yüzlerce farklı lehçe ile Çince konuşulmaktadır. Çin yazısında her şeklin özel bir manası ve 4 farklı tonda okunuşu olduğu için bu yazı, dünyanın en zor yazı dillerinden birisi olarak geçmektedir. Çin halkı tarafından bu yazıya Han Zı (Han yazısı) denilmektedir. Çince soldan sağa doğru okunmakta, yukarıdan aşağıya doğru yazıldığı durumlarında ise sağdan sola doğru okunmaktadır (Karlova 2011: 12-13). Çin dilini öğrenmek isteyen insan sayısı sürekli artmaktadır.

2.2.3. Çin’in Etnik Yapısı ve Dini

Dünyanın en geniş topraklarına sahip ülkelerden birisi olan Çin’de resmen tanınmış 56 farklı etnik grup yaşamaktadır. Etnik grupların en büyüğü, toplam nüfusun % 91,5’ini oluşturan Han Çinlileridir. Han Çinlileri Tibet ve Xinjiang kenti hariç diğer bölgelerin ağırlıklı çoğunluğunu oluşturmaktadır. Han Çinlileri, kendilerinin tek bir ırk olduğunu ve ayrı bir genden geldiklerini düşündükleri için Hong Kong ve Tayvan’ın Çin’den ayrılamayacağını düşünmektedirler. Çin’in herhangi resmi dini olmamakla birlikte din özgürlüğü Çin anayasası tarafından korunmaktadır. Çin tarihten günümüze birçok dinden etkilenmiştir. San Jiao (Üç Din) yani Konfüçyüsçülük, Taoizm ve Budizm Çin’in kültürel hayatında varlığını sürdürmektedir. Ülkede kendisinin Hristiyan ve Müslüman olduğunu ifade eden Çinlilerde bulunmaktadır (Savaş 2016: 22-24).

2.2.4. Çin’in Nüfus Yapısı

Dünyanın en kalabalık ülkesi olan Çin’in toplam nüfusu 1,39 milyar civarındadır. Bu oran, toplam dünya nüfusunun %20’sine denk gelmektedir. Çin’in nüfus yoğunluğu fazla olup nüfus dağılımı doğusunda fazla, batısında ise azdır. Çin’de ortalama yaşam süresi 75 yıla kadar çıkmıştır. Uygulanan nüfus politikaları ile nüfus azalarak artmaya başlamıştır. Yaşlı nüfus oranı, genç nüfus oranına oranla daha hızlı artmaktadır. Çin’in nüfusunun % 91,6’sı Han kökenli Çinlilerden, % 6,7’si ise Uygurlar

ve diğ er azınlıklardan oluşmaktadır. 700 milyondan fazla olan kentsel nüfus toplamı, toplam nüfusun %53'üne denk gelmektedir. Çin'in nüfusunun fazla olması ülke için hem avantajlı hem de dezavantajlı bir durumdur. 1980'lerde uygulanmaya başlayan "her aileye bir çocuk" politikası resmi nüfus artışını yavaşlatmış ancak bu politika kayıt dışı doğumlara neden olmuştur (İTKİB 2013: 5-6).

2.2.5. Çin'de Devlet Yapısı

1949 yılından günümüze Çin Komünist Partisi, ülke yönetiminin başında yer almaktadır. Ülkenin en yüksek yönetim organı toplamda 7 üyeyi barındıran Polit Büro Daimi Komitesi'dir (Çakıroğlu 2010: 3). 2012 yılı itibariyle Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'tir. Çin'in devlet organlarının kapsamı aşağıdaki gibidir (Shi 1995: 38):

- Ülke devlet başkanı: Cumhurbaşkanı'dır,
- Ülkede bulunan yürütme organları: Devlet Konseyi ve Yerel Halk Yönetimleridir,
- Ülkede bulunan yetki organları: Ulusal Halk Kongresi ve Yerel Halk Kongreleridir,
- Ülkede bulunan yargı organları: Yüksek Halk Mahkemesi, Yerel ve Özel Halk Mahkemeleri'dir,
- Ülkede bulunan savcılık organları: Yüksek Halk Savcılığı, Yerel ve Özel Halk Savcılıklarıdır,
- Ülkede bulunan askeri liderlik organı: Merkezi Askeri Komitesi'dir.

2.2.6. Çin'de İdari birimler

Çin Halk Cumhuriyeti geniş topraklara sahip olduğu için ülkede birçok idari yapı mevcuttur. Çin'de bölgeler çeşitli kriterlere göre farklı birimlerden oluşmaktadır.

Şekil 2.1.Çin'in İdari Birimleri

Kaynak:<https://www.chinadiscovery.com/china-maps/china-provincial-map.html>

Çin Merkez, Eyalet, İl, Bölge, İlçe ve Köy olarak 6 bölüme ayrılan bir idari yapıya sahiptir. ÇHC merkezi yönetimin altında eyaletten ve eyalete idari açıdan eş değer birimlerden oluşur. Bu birimler aşağıdaki gibidir (Oktay 2017: 127-129) :

- Bu birimlerden 22 tanesi eyalet: Anhui, Fujian, Gansu, Guangdong, Guizhou, Hainan, Hebei, Henan, Hubei, Hunan, Shaanxi, Shandong, Shanxi, Sichuan, Yunnan, Zhejiang, Heilongjiang, Liaoning, Qinghai, Jiangsu, Jiangxi, Jilin,

- Boyut olarak eyalet olarak tanımlanmayan fakat idari açıdan eyalete eş değerde olan 4 kent: Beijing, Tianjin, Shanghai, Chongqing,
- Etnik azınlıkların yaygın olarak yaşadığı, Otonom Bölge olarak nitelendirilen 5 birim: Tibet, Xinjiang, İç Moğolistan, Ningxia, Guangxi,
- Eyalet düzeyindeki bir diğer birleşeni de, Hong Kong'dur. Hong Kong "Özel İdari Bölge" olarak tanımlanan idari birimlerinden biridir. Dış ilişkilerinde Çin'e bağlı olmakla birlikte iç işlerinde bağımsızdır. "Bir Ülke-İki Sistem" olarak tanımlanan sistemde Hong Kong ile birlikte Tayvan ve Makao'da yer almaktadır.
- Eyaletler, İl'e; İller, Bölge olarak adlandırılan idari birimlere ayrılmaktadır. Bölgeler kırsal ya da kentsel nitelikli olabilmekte ve ilçe olarak adlandırılan idari birimlere ayrılmaktadır. Köy yönetimleri resmi olarak idari yapının bir bölümü olarak kabul edilmemektedir.

2.2.7. Çin'in Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar

Çin Halk Cumhuriyeti uluslararası örgütler, forumlar, teşkilatlar ve bankalar gibi çeşitli kuruluşlara üye olmuştur. Bu üyelikler sadece ekonomik alanda değil çeşitli sağlık, güvenlik, turizm, haberleşme gibi sosyal, siyasal ve kültürel alanları da kapsamaktadır.

Tablo 2.2.Çin'in Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar

	KURULUŞLAR		KURULUŞLAR
ADB	Asya Kalkınma Bankası	IOC	Uluslararası Olimpiyat Komitesi
AFDB	Afrika Kalkınma Bankası	ISO	Uluslararası Standartlar Örgütü
APEC	Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu	ITU	Uluslararası Haberleşme Birliği
ASEAN	Güneydoğu Asya Ülkeleri Örgütü	LAIA	Latin Amerika Entegrasyon Birliği
BIS	Uluslararası İmar Bankası	MINURSO	BM Batı Sahra Referandum Misyonu
CCC	Gümrük İşbirliği Konseyi	OPCW	Kimyasal Silahları Yasaklama Organizasyonu
CDB	Karayıpler Kalkınma Bankası	PCA	Daimi Hakemlik Mahkemesi

Tablo 2.2.(devam) Çin'in Üye Olduğu Uluslararası Kuruluşlar

ESCAP	BM Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu	SCO	Şanghay İşbirliği Örgütü
FAO	Tarım ve Gıda Örgütü	UN	Birleşmiş Milletler
G-20	Gelişmiş Yirmi	UNAML	BM Sierra Leone Misyonu
G-77	Gelişmekte Olan Yetmiş Yedi	UNCTAD	BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı
IBRD	Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası	UNESCO	BM Eğitim-Bilim ve Kültür Örgütü
ICAO	Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü	UNHCR	BM Mülteciler Yüksek Komiserliği
ICC	Milletlerarası Ticaret Odası	UNIDO	Endüstriyel Kalkınma Örgütü
ICFTU	Uluslararası Serbest Ticaret Birlikleri Konfederasyonu	UNIKM	BM Irak-Kuveyt Gözlem Misyonu
IDA	Uluslararası Kalkınma Birliği	UNITAR	BM Eğitim Araştırma Enstitüsü
IFAD	Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu	UNMEE	BM Etiyopya-Eritre Misyonu
IFC	Uluslararası Finansman Kurumu	UPU	Dünya Posta Birliği
IFRCS	Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Toplulukları Federasyonu	UNTAT	BM Doğu Timor Geçiş Yönetimi
IHO	Uluslararası Hidrografi Örgütü	UNTSO	BM Mütareke Gözlem Örgütü
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü	UNWTO	Dünya Turizm Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu	WHO	Dünya Sağlık Örgütü
IMO	Uluslararası Denizcilik Örgütü	WIPO	Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı
Inmarsat	Uluslararası Denizcilik Uydu Teşkilatı	WMO	Dünya Meteoroloji Örgütü
Intelsat	Uluslararası Telekomünikasyon ve Uydu Örgütü	WTO	Dünya Ticaret Örgütü
Interpol	Uluslararası Polis Teşkilatı		

Kaynak: Ateş 2012: 3; <https://www.parsithalat.com/cinin-uye-oldugu-uluslararasi-orgutler/>

2.3. Çin Tarihinde Hanedanlar

Dünyanın en eski uygarlıklarından birisi olan Çin, Xia Hanedanı'na dayanmaktadır. Xia Hanedanı'ndan sonra birçok hanedan kurulmuştur. Çin'in son hanedanı Qing Hanedanı'dır.

Tablo.2.3.Çin'de Hanedanlar Dönemleri

HANEDANLAR	DÖNEM
Xia	M.Ö. 21yy- 16 yy
Shang	M.Ö. 16yy- 11 yy
Batı Zhou	M.Ö. 11yy- 770
Doğu Zhou	M.Ö. 770- 221
Qin	M.Ö. 221-207
Batı Han	M.Ö. 206- M.S. 24
Doğu Han	M.S. 25- 220
Üç Devlet(Wei, Shu, Wu)	M.S. 220- 265
Batı Jin	M.S. 265- 316
Doğu Jin	M.S. 317- 420
Güney-Kuzey Hanedanları	M.S. 420- 589
Sui	M.S. 581- 618
Tang	M.S. 618- 907
Beş Hanedanlık	M.S. 907- 960
Kuzey Song	M.S. 960- 1127
Güney Song	M.S. 1127- 1279
Yuan	M.S. 1271- 1368
Ming	M.S. 1368- 1644
Qing	M.S. 1644- 1911

Kaynak: Shi 1995: 19

2.3.1. Hanedanlar Hakkında Kısa Bilgiler

Çin tarihinin en eski hanedanı olan Xia Hanedanı, yaklaşık 500 yıl boyunca hüküm sürmüştür. Çin'in ilk takvimi olan "Xia Takvimi" bu hanedan dönemine aittir. Bu takvimde Çinlilerin sahip olduğu ilk bilimsel bilgilerde yer almaktadır. Kaplumbağa

kabukları ve hayvan kemiklerine yazılan Jiaguwen yazısı, Shang Hanedanı dönemine aittir. Bu yazı, kehanet kemikleri üzerine yazılan bir tür resim yazısıdır. Shang döneminde tunç üretim tekniği yüksek bir düzeydedir (Çakan 2017: 112-114).

Zhou Hanedanı, Shang Hanedanı döneminde batıda küçük bir devlet olarak kurulmuştur. Zhou Hanedanı önce Orta Shensi'ye, daha sonra Doğu Shensi'ye kadar yol almıştır. Bu hanedanın halkının çoğunluğu Türkler ve Tibetlilerdir. Shang ve Zhou Hanedanı hükümdar aileleri arasında meydana gelen evlilikler ile Zhou hanedanı asıl kültürünü kaybetmeye başlamış, zamanla Shang kültürü, Zhou Hanedanı üzerinde etkisini arttırmıştır (Yücel 2014: 45).

M.Ö.770-M.Ö.476 yılları arasındaki döneme İlkbahar-Sonbahar dönemi denilmektedir. Bu dönemin adı Konfüçyüs'e atfedilen kitaptan gelmektedir. İlkbahar-Sonbahar döneminde Çin 170 küçük devlete bölünmüştür. Tarımda, demir tarım aletleri kullanılmış, öküzle tarla sürme yöntemi yaygınlaşmış, sulama tesisleri gelişmiştir. Bu gelişmelerle birlikte tahıl üretimi artmıştır. Çin tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Konfüçyüs, bu dönemde doğmuştur. Çin tarihinin ilk feodal hanedanı olan Qin Hanedanı ilk birleşik, merkezîyetçi ve otoriter feodal yönetimin olduğu hanedandır. Qin Hanedanı döneminde Ying Zheng, Çin tarihinin ilk imparatoru olmuştur. Qin Hanedanı ortaya çıkan farklı yazı ve ölçü birimlerini birleştirmiştir. Qin Shi Huang; Qin, Zhao ve Yan gibi beyliklerin inşa ettiği duvarları birleştirip uzatarak 500 km'yi geçen Çin Seddi'ni inşa etmiştir. Qin Shi Huang, 700 binden fazla köylüyü çalıştırarak ve yüksek oranda harcama yaparak Qin Mezarını ve Yeraltı Heykel Ordusu'nu yaptırmıştır (Çakan 2017: 115-118).

Han Hanedanı döneminde Hunlar güçlenmiş, devletin başına Mao-tun(Mete) geçmiş ve Mete devletini, Çin'e kuvvet bakımından eş değerde bir devlet düzeyine ulaştırmıştır. M.Ö.200 yılında Hun ve Çinliler arasında yapılan Pai-teng Savaş'ı yaşanmıştır. Bu savaşta Mete çeşitli nedenlerle kuşatmayı kaldırmıştır. Doğu Asya'da bağımsız ve eşit değerde iki büyük devlet arasında ilk uluslararası anlaşmanın imzalanması bu savaş sonunda gerçekleşmiştir (Yücel 2014: 70).

Bazı tarihçi yazarlar Çin'in 220-1280 yılları arasını 3 bölüme ayırmıştır. Bu bölümlendirmeler aşağıdaki gibidir (Sükan 2000: 19):

- 220-580 yıllarında Çin ikiye ayrılmış, kuzeyi Türkler tarafından yönetilmiştir,
- 580-900 yıllarında ülke Çinliler tarafından yönetilmiş, bu dönemde Çin'in çevresinde büyük bağımsız devletler yer almıştır,
- 900-1280 yıllarında Çin tekrardan ikiye ayrılmış, kuzey kısmı Moğol ve Tunguzlar tarafından yönetilmiştir.

Chao K'uangyin, Song Hanedanı'nın kurucusudur ve ülkenin başkenti Kaifeng'dir. Song Hanedanı döneminde Çin'de, daha önce hiç görülmemiş güçlü bir bürokrasi ve merkezi idarenin olduğu bir devlet kurulmuştur. Song Hanedanı döneminde demir üretimi 125.000 tona ulaşmıştır. Bu dönemde demirle birlikte bakır, kurşun, kalay gibi madenlerin kullanımı da artmıştır. Songlar 960 yılında standart bir bakır sikke kullanıma çıkarmış, kullanılmakta olan sikkelerin miktarı 100 yıl içerisinde 11 katına kadar ulaşmıştır. Dünya üzerinde devlet eliyle basılan ilk kâğıt para 1024 tarihinde Szechwan'da ortaya çıkarılmıştır (Ponting 2011:351-358).

Dünyanın en güçlü donanması Ming Hanedanı döneminde oluşturulmuştur. Yine bu dönemde tarım gelişmiş, ipek dokumacılığı ve porselen üretimi artmıştır. Demir çıkarma, bakır dövmeçiliği, kâğıt üretimi ve gemi yapımı bölümünde de büyük gelişmeler sağlanmıştır. Qing Hanedanı döneminde Tayvan Hollandalı sömürgecilerden alınmıştır. Çin-Rus sınırlarının doğusu ile ilgili problemleri çözmek amacıyla, Çin ile Rusya arasında Nibuçi Anlaşması imzalanmıştır. Çin kendisini merkez ülke olarak gördüğü için dış ilişkilerinde uzun bir süre içe kapanık bir politika izlemiştir. 1911 yılında Xinghai Devrimi ile birlikte Qing Hanedanı yıkılmıştır (Çakan 2017: 125-127).

2.4. Yabancı Ülkelerin Çin'e Müdahalesi

Geniş bir tarihe ve ürünlere sahip olan Çin, zamanla diğer ülkelerin de dikkatini çekmeye başlamıştır. İngilizlerin 19. yüzyılda büyük Çin pazarına girmek istemesiyle başlayan Afyon Savaşları sonrası Çin zayıflamaya başlamıştır. Çin'in zayıflaması ise pek çok ülkenin dikkatini çekmiş ve Çin'e akınlar başlamıştır. Çin'de Mao dönemine kadar savaşlar, isyanlar ve reformlar devam etmiştir.

2.4.1. Afyon Savaşları

19.yüzyıl ortalarında afyon, İngiltere'nin sömürgesi altında olan Hindistan'da üretiliyordu. Bu dönemde Çin'de de afyon tüketiminde artış yaşanmaktaydı. İngiliz ve Amerikalı tüccarlar, Çinli kaçakçılarla iş birliği yapıp afyonu çok karlı bir biçimde Çin'de pazarlıyorlardı. Bu dönemde Qing İmparatoru, afyon ticaretine engel olmak maksadıyla bir kamu görevlisi olan Lin Zexu'yu Guangzhou'ya gönderme kararı almıştı. Lin önce çoğunluğu İngiliz olan tüccarları, ikna yoluyla durdurmaya çalışmış, bu davranışın işe yaramadığını görünce yumuşak tedbirleri bırakıp şiddetli tedbirlere başvurmuştur. Bu işle uğraşan tüccarları işyerlerine hapsedmiş ve ellerindeki ürünleri teslim edinceye kadar serbest bırakmayacağını söylemiştir. Lin bu tedbirlerle birlikte İngiltere'ye yapılan ipek, çay ve porselen satımını da durdurmuştur (Savaş 2016: 64). Bu olaylar neticesinde savaş başlamıştır.

Afyon Savaşı'nda savaşı sona erdirmek için Nanjing Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile birlikte Britanya, Hong Kong'un bütün denetimini ele geçirmiştir. İngilizler Hong Kong'u 1997 yılına kadar kraliyet kolonisi olarak kullanmıştır. Nanjing Anlaşması ile ayrıca İngilizler, Şanghai da dâhil olmak üzere birkaç şehirde daha ticaret yerleşim ayrıcalıklarını kazanmıştır. Bu limanda İngiliz tüccarlara ve misyonerlere özerk yönetim hakları verilmiştir. Bu hakları kazanmak için ileriki zamanlarda Fransa, ABD ve Japonya'da çeşitli yollara başvurmuştur (Wasserstrom 2011: 58).

2.4.2. Taiping Ayaklanması

19. yüzyılın ortalarında neredeyse tüm Asya, Avrupa'ya karşı koruyucu önlemler almış ancak başarılı olamamıştır. 1850 yılında Çin'de gerçekleşen Taiping Ayaklanması bu çözülmeye karşı ilk tepkidir. Bu ayaklanma, Hristiyan misyonerlerle iletişim halinde olan ve düşünceleri Hristiyan misyonerler tarafından şekillendirilmiş önderlerin, önderlik ettiği bir köylü ayaklanmasıdır. Dinsel nitelik kazanan bu ayaklanma 14 yıl sürmüştür (Sander 2012: 272-273).

Kendisine İsa'nın küçük kardeşi adını veren Huang'ın bu ayaklanması aslında dini nitelikte olmayıp, bundan önceki ayaklanmalar gibi, sosyal nitelikte bir hareketlenmedir. Bu nedenle fakirleşen köylüler arasında bu ayaklanmaya büyük bir çapta katılım gerçekleşmiştir (Eberhard 2007: 319).

Bu ayaklanmaya batı devletlerinin yardım etmemesi hatta ayaklanmaya karşı olması hareket içerisindeki Hristiyan ögenin zayıflamasına neden olmuştur. Bu ayaklanmaya batı yapımı silahlarla müdahale edilmiştir ve batı silahlarıyla bu ayaklanma bastırılmıştır (Sander 2012: 273).

2.4.3. İkinci Afyon Savaşı

Taiping İsyanı devam ederken, bu durumdan faydalanmak isteyen İngilizler, Nanjing Antlaşması'nın yenilenmesini istemiş ve Fransa-ABD ile ittifak halinde bir politika izlemiştir. İngilizlerin bu isteği Mançu hükümeti tarafından kabul edilmemiştir. Ekim 1856'da İngiltere ve Fransa Çin'e savaş açmıştır. Müttefik orduları, 6 Ekim 1860'ta Pekin'i işgal etmiş, Yuanmingyuan Sarayı'nı yağmalamış ve saraya büyük ölçüde zarar vermiştir (Kavala 2019: 45-46).

Çin'de İkinci Afyon Savaşı olarak adlandırılan bu savaşa, İngilizler Arrow War adını vermiştir. 28 Mayıs 1858 tarihinde Hei Long Jiang eyaletinin valisi, Ruslar ile Aihui Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu antlaşma merkezi hükümet tarafından reddedilmiştir. Aynı sene içerisinde Çin, Britanya, Fransa, Rusya ve ABD arasında Tianjin Antlaşması imzalanmış, 1860 yılında Çin yenilgisiyle bu savaş sonlanmıştır. Savaş bittikten sonra Çin; Britanya, Fransa ve Rusya ile ayrı ayrı Pekin Antlaşması'nı imzalamıştır. Çin Rusya ile imzaladığı Pekin Antlaşması'ndan sonra kuzeydoğusunda 1 milyon 500 km²'den fazla toprağını Rusya'ya vermek mecburiyetinde kalmıştır (Yücel 2014: 234- 235).

2.4.4. Yüz Gün Reformları

Qing Hanedanı, 1842 yılından sonra Avrupalı devletlerle olan savaşa devam etmiştir. Çin Avrupalı devletlerin yanı sıra 19. yüzyılın ikinci yarısında Japonya ile de savaşa tutuşmuştur. Japonya ile savaşın asıl nedeni Kore'nin hangi ülkenin kontrolü altında olacağıydı. 1894'te başlayan savaş bir yıl sürdü. Qing Hanedanı bu savaşta Japonlar tarafından büyük bir yenilgiye uğratıldı. Bu yenilgi sonrası, bazı Çinli aydınlar, batılı fikir ve kurumların artık Çin'e uyarlanması gerektiği konusunda fikir sunmaya başladı. 1898 yılında 100 Gün Reformları olarak adlandırılan, Çin'deki siyasi ve eğitimsel kurumların köklü bir şekilde yenilenmesi ve çağa uyum sağlaması için yeni bir dönem başlamış oldu (Wassertrom 2011: 59-60).

İmparator Guanxü'nün temelini attığı bu reformlarda Aydın Kang You Wei bir reform paketi hazırlamış ve bunu imparatora iletmiştir. Bu paketin içerisindeki en önemli maddeler aşağıdaki gibidir:

- Klasik devlet sınavı sisteminde değişiklik yapıp, sınavın modern hale getirilmesi,
- Askeri alanda köklü değişiklikler yapıp, sıfırdan ve daha modern bir sistemin getirilmesi,
- Monarşinin düzenlenerek anayasal bir monarşi biçiminde devam etmesinin temin edilmesi,
- Çin'in makineleşmeye ve endüstriye geçişinin önünü açıp, bu geçişin kolay hale getirilmesi,
- Fen bilimleri, matematik gibi bilimleri de kapsayan eğitim sisteminin modernleştirilmesi,
- Ülkede çalışmayıp, boş yere maaş alan kişilerin saptanması ve bu durumun sona erdirilmesi gibi maddeler bu reform paketinde yer almıştır (Karlova 2011:157-158).

Fakat bu cesur reform dönemi uzun sürmedi. Hanedanlık içinde bulunan muhafazakâr kesim, kaybettikleri konumlara yeniden dönmek için harekete geçti. Muhafazakâr insanlar tekrardan mevkilerine döndü ve imparator ev hapsinde tutuldu. Hanedan mensupları ve bazı fanatik Konfüçyüsçülerin desteklediği muhafazakâr kesim, Batı'nın ve Japonya'nın silahlı kuvvetler alanında üstün olduğunu kabul etmiştir ancak Çin'in kurumlarının Batı ve Japonya'dan daha iyi olduğunu savunmuşlardır. Onlara göre Çin'deki kurumların kökleri yüksek değerlere dayanmaktaydı (Wasserstrom 2011: 60).

2.4.5. Boksör İsyanı

Uzun bir süredir isyanlarla mücadele etmeye çalışan Çin'de 1900'lerde başka bir isyan olan Boksör İsyanı patlak vermiştir. Bu isyan, diğer bütün isyanlar gibi aslında statüsü iyi olanlara ve Mançulara karşı başlatılmış bir isyandı. Fakat hükümet çeşitli müzakerelerle bu isyanı kendi lehine çevirmiş ve isyanı yabancılara karşı kullanmayı

başarmıştır. Bu isyanda meydana gelen olaylar neticesinde uluslararası bir ordu Çin'e gönderilmiştir. Gönderilen bu ordu elçilikleri kurtarmak ve hükümeti cezalandırmak için Tiensin'den Pekin'e kadar ilerlemiştir. Avrupalılar Pekin'i ele geçirmiş ve imparatoriçe ile hapsedilmiş olan imparatorun sarayı terk etmesi gerekmiştir. Saray Batılılar tarafından tamamen yağmalanmıştır (Eberhard 2007: 331- 332).

Savaşı kaybeden Çin, Avrupalılarla masaya oturarak birçok ağır madde içeren Boksör Protokolü'nü imzalamıştır. Çin'in binlerce yıllık tarihi eserleri satılmış ve birçok tarihi eseri Batı'ya götürülmüştür. Anlaşmanın imzalanması ile Çin halkının Qing Hanedanı'na olan güveni sona ermiştir. Bu olaylardan sonra ülkedeki tüm güç eyaletlere dağılmaya başlamıştır. Bu yaşanan olaylar yeni bir döneme doğru gidildiğinin habercisi olmuştur (Karlova 2011: 163-164).

2.5. Hanedandan Cumhuriyete Geçiş

Çin Cumhuriyeti 1 Ocak 1912 tarihinde kurulmuştur. Bu dönem de Milliyetçi Parti lideri olan Sun Yat-Sen geçici olarak ülkenin cumhurbaşkanı olarak görev yapmıştır (Savaş 2016: 70). Pek çok Çince kaynakta Sun Yat-Sen Çin Cumhuriyeti'nin kurucusu olarak geçmektedir. Sun, Qing Hanedanı'nın yıkılmasında büyük rol oynamıştır. Ayrıca Sun milliyetçilerle komünistlerin birbirileri ile olan ilişkilerini düzelterek Birleşik Cephe'nin oluşmasında etkili olmuştur (Wasserstrom 2011: 67). 1915 yılında başkanlık için Qing generali Yuan Shikai göreve gelmiştir. Shikai'nin 1916 yılında hayatını kaybetmesi üzerine Çin'de politik açıdan dağılmalar başlamıştır (Savaş 2016: 70).

2.5.1. Chiang Kaishek Dönemi

Chiang Kaishek güneyin en önemli askerlerinden birisidir ve Kaishek modern Rus öğretmenlerin bulunduğu bir harp akademisinde eğitim almıştır. 1925 tarihinde Fukien eyaletine karşı gerçekleştirdiği eylemleri ile ilk başarılarını elde etmiştir. Evlilik yoluyla Sun Yat-Sen'in ailesiyle başlayan akrabalık Kaishek'in konumunu daha da sağlamlaştıran etken olmuştur (Eberhard 2007:346-347).

Çin Komünist Partisi 1921 yılında Şanghay'da kurulmuştur. 1924 yılında da Komünist Enternasyonal'in yönergesi ile Çin Komünist Partisi, Kaishek'in önderlik yaptığı Kuomintang'a katılmıştır. 1926 tarihinde Kuomintang'ın önderliğindeki

Milliyetçi Hükümet kuzey seferine başlamış, komünistler tarafından yönlendirilen köylü ve işçi hareketleri güney eyaletlerdeki şehirlerde ve kırsal bölgelerde hâkimiyet sağlamıştır. Devrimci hareketin yükselmesi ile birlikte birtakım soylu toprak sahipleri çıkarlarının zedelenebileceğini düşünmeye başlamıştır. Devrim Yangtze Vadisi'ne doğru ilerledikçe Şanghaylı kapitalistler ile batılı güçler çıkarlarının tehlikeye girmemesi için Chiang Kaishek ile uzlaşmaya çalışmışlardır. 1927 tarihinde komünistler bir işçi ayaklanması ile Şanghay'ı ele geçirmiştir. Komünistler Chiang'ın ordusunun Şanghay'a girmesine izin vermiş, onlara müdahale etmemiştir. Fakat 12 Nisan'da Milliyetçi Ordu komünistlere ve işçilere karşı katliam başlatmıştır. Milliyetçi Ordu bu katliamda on binlerce kişiyi öldürmüştür (Li 2009: 35-36).

Chiang Kaishek önderliğindeki Milliyetçi Parti kentlerde yönetimi elinde tutmasına rağmen, ülkenin bütünü üzerinde kontrolünü sağlayamamıştır. Milliyetçi Parti'nin egemen olamadığı yerlerin kontrolü Çin Komünist Partisi'nin hâkimiyeti altındaydı. 1931 yılında Japonlar, Mançurya'yı işgal etmiş ve aynı yıl Çin'in tamamını ele geçirmek için harekete geçmiştir (Yılmaz, Koyuncu 2005: 3). Japonya'nın Kuzey Mançurya'yı istila etmesi ile birlikte Komünist Partisi ile Kızıl Ordu Kiangsi'yi terk etmiştir. Yaklaşık 7000 mili bulan "Uzun Yürüyüş" ile Yeman eyaletine kadar yürüyüş gerçekleşmiştir. Gerçekleşen bu yürüyüş tarihi nitelik kazanmış ve köylülerde bu yürüyüşe destek vermiştir (Savaş 2016: 71).

Chiang Kaishek, Japonlar tarafından gerçekleştirilen Dongbei işgaline göz yummuş, ülkenin tamamı tehlike altında olmasına rağmen Japonlara müdahale etmemiştir. Japonların Çin'i işgal etmesi Amerikalıların ve İngilizlerin çıkarlarına ters düştüğü için Amerikalılar ve İngilizler telaşa düşmüştür. Chiang Kaishek başkenti geçici olarak Luoyang şehrine taşımıştır. Çin, İngiliz ve Amerikan hükümetlerinin vasıtası ile Japon hükümetiyle 5 Mayıs 1932 tarihinde Wusong-Şangay Antlaşması'nı imzalamıştır (Kavala 2019: 122-123).

1937-1945 tarihleri arası İkinci Çin-Japon Savaşı yaşanmıştır. Japonya'nın ele geçirdiği bölgelerde acımasız hareketlerde bulunması, adeta bir kitlesel katliam yapması Kuomintang (milliyetçi parti) ve komünistler arasında devam eden savaşı durdurmuştur. 1937-1945 yılları arası 210 milyon civarında Çinli hayatını kaybetmiştir. Japonya İkinci Dünya Savaşı'nda yenilmiş ve bu yenilgi ile birlikte 1945 yılında Çin'e teslim olmuştur.

Çin bu savaşı kazanmış olsa da ülke harap olmuş ve finansman açısından kötü bir hale gelmiştir (Savaş 2016: 72). Bu dönem de Kuomintang ile komünistler arasında süren iç savaş sona ermiştir. Mao Zedong'un liderlik yaptığı komünist taraf galip gelmiş ve 1949 senesi Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluş yılı olmuştur (Özsoylu 2006: 9).

2.5.2. Mao ve Komünist Parti

Çin Halk Cumhuriyeti, Mao tarafından 1949 senesinde Tiananmen tepesinden ilan edilerek kurulmuştur. Böylece Çin Halk Cumhuriyeti'nin uzun süredir devam eden politik belirsizliği sona ermiştir. Bu tarihten sonra Çin, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ile yakınlaşıp, Batıya karşı kapalı bir ülke haline gelmiştir (Mitter 2012: 72).

Halk Kurtuluş Ordusu 1949 yılında Kuzey Çin'in tamamının denetimini ele geçirmiştir. Kuomintang yönetimi ise Tayvan adasına sığınmış, Çin'in Tayvan adasından temsil edileceğini bildirmiştir. SSCB her ne kadar Çin'in kurulmasında destekçi gibi gözükse de, Stalin Çin'in ileride büyük bir devlet olarak, Rusları tehdit edebileceğini düşündüğü için İki Çin görmek istemiştir. Komünist lider Mao ise Stalin'in bu planına uymamış kendi ideolojisi ve planları ile ülkesini yönetmiştir. İdeolojik olarak aynı fikirleri benimseyen Stalin ve Mao, siyasi alanda karşıt düşüncelere sahip olan iki ülke haline gelmiştir (Uludağ 2014: 239).

Komünist Parti yönetime geçince çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır. Bu sorunlar aşağıdaki gibidir (Li 2009: 54-55):

- Çin 19.yy'da gerek iç gerekse dış kaynaklı sorunlar ile mücadele etmiş ve Batı'nın gerisinde kalmıştır. Ülke dünya sistemindeki konumunu istikrarlı hale getirmek ve birçok açıdan geride olduğu Batı'yı yakalamak için çalışmalara başlamıştır,
- Çin'de Komünist Parti işçi ve köylülerin desteğini almış ve bu şekilde yönetime geçmiştir. Bu sebeple ÇKP'nin işçilerin ve köylülerin temel ihtiyaçlarını karşılaması ve onlar için gerekli koşulları sağlaması gerekmiştir,
- Komünist Parti'nin başlattığı sosyalist devrimin koşullarını sağlaması ve bu devrimi tamamlaması gerekmiştir.

Komünistlerin karşılaştığı sorunlar bunlarla bitmemektedir. Partinin yönetime geçtiği dönemde ülke nüfusunun % 70'i topraksız köylülerden oluşmaktaydı. Bu kişiler aynı zamanda eğitimsiz ve yoksul kişilerdi. Ülkede sermaye ve eğitim yetersizdi. Bu dönemde ayrıca ülke doğal afetlerle de mücadele etmekteydi (Uludağ 2014: 239).

Komünist Partinin başa geçmesi ile birçok alanda değişimler meydana gelmiş, ülkenin ekonomik yapısının inşasına yeniden başlanmıştır. Parti ilk olarak toprak reformu ile harekete geçmiştir. 1949-1950 yıllarında uygulanan toprak reformunun ilk aşamasında toprağın %40'ı yeniden dağıtılmış, bu dağıtımdan ülke nüfusunun büyük bir çoğunluğu fayda sağlamıştır. O dönemde toprak sahibi olan kimselere çeşitli zulümlerde bulunulmuş, öyle ki bu kişiler hayatını kaybetmiştir (Mitter 2012: 74).

Reform ile başlayan tarımda kooperatifleşme hareketi, 1955-1956 yıllarında ülkede iyice tutunmaya başlamıştır. 1956 yılı sona ermeden neredeyse bütün köylüler bu kooperatifleşme hareketine katılmıştır. Böylece özel toprak sahipliği büyük oranlarda daralma ile sonuçlanmıştır (Brunner 1969: 315).

Kooperatifleşme hareketleri devam ederken, toprak ile ilgili reformlara yeni projeler ile devam edilmiştir. Çin'de konusu toprakların dağıtımı olan Büyük Atılım diğer adıyla Büyük Sıçrama projesi uygulanmaya başlanmıştır. Bu proje ile özel kişilere ait olan topraklar devletleştirilmiştir ve devletleştirilen bu topraklar köylülere dağıtılmıştır. Toprakların dağıtımı ile hedeflenen amaçlara ulaşamamıştır. Büyük Atılım Projesi sonucunda çok büyük bir açlık yaşanmış, 1959 yılında gerçekleşen kıtlık döneminde 20 milyondan fazla kişi hayatını kaybetmiştir (Akçay 2010: 136).

Çin'de olumsuz sonuçlanan yenilikler sonucu parti zor duruma düşmüş ve parti içerisinde yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemelerde ismini 1978 yılından sonra sık sık duyacağımız Deng Xiaoping'de yer almıştır. Deng Xiaoping çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Xiaoping'in yaptığı bazı düzenlemeler aşağıdaki gibidir:

- Özel ve aile üretimini desteklemiş,
- Aktif olarak çalışmayan fabrikaları, öğretmen olmayan okulları, doktoru olmayan sağlık merkezlerini kapatmış,
- Yapılan performansa göre ücretlendirilmenin yapılmasını savunmuş,

- Ülkenin her bölgesi için geçerli olan bir program yerine coğrafi bölgelerin özelliklerine ve ekonomik sektörlerin koşullarına uygun programlar ortaya çıkarmış,
- Ekonomik istikrar ve büyümeyi hedef olarak seçmiştir.

Yapılan bu düzenlemeler partililerin bir kısmı tarafından hoş karşılanmamıştır. Deng'in sosyalizme uymadığını düşündükleri bu uygulamalarına karşı tepkiler başlamıştır. Mao askerlerden ve parti içinden aldığı destek ile birlikte Deng Xiaoping'i görevinden almıştır (Özsoylu 2006: 12).

Mao dönemini planlı ekonomi dönemi olarak da adlandırabiliriz. Mao ülkenin gelişmesi ve kalkınması için Büyük Atılım projesini uygulamaya çalışmış fakat bu proje ile planlanan sonuçlara ulaşamamıştır. Zedong'un Büyük Atılım projesinden sonraki planı Kültür Devrimi'dir. Bu devrim ile başarılı olamadığı projenin hatalarını düzeltmeyi, ekonomik düzeni sağlamayı ve sosyalizmin etkisini canlı tutmayı amaçlamıştır. Mao Kültür Devrimi'ni 1965 yılında başlatmış, devrim 1969 yılında sona ermiştir. Gerçekleşen bu devrim ile eski adetler, düşünceler, kültür ve alışkanlıklara son verilmek istenmiştir. Bu devrim ile Çin dış ilişkilerinde gerek siyasi gerekse diplomatik ilişkilerini azaltmış, içe kapanık, katı politikalar izlemiştir. Mao ülkenin sosyalist yapısının bozulmaması için kapitalizmi ülkeden uzak tutmayı amaçlamıştır. Bu devrim ile askeri yapı hariç birçok alanda revizyon başlatılmıştır. Nitekim Kültür Devrimi, Büyük Atılım projesi gibi başarısız olmuştur (Akçay: 2010: 136).

Özetle, Mao'nun 1949 yılında başa geçmesi ile Çin yaklaşık 30 yıl kadar dış ülkelerle olan ilişkilerinde korumacı bir politika izlemiştir. Çin, küreselleşmiş dünya ülkeleri ile olan ticaretini sınırlı tutmuş, ülkede otarşi uygulamaya çalışmıştır. Çin'de düzenli bir piyasa yapısına ulaşamamış, bürokratik yönetimde etkinlik sağlanamamıştır. Bu dönemde ekonomik sistem, komünist sisteme uyarlanmaya zorlanmıştır (Öztürk, Sözdemir, Gövdere 2006: 62).

Ayrıca Mao döneminde çeşitli atılımlar yapılmış, bu atılımların bazılarında istenilen sonuçlara ulaşamamıştır. Ancak oluşan olumsuz sonuçların yanında olumlu neticelerde ortaya çıkmıştır. Mao'nun dönemine bakıldığında, Mao'nun ölümüne kadar Çin'de traktör ve kamyon üretimi yapılmış, gemi sanayisi kurulmuştur. Çin, jet

uçaklarını Afrika'daki bazı ülkelere ihraç etmiş, nükleer üretim gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde yoksulluk sınırı %30'un altına düşmüştür (Özsoylu 2006: 14).

2.6.Çin'de Dışa Açılımın Başlatılması

Mao'nun ölümünden 2 yıl sonra Mao ile birçok konuda ters düşen Deng Xiaoping, 1978 yılında ülkenin yönetimine geçmiştir. Xiaoping'in 1978 de başlayan liderliği 1994 yılına kadar sürmüştür (Özsoylu 2006: 15).

Mao'nun önderlik ettiği Çin Halk Cumhuriyeti 1970 yılının sonuna kadar sosyalist bir yol izlemiştir. 70'lerin sonundan itibaren emredici merkezi planlamaya dayalı ekonomik rejimden adım adım uzaklaşmış, kapitalist rejime yaklaşılmaya başlanmıştır (Sezen 2009: 202).

Çin'de "Dışa Doğru Atılım" projesi ortaya çıkmıştır. Bu proje ile Çin, yabancı teknolojinin dış alımını yaparak iç sanayi kapasite düzeyini yükseltmek istemiştir. Çin dış alım ile birçok modern sermaye ve tüketim malı üretmeyi hedeflemiştir. Yalnız bu teknolojinin kullanımı birkaç devlet girişimi ile sınırlı tutulmuş, yeni fabrikaların inşa edilmesi amaçlanmıştır. Bu politikanın uygulanmasından kısa bir süre sonra Japonya, Hong Kong, Tayvan ve diğer ülkelerde üretilen birçok tüketim malı Çin'e ulaşmıştır. Dışa açılım politikası ile Çin Halk Cumhuriyeti'nde bulunan halk ilk defa bu ürünlerle karşılaşmıştır (Caose, Wang 2015: 80-81).

Çin'in dışa açılım sürecindeki ekonomik rejimine sosyalist piyasa ekonomisi denilmiştir. Bu ekonomik rejim 1993 yılından itibaren anayasada yer almıştır. Sosyalist piyasa ekonomisi Deng Xioping tarafından geliştirilmiştir. Çin ekonomik rejimini değiştirirken ani ve hızlı bir program izlememiş aksine rejimin ihtiyatlı ve aşamalı bir şekilde ilerlemesini tercih etmiştir. Bu rejim ülkenin bütününde uygulanmadan önce, bazı bölgelerde denenmiştir. Çin'in bu ihtiyatlı uygulaması "iki adım ileri bir adım geri" olarak adlandırılmıştır (Sezen 2009: 19-202).

Deng Xiaoping ülke yönetimine geçtiğinde ilk işi üretim faktörlerini serbest bırakmak olmuştur. Bu serbestlik ile piyasa ekonomisine yönelmek istemiştir. Çin'in hedefleri aşağıdaki biçimde gösterilmiştir:

- 1980-1990 yılları arasında Gayri Safi Yurtiçi Hasılayı iki katına çıkarmak,

- 1990-2000 yılları arasında Gayri Safi Yurtiçi Hasılayı iki katına çıkarmak,
- 2000-2050 arası yıllarda Çin'i eksiksiz bir şekilde modernleştirmek.

Bu hedeflere ulaşmak için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 1980 yılında 251,4 milyar dolar, 1990 yılında ise 795,6 milyar dolar olmuştur. Bu verilere bakıldığında Çin ilk aşamalı hedefine başarılı bir şekilde ulaşmıştır. Çin'de GSYH 2000 yılında 2 trilyon 371,8 milyar dolara kadar çıkmıştır. Ülkede kişi başına düşen gelir 1980 yılında 251,4 dolardı. Bu oran 2000 yılında 2371,8 dolara yükselmiştir. Çin Komünist Partisi ülkeyi hedeflerine ulaştırmış, Çin'in gelişmesinde katkı sağlamıştır (Naisbitt 2011: 95-96).

Çin Halk Cumhuriyeti 1980 yılından 2013 yılına kadar geçen zamanda ekonomik büyüklüğünü (ABD doları cinsinden) arttırmıştır. 1980 yılında ekonomik büyüklüğü 303 milyar dolar iken bu rakam 2013 tarihinde 9,2 trilyon dolar seviyesine çıkmıştır. Çin ihracat hacmi 1994 yılı ile 2013 yılı arasında 18,3 katına yükselmiştir (Çelik 2016: 16-33). Ayrıca 1980-1990 yılları arasında Çin'de karma sistem görülmüştür. Ülke ekonomisinin tanımı yapılırken ülke ekonomisi ne merkezi planlı bir ekonomi ne de pazar ekonomisi olarak tanımlanamamıştır (Saray, Gökdemir 2007: 665).

Çin'de başlayan ekonomik rejim değişikliği ve dışa açılım süreci sonucunda Çin yaklaşık 30 yıl sonra yükselen güç durumuna gelmiştir. Çin'deki bu yükseliş, ülkelerin kendi değerlerini terk etmeden de ekonomik gücünü yükseltebileceğini göstermiştir. Ülkede meydana gelen bu devasa ekonomik büyüme, halkın yaşam standartlarına o denli yansımamıştır. Bu uyumsuzluk sonucu Çin'de ayaklanma başlamıştır. Ayrıca Çin, uluslararası alanda işçilerin sağlığını ihmal ettiği ve iş güvenliğini sağlayamadığı için eleştiriler almıştır. Bu olayları takiben Tiannanmen Meydanı'nda meydana gelen olaylar hem Çin'de hem de uluslararası basında üst sıralarda yer almıştır (Sak 2014: 24).

Çin Halk Cumhuriyeti dışa açılımın hızlanması için bazı uluslararası kuruluşlara üye olmuştur. Çin'in Şanghay İşbirliği Örgütü ve Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması ile hem diplomatik hem de ekonomik alanda yabancı ülkelerle etkileşimleri artmıştır.

Çin dışa açılım politikasını uygularken ülke tanıtımı için 2001 yılında olimpiyatların Çin'de yapılması için başvuruda bulunmuş ve başvurusu kabul edilmiştir. Çin 2008 yılında Pekin'de olimpiyatlara ev sahipliği yapmıştır (Kissinger 2015: 575).

2.6.1. Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)

Şanghay İşbirliği Örgütü Rusya ile Çin'in, Amerika'ya karşı seçenek bir güç oluşturmak için planladıkları bir örgüttür. ŞİÖ, 1996 yılında "Şanghay Beşlisi" ismiyle kurulmuştur. Şanghay Beşlisi'ndeki bu ülkeler Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'dır. 2001 yılında Özbekistan da bu örgüte katılmıştır. Hindistan, İran, Pakistan ve Moğolistan gibi ülkeler ise gözlemci sıfatıyla birlik toplantılarında yer almaktadır. Şanghay İşbirliği Örgütü'nün amacı örgütte bulunan ülkelerin, enerji ağırlıklı olmak üzere ekonomik ve güvenlik alanlarında işbirliğini arttırmaktır (Sezen 2009: 229).

Bu örgüt ilk olarak bölgesel güvenliğin sağlanması amacıyla hareketlerine başlamıştır. Devlet ile Hükümet Başkanlıkları ve diğer konseylerin toplantıları, her yıl, düzenli olarak yapılmaktadır (Hepaktan 2017: 406-407).

Şanghay İşbirliği Örgütü 2,7 milyar nüfusu ile dünya nüfusunun %40'ını kapsamaktadır. Bu örgüt 37 milyon km² alana sahiptir. Şanghay İşbirliği Örgütü'ne üye ülke sayısı azdır fakat bu örgüt bünyesinde çok güçlü ülkeleri barındırmaktadır (Özdaşlı 2012: 120). Bu örgüt içerisinde Çin ve Rusya'nın rolü büyüktür. Çin'in güçlü bir ekonomik güce sahip olması, Rusya'nın ise enerji gücünün yüksek olması, bu örgütün diğer örgütlere karşı önemli avantajlarından (Çiçek 2019: 94).

Bazı batılı analistler, Şanghay İşbirliği Örgütü'nün amaçlarından birisinde Çin'in, ABD'nin Orta Asya'da bulunan etkisini azaltmak olduğunu iddia etmişlerdir. Ama uygulamaya baktığımızda ŞİÖ üyeleri rejim istikrarı konusuna daha da önem vermişlerdir. Çin'in bu örgütte güvenlik alanındaki konulara ve yurtiçi istikrarına destek vermesi, örgütteki çıkarlarını göstermektedir (Harris 2014: 167).

Türkiye 2005 yılında Şanghay İşbirliği Örgütü'ne katılmak için başvuruda bulunmuştur. Türkiye'nin örgüte üyeliği, Çin tarafından kabul edilmemiştir. Bu nedenle Türkiye 2012 yılında ŞİÖ'ye Diyalog Ortağı olarak katılmıştır (Hepaktan 2017: 407).

2.6.2. Dünya Ticaret Örgütü ve Çin

Uluslararası ticaret uyuşmazlıklarının giderilmesini ve ticaretin serbestleştirilip belirli kurallar içerisinde yapılmasını hedefleyen GATT, 1947 yılında kurulmuş ve 23 ülke tarafından imzalanmıştır. Çin'de bu 23 ülke arasında yer almıştır (Simayi 2014: 1).

Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın yerini Dünya Ticaret Örgütü almıştır. DTÖ, 29 ayrı çok taraflı hukuki belgeyi ve 25 Bakanlar Bildirisi'ni kapsamaktadır. Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması'nın 15 Nisan 1994 tarihinde Marakeş'te imzalanmasıyla DTÖ kurulmuş, örgüt 1995 yılında faaliyetlerine başlamıştır (Bulum, Ersöz 2013: 154).

DTÖ, kendisinden önceki GATT gibi, ülkeler arası ticareti engelleyecek her türlü engelin ortadan kaldırılması, dünya ticaretinin serbest işlemesi gibi çeşitli konular hakkında çalışmaktadır. DTÖ tarım dâhil çoğu sektör üzerinde birçok taahhüdünü uygulamaya başlamıştır (Çiftçi, Atıcı 2018: 11-13).

DTÖ'ye katılan ülke sayısı 164'tür ve örgüte katılımlar devam etmektedir. DTÖ ayrıca 23 tane gözlemci ülkeye sahiptir. DTÖ'ye katılım koşulları önceki zamanlara oranla daha da zor bir hale getirilmiştir (Akman, Yaman 2008: 12).

Çin 1950 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'ndan üyeliğini çekmiş, 1986 yılında tekrardan GATT'a başvuru yapmıştır. Çin'in üyelik için başvurusu 15 yıllık görüşmeler sonucu Doha Kalkınma Turu Müzakeresinde kabul edilmiştir (Çakmak 2008: 253). Çin Halk Cumhuriyeti 11 Aralık 2001 tarihinde Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmuştur ve örgüte 143. ülke olarak katılmıştır. Çin DTÖ'ye üye olarak, gelişmekte olan ülkelere karşı güçlü bir rakip olacak şekilde dünya ticaretine atılmıştır (Simayi 2014: 3).

Çin DTÖ'ye katıldıktan sonra birtakım koşulları yerine getireceğini açıklamıştır. Bu koşullar aşağıdaki gibidir (Çakmak 2008: 254):

- 2001 yılı itibari ile 5 yıl içerisinde bütün tarife dışı engellerin ve kota uygulamalarının kaldırılacağını,
- 2005 yılından itibaren sanayi malları gümrük tarifesinde azalmaya gidip, bu oranın %8,9'a düşürüleceğini,
- 2004 yılından itibaren tarım ürünlerinde gümrük tarifesinin %15'e düşürüleceğini,
- Üretimde belli oranlarda yerli girdi kullanımı şartına son verileceğini,

- Çin'in belirli firmalara verdiği dış ticaret hakkı uygulamasına son verileceği gibi taahhütleri üstleneceğini açıklamıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti uyuşmazlıkların çözümü mekanizması kapsamında toplam 43 tane uyuşmazlık hakkında başvuruda bulunmuştur. Çin'in davacı olduğu çoğu uyuşmazlıklar lehine sonuçlanmıştır (Simayi 2014: 1).

Çin'in 1982 yılında basit ortalama gümrük vergisi oranı % 55,6'dır. Çin 2001 yılında (DTÖ üyeliği öncesi) gümrük vergisi oranını %15,3'e düşürmüş, bu oran 2004 yılında %10,4, 2005 yılında ise %9,9 olmuştur. Çin sanayi ürünlerine uyguladığı gümrük vergisini 2001 yılında %14,8'e, 2003 yılında %10,3'e, 2004 yılında %9,5'e, 2005 yılında ise %9 oranına düşürmüştür. Tarımda gümrük vergisini üyelik sonrası 2005 yılında %15,3 oranına getirmiştir (Çakmak 2008: 256).

Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması ülkeye birçok avantaj sağlamıştır. DTÖ'ye üye olan Çin'in ihracatında ve ekonomik büyümesinde artış gerçekleşmiştir (Saray, Gökdemir 2007: 681). Çin'in DTÖ'ye katılması ile ihracat hacminde her yıl %20 ile %30 oranında bir artış gözlemlenmiştir. Çin dış ticaret hacmi 2008 yılında 2,5 trilyon dolara dayanmıştır (Naisbitt 2011: 191). Çin'in DTÖ'ye üyeliği ile ülkede birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Üyelik ile birlikte Çin'de kurala dayalı sistem daha da güçlenmiş, bazı bölgelere yabancı sermaye girişi serbest bırakılmıştır. Bu durum yabancı yatırımların artmasına yol açmıştır (Yılmaz, Koyuncu 2005: 56).

Çin'in üyelik sonrası ekonomik büyümesinde artış yaşanmış, bu artıştan diğer DTÖ'ye üye ülkelerde faydalanmıştır. Çin'in ASEAN'a gerçekleştirdiği DYY 2003 yılında 230 milyon dolar iken 2008 yılında 2 milyar 180 milyon dolar olmuştur. Çin, birçok ASEAN (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği) ülkesine sıfır gümrük vergisi uygulamaya başlamıştır (Mangır 2012: 150).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin DTÖ'ye üyeliğinden sonraki ekonomik büyümesi en çok Amerika Birleşik Devletleri üzerinde etkili olmuştur. Çin düşük ya da orta düzey teknoloji alanında kendini daha fazla geliştirmiştir (Saraçoğlu, Duran 2008: 109-110).

2.7. Çin'in Genel Ekonomik Yapısı

Bu kısımda Çin'in ekonomisinde tarım ve sanayi sektörünün önemi araştırılmış, ülkenin büyüme hızı ve GSYH'si hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca ülkenin yönetim yapısının ekonomik politikalara etkisi açıklanmıştır.

2.7.1. Çin'in Yönetim Yapısı ve Ekonomiye Etkisi

Çin Halk Cumhuriyeti tek bir parti olan, Çin Komünist Partisi tarafından yönetilmektedir. Bu durum ülkenin yeterince demokratik olmadığını, belirli kişi veya gruplar tarafından yönetildiğini göstermektedir. Çin görünürde merkeziyetçi, uygulamada ise adem-i merkeziyetçi bir devlettir (Kroeber 2017: 15-19).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin hiyerarşi sisteminde ilk sırasında Çin Komünist Partisi, ikinci sırasında hükümet, üçüncü sırasında ise Halk Kurtuluş Ordusu yer almaktadır. Komünist partinin en üst düzeyinde ise Ulusal Halk Kongresi vardır. Çin'in dış politikalarını Politbüro Yürütme Komitesi yönetmektedir. Çin'in en yüksek siyasi organı olan Politbüro, partide kararları veren en yüksek düzeydeki isimlerden oluşmaktadır (Harris 2014: 46). Çin Komünist Partisi'nin en üst düzey yöneticisi Komünist Parti Genel Sekreteridir.

Çin devleti, devletçi milliyetçilikle yönetilmektedir. Çin milliyetçiliğinde devletin gücü, egemenliği ve çıkarları insanların çıkarlarından daha önemlidir. Devlet Çin'de yüksek getirisi olan büyük KİT'leri desteklemiş, orta ve küçük KİT'lere olan desteğini azaltmıştır. Çin'de finans sistemi de devletin kontrolü altındadır (Helleiner, Kirshner 2017: 97-102). Çin ekonomisinde Mao Zedong döneminde merkezi planlamaya dayalı ekonomi politikası, Deng Xiaoping döneminde ise Çin ile uyumlu Sosyalist Piyasa Ekonomisi uygulanmıştır. Bu piyasa ekonomisine ikili ekonomik politikada denilmektedir. Sosyalist Piyasa Ekonomisi'nde Çin hem piyasa ekonomisinden yararlanacak hem de sosyalist ekonomi üzerinde devletin yönetim ve planlaması devam edecektir (Melemen 2007: 24). Ülke piyasa ekonomisinden devlet kapitalizmine geçmiştir. Çin devlet kapitalizminde kamu mali sistemi, bürokrasi hâkimiyeti altındadır. Devlet kapitalizmine karma sistemde denilmektedir. Bu sistemde devlet milliyetçiliği hâkimdir. Döviz rezervlerinin biriktirilmesi gibi kararları devlet almaktadır (Helleiner, Kirshner 2017: 97-102).

Yakın zamanlarda Çin rüyası olarak adlandırılan büyük yenilenme Xi Jinping tarafından ortaya atılmıştır. Ülkede refahın artırılması, ekonomik kalkınmanın sürdürülmesi, ulusal güvenliğin sağlanması gibi konuları kapsamaktadır (Xiaosi 2017: 17-19). Ayrıca halkın Çin sosyalizminin gerçekleşmesinde katkıda bulunması, ekonominin gelişmesi ve yayılması, reformların yoğunlaşması da Çin rüyasının içeriklerindedir (Pekcan 2019: 50).

2.7.2. Çin’de Tarım Sektörü

Çin’de tarım sektörü oldukça gelişmiş bir yapıya sahiptir. Ülke vatandaşlarının yaklaşık üçte biri tarım sektöründe çalışmaktadır. Buna karşın tarım sektörünün Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’daki payı %7 dolaylarındadır. Çin topraklarının %15’inin tarıma elverişli olmasına rağmen, bu sektörde oldukça fazla insan istihdam edilmektedir. Çin’de üretilen başlıca tarım ürünleri; tahıl, pamuk, pirinç, çay ve patatestir. Bu tarım ürünlerinin üretimi Çin’de ilk sıradadır. Çin bu ürünlerin üretiminde dünyada da ilk sırada yer almaktadır. Çin hayvancılık sektöründe, koyun ve su ürünleri üretiminde de dünyada bu konumunu idame ettirmektedir (Bulut 2017: 19).

Tablo 2.4.Yıllara Göre Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık

Yıllar	GSYH’deki Payı (%)
1990	27
2000	15
2010	9
2018	7

Kaynak: <https://databank.worldbank.org>

Tablo 2.4’te yer alan göstergelere baktığımızda ülkedeki tarım, hayvancılık ve balıkçılık sektörünün GSYH’deki payında yıllara göre azalma meydana gelmiştir. 1990 yılında %27 olan tarım sektörü zamanla yerini başka sektörler bırakmış ve 2018 yılında %7 oranına kadar düşmüştür.

2.7.3. Çin’de Sanayi Sektörü

Çin’de son yıllarda toplam sanayi çıktısında çok büyük bir artış meydana gelmiştir. Ülke sanayisindeki büyüme 2008 yılında %9,3, 2009 yılında ise %8,1 olmuştur. Bu sanayideki artış köy ve kasaba işletmeleri tarafından başlatılmıştır. Köy ve

kasabada bulunan artık işgücü, düşük teknoloji emek yoğun imalat sanayi yatırımlarında kullanılmıştır. Yabancı sermayeli kuruluşların ülkede üretim yapmaları ile sanayi sektöründe gözle görülür bir artış meydana gelmiştir. Çin sanayisi son yıllarda çeşitli ürünlerde faaliyet göstermektedir: Madencilik, modern metalürji, enerji donanımları, uçak yapımı, otomobil üretimi, döküm, büyük makine parçaları, uzay sanayisi, büyük enerji devreleri, elektronik, iletişim araçları, ölçüm araç ve gereçleri üretilmektedir (Çakıroğlu 2010: 6).

Tablo.2.5. Yıllara Göre İnşaat Dâhil Sanayi Sektörü Göstergeleri

Yıllar	GSYH'deki Payı (%)
1990	41
2000	46
2010	46
2018	41

Kaynak: <https://databank.worldbank.org>

Çin ekonomisinde sanayi sektörü önemli bir yer tutmaktadır. Tablo 2.5'te 1990 yılında GSYH'deki payı %41 olan sanayi sektörü, uzun yıllar bu oranının da istikrarlı bir seyir izlemiştir. Sanayi sektörü 2000-2010 yılları arasında %46'lık bir değerle ülke hasılasının yaklaşık yarısını oluşturmuştur. Bu sektör 2010 ile 2018 yılları arası değer kaybetse de ülke ekonomisinde güçlü faktörlerden birisi olarak yerini devam ettirmektedir.

2.7.4. Çin'de Bulunan Madenler

Çin, maden ve mineraller bakımından zengin bir toprak yapısına sahiptir. Ülke yaklaşık 17 maden ve mineral türünde dünyada birinci sırada yer almaktadır. Çin uzay teknolojisi ve elektronik alanında kullanılan bir takım ender bulunan madenlerin de üreticisi ve ihracatçısı durumundadır. Ülke hidroelektrik güç potansiyeli ve kömür rezervleri bakımından dünyada ilk sırada yer almaktadır. Ancak ülkede üretilen kömürün kalitesi düşük düzeydedir. Buna rağmen toplam enerji ihtiyacının %70'ini kömürden sağlamaktadır. Çin enerji ihtiyacını karşılamak için önemli derecede ham petrol ithalatı yapmaktadır (Abi 2017: 2-3).

2.7.5. Çin’de GSYH ve Büyüme

Çin’in GSYH’si 1990 yılında 360.858 milyar dolarken 10 yıl içerisinde bu değeri 1.211 trilyon dolar olmuştur. 1980 yılından 2007 yılına kadar GSYH yaklaşık olarak 20 katı artış izlemiştir. Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne katılması bu artışın ana nedeni olarak gösterilebilir (İnançlı, Kamacı 2010: 142).

Tablo 2.6. Çin’in Yıllara Göre Büyüme Oranları

Yıllar	GSYH (yıllık %)	Amerikan Doları (\$)
1990	3.9	360.858 milyar
2000	8.5	1.211 trilyon
2005	11.39	2.286 trilyon
2006	12.71	2.752 trilyon
2007	14.23	3.55 trilyon
2008	9.65	4.594 trilyon
2009	9.4	5.102 trilyon
2010	10.6	6.087 trilyon
2011	9.6	7.552 trilyon
2012	7.9	8.532 trilyon
2013	7.8	9.57 trilyon
2014	7.3	10.439 trilyon
2015	6.9	11.016 trilyon
2016	6.7	11.138 trilyon
2017	6.8	12.143 trilyon
2018	6.6	13.608 trilyon

Kaynak: <https://data.worldbank.org/country/china>

Çin’in yuanın dolar karşısında ortalama 8,2 değerini aldığı 2000 ile 2005 yılları arasında GSYH’sinde büyük bir artış yaşanmıştır. Tablo 2.6’ya bakıldığında Çin Halk Cumhuriyeti’nin GSYH’si geçen her yıl daha da artmış ve 2018 yılında 13.608 trilyon dolar olarak açıklanmıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti, 1980 yılı ile 2013 yılları arasında ekonomik büyüklüğünü 303 milyar dolardan 9,2 trilyon dolara ulaştırmıştır (Çelik 2016: 16). Çin’in 1997 ile 2002 yılları arası büyümesinde düşüş gerçekleşmiş, bunu takiben fiyatlarda durgunluk başlamıştır. Büyümede ki bu düşüşe neden olarak verimsizlik ve teknolojik başarısızlıklar gösterilebilmektedir (Gündal 2015: 59; İnançlı, Kamacı 2010: 142).

Çin'in büyüme hızının zamanla düşmesine nüfusun yaşlanması dolayısıyla çalışan nüfusun azalması da neden olmuştur. Çin'de emeğin ucuz olması ve ülkenin tasarruf oranının yüksek olması Çin'in ekonomideki avantajlarından bazılarıdır. Ülke bu avantajları yavaş yavaş kaybetmektedir (Bal, Algan, Manga, Ballı 2016: 352).

2000'li yıllarda Çin ekonomisi, ortalama %10 dolaylarında bir büyüme gerçekleştirmiştir. Çin 2000-2010 yılları arası dünya GSYH'nin %15,1'ine sahip olmakla birlikte dünyanın ikinci büyük ekonomisi durumuna gelmiştir (Narin 2007: 225).

Tablo 2.6'da Çin ekonomisinin büyüme oranlarında 1990 yılından 2010 yılına kadar artış gözlemlenmiştir. Hızla artan bu ekonomik büyümede zamanla azalma meydana gelmiş, 2018 yılında ekonomik büyüme %6,6 oranına kadar düşmüştür.

2.7.6. Çin'in Belirli Yıllara Göre Ekonomik Değerleri

Çin'in GSYH'si yıllar geçtikçe artmış, tarım ve sanayi sektörü dönemlere göre değişmiştir.

Tablo 2.7. Çin'in Belirli Yıllarda Ekonomik Göstergeleri

Yıllar	Büyüme Oranı (%)	Tarım Sektörünün GSYH'deki Payı(%)	Sanayi Sektörünün GSYH'deki Payı (%)	GSYH (\$)
1990	3,9	27	41	360.858 milyar
2000	8,5	15	46	1.211 trilyon
2010	10,6	9	46	6.087 trilyon
2018	6,6	7	41	13.608 trilyon

Kaynak: <https://databank.worldbank.org>

Tablo 2.7'ye bakıldığında Çin'in 1990 yılında GSYH'si 360.858 milyar dolar, büyüme oranı %3,9'dur. Bu dönem ülke ekonomisinde tarım sektörü GSYH'nin dörtte birinden fazlasını oluşturmakta, sanayi sektörünün ülke ekonomisinde önemli bir payı bulunmaktadır. Çin ekonomisi 10 yıl sonra hızlı bir büyüme oranını yakalamış ve %8,5 değerini almıştır. Bu 10 yıl içerisinde GSYH'sini de 1.211 trilyon dolara çıkarmıştır. 2010 yılında Çin büyüme oranları %10'un üzerine çıkmış, bu değer 2018 yılında 6,6'ya düşmüştür. Çin'in ekonomik büyümesi 2015 yılından beridir %6 dolaylarındadır. Ülkenin büyüme hızında 2011 yılından beridir genel olarak bir düşüş yaşanmakta,

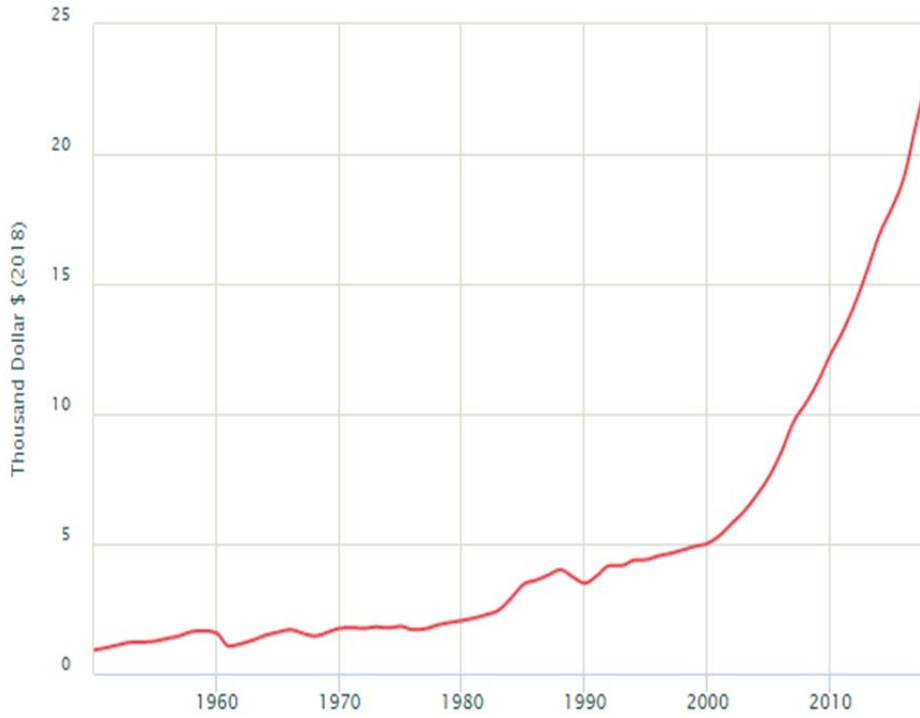
büyüme hızı 2017 yılında % 6,7'den %6,8 değerine çıkmış, 2018 yılında tekrardan %6,6'ya düşmüştür. Çin'in GSYH'si 2010 yılından 2018 yılına kadar, 8 yıl içerisinde, iki kattan daha fazla artmıştır. Yıllar geçtikçe tarım sektörünün GSYH'deki payında düşüş yaşanmış, 2018 yılında %7 değerini almıştır. Sanayi sektörü 2018 yılında da ülke ekonomisinde yerini devam ettirmiştir.

Çin hükümeti 2019 yılında ülke ekonomisi için yeni kararlar almıştır. Çin'de yapılan toplantıda 2019 yılı için ekonomik ve sosyal kalkınma ile ilgili öngörülen hedefler belirlenmiştir. Bu hedefler aşağıdaki gibidir (Keqiang 2019: 12):

- GSYH'de 6-6,5 büyüme,
- %3 civarında TÜFE artışı,
- Ödemeler dengesinde temel bir dengenin sağlanması, istikrarlı, iyi yapılandırılmış ihracat ve ithalat,
- Kırsal alanda yaşayan fakir nüfusun (10 milyondan fazla) azaltılması,
- Ekonomik büyüme ile kişisel gelir artışının sağlanması,
- Çevre ile ilgili düzenlemelerin arttırılması,
- Kentlerde 11 milyondan fazla iş sağlanması, % 4,5 oranında kayıtlı bir kentsel işsizlik oranı hedeflenmektedir.

2.7.7.Çin'de Kişi Başına Düşen Ortalama Gelir

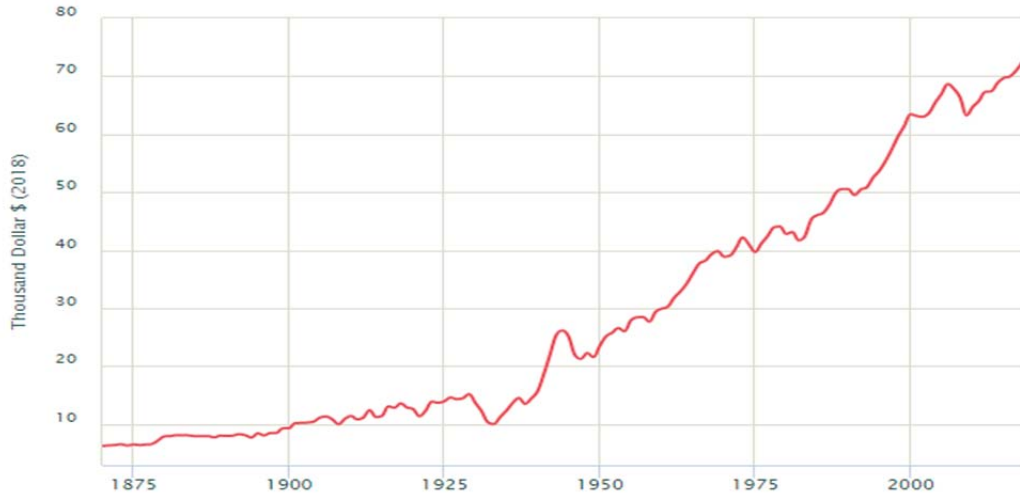
Çin'in kişi başına düşen gelirinin düşük olmasının nedeni kalabalık nüfusa sahip olmasıdır. Çin'in kişi başına düşen geliri düşük olsa bile ülkede üretilen malların fiyatı düşük olduğu için kişiler avantaj sağlayabilmektedir (Akçay 2010: 142).

Şekil 2.2. 1950-2018 Yılları Arası Çin'in Kişi Başına Düşen Milli Geliri

Kaynak: <https://wid.world/country/china/>

Şekil 2.2'de Çin'de 1950 yılında kişi başına düşen milli gelir 908 dolardı. Bu rakam 1960 yılında 1565 dolar, 1970 yılında 1741 dolar, 1980 yılında 2045 dolar, 1990 yılında 3479, 2000 yılında 5014 dolar ve 2010 yılında 12277 dolar olmuştur. 2010 yılı sonrası Çin'in artan dış ticaret hacmi ülkede üretim artışını desteklemiş bu da istihdamı arttırmıştır. Çin ekonomik büyüme hızı yıllar geçtikçe artmış ancak ülke nüfusunun çok kalabalık olması nedeniyle bu büyüme kişi başına düşen gelire yeterince yansımamıştır. Çin'de kişi başına düşen milli gelir oranı ekonomik büyümeye paralel olarak artarak devam etmiş, 2018 yılında 23094 dolar olarak açıklanmıştır (<https://wid.world/country/china/>).

Şekil 2.3. 1870-2018 Yılları Arası ABD'nin Kişi Başına Düşen Milli Geliri

Kaynak: <https://wid.world/country/usa/>

Kişi başına düşen milli gelire sadece Çin üzerinden bakılınca bu miktarın sürekli arttığı görülmektedir. Bu sebeple Çin ile Amerika Birleşik Devletleri karşılaştırıldığında daha sağlıklı sonuçlara ulaşabiliriz.

ABD'de kişi başına düşen milli gelir 1870 yılında 6225 dolar olmuştur. Bu rakam 1950 yılında 23.467 dolar, 1975 yılında 39.686 dolar, 2000 yılında 63.442 dolar, 2010 yılında 64.700 dolara çıkmıştır. ABD'deki kişi başına düşen yetişkin milli gelir ülkedeki ekonomik büyüklüğünde artmasına bağlı olarak sürekli artmış, 2018 yılında 72.472 dolar olarak açıklanmıştır (<https://wid.world/country/usa/>).

Bu değerler karşılaştırıldığında dünyanın en büyük ekonomileri olan ABD ile Çin arasındaki uçurumu görebiliriz. Ancak 1950'li yıllardan itibaren ABD ile Çin arasındaki fark önemini korusa da, uçurumun giderek daraldığı söylenebilir.

2.8. Çin'in Dış Kaynaklı Ekonomik Büyümesi

Çin'in sahip olduğu bol işgücü yabancı yatırımları ülkeye çekmede başarılı olmuştur. Çin ülkeye çektiği yabancı yatırımlar ile hem istihdamını hem de üretimini arttırmıştır.

2.8.1. Ucuz İş Gücü

Çin ucuz ve bol işgücü ile dünya ülkeleri üzerinde üstünlüğünü kurmuştur. Çin'in 1,39 milyara ulaşan nüfusu içerisinde istihdamın sağlanması zor olsa da emeğin

bol olması iş gücü maliyetini düşürmüştür. Çin'in kalabalık nüfusu işgücünü ucuzlattığı için emek girdi maliyetini azaltmış ve Çin imalat sektörü, uluslararası rekabet gücünde avantaj sağlamıştır (Gündal 2015: 62).

Çin'in sahip olduğu bol ve ucuz iş gücü, Çin'in dışa açılması ile birlikte ülkeyi yabancı yatırımlar için cazip hale getirmiştir. Çin ithal ettiği ara malları işleyerek ve birleştirerek nihai mal üretmiş ve bunun yardımıyla ülkeye doğrudan yabancı yatırımları çekmiştir. Öyle ki çok kısa bir zamanda “dünyanın montajcısı” unvanını almıştır. Çin'in nihai mal üretimine başlamasıyla dünya pazarındaki birçok ürünün fiyatı düşmüştür. Gelişmekte olan ülkelerin Çin ile zorlu bir rekabet içinde olmalarına yol açmıştır. 2000'li yıllarda Çin daha çok düşük teknoloji ürünler üreterek rakip ülke olarak ekonomide yerini yapmıştır (Yağmur, Karakaya 2018: 164).

2.8.2.Çin'e Yapılan Dış Yatırımlar

Doğrudan yabancı yatırımlar, birçok ülkenin kendi ülkesine çekmek istediği dış yatırımlardan oluşmaktadır. Çin'de diğer ülkeler gibi DYY'leri ülkesine çekmek için çeşitli teşvik ve reformlar uygulamış, ülkeyi yatırımlara açık bir hale getirmiştir. Çin'de emeğin bol ve ucuz olması uluslararası şirketlerin Çin'e yatırım yapmasında önemli bir itici güç olmuştur. Öyle ki Çin 2004 yılında ülkeye çektiği DYY ile Amerika'nın önüne geçmiştir (Timurtaş 2018: 64). Ülkeye aktarılan DYY'lerin sonuçlarının olumlu olması, ülkeye yapılan yatırımların miktarını arttırmıştır.

Çin'in doğrudan yabancı yatırımları ülkesine çekmesinde birçok avantajı vardır. Bunlar: geniş bir tüketici kitlesinin olması, ucuz arazi temini, sanayi altyapısına sahip olması, ekonomisinin güçlenmesi, sürdürülebilir bir büyümeye sahip olması gibi etmenler Çin'in DYY'leri ülkesine çekmesindeki avantajlarıdır (Ekinci 2005: 76).

Deng Xiaoping 1992 yılında Guangzhou, Shenzhen, Şanghai ve Zhuhai gibi güney bölgelerde geziye çıkmıştır. Deng'in yaptığı bu geziler sonucu DYY'lerde bir sıçrama meydana gelmiştir. Deng hem iç hem dış kesimden destek almış, yabancı yatırımları arttırmıştır (Çalık 2011: 197). Xiaoping şehir şehir gezerek hem kendi halkını bilinçlendirmek istemiş hem de yabancı ülkelere güven vermeye çalışmıştır.

Çin'de 1992-1996 yılları arası doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, ekonomik büyüme ve ihracat sanayisi için önemli bir etkisi olmuştur (Saray, Gökdemir

2007: 664). DYY ile ülke ihracatı artmış buna paralel olarak ekonomik büyümede de artış yaşanmıştır. 1992’de 58,1 milyar dolar olarak planlanan doğrudan yabancı yatırımlar, 2008 yılında (gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımlar) 92,4 milyar dolara çıkmıştır (Çalık 2011: 197).

Çin’in elindeki faktörleri doğru bir şekilde kullanması çeşitli alanlarda ülke lehine sonuçlanmıştır. Çin’de DYSY’ler ekonomide katma değer artışına yol açmış, yeni ihracat pazarları arayışında önemli bir rol oynamıştır. Yapılan yatırımlar ülke istihdamını arttırmış ve ülke vergi gelirinin %20’sini oluşturmuştur (Saray, Gökdemir 2007: 676).

Tablo 2.8. Çin’e Doğrudan Yabancı Yatırımlar Girişi (Milyon ABD Doları)

Yıllar	DYY(FDI) Girişi	DYY (FDI) Yurt İçi Stoku
1979	0	-----
1980	57	1 074
1981	265	1 339
1982	430	1 769
2000	40 715	193 348
2001	46 878	203 142
2002	52 743	216 503
2003	53 505	228 371
2004	60 630	245 467
2005	72 406	272 094
2010	114 734	587 817
2011	123 985	711 802
2012	121 080	832 882
2013	123 911	956 793
2014	128 500	1 085 293
2015	135 610	1 220 903
2016	133 710	1 354 613
2017	134 063	1 488 676
2018	139 043	1 627 719

Kaynak: <https://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html>

Çin, Mao’nun ölümünden sonra dış politikada değişimlere gitmiş, 1980 sonrası dışa açılmıştır. Tablo 2.8’de yer alan bilgilere göre dışa açılım sürecinin başlamasıyla 1979 yılında sıfır olan yabancı yatırımlar, 1980 yılında 57 milyon dolar olmuştur.

Doğrudan yabancı yatırımlar girişinin yıllar geçtikçe yükselmesi, ülkede bu alana olan ilginin artmasını yol açmıştır. Çin 1996-1997 yıllarında üretim teknolojisinde kendini geliştirememiştir. Bu nedenle yerel yönetimler teknolojik açıdan geri kalmış ve bu geri kalmışlıklarını DYSY ile tamamlamaya çalışmıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının desteklenmesi ülkede aşırı kapasite fazlası oluşmasına yol açmış, bu durum büyüme hızlarının düşmesine neden olmuştur (Saray, Gökdemir 2007: 666).

Çin ülkesine doğrudan yabancı yatırımları çekmede başarılı olmuş ve hızlı bir büyüme gerçekleştirmiştir. Çin bu büyüme ile hem kendisi gibi ülkelerin hem de OECD gibi gelişmiş ülkelerin üzerinde bir büyüme gerçekleştirmiştir. Ülke 1993 yılında en yüksek DYY oranına ulaşmış, aynı yıl en yüksek GSYH büyüme oranını da yakalamıştır. 1993 yılından 2008 yılına kadar istikrarlı bir büyüme sağlamıştır (Yağmur, Karakaya 2018: 166). Tablo 2.8'e bakıldığında Çin'e doğrudan yabancı yatırımların girişi 2011 yılından itibaren dalgalı bir seyir izlemiş, 2018 yılında DYY 139 043 milyon dolar olmuştur.

Tablo 2.9. Doğrudan Yabancı Yatırımlar Çıkışı (Milyon ABD Doları)

Yıllar	DYY(FDI) Çıkışı	DYY (FDI) Yurt Dışı Stoku
1979	---	---
1980	---	---
1981	---	39
1982	44	44
2000	916	27 768
2001	6 885	34 654
2002	2 518	29 900
2003	2 855	33 222
2004	5 498	44 777
2005	12 261	57 206
2010	68 811	317 211
2011	74 654	424 781
2012	87 804	531 941
2013	107 844	660 478
2014	123 120	882 642
2015	145 667	1 097 865
2016	196 149	1 357 390
2017	158 290	1 809 040
2018	129 830	1 938 870

Kaynak: <https://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html>

Çin'in 2001 yılında DTÖ'ye üyeliği kabul edilmiş ve ülke dış ilişkilerinde daha da bağımsız bir hale gelmiştir. Çin üyeliğinin kabul edilmesi için çeşitli taahhütlerde bulunmuş ve birçok kısıtlamayı kaldırmıştır. Bunun sonucu olarak hem ülkeye doğrudan yabancı yatırımların girişi artmış hem de ülkeden yabancı ülkelere olan DYY'lerin çıkışı artmıştır. Tablo 2.9'a bakıldığında DYY çıkışı 2000 yılında 916 milyon dolarken, 2001 yılında 6885 milyon dolar olmuştur. 2005 ile 2010 yılı arası doğrudan yabancı yatırımların çıkışı yaklaşık olarak 5,5 katı artmıştır. Çıkışlar 2010 yılından 2016 yılına kadar istikrarlı bir şekilde artmış, 2017 sonrası azalmaya başlamıştır. Çin'in döviz rezervlerinin fazla olması bu çıkışları etkilemiştir.

Tablo 2.10. 2016-2017 Yılı Bölgelere Göre Başlıca DYY'nin Geldiği Ülkeler (10000 \$)

Ülkeler	2016	2017
Asya		
Hong Kong, Çin	8146508	9450901
Singapur	604668	476318
Kore	475112	367253
Japonya	309585	326100
Tayvan, Çin	196280	177247
Makao, Çin	81756	63738
Malezya	22113	10836
Türkiye	3205	674
Afrika		
Mauritius	86176	34368
Sejšeller	24593	20409
Avrupa		
Almanya	271046	154163
Lüksemburg	138635	59587
İngiltere	135368	100333
Fransa	86975	79018
İsveç	74697	50695
Hollanda	55586	217398
İsviçre	54749	45961
Amerika		
Virjin Adaları	673957	399076
Cayman Adaları	515133	217690
Amerika	238601	264905
Diğer		
Samoa	87248	122943

Kaynak: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/indexeh.htm>

Tablo 2.10'a bakıldığında Çin'e yapılan yatırımların birçoğunun Asya kıtasında yer alan ülkelere geldiği görülmektedir. 2017 yılında Çin'e yapılan DYY'lerde ilk

sırada Hong Kong, ikinci sırada Singapur, üçüncü sırada Virjin Adaları, dördüncü sırada ise Güney Kore yer almaktadır. Hong Kong, Singapur, Güney Kore, Japonya ve Makao'ya bakıldığında bu ülkelerin Çin'e sınırı bulunan veya ortak bir tarihi olan ülkeler olduğu gözlemlenmektedir. Çin'e yakın ülkelerin lojistik masraflarının düşük olması, bu yatırımların yapılmasını etkileyen önemli etkenlerden birisidir. Çin'e Avrupa kıtasında bulunan ülkelere başta Almanya olmak üzere Lüksemburg, İngiltere ve Fransa'dan önemli DYY'ler gelmektedir. Yatırım yapan ülkelere bir diğeri de Amerika'dır. Çin'e Amerika'dan gelen doğrudan yabancı yatırımlarda 2017 yılında artış yaşanmıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti'ne yapılan yatırımlar çeşitli sektörler ayrılmıştır. Doğrudan yabancı yatırımların yoğunlaştığı bazı sektörler şunlardır (<http://www.stats.gov.cn/english/>):

- İmalat sektörü,
- Çeşitli bilgisayar hizmetleri ve yazılım,
- Toptan ve Perakende Ticaret,
- Emlak sektörü,
- Kiralama (Leasing) ve iş hizmetleri,
- Teknik hizmetler, bilimsel araştırma, jeolojik araştırma (arama),
- Spor, kültür ve eğlence sektörleridir.

2.9. Çin'in Dış Ticareti

Çin dışı açılım politikasını açıkladıktan sonra birçok alanda değişikliğe gitmiştir. Bu değişikliklerden Çin'in ihracatı ve ithalatı da etkilenmiştir. Çin bu süreçte dış ticaretini destekleyici politikalar uygulamıştır.

2.9.1. Çin'de İhracat

Dünya üzerinde birçok alanda başlayan küreselleşme ile birlikte ekonomilerde serbestleşmeye başlamıştır. Gelişen iletişim, finans ve taşımacılık teknolojileri ile ticaret daha kolay ve ucuz bir hale gelmiştir. Çin bu düşük maliyetli üretim avantajlarını ülke ihracatı üzerinde uygulamış ve küresel ticaret ülkenin üst sıralarına yükselmiştir (Atlı, Ünay 2014: 12). Çin bu avantajlarının yanı sıra, ülke ihracatını etkileyen birçok faktöre

sahiptir. Ülkenin ihracattaki avantajlarını ve başarılarını etkileyen faktörlere bakacak olursak bunlar aşağıdaki gibidir (Çelik 2016: 47):

- Doğrudan yabancı yatırımları ve doğrudan dışarıya yatırımları,
- Küresel değer zincirinin aktif kullanılması,
- Ülkenin Dünya Ticaret Örgütü'ne katılması,
- Kurun düşük tutulması,
- Özel ekonomik bölgelerin oluşturulması gibi maddelerdir

Çin'in ihracatının hızlı bir şekilde büyümesinin nedenleri olarak bu maddeleri gösterebiliriz.

Tablo 2.11.1993-2018 Yılları Arası Çin'in Toplam Ürün İhracatı

Yıllar	Toplam İhracat Değeri (Milyon Dolar)
1993	91,744
1994	121,006
1995	148,780
2000	249,203
2001	266,098
2002	325,596
2003	438,228
2004	593,326
2005	761,953
2006	968,978
2007	1,220,456
2008	1,430,693
2009	1,201,612
2010	1,577,754
2011	1,898,381
2012	2,048,714
2013	2,209,005
2014	2,342,293
2015	2,273,468
2016	2,097,631
2017	2,263,345
2018	2,486,695

Kaynak: <https://data.wto.org/>

Tablo 2.11'de yer alan değerlere göre Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1980 yılı sonrası dışa açılması ile birlikte dış ticaretinde hareketlenmeler başlamıştır. Çin'in 1993

yılında ihracat değeri 91.744 milyon dolar olarak gerçekleşmiş ve ihracat oranları istikrarlı bir şekilde sürekli artmıştır.

Çin parasının değeri 1994 yılının başlarında düşürülmüş ve renminbi dolara bağlanmıştır. 1995 senesinde ihracatta katma değer vergisi iadesi sisteminin içeriğinde değişiklikler yapılmıştır. Bu değişimler 1994-1995 yıllarında ihracatı arttırmış, ihracatta artış değerleri %32 ile %23 seviyelerine ulaşmıştır (Ok, İlyas 1998: 39). İhracatta yuanın değerinin düşük tutulması ihraç ürünlerinin fiyatını düşürmüş, Çin ürünleri daha cazip bir hale gelmiştir.

Tablo 2.11’de Çin’in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü’ne katılması ile ihracat değeri 2001 yılında 266,098 milyon dolar, 2002 yılında ise 325,596 milyon dolar olmuştur. 1997 yılında başlayan Asya Ekonomik Krizi, Çin ihracat rakamlarını 1997 yılı sonralarına doğru olumsuz etkilemiştir. 1997 yılında ihracat %20,9 oranında artmış ve 182.792 milyar dolar olmuştur. Ekonomik krizin ihracat üzerindeki etkisi 1998 yılında ortaya çıkmıştır. 1997 yılı ilk yarısı ihracat artışı %26,3 olmuş ve bu oran yılın ikinci yarısında %17,1 düşmüştür. 1998 yılı başlarında ihracat artış hızı %7,6 oranına inmiştir (Ok, İlyas 1998: 39). Çin’in dış ticaretinde Asya ülkeleriyle olan ihracatı ve ithalatı her zaman önemli bir yere sahiptir çünkü Çin bu ülkelerle yoğun bir ticaret içerisindedir. Asya’da çıkmış bir krizin Çin’in dış ticaretini etkilememesi mümkün değildir.

Zaman geçtikçe dış ticaret koşullarında da değişimler başlamıştır. Ülkeler değişen koşullara uyum sağlamaya çalışmış, dış ticaretlerine bu yönde destek vermiştir. Çin Halk Cumhuriyeti 2005 yılında ihracat politikası üzerinde değişikliğe gitmeye karar vermiş; dengeli ve sürdürülebilir yeni bir büyüme stratejisine geçilmesi konusunda görüşmeler başlatmıştır. 2008-2009 döneminde yaşanan kriz, bu büyüme stratejisinin uygulanmasında itici güç olmuştur (Huang 2007: 87). Çin ekonomisinde oluşan yeni durumlara, yeni stratejilerle cevap vermiştir.

Tablo.2.11’de Çin’in ihracat rakamları 2015 yılı döviz politikası değişikliği sonrası uygulanan devalüasyonlarla birlikte oluşan belirsizlikler sonucu 2016 yılında düşmüştür. Çin’in geçen her yıl ihracat rakamları genel olarak artmış ve ihracat değeri 2017 yılında 2.263.345 milyon dolara, 2018 yılında ise 2.486.695 milyon dolara ulaşmıştır.

Tablo 2.12.Çin'in İhracat Yaptığı Ülkeler (Bin ABD Doları)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018
Dünya	2,273,468,224	2,097,637,172	2,263,370,504	2,494,230,195
ABD	409,979,244	385,677,759	430,328,147	479,701,581
Hong Kong	330,462,787	287,251,662	279,210,546	302,960,301
Japonya	135,616,443	129,268,487	137,258,933	147,235,099
Güney Kore	101,286,384	93,707,103	102,703,777	109,028,749
Vietnam	66,017,020	61,094,097	71,617,248	84,015,799
Almanya	69,154,834	65,214,031	71,134,400	77,908,711
Hindistan	58,228,027	58,397,761	68,042,253	76,880,637
Hollanda	59,453,380	57,447,210	67,131,667	73,124,185
İngiltere	59,567,065	55,664,076	56,713,517	56,987,896
Singapur	51,942,440	44,495,953	45,019,300	49,817,841
Tayvan	44,893,438	40,227,594	43,983,206	48,656,780
Rusya	34,756,877	37,339,601	42,830,600	48,005,203
Avustralya	40,306,509	37,282,497	41,438,228	47,547,551
Malezya	43,980,387	37,660,167	41,712,283	45,848,412
Meksika	33,791,755	32,356,652	35,905,387	44,129,450
Endonezya	34,341,965	32,117,495	34,757,385	43,246,345
Tayland	38,290,804	37,182,731	38,541,727	42,974,256
Kanada	29,422,642	27,312,228	31,375,455	35,532,673
Filipinler	26,670,791	29,836,567	32,065,932	35,111,186
Brezilya	27,412,225	21,976,153	28,950,538	33,731,542
İtalya	27,838,713	26,365,512	29,205,598	33,266,948
Fransa	27,051,527	24,958,617	27,963,502	31,193,002
Birleşik Arap E.	37,020,164	30,066,956	28,723,965	29,902,887
İspanya	21,855,811	21,310,946	22,918,279	25,064,193
Polonya	14,344,872	15,094,067	17,873,050	20,944,256
Türkiye	18,607,841	16,686,641	18,121,508	17,864,201

Kaynak:https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry.aspx?nvpm=1%7c156

%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1

Çin dünya ihracatında önemli bir yer tutmakta ve birçok ülkeye ihracat yapmaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin ihracatının coğrafi dağılımına bakıldığında en çok ihracatı tarihsel ortaklık ve coğrafi yakınlık gibi nedenlerle Doğu Asya bölgesinde gerçekleştirdiğini görmekteyiz (Gökten 2012: 289). Doğu Asya ülkeleri Çin ihracatında önemli yere sahiptir.

Tablo 2.12'de yer alan bilgilere göre Çin'in 2018 yılında en fazla ihracat yaptığı ülke Amerika Birleşik Devletleri'dir. ABD, 2015 yılından 2018 yılına kadar Çin'in ihracatında ilk sırada yer almıştır. Çin'den ABD'ye 2017 yılında 430.328.147 bin

dolarlık, 2018 yılında ise 479.701.581 bin dolarlık ihracat gerçekleştirilmiştir. Çin'in ihracatında ilk sırada ABD yer alıp, ikinci sırasında 302.960.301 bin dolarla Hong Kong, üçüncü sırasında 147.235.099 bin dolarla Japonya, dördüncü sırasında 109.028.749 bin dolarla Güney Kore ve beşinci sırasında ise 84.015.799 bin dolarla Vietnam yer almaktadır.

Dünya ticaretinde önemli bir yere sahip olan Çin'in ihraç ettiği ürünlerden bazıları aşağıdaki gibidir (<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/cin-halk-cumhuriyeti/ulke-profil>):

- Bilgi (ses, görüntü vb.) alıp-vermede kullanılan cihazlar, telefon aletleri, çeşitli aksam, parça ve aksesuarlar,
- Otomatik bilgi işlemede kullanılan makine ve makineye ait birimleri,
- Çeşitli elektronik entegre devreleri,
- Monitör, projektör, televizyon alıcı aletleri,
- Karayollarında kullanılan araçlar için aksam, aksesuar ve parçalar,
- Yolcu, yük ve gezinti gemileri ile feribot,
- Çeşitli tekstil ürünleri.

2.9.2.Çin'de İthalat

ÇHC'de ithalat; gelişmiş ülkelerden alınan ileri teknoloji içeren ürünler, ara mamuller ile büyüyen ekonominin ihtiyacını karşılamak için dışarıdan alınan yakıtlar, enerji kaynakları ve diğer hammaddelerin üzerinde yoğunlaşmıştır. Çin'in 2013 yılındaki ithalatına bakıldığında birinci sırasında elektrikli makineler, ikinci sırasında petrol ile doğalgaz dâhil mineral yakıtlar, üçüncü sırasında diğer makineler, dördüncü sırasında ise maden cevherleri yer almaktadır. Çin üretiminde teknolojisinin yetersiz olduğu makine ve teçhizatlar ile yüksek teknoloji isteyen ara mamullerin dış alımını yapmaktadır. Ülkede petrolün yetersiz olması nedeniyle petrol, doğalgaz ve hammaddeler de dışarıdan alınmaktadır (Atlı, Ünay 2014: 14). Çin gibi sanayisi yüksek olan bir ülkede enerji ihtiyacı çok fazladır. Çin kendi petrolüne sahiptir ancak bu petrol Çin için yeterli değildir. 2018 yılında ithal edilen ürünlere bakıldığında bu ürünlerden bazıları aşağıdaki gibidir (<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/cin-halk-cumhuriyeti/ulke-profil>):

- Ham (işlenmemiş) petrol,
- Demir ve bakır cevherleri ve konsantreleri, taş kömürü,
- Çeşitli elektronik entegre devreleri,
- Soya,
- İnsan taşımak için yapılmış binek otomobiller ve diğer motorlu taşıtlar,
- Bilgi (ses, görüntü vb.) alıp-vermede kullanılan cihazlar, telefon aletleri gibi ürünleri dışarıdan almaktadır.

Tablo 2.13.1993-2018 Yılları Arası Çin'in Toplam Ürün İthalatı

Yıllar	Toplam İthalat Değeri (Milyon Dolar)
1993	103,959
1994	115,615
1995	132,084
1996	138,833
1997	142,370
1998	140,237
1999	165,699
2000	225,094
2001	243,553
2002	295,170
2003	412,760
2004	561,229
2005	659,953
2006	791,461
2007	956,116
2008	1,132,567
2009	1,005,923
2010	1,396,247
2011	1,743,484
2012	1,818,405
2013	1,949,990
2014	1,959,233
2015	1,679,564
2016	1,587,926
2017	1,843,793
2018	2,135,748

Kaynak: <https://data.wto.org/>

Tablo 2.13'te yer alan değerlere göre 1997 yılında başlayan Asya Ekonomik Krizi'nde Çin'in 142.370 milyon dolar olan ithalat değeri 1998 yılında bir düşüşle 140.237 milyon dolar olmuştur. Bu krize rağmen Çin 1999 yılında ithalat rakamını

165.699 milyon dolara çıkarmıştır. 1993 yılında 103.959 milyon dolar olan Çin ithalatı 2001 yılında 243.553 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılında DTÖ'ye üyelik ile birlikte 2002 yılında ithalatta artmıştır. 2008 yılında yaşanan dünya krizi döneminde 1.132.567 milyon dolar olan Çin ithalatı 2009 yılında 1.005.923 milyon dolara düşmüştür. İthalat değeri 2009 yılında düşmüş olsa da 2010 yılında 1.396.247 milyon dolara çıkmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin 2018 yılı ithalat değeri 2.135.748 milyon dolardır.

Tablo 2.14.Çin'in İthalat Yaptığı Ülkeler (Bin ABD Doları)

Ülkeler	2015	2016	2017	2018
Dünya	1.679.564.325	1.587.920.688	1.843.792.939	2.134.987.265
Güney Kore	174.506.083	158.974.531	177.553.154	204.566.451
Japonya	142.902.573	145.670.688	165.794.006	180.401.786
Tayvan	143.204.215	138.847.227	155.961.303	177.345.362
ABD	148.693.056	135.120.133	154.441.856	156.004.357
Almanya	87.623.361	86.109.030	96.940.109	106.257.241
Avustralya	73.509.971	70.895.013	95.009.121	105.083.923
Brezilya	44.089.358	45.855.047	58.857.155	77.141.726
Vietnam	29.831.745	37.171.604	50.374.617	64.087.360
Malezya	53.277.331	49.269.637	54.426.139	63.321.954
Rusya	33.258.663	32.260.148	41.390.293	58.887.066
Suudi Arabistan	30.021.051	23.626.019	31.761.873	45.898.673
Tayland	37.168.745	38.532.343	41.596.083	44.918.670
İsviçre	41.200.166	39.945.438	33.019.014	38.706.199
Endonezya	19.886.194	21.414.036	28.574.306	34.154.685
Singapur	27.580.763	26.014.249	34.249.624	33.638.316
Fransa	24.631.700	22.511.003	26.805.210	32.330.186
Kanada	26.213.746	18.336.834	20.423.007	28.354.115
Güney Afrika	30.151.410	22.228.894	24.388.596	27.240.322
Şili	18.438.962	18.604.964	21.175.532	26.999.814

Kaynak:https://www.trademapp.org/Country_SelProductCountry.aspx?nvpm=1%7c156%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1

Tablo 2.14'te yer alan bilgilere göre Çin dış satımında olduğu gibi dış alımında da Asya ülkeleriyle yoğun ticaret içerisinde. Çin'in ihracat yaptığı ülkelerde dördüncü sırada yer alan Güney Kore, Çin'in ithalat yaptığı ülkeler arasında birinci sıradadır. Çin, Güney Kore'den 2018 yılında 204.566.451 bin dolar değerinde ithalat gerçekleştirmiştir. Kore 2015 yılından 2018 yılına kadar Çin'in ithalatında ilk sırada yer almıştır. Çin'in ihracatında üçüncü sırada yer alan Japonya, Çin'in ithalatında

180.401.796 bin dolar ile ikinci sırada bulunmaktadır. Çin'in ithalat yaptığı ülkelerde üçüncü sırada Tayvan, dördüncü sırada ise ABD vardır.

Çin'in yıllara göre ihracat ve ithalat değerlerine bakıldığında dış ticaret dengesi üzerindeki etkileri görülebilir. Çin'in 1993 yılına kadar ithalat değerleri, ihracat değerlerinin üzerinde olmuştur. Bunun sonucu olarak Çin 1993 yılına kadar dış açık vermiştir. Bu yıldan sonra dış ticaret dengesinde değişimler başlamış, 1994 yılında Çin dış fazla vermiş, dış fazla 1997-1998 yıllarında yaklaşık olarak 46 milyon dolar olmuştur. Bu dış fazla değeri Çin'in GSYH'nin %5'ine denk gelmektedir. Ülkenin dış ticaret fazlası vermesinin altında yatan sebeplerden birisi 1989 ile 1990 yıllarında ülke talebinin yönetimi ve ihracat yönlü sanayi üretiminin yapılması sayılabilir (Yılmaz, Koyuncu 2005: 47). Çin dış ticareti 2000 yılında yaklaşık 24 milyon dolar fazla vermiştir. Ayrıca Çin 1994 yılında yuanın değerini düşürmüş ve uzun yıllar düşük değerli kur üzerinden ticaretini sürdürmüştür.

Çin yıllarca dış fazla vermeye devam etmiştir. Ülkenin 2013 yılında ihracatı 2,2 trilyon dolara, ithalatı 1,9 trilyon dolara ulaşmıştır. Çin dış ticaret fazlası, 2004 yılından itibaren önemli miktarlarda artmaya başlamıştır. Dış fazla 2004-2013 yılları arası 32 milyar dolardan 261 milyar dolara çıkmıştır (Çelik 2016: 37). Dış fazla 2014 yılında yaklaşık 383 milyon dolar olmuştur.

Tablo 2.11 ve Tablo 2.13'te yer alan değerlere göre Çin'in 2017 yılında dış ticaret fazlası yaklaşık olarak 419 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve 2018 yılında 350 milyar dolara düşmüştür. Dış ticaret fazlası 2018 yılında 2017 yılına oranla daha düşük çıksa da, Çin dış ticaret fazlası vermeye devam etmektedir.

Tablo 2.15.2017 Yılı İhracatçı ve İthalatçıların Bulunduğu Yere Göre Mal İhracatı-İthalatı Rakamları (100 Milyon ABD Doları)

Bölgeler	Toplam	İhracat	İthalat
Ulusal Toplam	41071.6	22633.7	18437.9
Pekin	3240.2	585.7	2654.5
Tientsin	1129.2	435.6	693.6
Hebei	498.6	313.6	185.0
Şansi	171.9	102.0	69.9
İç Moğolistan	138.7	48.8	90.0
Liaoning	996.0	448.7	547.3
Jilin	185.4	44.2	141.2
Heilongjiang	189.5	52.1	137.4
Şanghai	4762.0	1936.4	2825.5
Jiangsu	5907.8	3630.3	2277.5
Zhejiang	3779.1	2867.9	911.1
Anhui	540.2	306.0	234.3
Fujian	1710.2	1049.2	661.0
Jiangxi	443.4	324.9	118.5
Şantung	2645.5	1470.4	1175.1
Henan	776.3	470.3	306.0
Hubei	463.4	304.9	158.5
Hunan	360.3	231.7	128.6
Guangdong	10066.8	6228.7	3838.1
Guangxi	578.8	280.9	297.9
Hainan	103.7	43.7	60.1
Çongçing	666.0	426.0	240.1
Siçuan	681.1	375.5	305.5
Guizhou	81.6	57.9	23.7
Yünnan	234.5	114.7	119.8
Tibet	8.6	4.3	4.3
Şensi	402.0	245.4	156.6
Kansu	48.3	17.1	31.2
Çinghay	6.6	4.2	2.3
Ningxia	50.4	36.5	13.9
Xinxiang	205.7	176.3	29.4

Kaynak: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/indexeh.htm>

Tablo 2.15'e bakıldığında başkent Pekin'de ihracattan ziyade yüksek oranlarda ithalat yapılmaktadır. Guangdong Çin'in ihracat-ithalat trafiğinin en yoğun olduğu eyaletidir. Guangdong 2017 yılında 6227,8 yüz milyon dolar ihracat geliri elde etmiştir. Guangdong'un Hong Kong ve Makao'ya yakın olması eyaletin ihracat ve ithalatında önemli bir faktördür. Aynı şekilde Jiangsu, Zhejiang eyaletleri ile Şanghai kenti de dış ticaretin sıklıkla yapıldığı yerlerdir. Çin'in bölgelere göre dış ticaretine bakıldığında, dış ticaretin yüksek olduğu bölgeler Çin'in doğusunda ve doğu sahilinde bulunan yerlerdir.

2.10. Çin Komünist Partisi'nin Ülke Yönetimi ve Oluşan Sorunlar

Çin Halk Cumhuriyeti'nin 4. Anayasası 1982 yılında kabul edilmiştir. Tüm ulusal yasama yetkisi Ulusal Halk Kongresi ile Daimi Komitesine aittir (<https://www.britannica.com/place/China>).

Çin halkının yasal davranışları yeni yasal düzenlemeler, mahkemeler, icra sistemlerinin uygulamaya koyulması gibi resmi kurumlardaki değişikliklerden etkilenmeyen tarihi ve kültürel bir geleneği izler. Geleneksel Çin kültüründe insanların davranışları üzerinde ahlak, yasalardan daha etkilidir. Okullarda, çocuklara Konfüçyüs'ün etik ilkelerine, hükümetin koyduğu yasalardan daha fazla uymaları öğretilmiştir. Hukuk ile ahlak (etik) arasında bir çelişki ortaya çıktığı zaman, uyumsuzlukta Konfüçyüs'ün ahlak ilkeleri üstün olarak kabul edilmiştir. Anlaşmazlıkların çözümünde, partilerde Konfüçyüs etiğinin yönlendirdiği onur ve güvenlik, yasal sistemden daha önemli olmuştur (Chow 2003: 8). Çin'de insanlar için gelenekler yasalardan daha üstündür. Çin Komünist Partisi'nin ülkedeki tek parti olduğu düşünülürse eğer parti liderlerinin ülke yönetiminde çok önemli bir yere sahip olduğu görülür.

Çin Komünist Partisi liderlerinin kronolojik listesi aşağıdaki gibidir (Elman 2019):

- Mao Zedong 1949-1976 yıllarında ÇKP başkanı olarak görev yapmıştır,
- Hua Guofeng 1976-1981 yıllarında ÇKP başkanı olarak görev yapmıştır,
- Hu Yaobang (Eylül 1982'den sonra) 1981-1987 yıllarında ÇKP genel sekreterliği görevini yürütmüştür,
- Zhao Ziyang 1987-1989 yıllarında ÇKP genel sekreterliği görevini yürütmüştür,
- Jiang Zemin 1989-2002 yıllarında ÇKP genel sekreterliği görevini yürütmüştür,
- Hu Jintao 2002-2012 yıllarında ÇKP genel sekreterliği görevini yürütmüştür,
- Xi Jinping 2012 yılından günümüze ÇKP genel sekreterliği görevini yürütmektedir.

Liderler sınırsız karar alma yetkisini ellerinde bulduğu için birçok konudan sorumludur. Çin Komünist Partisi'nin yönetime geçmesinin Çin'deki demokratik kurumların gelişimi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olmuştur. Olumlu tarafı, Çin'de siyasi istikrar ve demokratik kurumların gelişimini destekleyebilecek birleşik bir hükümet sağlanmıştır. Reformlardan bu yana parti, demokratik kurumların gelişmesine elverişli ekonomik koşulları oluşturmuştur. Olumsuz tarafı ise katı tek partili kuraldır. Bu kural ÇHC altında geliştirilen ilk demokratik kurumların büyümesini tahrip etmiş, demokrasiye olan ilerleyişi geriye döndürmüştür (Chow 2003: 10). Çin'de birçok alanda komünist partinin sıkı denetimi vardır. Komünist parti ülkede en önemli güçtür. Partinin çok güçlü olması ve dışarıdan denetiminin zor olması parti mensuplarının rahat karar almalarına hatta kişisel kazanç elde etmelerine yol açabilmektedir.

Çin Komünist Partisi Çin'de birçok alanda yer almaktadır. Çin'de 50'den fazla çalışanı olan her şirket bir Komünist Parti şubesine sahip olmalıdır. Ülkede bulunan farklı büyüklükteki birçok şirketin yönetim kurulunda görev yapan Komünist Parti temsilcisi bulunmalıdır. Bu da girişimcilerin karar alırken üzerinde politik bir baskı olmasına yol açmaktadır (<https://nypost.com/2019/01/19/how-communism-is-dooming-chinas-economy/>). Bu durum işletmelerin yönetimlerinde veya faaliyetlerinde tam bağımsız bir politika izleyemeyip, sürekli bir denetime tabi olduğunu göstermektedir.

Çin dışı açılıma politikaları sonrası birçok alanda gelişmiş; ülkenin dış ticareti, büyümesi ve gelişmesi artmıştır. Çin'de meydana gelen hızlı ekonomik büyüme milyonlarca kişinin geçim kaynağını yükseltmiştir. Ancak ÇKP bu konu hakkında dikkatli davranmak zorundadır. Peking Üniversitesi'nin 2016 yılında yaptığı araştırmaya göre, ülkenin en zengin %1'i ülke servetinin üçte birini elinde tutmakta, en fakir %25 ise ülke servetinin sadece %1'ine sahip olmaktadır (<https://www.cfr.org/background/chinese-communist-party>). Çin gelir eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerden birisidir. Her ne kadar hızlı bir büyüme sağlasa da ülke servetinin yüksek oranı küçük bir azınlığın elindedir. Çin'de ara sıra, küçük çapta, isyanlar ortaya çıkmaktadır. Parti ülkedeki en büyük sorunlardan biri olan gelir eşitsizliğine müdahale etmezse eğer kişilerin partiye ve parti politikalarına olan güveni zedelenebilir.

Çin geniş topraklara ve kalabalık nüfusa sahiptir. Komünist parti ülke içerisinde birçok yerde faaliyet göstermektedir. Partinin çeşitli yetkileri elinde tutması ve birçok şubesinin bulunması yolsuzluk sorununu da beraberinde getirmiştir. Dönem dönem komünist parti liderleri parti içerisinde yolsuzluk yapan kişilere uyarıda bulunmuş, dava açmış ve partiden uzaklaştırmıştır. Bu yolsuzlukla mücadelede birçoğu ceza almıştır. 2012 yılında ülkenin yönetiminde başa gelen Xi Jinping’de bu konu hakkında çalışmalara başlamıştır.

Jinping, 2012 yılının sonlarından bu yana 2 milyon yetkiliyi hedefleyerek yolsuzlukla mücadele başlatmıştır. Partide aslanlar diye adlandırılan üst düzey askeri şahıslar, üst düzey yetkililer ve alt düzey parti yetkilileri dahil olmak üzere birçok insan Xi Jinping’in yolsuzlukla mücadele kapsamında yer almıştır. Yolsuzlukla mücadelede haklarında dava açılan önemli kişiler aşağıdaki gibidir (<https://www.cfr.org/backgrounder/chinese-communist-party>):

- Hu Cintao’nun eski yardımcısı Ling Jihau ve kardeşleri,
- Eski Çongçing parti başkanı Bo Xilai,
- Çin’in üst düzey askeri organının eski başkan yardımcısı Xu Caihou ve Guo Boxiong,
- Emekli Politbüro Komitesi üyesi ve ÇKP’nin hukuk ve politika komisyonu eski başkanı Zhou Yongkang hakkında davalar başlatılmıştır.

Yolsuzlukla mücadelede ilgili davalarda birçok üst yetkilinin ismi vardır. Bu yolsuzlukların, partinin üst düzey yetkilileri tarafından yapılması ile partiye olan güven sarsılmaya başlamıştır. Ülkede tek partinin olması ve kararların bu parti tarafından verilmesi alınan kararların şeffaflığına gölge düşürmüştür. Parti, ülkedeki konumunu idame ettirmek istiyorsa eğer bu değişkenlere dikkat etmek zorundadır.

Başlatılan bu yolsuzlukla mücadele kampanyası parti tarihinde gerçekleştirilen en büyük yolsuzlukla mücadele kampanyası olmuştur. Çin’de partinin ulusal düzeyde başarılı olabilmesi için iki ekonomik hedefe ulaşması gerekmektedir. Birincisi parti yeterli ekonomik büyümeyi sağlayarak, yaşam standartlarını ve istihdam olanaklarını yükseltmelidir. İkinci olarak da bu büyümeyle, Çin devletinin temel çıkarlarını savunmalı, ülkenin küresel gücünü, etkisini ve uluslararası duruşunu arttırmalıdır. Böylece Çin’in ulusal ekonomik kapasitesini yükseltmelidir. Partinin bunları yapması için tamamen

işleyen bir piyasa ekonomisi gereklidir (<https://asiasociety.org/policy-institute/chinas-political-economy-2020>).

Çin halkı zamanla daha zengin ve eğitilmiş hale gelebilir, demokratik faaliyetlere daha fazla ilgi duymaya başlayabilir ve bu faaliyetlere daha fazla katılım gösterebilir. Bu katılımlarla daha demokratik kurumlara olan talep artmaya başlayabilir. Kurumsal değişimler hükümet taraflı (hükümetin girişimleri) veya siyasi ayaklanma ile gelebilir. İkinci olasılık, Çin halkının ekonomik koşullardan memnun görüldüğü için pek olası değildir. Memnun olmayan kesim azınlıktadır ve hükümeti kurma-değiştirme gücüne sahip değildir. Çin’de yolsuzluk, işsizlik ve ekonomik eşitsizlik Çin hükümetine karşı memnuniyetsizlikte ilk üç nedendir. Ancak etkilenen insan sayısı ve memnuniyetsizliğin derecesi, ulusal ölçekte bir değişiklik yaratmaya yetmemektedir. Büyük çapta memnuniyetsizliğin olmadığı varsayılırsa eğer hükümetin demokratik reform başlatması, hükümetin kendi isteğine bağlı olacaktır (Chow 2003: 11). Hükümet partiye olan güveni arttırmalı, ülke politikalarında işsizliğe, gelir eşitsizliğine ve parti yolsuzluğuna çözüm bulmalıdır.

2.11.Çin’de Bankacılık

Çin’de gelişmiş bir bankacılık sistemi vardır. Çin bankalarının neredeyse tamamı devlete aittir. Bankacılık sektörü de diğer sektörler gibi ilk zamanlar sıkı denetim altında tutulmuş, zamanla esnetilmeye başlatılmıştır (Naisbitt 2011: 39). Mao’nun yönetimde olduğu dönemde Çin tekil bir bankacılık sistemine sahipti. Bankacılık işlemlerinin hepsi Çin Halk Bankası tarafından gerçekleştirilmekteydi. Çin Halk Bankası merkez bankası, ticari banka ve kalkınma bankacılığı gibi bütün bankacılık alanlarında işlemlerin yürütülmesinde görevliydi (Sezen 2009: 343-344).

Çin’de bankacılık sektörünün zamanla esnetilmesine Çin Sanayi ve Ticaret Bankası örnek olarak gösterilebilir. ÇSTB ilk zamanlar katı kurallı, komünist bir banka olarak kurulmuştur. Bu banka zamanla esneklik kazanmış ve finans alanında önemli bir yere sahip olmuştur. ÇSTB 2006 yılında Citibank’tan yaklaşık on kat büyük bir hale gelmiştir. 2006 yılında halka açılan bu banka, 2008 yılında dünya üzerinde en büyük bankalardan birisine dönüşmüştür. Çin Sanayi ve Ticaret Bankası toplam 232 milyar dolarlık hisse senetleriyle dünya tarihinde en büyük banka unvanını elde etmiştir (Naisbitt 2011: 39).

Bankacılık sektöründe ilk yapısal değişim 1978 yılında başlamış ve 1984 yılında sona ermiştir. Çin Halk Bankası (PBOC) 1979 yılının sonunda bakanlıktan ayrılıp, ayrı bir kurum olarak görev yapmaya başlamıştır. Bu bankanın yanında diğer 3 Çin devlet bankası da çeşitli ticari bankacılık işlemlerini devralmıştır. Bu bankalar aşağıdaki gibidir:

- The Bank of China (BOC): Bu banka 1912 yılında kurulmuş, ülkenin en eski bankaları arasında yer almaktadır. BOC, döviz ile ilgili işlemlerde uzmanlaşmış bir bankadır. Bu banka dış ticaret ve yatırım ile ilgili işlemlerde uzmanlaşma yetkisini almıştır.
- The People's Construction Bank of China (PCBC): Bu banka PCBC ismiyle 1954 yılında kurulmuş ve adı sonradan China Construction Bank (CCB) olarak değiştirmiştir. CCB sabit yatırımla ilgili işlemleri (özellikle imalat sektöründe) yapmak üzere kurulmuştur. Bu banka Çin İnşaat Bankası olarak varlığını sürdürmektedir.
- Agricultural Bank of China (ABC): Çin Ziraat Bankası 1979 yılında kurulmuştur. Bu banka kırsal bölgelerdeki tüm bankacılık işlemleriyle ilgilenmektedir.
- Çin Halk Bankası, Çin'in merkez olarak, iki aşamalı bir bankacılık sistemi şeklinde kurulmuştur.
- Çin Endüstri ve Ticaret Bankası (ICBC): Devlet bankası olarak 1984 yılında kurulmuştur. Çin Halk Bankası'nın ticari işlemlerinin geri kalan kısmını yapmaktadır. 1980'lerde bu dört banka finansal sistemin hızlı büyümesinde etkili olmuştur. Kıyı bölgelerdeki özel ekonomik bölgelerde, bölgesel bankalar kurulmuştur (Allen, Qian 2007: 5).

Çin'de Çin Halk Bankası merkez bankasının görevlerini üstlenmiştir. Çin Halk Bankası ülkenin ekonomik durumuna göre para politikalarını belirlemektedir. Çin Halk Bankası zaman zaman para arzlarını değiştirerek ekonomiye yön vermeye çalışmıştır.

Tablo 2.16.Çin’de Yıllara Göre Para Arzları (%)

Yıllar	M ₀	M ₁	M ₂
1991	20.2	24.2	26.5
1992	36.4	35.9	31.3
1993	---	---	---
1994	24.3	26.2	34.5
1995	8.2	16.8	29.5
1996	11.6	18.9	25.3
1997	15.6	16.5	17.3
1998	10.1	11.9	14.8
1999	20.1	17.7	14.7
2000	8.9	16.0	12.3
2001	7.1	12.7	14.4
2002	10.1	16.8	16.8
2003	14.3	18.7	19.6
2004	8.7	13.6	14.7
2005	11.9	11.8	17.6
2006	12.7	17.5	16.9
2007	12.2	21.1	16.7
2008	12.7	9.1	17.8
2009	11.8	33.2	28.5
2010	16.7	21.2	19.7
2011	13.8	7.9	13.6
2012	7.7	6.5	13.8
2013	7.2	9.3	13.6
2014	2.9	3.2	12.2
2015	4.9	15.2	13.3
2016	8.1	21.4	11.3
2017	3.4	11.8	8.1

Kaynak: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/html/EN1802.jpg>

1997 yılında başlayan Asya Ekonomik Krizi döneminde Çin krizin etkisini ülke üzerinde en aza indirmek için çeşitli politikalar uygulamıştır. Tablo 2.16’da yer alan göstergelerde Çin 1997 yılına oranla 1998 yılında para arzını düşürmüş ve daraltıcı bir politika izlemiştir. 1998 Yılında Çin M₀ para arzını %15,6’dan %10,1’e, M₁ para arzını %16,5’ten %11,9’a ve M₂ para arzını %17,3’ten %14,8’e düşürmüştür. Merkez bankası yıllar itibariyle uyguladığı para politikalarına göre para arzlarını değiştirmiştir. Tablo 2.16’da Çin’in 2017 yılında daraltıcı bir para politikası izlediği görülmektedir. Bu politika neticesinde Çin merkez bankası 2017 yılında bu üç para arzını da düşürmüştür.

Çin bankacılık ve finans sektörü hızla gelişmiştir. Bu erken reform bölgesel bankalar arasında (interbank) borçlanmaya izin veren bir finansal piyasa yaratmıştır.

Bankalar arası krediler hızla büyümüş, 1991 yılına kadar 37,6 milyar dolara ulaşmıştır. 1990 yılında Şanghay’da, 1991 yılında ise Şencen’de borsa kurulmuştur. 1993 yılının sonuna gelindiğinde Çin’de; 4 ihtisas bankası ve birçok şubesi, 9 bölgesel ticari banka, 12 sigorta şirketi, 87 menkul kıymetler şirketi, 387 tane finansal tröst ve yatırım şirketi, 11 finansal kiralama (leasing) şirketi, 29 finans şirketi, 59000 kırsal kredi kooperatifi ve 3900 tane kentsel kredi kooperatifi kurulmuştur (DaCosta 2002: 4).

Çin’de faaliyet gösteren pek çok yabancı banka bulunmaktadır. Ülkede yabancı banka sayısı 100’den fazladır. Bu bankalar arasında bazı küresel bankalar ve dünya ölçeğinde pazar payı yüksek olan bankalar da yer almaktadır. Sermaye alanında faal bir şekilde çalışan bankaların, ülkeleri aşağıdaki gibidir:

- 5 tanesi ABD,
- 4’er tanesi Fransa, Avusturya, Hong Kong,
- 3’er tanesi İngiltere, Kanada, Almanya,
- 2’şer tanesi Hollanda, İspanya,
- 1’er tanesi de Avusturya, Belçika, İtalya, Japonya, Rusya, İsveç, İsviçre, Tayvan bankasıdır (Peköz 2014: 242).

Çin’de finans piyasasında üç ana düzenleyici kurum bulunmaktadır. Bu kurumlar Çin Bankacılık Düzenleme Kurulu, Çin Menkul Kıymetler Düzenleme Kurulu ve Çin Sigortacılık Kurulu’dur. Bu kurullar finans piyasasındaki faaliyetleri gözlemlemektedir. Finans sisteminin güvenliği ve düzenli bir şekilde işleyişi Çin Merkez Bankası tarafından sağlanmaktadır. Bu kurumların vermiş oldukları kararların Devlet Konseyi tarafından onaylanması gerekmektedir (Akbulak 2008: 12).

2.12.Çin Döviz Kuru

Çin döviz kurunu dış ticaret politikalarına uygun olarak dönem dönem değiştirmiştir. Ayrıca Çin bu politikaları destekleyici bir biçimde döviz rezervlerini de biriktirmiştir.

2.12.1.Çin’in Döviz Kuru Politikaları Tarihi

Çin Halk Cumhuriyeti’nin resmi para birimi olan renminmi, halkın parası anlamına gelmektedir. Halk, günlük konuşma dilinde ise yuan sözcüğünü tercih etmektedir (Savaş 2016: 174). Renminbi “¥, 元 ” işaretleri ile gösterilir.

1978-79 yıllarından sonra yerel yönetimlerin kazandığı dövizler üzerindeki sıkı kontroller yavaş yavaş azaltılmıştır. Yerel yönetimler kazandıkları döviz miktarının belirli bir oranı üzerinden, döviz çekme hakkına sahip olmuşlardır. Bu hak aynı zamanda yabancı ticaret şirketlerine de verilmiştir (Tokatlıoğlu 2006: 115).

1980'li yılların başında renminbinin değeri yüksek tutulmuş, bu durum en çok dış ticaret şirketlerini etkilemiş ve şirketler dış satımını gerçekleştirdikleri birçok mamulden kar sağlayamamıştır. RMB'nin değerinin yüksek tutulması ilk dönemler ithalatı olumlu etkilese de, zamanla ithalattan kazanılan gelirler ihracat kaynaklı zararları kapatmaya yetmemiştir. Bu nedenle dış ticaret şirketleri zararlarını telafi edebilmek için devletten yardım istemiştir. Ortaya çıkan sorunlardan dolayı devletin yeni bir döviz kuru sistemini ortaya çıkarması gerekmiştir (Yılmaz, Koyuncu 2005: 49). Hükümet ikili döviz kuru sistemini açıklamıştır. Bu sistemde ülke merkez bankası resmi döviz kurunu sabitleyip, takas piyasasına paralel giden sınırlı serbest bir kurun olmasını kabul etmiştir (Ertekin 2017: 74). İkili döviz kuru sisteminin kabul edilmesinden sonra dış ticaret şirketleri için; uygun döviz kuru üzerinden, yabancı para satın alabilme fırsatı sunan, yabancı döviz sertifikaları dolaşıma çıkarılmıştır. Yeni sisteme göre dış ticaret şirketleri ticarete kullanılabilecek daha gerçekçi bir kur üzerinden döviz alımı-satımı yapabileceklerdi. Dış ticaret şirketleri dışındaki kesimler ise daha değerli bir kur üzerinden işlemlerini sürdüreceklerdi (Yılmaz, Koyuncu 2005: 49).

Dış ticaret şirketlerinin, ticari faaliyetleri sonucu kendilerine verilen belirli hedef tutardaki dövizleri ülkeye getirmeleri gerekiyordu. Şirketler getirmeyi üstlendiği döviz miktarının üzerinde döviz getirdikleri zaman dövizin belirli bir orandaki kısmını ellerinde tutuyor, kalan kısmının satışını ise devlete resmi kur üzerinden gerçekleştiriyorlardı. Şirketler ellerindeki dövizleri çeşitli yollarla değerlendirmeye çalışıyorlardı. Dış ticaret şirketleri ellerindeki dövizleri dış alımlarında kullanıyor, bunun yanında dövizlerin satılabileceği bir piyasa oluşturup döviz gereksinimi olan başka kuruluşlara, piyasada oluşan kurlar üzerinden, satışını yapıyorlardı. Bu kurlar piyasa koşullarına göre belirlendiği için resmi kurdan daha yüksek bir orandaydı. 1980'li yılların sonlarına doğru 1 dolar resmi kurda yaklaşık 4 yuan, oluşturulan piyasada ise 7 yuandı (Oktay 2016: 180).

İkili döviz kuru sistemi birçok sorun ortaya çıkarmış, bu nedenle döviz kuru sisteminde tekrardan düzenlemeler yapılmıştır. İkili kur sistemi 1985 yılında kaldırılmış ancak dış ticaret şirketleri döviz sertifikalarını 1994 yılına kadar kullanmaya devam etmiştir. Çin'in yeni döviz kuru sisteminde para birimi (1994 yılında) birleştirilmiştir. Çin parası 1 dolar=8,265 yuan olacak şekilde dolara eşitlenmiştir. 1994 yılından sonra dolara bağlanan kura ekonominin içinde bulunduğu duruma göre ayarlamalarda bulunulmuştur. 2000 yılında renminbinin değerinde artış yaşanmıştır (Yılmaz, Koyuncu 2005: 49).

Döviz işlemleri 1994 yılına kadar Döviz Değişim ve Düzenleme Merkezlerinde yürütülmekteydi. Bu tarihten sonra döviz işlemleri bankacılık sistemi üzerinden sürdürülmüş, 1994 sonrası interbank işleri ile döviz transferleri banka aracılığıyla yapılmıştır (Tokatlıoğlu 2006: 115).

Çin Asya Krizi döneminde beklenenin aksine parasının değerini düşürmemiştir. Çünkü uzun dönemdeki çıkarlarını dikkate alıp kısa vadede ihracatçıların menfaatini sağlamak yerine uzun vadede yabancı yatırımcıların güveninin korumak istemiştir (Kroeber 2017: 198). Asya Ekonomik Krizi döneminde Çinli ekonomistler, renminbinin ABD dolarına sabitlenmemesi ve yönetimli bir dalgalanmaya bırakılması konusunda hemfikirlerdi. Ancak krizde ekonomistler Çin'in ihracat sektöründen güçlü muhalefetler ile karşı karşıya gelmiş, muhalif ekonomistler Çin'in ihracatta rekabet edilebilirliği üstünde endişelerini bildirmişlerdir (Garnaut, Song, Fang 2018: 316). Bu endişeleri takiben Çin, mevcut sistemin eksik olduğunu, değişen koşullara uyum sağlayamadığını kabul etmiştir. Çin Merkez Bankası 2005 yılında politika değiştirme yoluna gitmiştir.

Çin Merkez Bankası 21 Temmuz 2005 tarihinden itibaren yeni bir politika uygulayacağını ilan etmiştir. Yeni politikanın maddeleri aşağıdaki gibidir (<http://www.pbc.gov.cn/english/130721/2831438/index.html>):

- Çin Halk Bankası döviz kuru rejimini kontrollü (yönetimli) dalgalı döviz kuru rejimi olarak değiştirecek, kur artık piyasadaki arz ve talebe göre belirlenecektir. RMB artık ABD dolarına sabitlenmeyecek, daha fazla esneklik sağlanarak geliştirilecektir,
- 21 Temmuz 2005 tarihinde 1 dolar: 8,11 yuan olacak şekilde ayarlanacaktır,

- ABD dolarının bankalar arası döviz piyasasında RMB'ye karşı günlük işlem fiyatının, Çin Halk Bankası tarafından yayınlanan merkezi parite oranından $\pm\%0.3$ oranında dalgalanmasına izin verilecektir.

21 Temmuz 2005 tarihi kararları itibariyle Çin kur sistemini değiştirmiştir. Mayıs 2007 tarihinde günlük bandın, merkezi RMB/USD paritesi etrafında dalgalanması $\pm\%0,5$ seviyesine yükseltilmiştir. Bu oran Nisan 2012'de $\pm\%1$ 'e, Mart 2014'te ± 2 oranına genişletilmiştir (Das 2019: 6).

Tablo 2.17. Yıllara Göre Çin Döviz Kuru (Renminbi-Dönem Ortalaması)

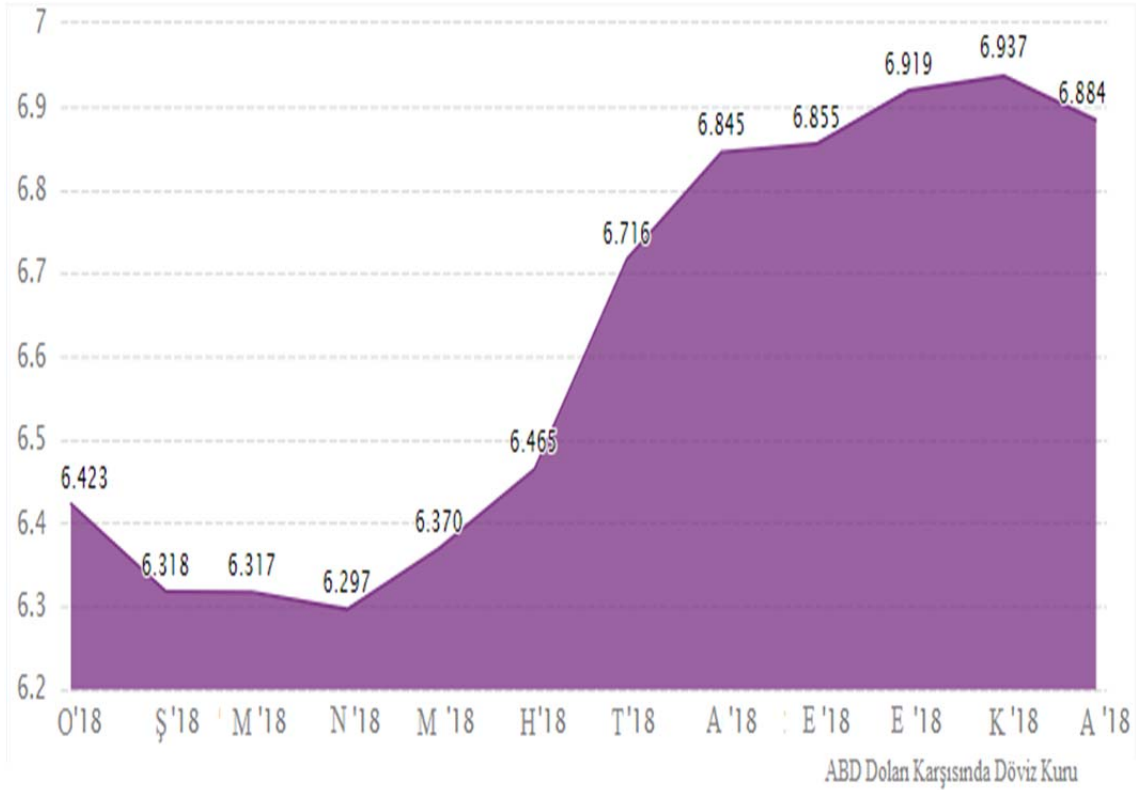
Yıllar	100 Doları	ABD	100 Japon Yeni	100 Kong Doları	Hong	100 Euro
1985	293.67		1.2457	37.57		
1986	345.28		2.0694	44.22		
1987	372.21		2.5799	47.74		
1988	372.21		2.9082	47.70		
1989	376.51		2.7360	48.28		
1990	478.32		3.3233	61.39		
1991	532.33		3.9602	68.45		
1992	551.46		4.3608	71.24		
1993	576.20		5.2020	74.41		
1994	861.87		8.4370	111.53		
1995	835.10		8.9225	107.96		
1996	831.42		7.6352	107.51		
1997	828.98		6.8600	107.09		
1998	827.91		6.3488	106.88		
1999	827.83		7.2932	106.66		
2000	827.84		7.6864	106.18		
2001	827.70		6.8075	106.08		
2002	827.70		6.6237	106.07		800.58
2003	827.70		7.1466	106.24		936.13
2004	827.68		7.6552	106.23		1029.00
2005	819.17		7.4484	105.30		1019.53
2006	797.18		6.8570	102.62		1001.90
2007	760.40		6.4632	97.46		1041.75
2008	694.51		6.7427	89.19		1022.27
2009	683.10		7.2986	88.12		952.70
2010	676.95		7.7279	87.13		897.25
2011	645.88		8.1050	82.97		900.11
2012	631.25		7.9037	81.38		810.67
2013	619.32		6.3323	79.85		822.19
2014	614.28		5.8196	79.22		816.51
2015	622.84		5.1543	80.34		691.41
2016	664.23		6.1243	85.58		734.26
2017	675.18		6.0244	86.64		763.03

Kaynak: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/html/EN1808.jpg>

Çin ikili kurun 1985 yılında kaldırılması ile tek bir değerin olduğu kur düzenine geçmiştir. Tablo 2.17’de yer alan değerlere göre aynı yıl renminbinin dolar karşısındaki değerini 2,9 olarak açıklamıştır. Çin bu tarihten itibaren yuanın değerini düşürmeye başlamıştır. Ülke dış ticaretinde ihracat yönlü büyümeyi seçmiş ve kurunu bu duruma göre ayarlamıştır. Yuanın değer kaybetmesi ile Çin malları dünya pazarında daha ucuz bir hale gelmiş ve ihracatta artış yaşanmıştır. Kur değeri, 1987- 1989 yılları arasında dolar karşısında 3,7 oranında tutulmuştur. 1994 yılı başlarında para birimlerinin birleştirilmesiyle kur 1 dolar=8,2 yuan olacak şekilde ayarlanmıştır. Asya’da meydana gelen finans krizi döneminde kur değiştirilmemiş, yuan kriz döneminde ve sonrasında 1 dolar=8,2 yuan olarak değerini korumuş ve uzun yıllar bu değerini devam ettirmiştir. 2005 yılı politika değişikliği ile birlikte kur bu yıl 1 dolar=8,1 yuan, 2006 yılında 1 dolar=7,9 yuan, 2007 yılında 1 dolar=7,6 yuan, 2008 yılında 1 dolar=6,9 yuan değerini almış ve ülke parası değerlenmeye başlamıştır. 2008 krizi ve sonrası RMB değer kazanmış, dolar karşısında 6’lı değerlere yükselmiştir. Çin’in 2008 sonrası döviz kuru dolar karşısında 6’lı değerleri izlemeye devam etmiştir. 2008 yılında yuan tekrardan dolara eşitlenmiş, 2010 yılında tekrardan dolardan bağımsız bir hale getirilmiştir.

11 Ağustos 2015 tarihinde Çin Halk Bankası RMB paritesinin ABD doları karşısında belirlenmesi konusunda yeni bir kural getirmiştir. Piyasalar açılmadan önce birincil satıcıların (büyük ticari bankalar) Çin Döviz Ticaret Sistemine (CFETS) bildirdikleri parite fiyatı beklentileri, bir önceki günün bankalar arası döviz piyasasının kapanış oranına bağlı olmuş ve $\pm\%2$ bandında bir dalgalanmaya izin verilmiştir. Bu dalgalı döviz kuru rejimine doğru atılan cesur bir adım olarak kabul edilebilir. Bugün kapanış oranı düşerse, ertesi gün RMB merkez parite oranı buna bağlı olarak daha düşük bir oranda gerçekleşecektir. Bu duruma bakıldığında Çin resmi döviz kuru, döviz piyasasındaki arz ve talepteki değişikliklere göre hareket edecektir. Döviz kuru üzerinde devalüasyon baskıları yüksek oranda olsa da, Çin döviz kuru en fazla $\%2$ değer kaybedebilecektir. Ancak devalüasyon baskıları çok yükselirse Çin döviz kurunun 10 gün içerisinde $\%20$ oranında değer kaybedebileceğini de unutmamak gerekir (Garnaut, Song, Fang 2018: 317).

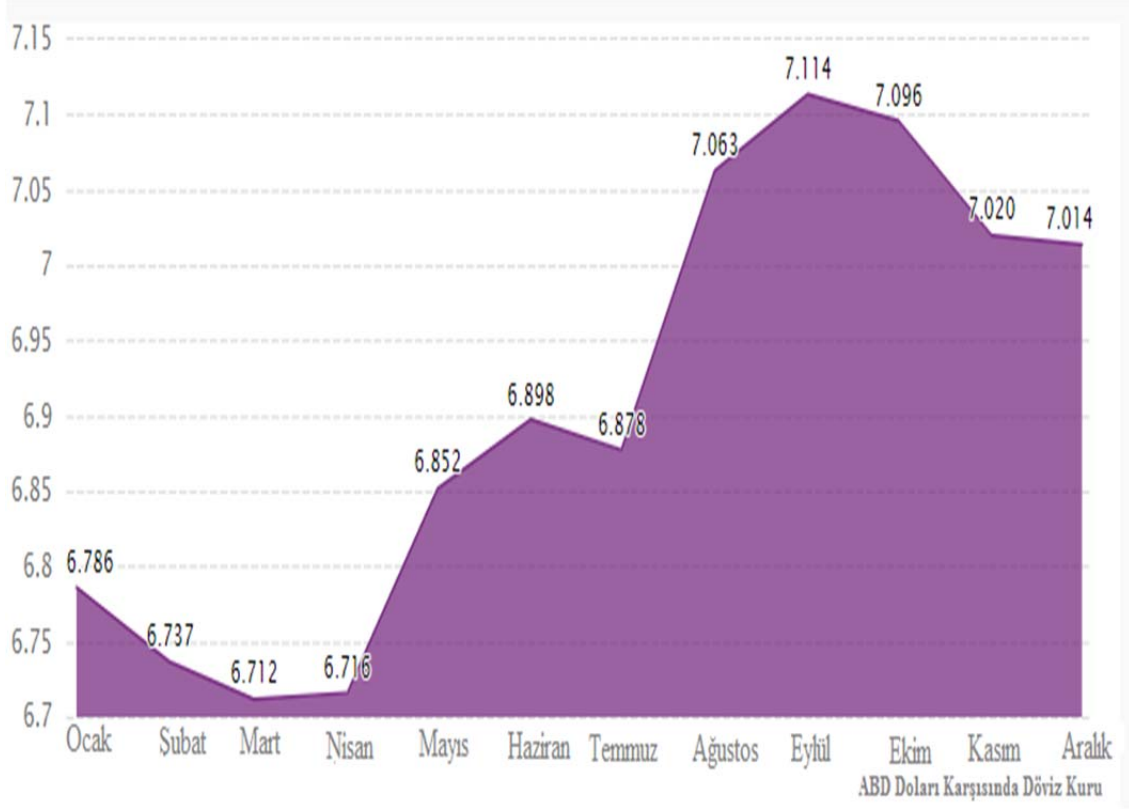
2016 yılının üçüncü ve dördüncü çeyreğinde dolar yeniden bir canlanma yaşamıştır. 2016 yılında birçok ekonomik kuruluş, RMB/USD paritesinin 7'ye yaklaşmasına ve resmi döviz rezervlerinin 3 trilyon doların altına düşmesine odaklanmıştır. 2017 yılında renminbi/dolar paritesinde çok fazla değişiklik yaşanmamış, dengede bulunan efektif döviz kuru sabit kalmıştır (McCauley, Shu 2018: 6).

Şekil 2.4.Çin'in 2018 Yılı Aylara Göre Döviz Kuru Değerleri

Kaynak: <https://www.ceicdata.com/en>

Şekil 2.4'te Çin döviz kuru Ocak 2018 tarihinde 1 dolar=6,42 yuan, Aralık 2018'de 1 dolar= 6,88 yuan olarak gerçekleşmiştir. Yuan, Nisan 2018 tarihinde bu yılın en yüksek değerine ulaşmış, Mayıs 2018'de değer kaybetmeye başlamıştır. Bu değer düşüşü kasım ayına kadar devam etmiştir. 2018 yılı boyunca RMB-US\$ değeri 6,2- 6,95 arası oranlarda değerler almıştır.

Şekil 2.5.Çin'in 2019 Yılı Aylara Göre Döviz Kuru Değerleri

Kaynak: : <https://www.ceicdata.com/en>

Şekil 2.5'te Çin döviz kuru, Ocak 2019'da 1 dolar=6,7 yuan değerini almış, yuan Mart 2019'da 1 dolar=6,712 yuan olarak yılın en yüksek değerine ulaşmıştır. 2018'den beri dolar karşısında 6'lı değerlerde olan kur Ağustos 2019'da 7'li değerlere düşmüş, yuan eylül ayında 2019 yılının en düşük değerini görmüştür. Ülke parası Aralık 2019'da 1 dolar= 7,01 yuan değerini almıştır.

2.12.2. Çin Döviz Rezervi

Çin'in 1990'larda döviz rezervlerini biriktirmek için birçok amacı vardı. Bu amaçlardan en önemlisi Çin'in döviz biriktirerek ihracat yönlü büyümeyi teşvik etmesidir. İkinci sebebi Çin'in ulusal gücünü ve bağımsızlığını pekiştirmesidir. Çin'in döviz biriktirmesindeki diğer bir neden ise Çin'in iç siyasi etmenleri ve birikimden çıkarları olan siyasi seçkinlerdir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin yönetiminde Çin Komünist Partisi bulunmaktadır. Parti içerisinde baskın bir kesimin Çin'in ihracat yönlü işlerinde bulunması ya da ihracat yönlü bir büyümenin ülke yararına olacağı görüşüne sahip olması, döviz rezervlerinin biriktirilmesinde başlıca neden olmuştur. Parti içerisinde bu

görüŖe karŖıt insanlarda yer almaktadır ancak döviz birikimini destekleyen kesim daha çok ağırlıklıdır. Çin’de ihracat dıŖı kiŖi veya kurumlar döviz birikimine karŖıdırlar (Helleiner, Kirshner 2017: 67-80).

Çin elinde bulunan döviz rezervlerini, yabancı ülkelere borç vererek kullanmaktadır. Ülke Venezuela’ya uzun yıllardan beridir borç vermektedir ki verdiği bu borç miktarı 50 milyar dolara ulaşmıştır. Ayrıca Arjantin ve Rusya’ya da (30 milyar dolar) borç vermiştir. Çin bu borçları verirken herhangi bir yaptırım şartı sunmamakta ancak bazı durumlarda ülkelere Çin inŖaat Ŗirketlerine iŖ verilmesini talep edebilmektedir. Bunların yanında ÇHC 30 ülke ile 500 milyar doları bulan para mübadelesi anlaşmalarını yapmıştır (Savaş 2016: 176).

Çin’de merkez bankası yuanın değerlenmemesi için çeŖitli iŖlem ve politikalarla piyasadaki dövizini satın almaktadır. Çin Halk Bankası ülkedeki dövizini çekmek için, sürekli para arzını arttırmakta, para arzının artması ise ülkede enflasyona neden olmaktadır. Ülke merkez bankalarının ilk hedefi fiyat istikrarını sağlamak olsa da Çin döviz rezervlerini tutarak enflasyonu arttırmaktadır. Merkez bankası piyasadaki dövizini topladığı için RMB, dolar karŖısında değer kaybetmeye devam etmiştir. RMB’nin değerinin düşürülmesi ithal malların fiyatını arttırdığı için ülke vatandaşlarının alım gücünün düşmesine neden olmuŖtur. Ancak Ticaret Bakanlığının, kıyı bölgelerde ticari faaliyet gösterenlerin ve partideki ihracat yönlü kesimin isteğiyle Çin 1990’lı yıllarda yüksek döviz rezervlerine sahip olmuŖtur. Ülke elindeki döviz rezervlerini Amerikan hazine tahvillerine yatırmaktadır. Fakat bu tahvillerin getirisi çok düşüktür. Çin’in ABD dolarına bu kadar bağlanması, doların değer kaybetmesiyle aleyhine olacaktır (Helleiner, Kirshner 2017: 67-80).

Tablo 2.18.Çin’de Altın ve Döviz Rezervleri (100 Milyon ABD Doları)

Yıllar	Altın rezervi	Döviz Rezervi
1978	1280	1.67
1979	1280	8.40
1980	1280	-12.96
1981	1267	27.08
1982	1267	69.86
1983	1267	89.01
1984	1267	82.20
1985	1267	26.44
1986	1267	20.72
1987	1267	29.23
1988	1267	33.72
1989	1267	55.50
1990	1267	110.93
1991	1267	217.12
1992	1267	194.43
1993	1267	211.99
1994	1267	516.20
1995	1267	735.97
1996	1267	1050.29
1997	1267	1398.90
1998	1267	1449.59
1999	1267	1546.75
2000	1267	1655.74
2001	1608	2121.65
2002	1929	2864.07
2003	1929	4032.51
2004	1929	6099.32
2005	1929	8188.72
2006	1929	10663.44
2007	1929	15282.49
2008	1929	19460.30
2009	3389	23991.52
2010	3389	28473.38
2011	3389	31811.48
2012	3389	33115.89
2013	3389	38213.15
2014	3389	38430.18
2015	5666	33303.62
2016	5924	30105.17
2017	5924	31399.49

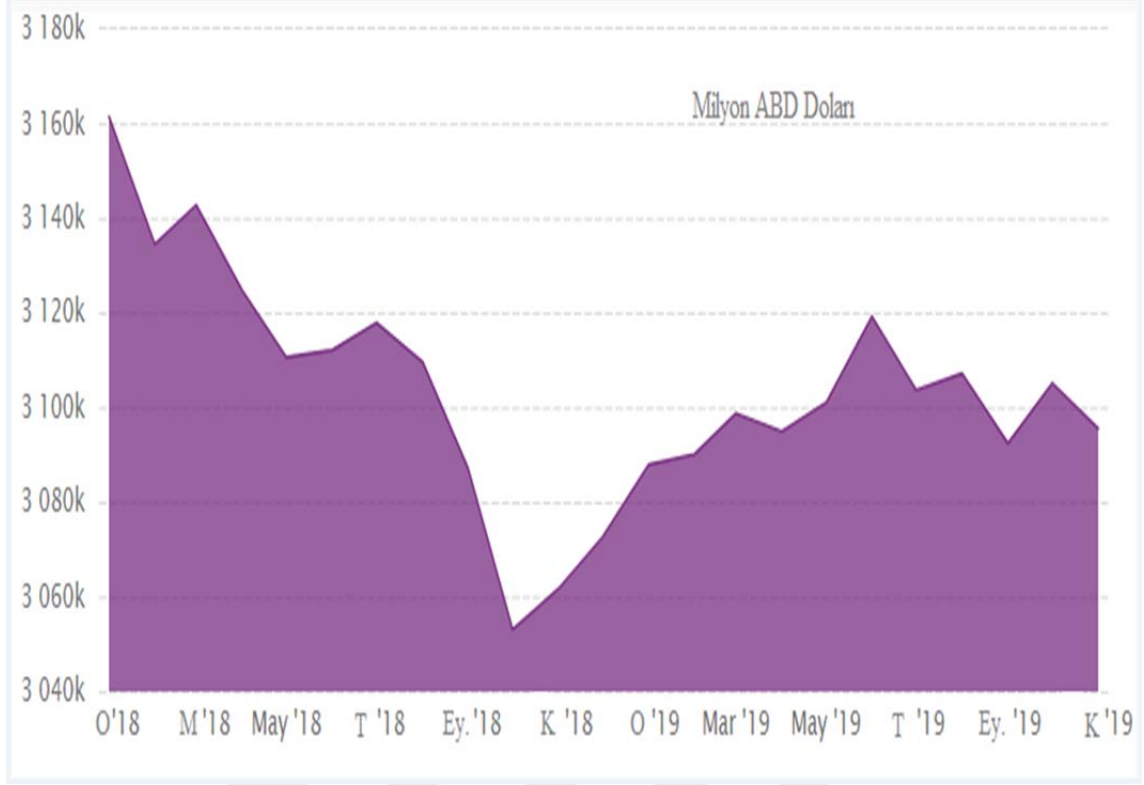
Kaynak: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/nds/2018/indexeh.htm>

Tablo 2.18’de yer alan değerlere göre Çin döviz rezervleri sadece 1980 yılında negatif bir değer vermiştir. Çin çeşitli dış ticaret faaliyetleri ve doğrudan yabancı

yatırımlar ile ÷lkeye d÷viz getirmeye başlamış, geçen her yıl boyunca ÷lkeye giren d÷viz miktarı yükselmiştir. 1994 yılı d÷viz kuru politikası değışikliğinden sonra d÷viz rezervlerinde artış meydana gelmiş, Çin'in d÷viz rezervleri 1993 yılından 2014 yılına kadar sürekli artmıştır. D÷viz rezervleri 2015 yılından itibaren dalgalı bir seyir izlemektedir.

Sabit d÷viz kuru uygulayan ve ons cinsinden büyük sermayesi olan Çin'in 2002 yılından bu yana d÷viz rezervleri 2 kattan fazla artmış, 480 milyar doların üstüne çıkmıştır. Bu rezervlerin çoğu ABD hükümeti menkul kıymetlerine yatırılmıştır (The Economist 2004: 10). Amerika Birleşik Devletleri ekonomik durumuna göre zaman zaman borçlanma yoluna gitmektedir. Bir borçlanma çeşidi olan hazine bonoları ABD'nin kısa dönemli borçlanma yollarından birisidir. ÇHC, ABD'nin çıkarmış olduğu bonoları satın alarak, ABD'ye borç vermektedir. Çin satışa çıkan Amerikan hazine bonolarının en önemli alıcıları arasında yer almaktadır. Ülke 2008 yılında 585 milyar dolar hazine bonusu satın almış, bu oran 2009 yılında 1,6 trilyon dolara ulaşmıştır (Savaş 2016: 174). Sadece Çin değil diğer Asya ülkeleri de para birimlerinin değer kazanmasını önlemek için kurlarına müdahale etmiştir. Birçok ekonomist Çin'in zamanla dolar iştahını yitireceğini bunun da doların düşmesine neden olacağını söylemektedir. Bazı ekonomistler ise Çin ve diğer Asya ülkelerinin en az 10 yıl daha ABD dolarını mutlu bir şekilde finanse edeceklerini iddia etmektedirler (The Economist 2004: 10).

Çin en fazla cari fazla veren ve en çok d÷viz rezervi bulunan ÷lkelerin başında yer almaktadır. Çin'in 2014 yılının sonunda d÷viz rezervi 3,8 trilyon dolara ulaşmıştır. Çin bu d÷viz rezervlerini, ÷lkede %4'lerde bir işsizlik oranı ve %2'ler düzeyinde bir enflasyon oranına sahip ekonomik dönemde elde etmiştir (TİSK Aylık Ekonomi Bülteni 2015: 3).

Şekil .2.6.Çin'in 2018- 2019 Yılları Arası Aylık Döviz Rezervleri

Kaynak: <https://www.ceicdata.com/en>

Şekil 2.6'da Çin'in döviz rezervleri 2018 yılı ocak ayında 3,164 trilyon dolar, aralık ayında 3,072 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Döviz rezervleri Ekim 2018'de büyük bir düşüş yaşamıştır. Rezervler 2019 yılı ağustos ayının başında 3,107 trilyon dolar olarak açıklanmıştır.

2.12.3. Renminbi'nin Uluslararasılaşması

Mao döneminin sonlarında ve 1980'lerin başında Çin parası yuanın konvertibilitesi yoktu. Ülkedeki döviz kuru işlemleri devletin sıkı denetimi altındaydı. Çin 1980 sonrası dışa açılım ile birlikte döviz konvertibilitesinde değişikliklere gitmiştir. 1986 yılına kadar yuan büyük oranda konvertibl bir para özelliği göstermiyordu (Ertekin 2017: 74).

Ülke renminbinin uluslararasılaşması için bir dizi düzenleme yapmıştır. Çin RBM'nin uluslararası bir şekilde kullanılması için Temmuz 2009'da Şanghai ve Guangdong eyaletinde bulunan 4 şehri- Guangzhou,Shenzhen, Zhuhai, Dongguan- pilot bölge olarak seçmiş ve burada renminbinin sınır ötesi yerleşimlerini başlamıştır.

Program, ülke genelindeki diğer bölgeleri de dahil etmek için Haziran 2010 ile Ağustos 2011'de iki adım halinde genişletilmiştir. Bu programın asıl amacı şirketlerin ve işletmelerin renminbiyi sadece yurtdışı mal alım ve satımında değil, diğer cari hesap işlemlerinde de kullanmasını sağlamaktır. Çin hükümeti bu pilot uygulama dışında doğrudan yabancı yatırımlar aracılığıyla da renminbinin tanıtılmasını istiyordu. Bu nedenle Ocak 2011 tarihinden itibaren yerli kurumların yurtdışında renminbi üzerinden doğrudan yabancı yatırım yapmasına izin vermiştir. Ekim ayından itibaren ise denizaşırı yatırımcıların da Çin'de renminbi cinsinden doğrudan yatırım yapmasına olanak sağlamıştır (Kwan 2018: 874).

Renminbideki gelişme, Hong Kong üzerinden yapılan sınır ötesi RMB ticaretinin büyümesi ile birlikte artmıştır. Bu durum özellikle Çin ithalat ve ihracat şirketleri arasında hem faiz oranı hem de döviz ticareti faaliyetleri kaynaklı arbitraj fırsatları yaratmıştır. Açık deniz RMB borç ve yatırım piyasaları, ticaret hacmi büyüdükçe gelişmeye devam etmiştir (Yung, Leung 2012: 11).

Son dönemlerde Çin, döviz kuru üzerinde yeniden düzenlemelere gitmiştir. Çin'de devalüasyonlar genel olarak ihracatı arttırmak için yapılırsa da bu reformdaki amaç ülke parasının daha belirgin tabanlı bir hale getirilmesidir. Çin yuanı SDR (Özel Çekme Hakları) sepetine dahil etmek istemiş ve bu isteğini IMF'nin ağustos ayının başında yayınladığı raporu takiben yinelemiştir. IMF'nin Çin'in yaptığı bu başvuruyu kabul edip etmeyeceği konusundaki kararlarını Kasım 2015 tarihine kadar kesinleştirmesi gerekmiştir. Çin yuanı, uluslararası düzeyde kullanılan bir para haline getirebilmek için bu sepete dahil etmek istemiştir. Yuan SDR sepetine dahil edilirse eğer merkez bankaları ve birçok büyük fona sahip kurumlar tarafından rezerv para birimi olarak kullanılacaktır (Peltier 2015: 23).

Avro bölgesinde krizin devam etmesi ve Amerika'nın ekonomisinde yaşanan durumlar ile birlikte RMB'nin uluslararası kullanımının hızı artmaya devam etmiştir. Euro ve dolar üzerinde baskının olması, RMB'nin ticaret düzenlemelerinde daha fazla kullanılmasını sağlamıştır. Çin önemli gelişmiş ve gelişmekte olan pazarlardaki kilit ticaret ortaklarıyla çoklu döviz takas sözleşmeleri imzalayarak daha da güçlenmiştir. Yabancı bankalar, özelliklede sınır ötesi ticaret anlaşması ve yerinde nakit yönetimine sahip bankalar daha uzun vadelerde bu anlaşmalardan faydalanabileceklerdir. Amerika

ve Avrupa iyileşmeye başladıkça, önceliğini ılımlı ve sürdürülebilir bir büyümeye verecek, RMB'deki ticaret ve yerleşim daha yaygın bir hale gelecektir (Yung, Leung 2012: 11).

Çin RMB'nin kullanımının yayılmasını teşvik etmek için çeşitli uluslararası hamleler yapmıştır. Çin Halk Bankası 25 ülkenin merkez bankası veya para otoriteleri ile ikili takas (swap) anlaşmalarını imzalamıştır. Ocak 2018 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren anlaşmaların değeri 2,209 milyar yuana ulaşmıştır. Bunlara ek olarak Ocak 2018 tarihi itibarıyla Çin Halk Bankası renminbinin; yen, euro, sterlin, Avustralya doları, Yeni Zelanda doları, Singapur doları, Rus rublesi ve Malezya ringgiti de dâhil olmak üzere 21 para birimi ile doğrudan değişimine izin vermiştir. Bazı merkez bankaları veya para otoriteleri renminbiyi döviz rezervlerine dahil etmişlerdir. Renminbi resmi olarak 1 Ekim 2016 tarihinde IMF'nin SDR'sine (Özel Çekme Hakları) kurucu para birimi olarak dahil edilmiştir (Kwan 2018: 874).

2.12.4. Kur Politikalarının Dönemlere Göre Uygulanması

1997'de başlayan Asya Finans Krizi'nin Çin üzerinde de etkileri olmuştur. Çin'in ihracatı ve ekonomik büyümesi düşmüş, ihracatın düşmesi ile birlikte döviz birikimi azalmıştır. Yine de Çin diğer Asya ülkelerine göre yumuşak bir yavaşlama yaşamış, kriz sonlarına doğru döviz rezervleri tükenmemiş ve ülke parası da değer kaybetmemiştir (Helleiner, Kirshner 2017: 67-80).

Çin'in 1994 yılından beri yuanı dolara sabitlemesi hem ihracatının genişlemesinde hem de doğrudan yabancı yatırımlarının artmasında temel etken olmuştur. Birçok çok uluslu şirket, dünya çapında satış yapabilmek için Çin'de üretim işletmeleri kurmuştur. Çin'in ihracatının genişleyip büyümesi Kuzey Amerika, Avrupa ve Japonya gibi gelişmiş sanayi ülkelerini korumacı bir politika izlemeye itmiştir. Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üyelik başvurusu kabul edilmiştir. Bu nedenle DTÖ'ye üye yabancı ülkeler Çin'den yaptıkları ithalatı, tarife ve kota kullanarak doğrudan engelleyememişlerdir. Çin ithalatına yönelik anti dumping vergiler DTÖ altında yasal olsa da, her yabancı ülkenin korumacılık politikası birbirinden farklıdır. Çok uluslu şirketlerin Çin'de kendilerine ait imalat tesisleri olduğu için bu şirketler Çin'den yapılan ithalata karşı dumping davası açmak istememektedirler. ABD liderliğindeki yabancı ülkeler, Çin'in ihracatında Yuan/ABD oranına dikkat çekmiş,

Çin'in dış ticarete avantaj sağlayabilmek için kasıtlı olarak ülke parasının değerini düşürdüğünü iddia etmişlerdir. Dünya Ticaret Örgütü döviz kuru uygulamaları konusunda sessiz kalmıştır, IMF'nin bu konu hakkındaki maddeleri ise belirsizdir (McKinnon, Schnabl 2014: 4).

Ülke 1998 yılından 2004 yılına kadar kurunu neredeyse hiç değiştirmemiştir. Çin'in 2004 yılında çok fazla dış ticaret fazlası vermesi ile ülke döviz kuru politikası üzerine eleştiriler başlamıştır. Çin'in kurda bir değişiklik yapmadan dış ticaretini arttırmasının altındaki nedenlere bakacak olursak ilki Çin'de işgücündeki verimliliğin artması, ikincisi ise 2000 yılı itibariyle doların değerinde meydana gelen düşmelerdir. Dolara sabitlenen RMB birçok para birimine oranla, euro gibi, daha da ucuzlamıştır. RMB'nin daha da ucuzlaması ihracatçıları olumlu yönde etkilemiştir (Kroeber 2017: 198). Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) verilerine göre Çin'e yapılan net doğrudan yabancı yatırımlar 2005 yılından bu yana pozitif çıkmıştır. Doğrudan yabancı yatırım çıkışları, doğrudan yabancı yatırım girişlerini sadece 2016 yılında aşmıştır. Doğrudan yabancı yatırımların Çin'e akmasında döviz kurunun çok büyük bir etkisi vardır (Skaff, Webb, Clahane 2018: 3).

Çin 11 Ağustos 2015 tarihine yuanın değerini %1,9 oranında düşürmüştür. Bunu takiben yuanın değerini 12 Ağustos'ta %1,6, 13 Ağustos'ta %1,1 oranında düşürmeye devam etmiştir. Çin'in bu kararı almasına sebep olarak, Temmuz 2015'te ihracatında meydana gelen azalma ve Çin'in istediği büyüme hızına ulaşamaması gösterilebilir (<https://www.dunya.com/kose-yazisi/cin-ne-yapiyor/25033>).

Çin'in 11 Ağustos 2015 tarihindeki devalüasyonu 1994 yılından sonraki en büyük devalüasyonu olarak dikkatleri üzerine çekmiştir (<https://www.nytimes.com/2015/08/11/business/international/china-lowers-value-of-its-currency-as-economic-slowdown-raises-concerns.html>). 2005 yılından beri yuan ABD doları karşısında %33 değer kazanmıştır. Uzun süredir değer kazanan yuan, 2015 yılında devalüasyon ile beklenmedik bir şekilde düşürülmüştür. Çin ise bu devalüasyonun sürekli olmayacağını, tek seferlik yapıldığını ifade etmiş; yapılan devalüasyonun daha piyasa odaklı bir ekonomiye ilerleyişin parçası olduğunu savunmuştur (<https://www.investopedia.com/trading/chinese-devaluation-yuan/>).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÇİN'İN ABD VE TÜRKİYE İLE DIŞ TİCARETİNDE YUANIN DEĞERİ

Bu bölümde Amerika ile Türkiye'nin dış ticareti araştırılmıştır. Çin'in uyguladığı döviz kuru politikalarının Amerika'nın ve Türkiye'nin dış ticaretine etkisi veriler, şekiller ve tablolar aracılığıyla incelenmiştir. Ayrıca Amerika ile Çin arasında devam eden döviz manipülasyonu sorununun nedenleri ve oluşan sonuçları açıklanmıştır.

3.1. Çin ile ABD Arasında Tarihi İlişkiler

Amerika Birleşik Devletleri'nin resmi kuruluş tarihi 4 Temmuz 1776'dır. Amerika ile Çin arasında ilişkiler Amerika'nın kurulmasından kısa bir süre sonra başlamıştır. Bu iki ülke arasındaki ilişki ilk olarak 1784-85 yıllarında bir gemi ile yapılan ticaretle başlamıştır. Bu ilişkiler ilerleyen yıllarda ABD'nin Birinci ve İkinci Afyon Savaşları döneminde çeşitli imtiyazlar almak istemesiyle devam etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri 1928'de Milliyetçi hükümeti tanımıştır ve 1937 yılında başlayan Çin-Japonya savaşında Çin'e yardım etmiştir. ABD, Kore Savaşı ile Tayvan meselelerinde Çin ile karşı karşıya gelmiştir. Vietnam Savaşında da, Çin Vietnam'a yardım etmiştir (Pekcan 2019: 53-58). Sonraki zamanlarda iki ülke hükümetleri arasında dönemin koşullarına göre, bazen mutabakatlar sağlanmış bazen de iki ülke arasındaki ilişkiler bozulmuştur. Ülke liderleri arasında çeşitli diplomatik ilişkiler kurulmuştur.

3.2. Amerika Birleşik Devletleri'nde Dış Ticaret

Amerika Birleşik Devletleri ticaretin yoğun olarak işlediği ülkelerden birisidir. Amerika farklı kıtalardan birçok ülke ile ticaret yapmaktadır. Ülkede üretilen ürünler dünyanın dört bir tarafına yayılmaktadır.

3.2.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde İhracat

Dünya'nın en büyük ekonomisi Amerika'ya aittir. Doğal olarak ABD dış ticarete güçlü ülkelerden birisidir. Amerika birçok ürünü üretip bu ürünlerin dış satımını yapmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin 2018 yılında yoğun olarak ihraç ettiği ürünlerin ilk sırasında makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler ve bunların parçaları yer almaktadır. Ülkenin ihraç ettiği ürünlerin ikinci sırasında mineral yağlar-yakıtlar, minerallerle ilgili ürünler bulunmaktadır. Amerika'nın ihraç ettiği ürünlerin üçüncü sırasında elektrikli makine ve donanım (parçaları) vardır. Bunların dışında uzay, uçak aracı ve parçaları, plastik gibi birçok ürünün dış satımını da gerçekleştirmektedir (<https://www.trademap.org/Index.aspx>).

Tablo 3.1. ABD'nin 1983-2018 Yılı Toplam Ürün İhracatı (Milyon ABD Doları)

Yıllar	Ürün İhracatı	Mal İhracat Değerleri Endeksi (Önceki Yıl= 100)
1983	205639	95
1984	223976	108,9
1985	218815	97,7
1986	227158	103,8
1990	393592	108,2
1991	421730	107,1
1992	448163	106,3
1994	512627	110,3
1995	584743	114,1
1996	625073	106,9
1997	689182	110,3
1998	682138	99
1999	695797	102
2000	781918	112,4
2001	729100	93,2
2006	1025967	113,9
2007	1148199	111,9
2008	1287442	112,1
2009	1056043	82
2010	1278495	121,1
2015	1502572	92,7
2016	1451011	96,6
2017	1546273	106,6
2018	1665992	107,6

Kaynak: <https://data.wto.org/>

Tablo 3.1’de ABD’nin 1983 yılında ürün ihracatı 205.639 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Ülkenin ihracat oranında kimi zaman düşüşler kimi zaman yükselişler yaşanmıştır. ABD’nin ihracatında 1985 yılından 1997 yılına kadar sürekli olarak artış meydana gelmiştir. 1997 yılında Asya’da kriz başlamıştır. 1998 yılında ihracat oranı, 689.182 milyon dolardan 682.138 milyon dolara düşmüştür. İhracat oranı 1999 yılında tekrardan artarak 695.797 milyon dolar olmuştur. Ayrıca Amerikan dış satımı 2008 yılında meydana gelen krizden de etkilenmiştir. 2008 yılında 1.287.442 milyon dolar olan ihracat oranı, 2009 yılında 1.056.043 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Amerikan hükümetinin kriz sonrası etkileri yok etmek, ekonomik istikrarı tekrardan düzeltmek için yaptığı çalışmalar sonrası ABD ihracatı 2010 yılında tekrardan artmıştır. 2018 yılında Amerikan ihracatı 1.665.992 milyon dolar olarak açıklanmıştır.

Tablo 3.2. ABD’nin İhracat Yaptığı Ülkeler (Bin ABD Doları)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018
Kanada	312.371.471	280.582.448	266.734.465	282.458.772	299.768.502
Meksika	240.247.090	235.745.087	230.228.834	243.498.516	265.442.787
Çin	123.675.623	116.071.709	115.594.784	129.803.172	120.148.141
Japonya	66.825.973	62.441.250	63.247.049	67.587.237	75.229.208
İngiltere	53.808.147	56.103.380	55.197.491	56.256.134	66.312.723
Almanya	49.028.160	49.641.402	49.568.741	53.958.787	57.752.951
Kore	44.470.809	43.444.787	42.262.187	48.350.483	56.506.611
Hollanda	43.067.033	40.184.660	39.645.357	41.474.806	48.703.019
Brezilya	42.427.834	31.650.624	30.193.264	37.316.118	39.559.841
Fransa	32.449.632	31.480.817	32.637.764	34.221.182	37.652.407
Hong Kong	40.822.125	37.126.659	34.895.360	39.854.254	37.310.126

Kaynak:https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c
cl

Tablo 3.2’de Amerika’nın 2018 yılında ihracat yaptığı ülkelerin ilk sırasında, yıllardır birinci sırada yer alan, kuzey sınırı komşusu olan Kanada yer almaktadır. Kanada’yı ikinci sırada, Amerika’nın güney komşusu olan Meksika takip etmektedir. ABD’nin ihracatında üçüncü ve dördüncü sırasında Asya kıtasında yer alan Çin ve onu takip eden Japonya bulunmaktadır. Beşini ve altıncı sırasını ise Avrupa ülkeleri olan İngiltere ile Almanya takip etmektedir. Amerika’nın ihracatındaki ülkelere bakıldığında, Amerika farklı kıtalardan farklı ülkelere ihracat gerçekleştirmektedir. ABD ihracatında

üst sıralarda yer alan ülkelerle ihracatında ulaşımın daha kolay ve ucuz olmasının da etkisi vardır.

3.2.2. Amerika Birleşik Devletleri'nde İthalat

Amerikan dış ticaretinde ithalat çok önemli bir yere sahiptir. Amerika'da tasarruf oranı düşük tüketim oranı yüksektir. Bu durum ABD'yi büyük bir pazar haline getirmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin 2018 yılında yoğun olarak ithal ettiği ürünlerin üst sıralarında makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler, elektrikli makine-donanım (bunların parçaları) ve televizyon yer almıştır. Bu ürünleri demiryolu veya tramvay dışındaki taşıtlar ve bu taşıtların parçaları takip etmiştir. ABD bu ürünlerin dışında mineral yakıt ve yağların, eczacılık ürünlerinin, optik, fotoğraf ile tıbbi-cerrahi ile ilgili ürünlerin dış alımını yapmaktadır (<https://www.trademap.org/Index.aspx>). Amerikan'ın dış ticaretinde, ithal ve ihraç ettiği ürünlere bakıldığında benzer ürünlerin dış alımını ve dış satımını gerçekleştirdiği görülmektedir.

Tablo 3.3. ABD'nin Yıllara Göre Toplam Ürün İthalatı (Milyon ABD Doları)

Yıllar	İthalat Değeri	Mal İthalat Değerleri Endeksi (Önceki yıl=100)
1980	256985	---
1981	273352	106,4
1989	492922	107,3
1990	516987	104,9
1991	508363	98,3
1992	553923	109
1993	603438	108,9
2000	1259300	118,9
2005	1732706	113,6
2006	1918077	110,7
2007	2020403	105,3
2008	2169487	107,4
2009	1605296	74
2010	1969184	122,7
2011	2266024	115,1
2012	2336524	103,1
2015	2315301	96
2016	2250154	97,2
2017	2408476	107
2018	2612379	108,5

Kaynak: <https://data.wto.org/>

Tablo 3.3'te yer alan değerlere göre Amerikan ithalatı 1980 yılında 256.985 milyon dolardı. ABD ithalatı, ihracatı gibi zaman zaman düşüşler zaman zaman yükselişler yaşamıştır. ABD'nin de yer aldığı 1990-1991 Körfez Savaşı döneminde 1990 yılında 516.987 milyon dolar olan ABD ithalatı, 1991 yılında 508.363 milyon dolara düşmüştür. ABD bu dönem Irak'a ambargo uygulamıştır. 1992 yılında Amerikan ithalatında tekrardan yükseliş meydana gelmiş ve ithalat 553.923 milyon dolara çıkmıştır. Amerikan ithalatı, 2008 krizinin başladığı yıl 2.169.487 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Kriz 2009 yılı ithalatını da etkilemiştir. Krizden derin bir şekilde etkilenen ABD'nin ithalatı 1.605.296 milyon dolara düşmüştür. Amerika'nın krizin etkilerini hafifletmek ve ortadan kaldırmak için yaptığı düzenlemeler ile birlikte 2010 yılı ithalat 1.969.184 milyon dolara yükselmiştir. ABD ithalatı 2018 yılında 2.612.379 milyon dolar olarak açıklanmıştır.

Tablo 3.4. ABD'nin İthalat Yaptığı Ülkeler (Bin ABD Doları)

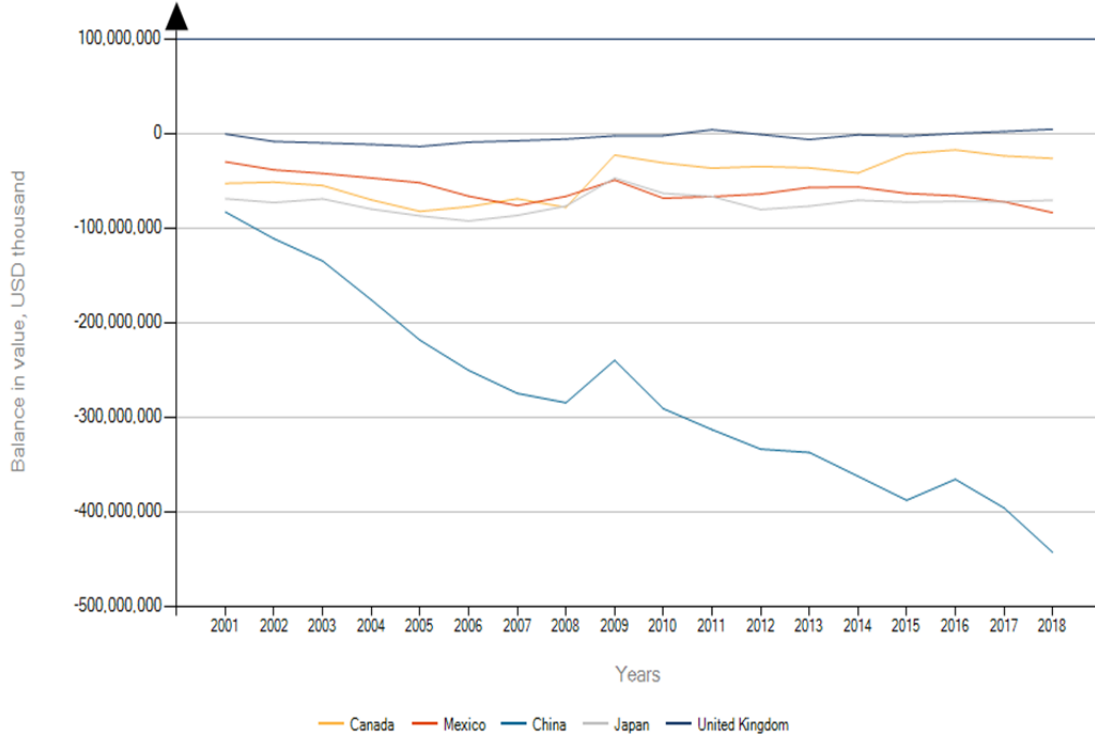
Ülkeler	2014	2015	2016	2017	2018
Çin	486.296.238	504.028.117	481.369.890	525.801.231	563.234.622
Meksika	296.855.759	299.181.820	296.223.311	315.742.021	349.204.419
Kanada	354.171.825	301.942.705	284.181.632	306.234.188	326.203.901
Japonya	137.503.838	135.023.800	135.071.179	139.733.073	145.902.282
Almanya	125.532.375	127.170.567	116.287.929	119.975.937	128.355.334
Kore	71.745.454	74.045.678	71.888.186	73.422.999	76.207.522
İngiltere	55.316.559	58.887.111	55.275.044	54.297.162	61.852.604
İrlanda	34.097.160	39.492.818	45.721.195	49.089.452	57.679.282
Hindistan	46.985.468	46.677.950	47.732.038	50.519.512	56.443.959
İtalya	43.360.963	45.435.389	46.614.696	51.330.161	56.270.041

Kaynak: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

Tablo 3.4'te yer alan bilgilere göre Amerikan ithalatında ilk sırada yer alan ülke Çin'dir. Çin yıllardır ABD'nin dış alımında ilk sırada yer almaktadır. Çin, ABD'nin 2018 yılı ihracatında 3. sırada bulunmaktaydı. İki ülke arasındaki dış ticarete Çin avantajlı durumdadır. Amerika'nın ithalat yaptığı ülkelerin ikinci sırasında Meksika gelmektedir. Meksika ABD'nin 2018 yılı ihracatında 2. sırada yer almıştı. ABD ihracatında birinci sırada yer alan Kanada ise Amerika'nın ithalatında üçüncü sıradadır. ABD ithalatının dördüncü ve beşinci sırasında Japonya ile Almanya gelmektedir. Amerika, genel olarak ihracatında üst sıralarda yer alan ülkeler ile ithalat yapmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri birçok ülke ile ticaret gerçekleştirmektedir.

3.2.3. Amerika Birleşik Devletleri'nde Dış Ticaret

ABD 2000 yılı sonrası uzun bir süre cari açık vermiştir. ABD'nin bu açığı vermesi dünyanın toplam talebinde artış sağlamıştır. Yıllar sonra enerji ve emtia fiyatları artmış, aşırı üretim kapasitesi azalmıştır (Li 2009: 119).

Şekil 3.1. Ülkelere Göre Amerika Birleşik Devletleri'nin Dış Ticaret Dengesi

Kaynak: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS_Graph.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c3%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1x

Amerika'nın ekonomik büyüme hızı 2004 yılında maksimum değerine ulaşmış (%3,8), 2006 yılında %2,7 oranına düşmüştür. ABD'de 2007'de başlayan durgunluk 2009 yılına kadar sürmüştür. 2005-2006 yılları arasında ABD dış ticaret açığı zirve noktasına ulaşmış, ABD ihracatında düşüş meydana gelmiştir (Li 2017: 138).

Şekil 3.1'e bakıldığında Amerika hem ithalatında hem ihracatında önemli yer kaplayan ülkelerin birçoğuyla dış ticaretinde açık vermiştir. ABD'nin Çin'den kaynaklanan dış ticaret açığı yıllar geçtikçe artmış ve 2018 yılında maksimum seviyesine ulaşmıştır.

3.3. Amerika Birleşik Devletleri ile Çin'in Dış Ticareti

Çin Halk Cumhuriyeti dünya üzerindeki büyük ülke veya bölgesel birliklerle ilişkilerini arttırma yoluna gitmiştir. Bu güçler Amerika, Avrupa Birliği ve Rusya Federasyonu'dur. Çin ile bu güçler arasında karışık ilişkiler mevcuttur (Shambaugh 2016: 88).

ABD ile Çin arasındaki dış ticaret yoğun bir şekilde işlemektedir. ABD'de dolar, Çin'de renminbi kullanılmaktadır. Amerika'da doların değerine ABD merkez bankası FED karar vermektedir. FED, ABD'de 1913 yılında kurulmuştur ve merkezi Washington'da bulunmaktadır. Amerikan merkez bankası olarak görev yapan FED (Federal Reserve) 1914 yılından sonra aşağıdaki hedefleri belirlemiştir (Eichengreen 2010: 8) :

- ABD firmalarını döviz kuru istikrarsızlıklarından ve finansmanla ilgili gereksiz maliyetlerden kurtarmak,
- Ülke para politikasını daha bağımsız ve etkili kılmak,
- ABD bankalarının uluslararası rekabet gücünü arttırmak,
- New York'u uluslararası bir finans merkezi haline getirmek,
- Doları uluslararasılaştırmak.

Günümüzde FED'in: para politikasının yürütülmesi, finansal sistem istikrarını desteklemesi, finansal kurum ve faaliyetlerini denetlenmesi ve düzenlenmesi, tüketicinin korunması ve toplumun kalkınmasının desteklenmesi gibi amaçları ve işlevleri bulunmaktadır (<https://www.federalreserve.gov/aboutthefed/pf.htm>).

Çin'in emir komuta ekonomisi, merkez bankasının ve birçok işletmenin kontrol edilmesine izin vermektedir. Komünist Parti, Çin ekonomisini yönlendirmektedir. ABD hükümeti ise döviz kurlarını yönetmekten ziyade düzenlemektedir. Çin'in para gücü, Amerika'ya yaptığı ticaretten gelmektedir. Birçok Amerikan şirketi düşük maliyetli montaj için Çin fabrikalarına hammadde göndermektedir. Fabrikalar tamamlanmış bu malları ABD'ye geri gönderdiklerinde ise bu mallar ithalat olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle ABD'nin Çin ile olan ticaret açığı ABD'li şirketler için karlı bir hale gelmektedir (<https://www.thebalance.com/how-does-china-influence-the-u-s-dollar-3970466>).

Çin'in ürettiği pek çok ucuz mal ve hizmetin dünya ekonomisi üzerinde de etkisi vardır. Çin, ucuza ürettiği bu mal ve hizmetleri dünyaya yayarak insanların daha düşük fiyatlardan ürünlere ulaşmasını sağlamaktadır. Bu durum küresel düzeyde enflasyon oranının düşmesine yol açmaktadır. Enflasyon oranının düşmesi ise ülke merkez bankalarının faiz oranlarını daha düşük düzeyde tutabilmelerine olanak sağlamaktadır. Yabancı ülkeler, Çin'den yaptıkları ithalattan dolayı ülke vatandaşlarının refahının arttırmaktadır (Melemen 2007: 22).

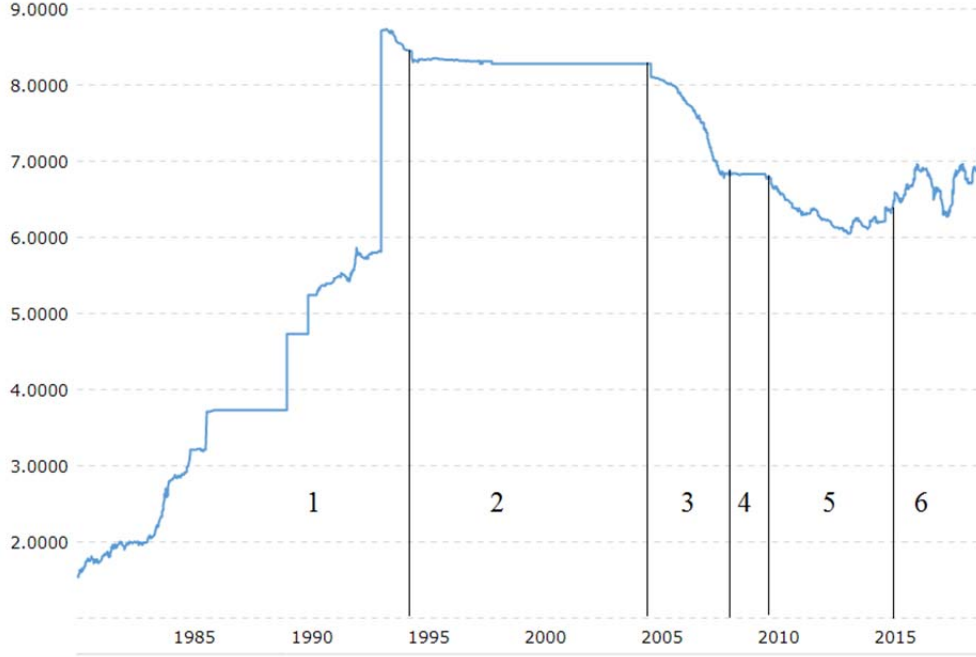
Yılmaz ve Koyuncu (2005: 130) 2005 yılında yaptığı ekonomik analizinde Çin'den yapılan ithalatın toplam ithalata oranı ile ithalatın yapıldığı ülkenin enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yaptıkları analiz sonucunda bu iki oran arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Çin ile Amerika arasında birçok ürün üzerinden ticaret yapılmaktadır. Amerika'da tüketimin yüksek olması, Çin'de ise büyük bir pazarın bulunması bu iki ülke arasındaki ticaretin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Amerika ile Çin arasında hangi ürünlerin en çok ihraç ya da ithal edildiğine bakılırsa eğer bunlar aşağıdaki gibidir:

2018 yılında ABD'nin Çin'den ithal ettiği ürünlerin en başında elektrikli makine ve ekipman (bunların parçaları) ve televizyon gelmektedir. İkinci sırasında makine, mekanik aletler ve nükleer reaktörler (bunların parçaları) yer almaktadır. Bu ürünleri mobilya, yatak takımları, oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri (parçaları), plastik ve plastikten yapılmış ürünler takip etmektedir. 2018 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin ÇHC'ye ihracını gerçekleştirdiği ürünlerin başında uzay aracı, uçak ve bunların parçaları gelmektedir. İkinci sırasında mekanik aletler, makine, nükleer reaktörler (bunların parçaları) yer almaktadır. Bu ürünleri elektrikli makine-ekipman (bunların parçaları), televizyon, optik, fotoğrafla ilgili aletler, demiryolu- tramvay dışındaki araçlar ve bunların parçaları, mineral yağ ve yakıtlar takip etmektedir. Bu ürünler Amerika'nın Çin'e sattığı ürünlerin başında gelmektedir (<https://www.trademap.org/Bilateral.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c156%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c%7c1%7c1%7c1>).

3.3.1. Politikalara Göre Yuanın Değeri

Çin ihracatını arttırmak, dış ticaretini yönlendirmek için dönem dönem yuanın değerinde değişiklikler yapmıştır. Yuanın değeri uygulanan politikalara göre artıp azalmıştır.

Şekil 3.2. Çin Döviz Kuru Grafiği

Kaynak: <https://www.macrotrends.net/>

Çin'in yıllara göre döviz kuru politikaları Şekil 3.2'de kısımlara ayrılmıştır. Bu kısımlar aşağıdaki gibidir:

1 numarada: 1981-1994 yılları arası çoklu döviz kuru politikaları uygulanmıştır.

2 numarada: 1994 yılından 2005 yılına kadar yuan dolara sabitlenmiştir.

3 numarada: 2005 yılında yönetimli (kontrollü) dalgalanma uygulanmıştır (yuan dolardan bağımsız bir hale getirilmiştir). 2005-2008 yılları arasında yuan yukarı doğru sürünmüş, değer kazanmıştır.

4 numarada: 2008 krizi ile yuanın değerinde meydana gelen artış ile birlikte yuan tekrardan dolara bağlanmıştır.

5 numarada: 2010 yılında yuan dolardan bağımsız bir hale getirilmiş, 2010-2013 yılları arası serbest dalgalı kur uygulanmıştır.

6 numarada: Çin Halk Bankası'nın açıklanması ile 2015 yılında döviz kurunda bir önceki günün kapanış değeri referans olarak kabul edilmiş, $\pm\%2$ 'lik bir dalgalanmaya izin verilmiştir.

3.4. Yıllara Göre ABD-Çin Dış Ticareti ve Yuanın Değeri

Amerika ile Çin arasındaki dış ticaret, Çin'in yıllara göre uyguladığı döviz kuru politikalarından etkilenmiştir. Bu politika değişiklikleri sonucu iki ülke arasında ihracat ve ithalat oranlarında farklılıklar meydana gelmiştir.

3.4.1. 1980-1994 Yılları Arası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri

Ülkeler arası dış ticareti etkileyen birçok etken vardır. Uluslararası ekonomik düzenlemeler, diplomatik ilişkiler, ülkelerin bireysel durumları (dış ticaretteki avantaj-dezavantajları) gibi unsurlarda dış ticareti etkilemektedir. Bu kısımda Çin'in uyguladığı döviz kuru politikalarının, uygulandığı yıllarda ABD ile Çin arasındaki dış ticaret oranlarını nasıl etkilediği incelenmiştir.

Tablo 3.5. 1985-2001 Yılları Arası ABD-ÇHC Dış Ticaret Değeri (Milyon \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
1985	3,855.7	3,861.7	-6.0
1986	3,106.3	4,771.0	-1,664.7
1987	3,497.3	6,293.6	-2,796.3
1988	5,021.6	8,510.9	-3,489.3
1989	5,755.4	11,989.7	-6,234.3
1990	4,806.4	15,237.4	-10,431.0
1991	6,278.2	18,969.2	-12,691.0
1992	7,418.5	25,727.5	-18,309.0
1993	8,762.9	31,539.9	-22,777.0
1994	9,281.7	38,786.8	-29,505.1
1995	11,753.7	45,543.2	-33,789.5
1996	11,992.6	51,512.8	-39,520.2
1997	12,862.2	62,557.7	-49,695.5
1998	14,241.2	71,168.6	-56,927.4
1999	13,111.1	81,788.2	-68,677.1
2000	16,185.2	100,018.2	-83,833.0

Kaynak: <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>

Çin 1978 yılında dışa açılma çalışmalarına başlamıştır. ABD ile Çin arasında gerçekleşen dış ticaret bu tarihten sonra artmıştır. Çin ile Amerika hem ortak hem rakip ülkelerdir. Çin öncelikle Asya’da hakim güç olmak istemektedir. Amerika’nın Çin’e olan ihracatı 1980 yılında 3,8 milyar dolarken Çin’den ithalatı 1,1 milyar dolardı (Peköz 2014: 305). ABD bu dönemlerde Çin ile olan ticaretinde dış fazla vermiştir.

Tablo 3.5’te yer alan değerlere göre ABD’nin Çin ile olan dış ticaret dengesi, 1985 yılından itibaren ABD aleyhine açık vermeye başlamıştır. 1985 yılında yuanın dolar karşısındaki değeri 2,9 dolaylarındaydı. 1986 yılında yuanın değeri düşürülmüş, 1 dolar=3,4 yuan değerine getirilmiştir. 1986 yılında ABD’nin Çin’e olan ihracatı bir önceki yıla oranla düşmüş, Çin’den ithalatı ise artmıştır. Bu nedenle ABD dış ticaret açığı yükselmiş ve 1986 yılında 1.664,7 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.6. 1985-1994 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)

Para Birimi	Yıllar	Döviz Kuru	Yıllar	Döviz Kuru
1\$	1985	2,93	1990	4,78
1\$	1986	3,45	1991	5,32
1\$	1987	3,72	1992	5,51
1\$	1988	3,72	1993	5,76
1\$	1989	3,76	1994	8,61

Kaynak: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/html/EN1808.jpg>

Tablo.3.6’da 1989 yılında yuanın değeri dolar karşısında 3,7 iken, 1990 yılında değeri düşürülmüş ve 1 dolar= 4,78 yuan olmuştur. Tablo 3.5’te ABD’nin Çin’e olan ihracatı 1989 yılında 5.755,4 milyon dolarken 1990 yılında 4.806,4 milyon dolara düşmüştür. İthalatı ise 11.989,7 milyon dolardan 15.237,4 milyon dolara çıkmıştır. Dış ticaret açığında yüksek değerde artış yaşanmıştır. 1991 yılında yuanın değeri dolar karşısında 4,7’den 5,32’ye düşürülmüştür. 1991 yılında dış ticaret açığı 12.691,0 milyon dolara çıkmıştır. Yuanın değer kaybetmesiyle birlikte ABD’nin Çin ile olan dış ticaret açığı artmıştır. ABD’nin Çin kaynaklı dış ticaret açığı 1985 yılında 6 milyon dolarken 1994 yılında 29.505,1 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

3.4.2. 1994-2000 Yılları Arası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri

Çin ihracata dayalı büyüme stratejisi ile 1994 yılında yuanı dolara sabitlemiş ve yuanın değerini düşürmüştür. Tablo 3.7’de yer alan değerlere göre 1993 yılında 1 dolar= 5,76 yuan iken, 1994 yılında ortalama 1 dolar= 8,61 yuan olacak şekilde ülke

parasının değeri düşürülmüştür. 1994 yılından 2005 yılına kadar kur ortalama 1 dolar=8,2 yuan seviyesinde kalmıştır. 1994'te yuanın devalüasyonu ile birlikte Çin parası dolar karşısında çok büyük rakamlarda değer kaybetmiş, dolar yuan karşısında yaklaşık 8 kat daha değerli konuma gelmiştir.

Tablo 3.7.1994-2001 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)

Para Birimi	Yıllar	Döviz Kuru	Yıllar	Döviz Kuru
1\$	1994	8,61	1998	8,27
1\$	1995	8,35	1999	8,27
1\$	1996	8,31	2000	8,27
1\$	1997	8,28	2001	8,27

Kaynak: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/nds/2018/html/EN1808.jpg>

Tablo 3.5'te yer alan değerlere göre ABD'nin Çin'e olan ihracatı 1993 yılında 8.762,9 milyon dolar, ithalatı ise 31.539,9 milyon dolardı. 1994 yılında ihracat 9.281,7 milyon dolara, ithalat ise 38.786,8 milyon dolara çıkmıştır. 1994 devalüasyonu sonrası 1995 yılında ABD ihracatı 11.753,7 milyon dolar, ithalatı ise 45.543,2 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. ABD'nin devalüasyon sonrası Çin'den olan ihracatı artmıştır ancak ithalatı ihracatına oranla daha büyük oranlarda artmıştır. ABD'nin Çin'e olan ithalatında, Çin'in uyguladığı sabit kur politikası sonrası sürekli artış gözlemlenmiştir. 1994 yılında 29.505,1 milyon dolar olan ABD'nin Çin ile olan dış ticaret açığı, 1999 yılında 68.677,1 milyon dolar olarak yaklaşık 2,3 katına çıkmıştır. 2000 yılında ABD'nin Çin ile olan dış ticaret açığı 83.833,0 milyon dolara kadar yükselmiştir.

3.4.3. 2001-2008 Yılları Arası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri

Para biriminin değerinin düşürülmesi diğer ülkelerinde karşı atak yapmasına neden olabilir. Devalüasyon finansal piyasalar üzerinde istikrarı bozabilir, belirsizlik oluşturabilir ve hisse senetlerinin düşmesine yol açabilir (<https://edition.cnn.com/2019/08/05/business/usd-yuan-currency-war/index.html>).

Çin'in yuani devalüe etmesi bazı Asya ülkelerini de etkilemiştir. Bu ülkeler de Çin gibi paralarının değerini düşürmüştür. Çin yuani 2001 ile 2008 yılları arası çeşitli değişimler yaşamıştır.

Tablo 3.8. ABD'nin Yıllara Göre Çin'e Toplam Ürün İhracatı-İthalatı (Bin \$)

Yıllar	İhracat Değeri	İthalat Değeri	Ticaret Dengesi
2001	19.181.936	102.267.289	-83.085.353
2002	22.127.509	133.510.393	-111.382.884
2003	28.367.721	163.313.863	-134.946.142
2004	34.427.687	210.500.129	-176.072.442
2005	41.190.675	259.836.017	-218.645.342
2006	55.224.097	305.778.876	-250.554.779
2007	65.237.883	340.106.646	-274.868.763
2008	71.456.412	356.304.561	-284.848.149

Kaynak: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c156%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1

Çin'in ulusal parasının değeri 2001 yılından 2005 yılına kadar ortalama 1 dolar= 8,2 yuan olacak şekilde devam ettirilmiştir. Çin dışı açılma politikasını güçlendirmek için 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmuştur ve ihracatını arttırmıştır. Tablo 3.8'e bakıldığında ABD'nin 2001 yılında Çin'e ihracatı 19.181.936 bin dolar, Çin'den ithalatı ise 102.267.289 bin dolar ve dış ticaret açığı 83.085.353 bin dolardır. ABD'nin Çin ile olan dış ticaret açığı 2000 ile 2001 yılları çok yakın bir değerde sonuçlanmış, bu değer küçük oranlarda da olsa 2001 yılında azalmıştır. Çin'in DTÖ üyeliğinin kabul edilmesiyle birlikte 2002 yılında ABD-Çin arası dış ticaret artmış, Amerika'nın Çin ile ticaretinden kaynaklanan dış açık 83.085.353 bin dolardan 111.382.884 bin dolara yükselmiştir. Çin'in DTÖ'ye üyeliği ABD ile olan dış ticaret açığının tekrardan artmasına yol açmıştır.

2001 yılında ABD'nin Çin'den gerçekleştirdiği ithalatın üst sıralarında elektrikli makine ve ekipman (bunların parçaları), televizyon, makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler (bunların parçaları), ayakkabılar, çoraplar, deri eşyaları, örülmemiş giyim eşyası ve oyuncaklar, oyunlar ve spor malzemeleri yer almaktaydı. 2001 yılında ABD'nin Çin'e olan ihracatında üst sıralarda makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler (bunların parçaları), elektrikli makine ve ekipman (bunların parçaları), televizyon, uçak, uzay aracı ve bunların parçaları, optik, fotoğrafçılık ile ilgili eşyalar, ölçüm, kontrol aletleri, çeşitli tahıl-tohumlar bulunmaktaydı

(https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c156%7c%7cTO TAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1).

2000-2005 yılları arasında Çin'in ihracatı yüksek oranlarda artmıştır. Bu artışın asıl nedenleri; düşük döviz kuru rejimine devam edilmesi ve Çin'de işgücü verimliliğinin artmasıdır.

ABD ile Çin arasında yuanın değeri hakkında tartışmalar başlamıştır. Bazı ülkeler Çin'in düşük değerli kur politikasından olumsuz etkilendiğini iddia etmiş ve yuanın değerini yükseltmesi için Çin'e baskılar yapmaya başlamıştır. Çin hem bu baskıları azaltmak hem de dışa açılmayı desteklemek için 2005 yılına kadar uyguladığı politikayı değiştirme kararı almıştır. Çin Halk Bankası 21 Temmuz 2005 tarihinde yuanın değerini 1 dolar= 8,11 yuan olacak şekilde eşitlemiş ve kontrollü dalgalı döviz kuru uygulamasına geçmiştir. Ayrıca bu tarihte yuanın dolara sabitlemesi kaldırılmış, yuan serbest bırakılmıştır (<http://www.pbc.gov.cn/english/130721/2831438/index.html>).

Tablo 3.9. 2001-2008 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)

Para Birimi	Yıllar	Döviz Kuru	Yıllar	Döviz Kuru
1\$	2001	8,27	2005	8,19
1\$	2002	8,27	2006	7,97
1\$	2003	8,27	2007	7,60
1\$	2004	8,27	2008	6,94

Kaynak: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/html/EN1808.jpg>

Yuanın dolara sabitlemesinin terk edilmesinden sonra ülke parası 2006 yılında 1 dolar=7,9 yuan olacak şekilde değer kazanmıştır. Tablo 3.9'da yuanın dolar karşısında değeri 2007 yılında 7,6, 2008 yılında 6,9 olmuştur. 2005 yılı yuanın değer kazanması sonrası 2006 yılında ABD'nin Çin'den olan ithalatı artmış ancak ihracatı önceki yıllara oranla daha çok artmıştır. ABD'nin Çin ile dış ticaret açığı diğer yıllara oranla 2004-2005 yılı arası çok yükselmiştir. Politika değişikliği sonrası yuanın değer kazanması ile 2005 yılından 2008 yılına kadar Amerika'nın Çin'den olan ithalatı azalarak artmıştır. ABD'nin Çin'den olan ithalatındaki artış değerleri arasındaki fark aşağıdaki gibidir:

- 2004 yılından 2005 yılına ithalattaki artış değeri farkı 49.335.888 bin dolar,
- 2005 yılından 2006 yılına ithalattaki artış değeri farkı 45.942.859 bin dolar,

- 2006 yılından 2007 yılına ithalattaki artış değeri farkı 34.327.770 bin dolar,
- 2007 yılından 2008 yılına ithalattaki artış değeri farkı 16.197.915 bin dolar olarak gerçekleşmiştir.

2005 politikası sonrası dış ticaret açığı da diğer yıllara oranla azalarak artmaya devam etmiştir. Tablo 3.8’de 2008 yılında dış ticaret açığı 284.848.149 bin dolar olarak sonuçlanmıştır.

3.4.4. 2008-2010 Yılları Arası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri

Yuanın değer kazanması, Çin’in ihracatının azalacağı korkusu ve 2008 krizi Çin’i döviz kuru politikasında düzenlemelere itmiştir. 2005 yılında serbest bırakılan yuan, 2008 yılına kadar değerlenmeye devam etmiştir. Bu durum ihracata dayalı büyüyen Çin’i tedirgin etmeye başlamıştır. 2008 yılına doğru ABD ekonomisinde meydana gelen değişiklikler ile doların da değeri değişmiştir.

Tablo.3.10.ABD’de Doların Değeri ve Enflasyon Oranı

Yıllar	Doların Değeri (\$)	Enflasyon Oranı (%)	Yıllar	Doların Değeri(\$)	Enflasyon Oranı(%)
1985	1.00	3.55	2003	1.71	2.27
1986	1.02	1.90	2004	1.76	2.68
1987	1.06	3.66	2005	1.82	3.39
1988	1.10	4.08	2006	1.87	3.23
1989	1.15	4.83	2007	1.93	2.85
1990	1.21	5.40	2008	2.00	3.84
1991	1.27	4.23	2009	1.99	-0.36
1992	1.30	3.03	2010	2.03	1.64
1993	1.34	2.95	2011	2.09	3.16
1994	1.38	2.61	2012	2.13	2.07
1995	1.42	2.81	2013	2.17	1.46
1996	1.46	2.93	2014	2.20	1.62
1997	1.49	2.34	2015	2.20	0.12
1998	1.51	1.55	2016	2.23	1.26
1999	1.55	2.19	2017	2.28	2.13
2000	1.60	3.38	2018	2.33	2.44
2001	1.65	2.83	2019	2.39	2.25
2002	1.67	1.59			

Kaynak:<https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>;

<http://www.in2013dollars.com/>

Amerika’da meydana gelen krizin temelleri yıllar öncesinden atılmaya başlamıştır. ABD’de ülkenin ekonomik durumuna göre para politikaları izlenmiştir. Bu politikalar neticesinde dolar bazen değer kaybetmiş bazen de değer kazanmıştır. Tablo 3.10’da ABD’de de 2006 yılında enflasyon değeri %3,23 olarak gerçekleşmiş ve bu değer 2007 yılında düşerek %2,85 olmuştur. Dolar uzun bir süre değer kaybetmiştir. 2008 krizi döneminde ABD’de de enflasyon oranı %3,84 ile maksimum seviyesine ulaşmış ve doların değeri 2,00 olmuştur. ABD kriz sonrası krizi telafi edecek düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemeler neticesinde 2009 yılında enflasyon oranı, 1985 yılından beri ilk defa negatif bir değer almıştır. 2009 yılı Amerikan enflasyon oranı - % 0,36’ya düşmüştür.

ABD-Çin dış ticareti 2008 krizi ve sonrasında bu krizden etkilenmiştir. Çin 2005 yılında serbest bıraktığı yuanı tekrardan dolara sabitlemiştir. Tablo 3.9’da 2007 yılında dolar karşısında 7,6 olan yuanın değeri 2008 yılında 6,9, 2009 yılında 6,8 olmuştur.

2008 yılında ABD’nin Çin’e olan ihracatında üst sıralarda elektrikli makine ve ekipman (bunların parçaları), televizyon, makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler (bunların parçaları), çeşitli tahıl-tohum, plastik ve plastikten eşyalar yer almaktadır. İthalatında üst sıralarda ise elektrikli makine ve ekipman (bunların parçaları), televizyon, makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler (bunların parçaları), oyuncaklar, oyunlar, spor malzemeleri, mobilya, yatak takımı, yastık (benzeri), ayakkabılar, çoraplar ve bu eşyaların parçaları bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri’nin Çin ile olan ihracatında da ithalatında da üst sıralarda yer alan ürünler benzerdir (https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c156%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1).

Tablo 3.11. ABD’nin Yıllara Göre Çin’e Toplam Ürün İhracatı-İthalatı (Bin \$)

Yıllar	İhracat Değeri	İthalat Değeri	Ticaret Dengesi
2008	71.456.412	356.304.561	-284.848.149
2009	69.575.613	309.530.233	-239.954.620

Kaynak:https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c156%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1

2008 krizi döneminde yuan bir önceki yıla göre değerlendirilmiştir. Hem kriz hem de yuanın değerlendirilmesi sonrası ABD'nin Çin ile dış ticaretinde azalma meydana gelmiştir. Tablo 3.11'de yer alan değerlere göre 2009 yılında yuan çok küçük oranlarda değerlendirilmiş, ABD'nin Çin'e olan ihracatı 71.456.412 bin dolardan 69.575.613 bin dolara, ithalatı ise 356.304.561 bin dolardan 309.530.233 bin dolara düşmüştür. Bu düşüşler neticesinde ABD'nin Çin ile olan dış ticaret açığı 284.848.149 bin dolarken 2009 yılında 239.954.620 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. ABD'nin Çin ile olan dış ticaret açığı azalarak artmıştır.

3.4.5. 2010 Yılı Sonrası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri

Çin kriz sonrası toparlanmak, yuanı dünyaya yaymak ve kur baskılarını azaltmak için 2010 yılında yuanı tekrardan dolardan bağımsız bir hale getirmiştir.

Tablo 3.12. ABD'nin Yıllara Göre Çin'e Toplam Ürün İhracatı-İthalatı (Bin \$)

Yıllar	İhracat Değeri	İthalat Değeri	Ticaret Dengesi
2010	91.910.977	382.964.820	-291.053.843
2011	104.121.383	417.340.262	-313.218.879
2012	110.516.536	444.386.004	-333.869.468
2013	121.721.076	459.107.864	-337.386.788
2014	123.675.623	486.296.238	-362.620.615
2015	116.071.709	504.028.117	-387.956.408
2016	115.594.784	481.369.890	-365.775.106
2017	129.803.172	525.801.231	-395.998.059
2018	120.148.141	563.234.622	-443.086.481

Kaynak: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c156%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1

Tablo 3.12'de ABD'nin Çin ile olan dış ticaretinde 2010 yılında artış gözlemlenmiştir. 2010 yılında ABD'nin Çin ile olan dış ticaret açığı 291.053.843 bin dolara çıkmıştır. Yıllar geçtikçe ABD'nin Çin ile ticaretinden kaynaklanan dış ticaret açığı artmaya devam etmiştir. Çin'in düşük kur uygulaması sadece ABD ekonomisini değil gelişmekte olan ülkelerin ekonomisini de olumsuz etkilemeye devam etmiştir.

Çin yuanının değerinin artırılması baskılarını azaltmak, yuanın kullanımını ve yuana olan güveni arttırmak için 2015 yılında döviz kuru politikasında düzenlemeler yapmıştır.

Tablo 3.13. 2008-2017 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)

Para Birimi	Yıllar	Döviz Kuru	Yıllar	Döviz Kuru
1\$	2008	6,94	2013	6,19
1\$	2009	6,83	2014	6,14
1\$	2010	6,76	2015	6,22
1\$	2011	6,45	2016	6,64
1\$	2012	6,31	2017	6,75

Kaynak: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsjs/2018/html/EN1808.jpg>

Tablo 3.13'e bakıldığında 2015 yılında ortalama 1 dolar= 6,22 yuan iken 2016 yılında bu oran 1 dolar=6,6 yuan olmuştur. Çin ihracatı 2014 yılından 2015 yılına kadar durağanlaşmaya ve azalmaya başlamıştır. İstikrarlı bir şekilde değerlendirilen yuan, 2015 yılının ağustos ayında art arda 3 defa devalüe edilmiştir. Yuanın değerinin düşürülmesi piyasalarda belirsizlik yaratmış, 2016 yılında ülkede büyük oranda döviz çıkışı gerçekleşmiştir. 2015 devalüasyonunun sonucu olarak 2016 yılında aşağıdaki durumlar yaşanmıştır:

- Ülkeye doğrudan yabancı yatırımlar girişi düşmüştür,
- Ülkeden doğrudan yabancı yatırımlar çıkışı önceki yıllara göre daha çok artmıştır, 2016 yılında DYY çıkışı DYY girişini aşmıştır,
- Çin'in toplam ürün ihracatı ve ithalatı azalmış, döviz rezervlerinde düşüş meydana gelmiştir.

Amerika ile Çin arasındaki dış ticarete bu değişikliklerden etkilenmiştir. Tablo 3.12'de yer alan değerlere göre kur politikası değişimi sonrası, 2015 yılında 116.071.709 bin dolar olan ABD'nin Çin ile ihracatı, 2016 yılında 115.594.784 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte Çin'den olan ithalatta 504.028.117 bin dolardan 481.369.890 bin dolara düşmüş ve dış ticaret açığı bir önceki yıla oranla azalmıştır. Yuanın değer kaybetmesi ile oluşan belirsizlikle ABD'nin Çin'e olan ihracatında düşüş meydana gelmiştir ancak Çin'den olan ithalatında daha büyük oranlarda düşüş yaşanmıştır. 2016 yılında dış ticaretteki düşüşte ABD'nin Çin'e karşı başlattığı döviz manipülasyonu iddiasının da unutulmaması gerekir. Yuanın değer kaybetmeye devam etmesi ile birlikte 2017 yılında dış ticaret açığı tekrardan yükselmiş ve 395.998.059 bin dolar olmuştur. 2018 yılı ABD-Çin arası ekonomik ve diplomatik sorunlar neticesinde ihracat 120.148.141 bin dolar, ithalat 563.234.622 bin dolar, dış ticaret açığı 443.086.481 bin dolar olarak gerçekleşmiştir.

3.4.6. Amerika Dış Ticaret Açığının ve Yuanın Değerlenmesinin Sonuçları

Ülkeler arası dış ticarete döviz kurlarının önemli bir yeri bulunmaktadır. Çin ile Amerika arası dış ticarete de kur değerleri önemli bir yere sahiptir.

Şekil 3.3. ABD-Çin Ticaret Dengesi

Kaynak: Skaff, Webb, Clahane 2018: 3

Şekil 3.3'te ABD'nin dış ticaret açığında Çin'in payı ile ABD-Çin reel döviz kuru arasındaki ilişki incelenmiştir. ABD-Çin reel kurundaki düşüş arttıkça, ABD'nin dış ticaret açığındaki Çin payı da artmıştır. Şekilde Çin'in uyguladığı para politikalarının Amerika'nın dış ticaretinde ne kadar önemli olduğunu görmekteyiz.

Ucuz Çin malları ABD'li tüketicilere fayda sağlarken üreticilere zarar vermektedir. ABD'li üreticiler yabancı şirketlerde pazar paylarını kaybetmektedirler. Reel kurdaki düşüşle, Çin-ABD arası ticaret açığı yükselmektedir (Skaff, Webb, Clahane 2018: 3). ABD'nin Çin'den olan ithalatının artması ile birlikte Çin'de istihdam artmıştır. Çin ürünlerine olan talebin yükselmesi üretimi arttırmış ve daha fazla işçi çalıştırılmıştır.

Çinli şirketler ABD ile olan ihracatında ödemeyi dolar olarak almakta ve bu doları bankalara yatırmaktadır. Bunun karşılığında işçilere ödeme yapmak için bankalardan yuan almaktadır. Daha sonra yerel bankalar, ellerindeki bu dolarları Çin Halk Bankasına göndermektedir. Çin Halk Bankası bu dövizleri, döviz rezerv hesabında tutmaya başlamakta, dövizleri biriktirip satmayarak dolar arzını azaltmaktadır. Bu durum doların değeri üzerinde yukarı yönlü bir baskı uygulamakta ve yuanın değerini

düşürmektedir. Çin ekonomisi doların değerini başka şekillerde de etkiler. Çin'in ekonomik büyümesinin yavaşlaması ve olası kredi sorunları, doların 2014'de güçlenmesinin nedenlerinden bazılarıdır (<https://www.thebalance.com/how-does-china-influence-the-u-s-dollar-3970466>).

Yuanın değerinin düşük ya da yüksek tutulmasının Çin ekonomisi üzerinde çeşitli etkileri vardır. Yuanın değerinin düşük olması ihracatı arttırabilir ancak kurun düşük olması ithalatı da pahalı bir hale getirir. Bu durum enflasyon yaratıp, harcamalara zarar verebilir. Yüksek fiyatlar, merkez bankasını faiz oranlarını yükseltmeye zorlayabilir, faiz oranlarının yükselmesi ise ekonomik büyümeyi etkileyebilir. Çin'de 2015 yılında paranın devalüe edilesiyle yaklaşık 680 milyar dolar sermaye çıkışına şahit olmuştur. Devalüasyonun, piyasalardaki belirsizliği arttırması bu çıkışın başlıca nedenlerindedir (<https://edition.cnn.com/2019/08/05/business/usd-yuan-currency-war/index.html>).

Yuanın değerinin yükselmesi de Çin'in görmezden gelemeyeceği bir durumdur. Çin yuani, hızlı bir şekilde yükseltirse eğer üretilen ürünlerin fiyatı artacağı için enflasyona neden olabilir bu da ihracat yapan fabrikaları ucuz emek arayışına itebilir. Çin'in 2012 yılında büyümesi yavaşlamış, %8'in altına düşmüştür. Çin ekonomisi hala ihracata bağlı olduğu için kısa sürede döviz kurunun tam bağımsız bir şekilde uygulanması risklidir (Campanella 2014: 3-4).

Çin parasının değerini arttırırsa eğer dışarıdan satın aldığı ara mallarını daha ucuza getirebilecektir. Diğer taraftan paranın değerinin yükseltilmesi ile ithalat daha ucuz bir hale gelecek dolayısıyla dış ürünlere olan talepte artacaktır. Kişiler daha düşük fiyattan mal satın almak isteyeceklerdir. Talep ve tüketim ithal mallara yönelecek ve ihracata olan talep azalacaktır.

ABD'de tasarruf eksik; tüketim, cari açık ve bütçe açığı fazladır. ABD uzun bir süredir dış ticaret açığı vermektedir. Amerika, dış ticaret açığını düşürmek isterse bu düşüşünde birçok etkisi ortaya çıkacaktır.

ABD pozitif bir ticaret dengesi elde ederse bu değişimin dünyanın geri kalanı üzerinde de büyük etkisi olacaktır. ABD'nin cari işlemler açığından cari işlemler fazlasına geçmesi dünya üzerindeki en önemli 2 ticari ilişkiyi bozacaktır. ABD dolarının değişimi, başta OPEC petrolü ve Asya'da üretilen mallar için çok önemlidir.

ABD önemli miktarlarda mamul malın dış alımına devam ederken, açık denizlerde sürekli hareket eden dolar miktarı önemli ölçüde azalacaktır. Açık bir şekilde söylemek gerekirse ABD'nin cari işlemler açığının küçülmesi, dünya genelinde likidite kaybına yol açar ve herhangi bir anda dünyanın herhangi bir yerinde bir kriz meydana gelebilir (<https://www.businessinsider.com/renminbi-soon-to-be-a-reserve-currency-2013-9>).

Amerika'nın dış ticaret açığı vermesi, gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini olumlu etkilemektedir. 2008 krizi öncesinde ABD son borçlandırıcı merciiydi ve ticari açık vererek diğer ülkeleri ihracata dayalı büyümeye yönlendiriyordu (Li 2017: 134).

3.5. Çin'in Amerika ile Dış Ticareti ve Yuan

Çin, Amerika'nın ithalat yaptığı ülkelerin başında yer almaktadır. Çin, ABD ile olan dış ticaretinde uzun zamandır dış ticaret fazlası vermektedir. ABD, Çin'in ihracat yaptığı ülkelerde ilk sırada, ithalat yaptığı ülkelerde ise dördüncü sırada gelmektedir. Çin 2006 yılından itibaren dünyanın en büyük cari fazlasına sahip ülke olmuştur.

Tablo 3.14. Çin'in Yıllara Göre ABD'ye Ürün İhracatı-ABD'den Ürün İthalatı (Bin \$)

Yıllar	İhracat Değeri	İthalat Değeri	Ticaret Dengesi
2001	54.355.080	26.217.375	28.137.705
2002	70.050.092	27.261.097	42.788.995
2003	92.626.296	33.944.166	58.682.130
2004	125.148.956	44.747.869	80.401.087
2005	163.180.459	48.741.359	114.439.100
2006	203.801.046	59.314.270	144.486.776
2007	233.168.790	69.547.964	163.620.826
2008	252.843.531	81.585.556	171.257.975
2009	221.295.020	77.755.101	143.539.919
2010	283.780.323	102.734.185	181.046.138
2011	325.010.988	123.124.010	201.886.978
2012	352.438.221	133.765.823	218.672.398
2013	369.063.859	153.394.862	215.668.997
2014	397.099.250	160.064.514	237.034.736
2015	409.979.244	148.693.056	261.286.188
2016	385.677.759	135.120.133	250.557.626
2017	430.328.147	154.441.856	275.886.291
2018	479.701.581	156.004.357	323.697.224

Kaynak: https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c156%7c%7c842%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1

Çin'in ABD'den 2018 yılında ithal ettiği ürünler sırasıyla elektrikli makine-ekipman, mekanik aletler, makine, nükleer reaktörler, uzay aracı, uçak, optik, fotoğrafla ilgili aletler ve bunların parçaları, demiryolu- tramvay dışındaki araçlar ve bunların parçaları, mineral yağ ve yakıtlar gelmektedir. Çin'in ABD'ye ihraç ettiği ürünler, ABD'nin Çin'den ithal ettiği ürünler ile aynı olup değerleri farklıdır (<https://www.trademap.org/Bilateral.aspx?nvpm=1%7c156%7c%7c842%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1>).

Tablo 3.14'te yer alana verilere göre Çin 2001 yılında ABD'ye olan dış ticaretinde 28.137.705 bin dolar fazla vermiştir. Çin 1994 politikası sonrası yuanın değerini 1997 yılından 2005 yılına kadar ortalama 8,2 oranında tutmuştur. 2001 yılı sonrası Çin'in Amerika'ya olan ihracatı ve ithalatı artmıştır ancak ihracatı daha büyük oranlarda artmıştır. Bu yıllardan sonra Çin'in ABD ile dış fazlası artarak artmaya devam etmiştir. 2004 yılında dış fazla 80.401.087 bin dolara ulaşmıştır.

2005 yılında Çin'in döviz kurunda değişikliğe gitmesi ile 2006 yılında 1 dolar=7,9 yuan oranına çıkararak değer kazanmıştır. Bu değer artışı uzun bir süre kadar devam etmiştir. Bu değer artışı ile birlikte Çin'in ABD ile olan ihracatı ve ithalatı artmıştır ancak dış ticaret fazlasındaki artış bir önceki yıla oranla azalmıştır. Tablo 3.14'te 2004 yılından 2005 yılına dış ticaret fazlası artış farkı 34.038.013 bin dolar artmış, bu artış oranı farkı 2005 yılından 2006 yılına 30.047.676 bin dolara, 2006 yılından 2007 yılına 19.134.050 bin dolara düşmüştür.

2008 yılında yuanın tekrardan dolara bağlanması ve 2008 küresel finans krizi ile Çin dış ticaretinde değişimler meydana gelmiştir. Tablo 3.13 ve Tablo 3.14'te yer alan değerlere göre 2008 yılında 1 dolar= 6,9 yuan, 2009 yılında 1 dolar=6,8 yuan, 2010 yılında ise yuan dolar karşısında 6,7 değerini almıştır. 2008 krizi ve yuanın değerlendirilmesi sonrası 2008 yılında 252.843.531 bin dolar olan Çin'in ABD'ye olan ihracatı 2009 yılında 221.295.020 bin dolara, ithalatı ise 81.585.556 bin dolardan 77.755.101 bin dolara düşmüştür. Bu düşüşler sonucu 2009 yılında Çin dış fazlası 171.257.975 bin dolardan 143.539.919 bin dolara gelmiştir. Kriz sonrası Çin dahil birçok ülke krizin etkisini kaldırmaya yönelik reformlar başlatmıştır. 2010 yılında yuan tekrardan dolardan bağımsız bir hale getirilmiş ve dış ticaret fazlası bu yıl 181.046.138 bin dolara çıkmıştır.

Bir süredir dolara bağlanan yuanın değeri serbest bırakılmıştır. Çin 2015 yılında döviz kuru politikasında yeniden düzenlemelere gitmiştir. Tablo 3.13 ve Tablo 3.14'te yer alan değerlere göre 2015 yılında uygulanan döviz politikası sonrası yuan 2015 yılında 1 dolar=6,22 yuan, 2016 yılında 1 dolar= 6,64 yuan, 2017 yılında 1 dolar=6,7 yuan değerini almıştır. Çin'in 2015 yılı kur politikası değişikliği ve yuanın devalüasyonu sonucu oluşan belirsizlik ile 2016 yılında Amerika'ya olan ihracatı ve Amerika'dan olan ithalatı düşmüştür. 2015 yılında dış ticaret fazlası 261.286.188 bin dolarken 2016 yılında 250.557.626 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında Çin dış ticaret fazlası tekrardan artmıştır.

Şekil 2.4'te yer alan değerlere göre 2018 yılı ilk aylarında yuanın değeri artmış ocak ayında yuan dolar karşısında 6,4, nisan ayında 6,2 değerini almıştır. 2018 yılının ikinci yarısında yuan değer kaybetmeye başlamıştır. 2018 yılında ABD'nin döviz manipülasyonu suçlamaları ile tarife uygulaması sonucu Çin'in ihracatı 479.701.581 bin dolar, ithalatı 156.004.357 bin dolar olmuştur. Dış ticaret fazlası 323.697.224 bin dolar olarak gerçekleşmiştir.

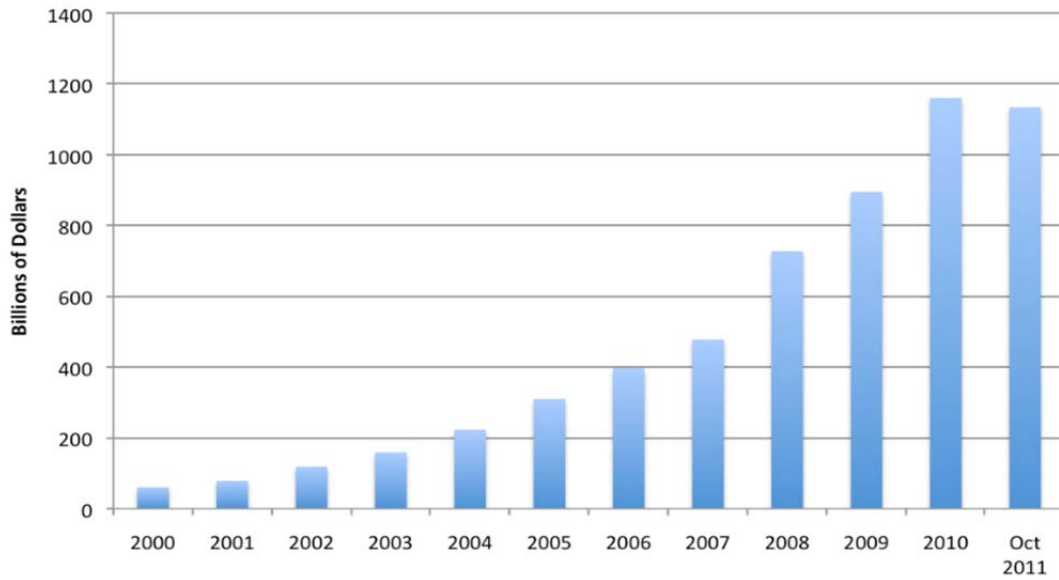
Çin Amerika ile olan dış ticaretinde çok uzun bir süredir dış fazla vermektedir. Tablo 3.14'te 2001 yılında 28.137.705 bin dolar olan dış fazla, 2018 yılında 323.697.224 bin dolara çıkmıştır. Çin'in Amerika ile olan dış ticaretinde sürekli fazla vermesi ile Amerika'nın Çin ile olan dış ticaretinde sürekli açık vermesi ilerleyen zamanlarda Amerika ile Çin arasında sorun oluşturmaya başlamıştır.

3.6. Çin'in Döviz Biriktirmesinin 2008 Finans Krizine Etkisi

ÇHC uzun bir dönemdir döviz rezervlerini biriktirmektedir. Çin'in döviz rezervlerini biriktirmesinde ki en önemli neden kurun yükselmesini önlemektir. Çin yuanın değer kazanmasını önlemek için piyasadaki dolarları çekmeye başlamıştır. İhracata dayalı büyüme gerçekleştiren Çin uzun bir dönem yuanı dolar karşısında ortalama 8,2 değerinde tutmuştur. Bu dönem boyunca elindeki döviz rezervlerini arttırmıştır. Çin'in yüksek oranda döviz rezervine sahip olmasının iç nedenlerine baktığımızda tasarruf oranının çok yüksek olması ve ülkede tasarruflarını yatırımlara dönüştürmek isteyenler için sınırlamaların olmasıdır (<http://www.gif.org.tr/dusundurenler/cin%E2%80%99in-mali-gucuyle-bas-etmek-pekin%E2%80%99in-mali-dis-politikasi-ken-miller>).

Çin 1994 yılında değiştirdiği döviz kuru politikası ile döviz rezervlerini arttırmaya başlamıştır. Tablo 2.18'e bakıldığında 1993 yılında 211,99 yüz milyon dolar olan döviz rezervi, 1994 yılında 516,20 yüz milyon dolar olmuştur. 94 sonrası uygulanan döviz kuru politikası sonrası 1995 yılında döviz rezervi 735,97 yüz milyon dolar, 1996 yılında 1050,29 yüz milyon dolara ulaşmıştır. 1993 yılından 1994 yılına döviz rezervi yaklaşık olarak 2 katından fazla yükselmiş, yine döviz rezervi 1994 yılından 1996 yılına kadar yaklaşık 2 katı artmıştır. Çin'in düşük değerli kur uygulaması ile 1994-2005 yılları arasında, 1994'te 516 yüz milyon dolar olan döviz rezervini 2005 yılında 8188 yüz milyon dolara çıkarmıştır. 2005 yılı kontrollü dalgalanma ile döviz rezervi 2006 yılında 10663,44 yüz milyon dolara ulaşmıştır. Bu oran 2007 yılında 15282,49 yüz milyon dolar, 2008 yılında 19460,30 yüz milyon dolar olmuştur.

Çin elindeki dövizlerin bir kısmını ABD'de kullanmıştır. Bazı ekonomistlere göre Çin bu birikmiş dövizlerini ABD ve AB bonolarına yatırmıştır. Bu nedenle ABD ile AB bonoların getirisini düşük tutmak için faiz oranlarını düşürmüştür. Ülkelerin düşük faiz oranını sürdürmesi, bonoların fiyatını arttırmıştır. Ayrıca gayrimenkul fiyatlarının da yukarı yönde hareket etmesine neden olmuştur. Faiz oranının düşük olması yatırımcıları başka getirisini olan yatırımlara itmiştir (Savaş 2016: 189).

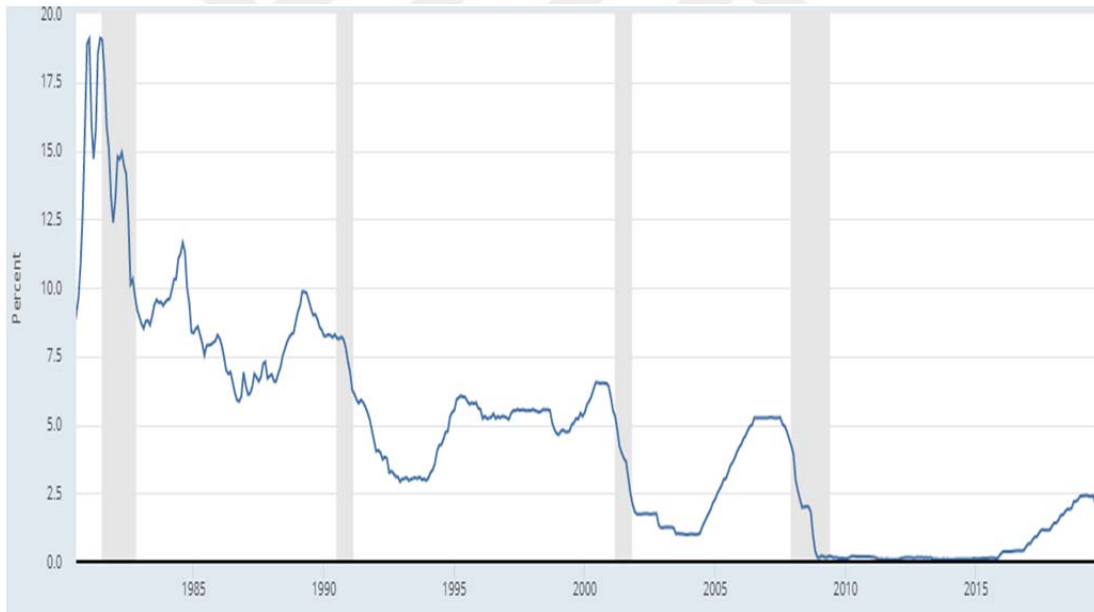

şekil 3.4. Çin'in ABD Hazineleindeki Varlıkları

Kaynak: <http://avondaleam.com/chinese-holdings-of-us-treasuries/>

Şekil 3.4'te Çin'in satın aldığı ABD hazine varlıklarında 2000 yılından 2010 yılına kadar sürekli artış meydana gelmiştir. Çin artan döviz rezervlerini ABD varlıklarına yatırarak elindeki dövizlerin bir kısmını bu şekilde değerlendirmiştir. Çin'in satın aldığı hazine varlıkları 2004 yılında 200 milyar doları geçmiş, 2006 yılında yaklaşık 400 milyar dolara ulaşmıştır. 2007 yılından 2008 yılına satın alınan varlıkların değerinde büyük bir artış yaşanmıştır. Çin kriz sonrası faiz oranının düşmesine rağmen ABD hazine varlıklarının alımını azaltmamıştır. 2009 yılında hazine varlıklarının alımı 800 milyar doları aşmış, 2010 yılında 1000 milyar doları geçmiştir.

Çin'in döviz rezervlerini ABD bonolarına yatırması ile ABD faiz oranlarını ve bonoların getirisini düşük tutmaya çalışmıştır. Birçok ekonomiste göre 2008 krizinin nedenlerinden bazıları düşük faiz oranlarının ABD'yi gevşek para politikası izlemeye itmesi ve Çin kaynaklı likidite bolluğudur.

Şekil 3.5. FED Fon Oranı

Kaynak: <https://fred.stlouisfed.org/series/FEDFUNDS>

Şekil 3.5'te ABD faiz oranı Ocak 1981 tarihinde %19,10 ile maksimum oranına ulaşmış, bu tarihten sonra yavaş yavaş inişe geçmiştir. Ocak 1995 yılında %5,53 olan faiz oranı, Mayıs 1999'da 4,74 inmiş, Temmuz 2000 yılında %6,52 ye çıkmıştır. Bu tarihten sonra faiz oranı 6,52'nin üstüne hiç çıkmamıştır. 2001 yılında faiz oranları

düşürülmeye başlamış, Aralık 2003'te %0,98'e kadar düşmüştür. 2007 yılında ortalama %5,2 dolaylarına yükselmiştir. ABD 2008 kriz döneminde faiz oranlarını düşürmeye başlamış, 2009 yılında faiz %0,1'leri görmüştür. Amerika krizin etkilerini düşürmek için uzun bir dönem faiz oranlarını çok düşük oranlarda tutmuştur. Bu grafikten görüleceği üzere ABD faiz oranlarını genel olarak düşük tutmaya çalışmıştır.

Çin'in cari hesap fazlalıklarını artırıp biriktirmesi ile Çin Kalkınma Bankası 2007 yılında; Amerikan Blackstone şirketine ait hisse senetlerinin 3 milyar dolar kısmını almış, İngiliz bankası olan Barclays ile de ortaklık (2,4 milyar paund değerinde hisse) kurmuştur (Mitter 2012: 145).

ABD'de konut piyasası fiyatlarında sürekli artış meydana gelmiştir. Böylelikle insanlar konut fiyatlarının sürekli artacağı beklentisi altına girmiştir. Bu durum konuta olan talebi arttırmış, konut talebi artışı konut fiyatlarının yükselmesine yol açmıştır. Kişiler kredi alırken gayrimenkulünü teminat olarak göstermiş, bankalar kredi ödemesini alamayınca bu teminatlı gayrimenkulün satışını gerçekleştirmişlerdir. Konut fiyatlarında sürekli artışın olması bu durumu karlı bir hale getirmiştir. ABD'de peşinatsız, sadece anaparanın faizini ödeyerek bile kişiler kredi ile ev satın alabilmişlerdir. Bir süre sonra ABD gecelik faiz oranlarını arttırmış ve bu artış krizi tetikleyen hamle olmuştur. Kredi alan birçok borçlu, borçlarını ödeyememeye başlamış, konut fiyatlarında düşüş devam etmiştir. Kredi borcunu ödeyemeyen insan sayısı çoğalmış, kredi veren bankalar teminatlı konutları satamaz hale gelmiştir (Oktay 2017: 190-194).

2008 yılı finansal krizinin ortaya çıkmasının en önemli nedenleri: 2000 yılında Amerikan merkez bankası FED'in uyguladığı para politikaları, finansal değişimler ve yeniliklerin yaygınlaşması ile zamanla değişen uluslararası piyasalardaki yeni ekonomik dünya düzenidir. Kriz öncesi, 2006 yılından itibaren geliri olmayan kişilere bile kredi verilmiştir. 2008 krizinin öncesi ile sonrası etkileri ABD ekonomisini derinden etkilemiştir. 2007 ile 2009 yılları arası 8,8 milyon çalışan işsiz kalmış, hane halkı servetinde 19,2 trilyon dolar azalma meydana gelmiştir. ABD'nin birçok bankası ve kuruluşu büyük oranlarda kayıp yaşamıştır. Kriz sonrası finansal kuruluşların uğramış olduğu zarar 100 milyar dolar civarındadır (Mangır 2012: 76-94).

2008 krizinde ABD ile batı ülkeleri prestij kaybına uğramıştır. Dünyanın en büyük güçleri olarak görülen bu ülkeler düşüşe geçerken, Çin'in ekonomik üstünlüğü dikkat çekmiştir. Çin bu krizde elinde büyük döviz rezervlerine sahip olmasıyla, ABD'ye yardım etmiş, ABD vatandaşları Çin'i büyük banka olarak kabul etmişlerdir (Savaş 2016: 87-88). Ekonomi küresel olduğu için bu kriz birçok ülkeyi ve ekonomiyi etkilemiştir. Kriz dönemi Avrupa ülkeleri de dahil olmak üzere birçok ülke nakit sıkıntısı çekmiştir. Krizin etkilerini azaltmak isteyen Çin ile birlikte pek çok ülke, ülkelerinde faiz oranını düşürmüştür. Krizin ülkeler üzerinde olan etkileri hafifletmek veya yok etmek için kriz sonrası birçok ülke, para politikaları, dış ticaret ayarlamaları ve kur düzenlemeleri gibi yeni korumacılık önlemleri geliştirmiştir. ABD'de korumacı politikalar artmıştır.

Ayrıca 2008 krizi Çin'in dolar rezervlerini biriktirmesinin potansiyel maliyetini de vurgulamıştır. Çin düşük değerli döviz kuru politikasını devam ettirmek için, krizden çok fazla etkilenen Fannie Mae ve Freddie Mac gibi hükümete bağlı kuruluşlardan, çıkarılan tüm tahvillerin yaklaşık %7'sine kapsayan, 1,5 trilyon ABD doları değerinde finansal varlık satın almıştır. Yaşanan bu kriz Çin'in döviz biriktirip yatırımlar yapmasının ciddi zararlara neden olabileceğini göstermiştir (Mallaby, Wethington 2012: 3). Kriz sonrası Amerika'nın faiz oranlarını düşürmesi ile birlikte Çin'in elindeki dövizleri ABD kıymetlerine yatırmalarının getirisi iyice düşmüştür. Çin düşük faizli kıymetleri alarak dezavantajlı olmaya başlamıştır. Ülkenin elindeki döviz rezervlerini getirisi yüksek yatırımlara yönlendirmesi gerekmektedir.

Çin, 2008 yılında gerçekleşen kriz sonrası 4 trilyon yuan değerinde canlandırma paketini uygulamaya koymuştur. Kriz sonrası, düşen ihracat oranları sonrası, iç talebi arttırmaya çalışarak ekonomik daralmayı azaltmaya çalışmıştır. Merkez bankası düzenlemeler yapmış, para arzı ve banka kredilerinde de azalmaya gitmiştir (Oktay 2017: 204-207).

3.7. Chimerica

Chimerica kavramı ilk kez Ferguson ve Schularick tarafından 2007 yılında oluşturulmuştur. Bu kavram Çin'in ihracata dayalı ekonomik büyümesini ABD'nin aşırı tüketimiyle birleştiren yeni bir dünya ekonomik düzenini amaçlıyordu. Chimerica, dünyanın tek süper gücü olan ABD ile gelecekteki muhtemel rakibi Çin arasında

gerçekleşen beklenmedik bir finansal evlilik. Bu iki taraflı ilişkide, Asya'daki büyük işgücü ve tasarruf fazlasının dünya ekonomisine entegrasyonu ile birlikte sermayenin maliyeti düşerken, emeğin maliyeti azalacak, küresel sermaye girişi artacaktır. ABD ile ilişkilerine büyük ölçüde müteşekkik olan Çin, günümüzde dünyanın en büyük ikinci ekonomisidir. Chimerica bir bütün olarak, hane halkı finansal tüketiminin %38'ine ve uluslararası ticaretin %20'sine dayanarak, satın alma gücü paritesine göre toplam dünya GSYH'nin %34'ünden fazlasını oluşturmaktadır (Ferguson, Xu 2018: 239-240).

Günümüzde Çin, ABD'yi geçmişte başarılı kılan kavramların birçoğunu benimsemiştir. Çin ABD'yi sadece taklit etmekte kalmayıp, aynı zamanda ABD'yi yeni endüstriler inşa etme ve istihdam yaratma konusunda da geçmektedir. ABD'deki pek çok kişi Çin'in kabarcık aşamasında olduğunu düşünürken, Çin'in güçlü bir sanayi yapısını inşa ettiğini gösteren birçok faktör bulunmaktadır. Güç dengesi hızla değişmekte; Çin güçlü olduğu konulardan eminken, ABD değişen küresel ekonomik çevrenin gerçeğiyle yüzleşmemektedir. Çin ulaşım altyapısını inşa ederken, ABD'de çökmektedir. Ayrıca Çinliler eğitime yapılan yatırımları arttırırken Amerika'da eğitim sektörü can çekişmektedir (Pryor 2010: 1-3).

Ferguson ve Xu'ya göre (2018: 241), Chimerica'nın uzun süre devam edememesinin, günümüzde uygulanamamasının 3 nedeni vardır. Bu nedenler aşağıdaki gibidir:

- Çin'in ekonomik yapısı ve siyasi sistemi diğer Asya ülkelerinin birçoğundan farklıdır. Çin hükümeti küresel ekonomiyi önemli ölçüde etkileyecek farklı politika kararları alacaktır.
- ABD, Çin'i pasif bir borç veren veya üretim fabrikası olarak değil, ABD'yi dünya lideri olarak değiştirmek isteyen bir stratejik rakip olarak görmektedir.
- Chimerica'ya istikrarlı bir ilişki olarak değil, her iki ülkeyi birbirine daha çok benzeten ve aynı zamanda diğer tarafı çekilmez kılan sürekli bir geçiş olarak bakılmaktadır.

3.8. Çin-ABD Dış Ticaretinde Yuanın Değeri Sorunu

Amerika, Çin ile olan ticaretinde Çin'i döviz kurunu düşük tuttuğu için döviz manipülatörü olarak ilan etmiştir. Bu ithamlar Amerika ile Çin ticaretini etkilemiş, iki ülke arasında sorunlar ortaya çıkarmıştır.

3.8.1. Manipülasyon Suçlamaları

Dünya üzerinde tüketim çılgınlığı ortaya çıkmış, buna bağlı olarak üretimde artmıştır. Üretimin artmasıyla birlikte ulaşım; gelişmiş, ucuzlamış ve hızlanmıştır. Üretimde ülkeler arası rekabet başlamıştır. Çin'in muazzam ihracatı ile Çin ürünleri dünyaya yayılmış ve Çin ihracatta birçok ülkeyi geride bırakmıştır. ABD'nin ithalatında ilk sırada yer alan Çin, ABD'nin güçlü bir rakibi konumuna gelmiştir. Amerika'nın Çin ile olan dış ticaretinde sürekli olarak açık vermesi ülkede tartışma yaratmıştır.

Amerika'nın, Çin ile olan dış ticaretinde, korumacılık önlemlerinin artırılması istenmiştir. Çin'in yuanın değerini düşük tutması sonucu ülke başkanı Obama'ya, Çin ile olan dış ticaretine tarife eklemesi için baskılar yapılmıştır. Obama döneminde artan dış ticaret açığı için damping, korumacı politikalar ve ticari kısıtlamalarla müdahalelerde bulunulmuştur. Bu dönem de kendin üret (Amerikan malı) gibi konulara önem verilmiştir.

2016 yılında ABD başkanı, Çin ve Avrupa merkez bankasını kendi paralarının değerini düşürerek, büyük avantajlar elde etmekle suçlamıştır. Başkan 2016 seçim dönemi boyunca Çin'in döviz kuru manipülasyonu yaptığını ileri sürmüştür. Aslında ABD 2015 yılında yapılan yuan devalüasyonuna rağmen, 1994 yılından 2016 yılına kadar Çin'i döviz manipülatörü olarak hiç suçlamamıştır (Whitman 2019: 28).

Çin, küresel tedarik zincirinin merkezinde yer almaktadır. Ekonomisinde meydana gelebilecek herhangi bir ekonomik yavaşlama, ana üretimini ve kaynak ortaklarını etkileyecektir. Birçok büyük Amerikan ve çok uluslu şirketler, artan ticaret savaşıyla gelen üretim, parça ve birleşenlerinin maliyetini çevreleyen belirsizliklerden etkilenmiştir. Döviz manipülasyonu ithamları, bu gerilimi arttırarak tüketicilerin güvenini sarsıp, onların satın alma gücüne zarar vermektedir (<https://theconversation.com/the-us-branding-china-a-currency-manipulator-threatens-global-stability-121834>).

Trump hükümeti Hazine Bakanlığı Mayıs ayında yaptığı açıklamada Çin Halk Cumhuriyeti'ni döviz manipülatörü olarak ilan etmekten vazgeçmiştir. Bir ülkenin döviz manipülatörü olarak adlandırılabilmesi için 3 şartı yerine getirmesi gereklidir (https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/chinas-weak-currency-is-helping-it-in-the-trade-war--but-beijing-doesnt-want-it-to-fall-further/2018/10/18/226ae84a-d247-11e8-a4db-184311d27129_story.html). 2015 Ticaret Uygulama Yasası manipülasyonu oluşturan 3 kriteri açıklamıştır. Bu kriterler aşağıdaki gibidir:

- ABD ile önemli bir ikili ticaret fazlası (yılık 20 milyar dolar),
- Genel cari hesap fazlası (ülke yıllık GSYH'sinin %3'ünden fazlası),
- Para birimine tek taraflı müdahalede bulunulması (para biriminin değerinin düşürülmesi) manipülasyonun üç kriteridir (<https://www.npr.org/2019/08/11/749655951/a-u-s-china-currency-war-what-you-need-to-know>).

Çin Halk Cumhuriyeti bu üç şarttan birini veya tartışmalı olarak iki tanesini karşılamaktadır. Analistler bu konuda Çin'in pazarında kalıcı ve tek taraflı müdahaleler yaptığının kanıtlanmaz olduğunu iddia etmektedir. Çinli yetkililer yuanın değerinin düşmesini istemediklerini çünkü ülke para biriminin değerinin düşmesinin ülke ekonomisine zarar verdiğini söylemişlerdir. Ekonomistlere göre yuanda devam eden bir düşüş yatırımcıları korkutabilir ve Çinlilerin paralarını yurtdışına göndermelerini teşvik edebilir. Bu durum ise ülke para biriminin zayıflamasına neden olabilir (https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/chinas-weak-currency-is-helping-it-in-the-trade-war--but-beijing-doesnt-want-it-to-fall-further/2018/10/18/226ae84a-d247-11e8-a4db-184311d27129_story.html).

Bir ülkenin manipülatör olarak belirlenmesinden sonra hazinenin o ülkeyi Amerika Birleşik Devletleri'nin devlet alım sözleşmelerinden çıkarması gerekmektedir. Ayrıca hazine, değeri düşürülen para birimini düzeltmek amacıyla özel görüşmeler talep etmelidir (<https://www.reuters.com/article/us-usa-trade-china-currency/us-designates-china-as-currency-manipulator-for-first-time-in-decades-idUSKCN1UV2BK>).

Çin, ABD doları cinsinden tahvil alıp-satarak yuani istikrarlı ve hedeflenen düzeyde tutmak için para birimini özenle yönetmektedir. Çinli ve Amerikalı uzmanlar,

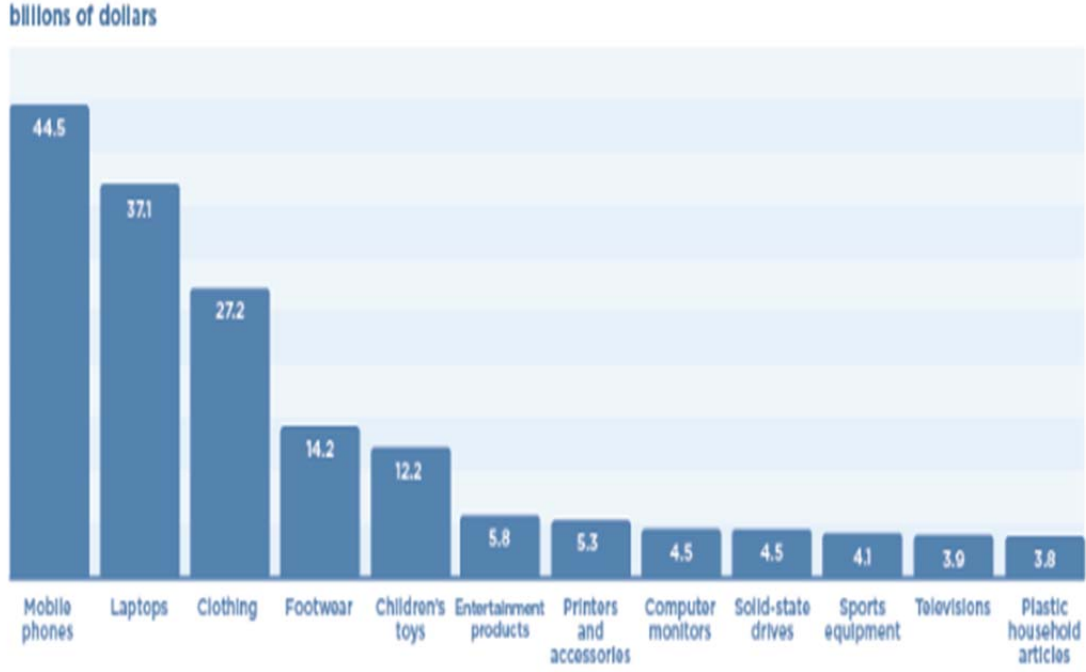
Çin'in para değerini düşürmesini manipülasyon seviyesinde saymamaktadırlar (<https://www.npr.org/2019/08/11/749655951/a-u-s-china-currency-war-what-you-need-to-know>).

3.8.2. Manipülasyon İddiaları Sonucu Tarifeler

Yuanın değerinin düşüklüğü, Pekin ile Washington arasında gerginliği körükleyen şikâyetler arasındadır. Amerikalı yetkililer zayıf yuanın Çin ihracatını ucuz hale getirdiğini böylece yabancı rakiplerine zarar verdiğini, Pekin'in ticaret fazlasını arttırdığını iddia etmektedirler. Trump'ın Çin'e uyguladığı tarifeler, Çin'de ekonomik büyümenin zayıflayabileceği korkularını körükleyerek yuan üzerinde aşağı yönlü bir baskı yaratmıştır. Amerika Birleşik Devletleri hazine departmanı mayıs ayında Çin'in para manipülatörü etiketlenmesini reddetmiştir ancak Pekin'i yakından izleyeceğini söylemiştir. Çinli yetkililer rekabetçi devalüasyonlardan kaçınma sözü vermiştir (<https://www.marketwatch.com/story/chinas-yuan-falls-below-key-level-with-us-dollar-2019-08-04>).

2018 yılından bu yana, RMB'nin dolar karşısındaki değeri genel olarak aşağı yönlüdür. Birçok ekonomist bu düşüşün nedeni olarak, Çin'in yavaşlayan ekonomisini ve hala devam eden Çin-ABD Bölüm 301 ticaret anlaşmasının yol açtığı belirsizlikleri göstermektedir. Bu ikili arasındaki sorun Amerika'nın Çin ile ticaretinde, 3 tur halinde tarife arttırmasına neden olmuştur. Trump idaresi, Bölüm 301 den kaynaklanan anlaşmazlıklardan dolayı Çin'e karşı cezai tedbirler alacağını açıkladığında Mart 2018'den 2019 yılına kadar, RMB %8,2 oranında değer kaybetmiştir (Morrison 2019:1).

Şekil 3.6'da ABD hükümetinin Bölüm 301 ile tarife uygulayacağı ürünlerin başında cep telefonu gelmektedir. Cep telefonunu dizüstü bilgisayar, giyim, ayakkabı, çocuk oyuncakları ve birçok ürün takip etmektedir.

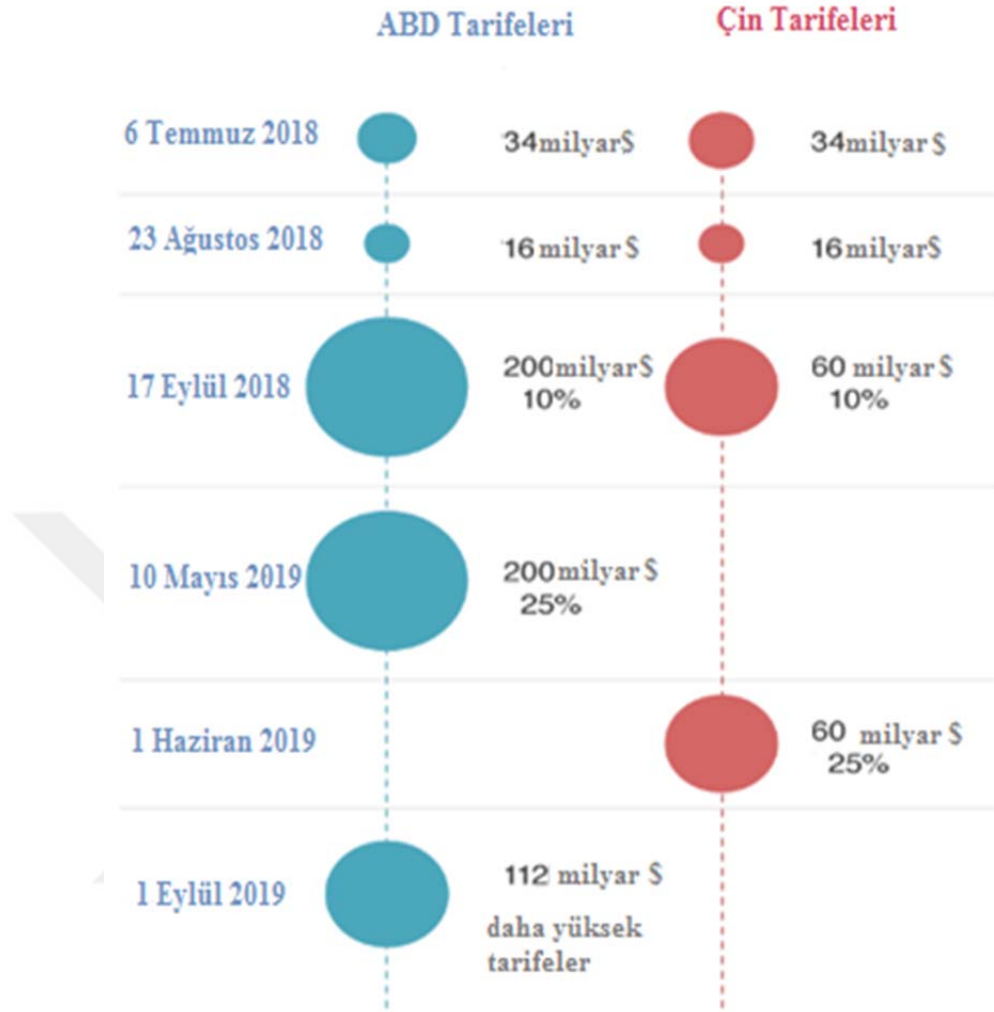

Şekil 3.6. Bölüm 301 Tarifeleri Listesi

Kaynak: <https://voxeu.org/content/trumps-262-billion-china-tariff-threat-plays-bank-s-money>

10 Mayıs 2019'da Trump idaresi, 200 milyar dolarlık ithalatı etkileyecek olan, tarife artışlarına devam etmiş, tarife oranını %10'dan %25'e çıkarmıştır. Bunların yanında Çin'den yapılan bütün ithalatlar üzerinde tarifeleri arttırmayı önermiştir. Amerika'nın aldığı bu önlemler Çin ekonomisi üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Ekonomistler Çin'in ABD'nin korumacılık önlemlerine karşı döviz piyasasına müdahaleyle RMB'nin değerini düşürerek piyasayı dengelemeye çalıştığını iddia etmektedir (Morrison 2019:1).

Çin yakın zamanlarda ABD'nin iddialarını önlemek için yuanın değerini arttırmaya başlamıştır. ABD-Çin müzakereleri sonuçsuz kalmış, 1 Ağustos tarihinde Başkan Trump Çin'in 200 milyar dolarlık ihracatına uygulanan %25 tarifeye ek olarak, 300 milyar dolarlık Çin mallarına %10'luk bir tarife getireceğini açıklamıştır (Whitman 2019: 28).

Şekil 3.7. ABD ile Çin'in Uyguladığı Tarifeler

Kaynak: <https://www.bbc.com/news/business-49505781>

ABD'nin Çin'e karşı başlattığı tarifeler ile dış ticareti koruma önlemelerine Çin'de dış ticaretine tarife ekleyerek cevap vermiştir. Şekil 3.7'ye bakıldığında 6 Temmuz ile 23 Ağustos 2018 tarihinde ABD ile Çin'in tarifeleri paralel oranda ilerlemiştir. 17 Eylül 2018 tarihinde ABD tarife oranını Çin'e oranla arttırmıştır. ABD 10 Mayıs 2019'da yüksek oranda tarifelerine devam etmiştir.

Çin Halk bankası 5 Ağustos 2019 tarihinde, on yıldan beridir, ilk kez yuanın günlük referans oranını dolar başına 7'nin altına düşürmüştür. Bu oran Trump yönetiminin 300 milyar dolarlık Çin ithalatına %10'luk yeni tarifesine tepki olarak, 1 Eylül 2019 tarihinde yürürlüğe girmeye başlamıştır. ABD hazine bakanlığı resmen 5

Ağustos 2019'da Çin'e döviz manipülatörü adını vermiştir. Bu hareket her ne kadar sembolik bir hareket olsa da Trump hükümeti bu konu hakkında IMF'ye başvuru hakkı elde edebilir (<https://www.investopedia.com/trading/chinese-devaluation-yuan/>).

Geçtiğimiz 5 yıl boyunca Çinli yetkililer para biriminin değer düşüklüğünü yavaşlatabilmek için piyasaya müdahale etmiştir. Çin Halk Bankası 2015 ve 2016 yıllarında döviz değerini arttırmak için (4 trilyon dolar haricinde) 1 trilyon dolar rezervini harcamıştır (<https://www.project-syndicate.org/commentary/america-china-currency-manipulation-by-jeffrey-frankel-2019-08?barrier=accesspaylog>).

Çin, yuanın değer kaybetmesini yavaşlatmak ve daha istikrarlı bir döviz değeri için geçtiğimiz 12 ay boyunca ABD doları cinsinden rezervlerinin yaklaşık 80 milyar dolarını satmıştır. Bu rezervlerin birçoğunun euro ile değiştirildiği tahmin edilmektedir (<https://foreignpolicy.com/2019/08/27/will-trump-break-the-yuan/>).

Amerika'nın Çin'den ithalatı, Çin'in GSYH'nin yaklaşık %4'üne denk gelmektedir. Amerika'nın Çin'e ihracatı ise ABD'nin GSYH'sinde %1'den daha düşük bir değerde yer almaktadır. Çin hükümeti ABD'den ithal edilen aynı miktardaki ürüne aynı miktarda tarife uygulayarak karşılık verirse, ABD'nin toplam ihracatı ve GSYH büyümesi üzerindeki maksimum etki sırasıyla -%0.83 ile -%0.08 olacaktır. Bu değerlere bakıldığında ABD, Çin'e oranla daha az bir şok yaşayacaktır (Ferguson, Xu 2018: 248).

Çin, tarifelerin ülke ekonomisine olumsuz etkisini azaltmak için çeşitli önlemler almalıdır. Çin öncelikle iç talebini arttırmalı, ülkeye yapılan yatırım ve üretim çıkışını engellemek için ABD'li müttefiklerini desteklemeli ve onlara birçok alanda teşvik vermelidir. Ayrıca Çin ihracat üzerindeki ekonomik bağımlılığını azaltmalıdır.

ABD'nin uyguladığı tarifeler tahmini olarak ABD'li tüketicilerin ithal Çin malı almasını engeller, renminbiye olan talebi zayıflatır ve para biriminin fiyatının düşmesine yol açar (<https://www.project-syndicate.org/commentary/america-china-currency-manipulation-by-jeffrey-frankel-2019-08?barrier=accesspaylog>). Trump'ın koyduğu tarifeler sonucu ihracatta düşüş meydana gelecektir (yaklaşık 40 milyar dolar). Tarifeler ihracata oranla ithalatta daha da büyük bir düşüşe neden olacak (80 milyar dolar) ve toplamda ABD ticaret dengesinde bir iyileşme sağlanacaktır. Eklenen tarifeler vergi gelirlerinin artmasına neden olacak bu da yükselen devlet açığının

dengelenmesinde yardımcı olacaktır (<https://foreignpolicy.com/2019/08/27/will-trump-break-the-yuan/>).

ABD başkanı Trump doların değerini düşürmek istemiştir. Bunun konusunu tartışmaya açmıştır hatta bir yazısında doların değerini 2 saniye içerisinde düşürebileceğini ifade etmiştir. Doların dünya üzerindeki en önemli para birimlerinden biri olması, değerinin keyfi bir şekilde düşürülmesine engeldir. Doların değeri birçok ülkenin ekonomisini yakından ilgilendirmektedir.

ABD yakın zamana kadar 360 milyar dolar Çin malına tarifeler uygulamıştır. Çin'de 110 milyar dolardan fazla ABD ürünlerine tarifelerle karşılık vermiştir. Washington 2018 yılında 3 tur halinde uyguladığı tarife uygulamalarından sonra eylül ayında 4. tarifesini de uygulamıştır. Son tarifede etten müzik aletlerine kadar %15 vergi koyarak Çin ithalatını hedef almıştır. Pekin, Amerikan mallarına %5 ile %25 oranında değişen tarifelerle geri dönmüştür. 1 Ekim'de ABD, bazı Çin ürünleri üzerindeki mevcut %25'lik bir tarifeyi %30 oranına çıkarmayı planlamıştır. 15 Aralıkta ayakkabılardan telefonlara kadar Çin malları için yeni tarifeler getirmeyi planlamaktadır. Çin ise yıl sonuna kadar 3000 Amerikan ürününe de tarife eklemeyi planladığını açıklamıştır (<https://www.bbc.com/news/business-45899310>).

Amerika Ekim 2019'da yürürlüğe koyması planlanan, toplam 250 milyar dolarlık ürüne uygulanacak olan gümrük vergisi artışını askıya almıştır. ABD ve Çin iki ülke arasında devam eden ticari savaşın yumuşatılması için Ocak 2020'de ABD Başkanı Trump tarafından "Birinci Faz" olarak adlandırılan bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşma ile iki ülke arası ticari ilişkilerin normale dönmesi beklenmektedir.

3.8.3. Tarifelerin ABD-Çin Dış Ticaretine Etkisi

Amerika'nın dış ticaret açığını düşürmek için uyguladığı tarifler sonrası Amerika ile Çin dış ticaretinde değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişiklikler Tablo 3.15'te yer alan değerlere göre incelenecektir.

Tablo 3.15. ABD-Çin 2018-2019 Yılı Aylık İhracat –İthalat Oranı (Milyon \$)

Aylar	2018 İhracat	2019 İhracat	2018 İthalat	2019 İthalat	2018 Ticaret Dengesi	2019 Ticaret Dengesi
Ocak	9,902.6	7,134.3	45,765.6	41,603.8	-35,863.1	-34,469.5
Şubat	9,759.9	8,433.6	39,020.6	33,194.4	-29,260.7	-24,760.8
Mart	12,652.1	10,426.5	38,327.6	31,175.7	-25,675.5	-20,749.1
Nisan	10,503.8	7,896.3	38,303.9	34,798.9	-27,800.1	-26,902.6
Mayıs	10,428.2	9,074.5	43,965.7	39,269.1	-33,537.5	-30,194.6
Haziran	10,860.1	9,034.7	44,612.1	39,002.3	-33,752.0	-29,967.6
Temmuz	10,134.6	8,733.7	47,120.6	41,508.7	-36,986.0	-32,775.0
Ağustos	9,285.9	9,430.6	47,869.2	41,187.3	-38,583.3	-31,756.6
Eylül	9,730.0	8,597.7	50,015.0	40,220.1	-40,285.0	-31,622.5
Ekim	9,139.9	8,886.4	52,202.3	40,145.7	-43,062.5	-31,259.3
Kasım	8,606.2	10,103.3	46,500.8	36,468.9	-37,894.6	-26,365.7
Aralık	9,144.9		45,972.1		-36,827.2	

Kaynak: <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>

ABD'nin Çin'e uyguladığı tarifeler ile ABD-Çin dış ticaretinde düşüşler meydana gelmiştir. Çin, Çin'e uygulanan tarifelere karşı olarak yuanın değerini düşüreceğini açıklamıştır. Şekil 2.5'te yuanın değeri, yılın ilk ayında 1 dolar=6,78 yuandan şubat ayında 6,73'e, mart ayında 6,71'e düşmüş yuan değerlenmiştir. ABD-Çin arası ticaret savaşı tartışmaları sonrası yuan değer kaybetmeye başlamıştır. Yuanın dolar karşısındaki değeri temmuz ayında 6,8 iken, ağustos ayında 7,06, eylül ayında ise 1 dolar=7,11 yuan civarına ulaşmıştır. Ülke parasının değeri ekim ayında ortalama 1 dolar=7,107 yuan olmuştur.

Amerika, ulusal güvenlik açısından riskli bulduğu firmalar için kısıtlamalar içeren bir yasa çıkarmış ve Huawei'de bu kısıtlamalara dahil etmiştir. 2019 yılı mayıs ayında başlayan Huawei gerilimi, Trump'ın G20 zirvesinde yaptığı açıklamalar ile büyük oranda sona ermiştir.

2019 yılının başlarında hem tarifeler hem yuanın değer kazanması sonucu Amerika'nın Çin'e olan ihracatında ve ithalatında 2018 yılına oranla düşüş yaşanmıştır.

Tablo 3.15'te yuanın değerinin en yüksek olduğu mart ayında ABD'nin Çin ile olan ihracatı 10,426.5 milyon dolar ile yılın en yüksek değerini almış, Çin'den ithalatı ise 31,175.7 milyon dolar ile yılın en düşük değerini grmştir. Ayrıca Mart 2019'da dış ticaret açığı yılın en düşük seviyesinde 20.749,1 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Mart ayından sonra yunanın yavaş yavaş değer kaybetmesi sonucu temmuz ayında dış ticaret açığı 32.775,0 milyon dolara çıkmıştır.

ABD'nin Çin'e uyguladığı tarifelerin Çin dış ticaretini olumsuz etkilediği ortadadır. Tarifler sonucu ABD'nin Çin ile ticaretinden kaynaklanan dış ticaret açığında 2019 yılında, 2018 yılına oranla düşüş meydana gelmiştir. Çin büyüme hızı oranı 2019 yılının üçüncü çeyreğinde son 30 yılın en dip seviyesini grmştir. Amerika ile Çin gibi dünyanın en büyük ekonomileri arasında devam eden ticaret savaşlarının etkileri de küreseldir. Bu sebeple Amerika ile Çin dış ticaretlerinde anlaşma yoluna gitmelidir.

zet olarak Çin ekonomisinin gelişmesinde ve büyümesinde dış ticaret önemli bir yere sahiptir. Çin dış ticaretinin ihracata dayalı bir şekilde büyümesi için çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemelerin arasında düşük kur politikası da yer almaktadır. Çin uzun yıllar yuanın üzerinde hkimiyetini kullanmış ve kurun değerini düşük tutmuştur. Düşük kur politikası nedeniyle dış ticaretinde avantaj sağlamıştır. Çin ABD ile olan dış ticaretinde sürekli dış ticaret fazlası, ABD Çin ile olan dış ticaretinde sürekli olarak dış ticaret açığı vermiştir. Bu durum zamanla ABD ile Çin arasında büyük bir soruna dnşmştir.

Amerika, Çin'in yuanın değerini düşük tutması sebebiyle Çin'e tarifeler uygulamaya başlamış, bu tarifeler sonucu 2019 yılında ABD'nin Çin ile olan dış ticaret açığında azalma meydana gelmiştir. Bu tarifeler Çin dış ticaretini de olumsuz etkilemiş, 2019 yılında ABD'nin Çin'e yaptığı ihracat ve Çin'den yaptığı ithalat dşmş, yuan Eylül 2019'da yılın en düşük değerini grmştir.

3.9. Türkiye ile Çin'in Dış Ticareti

Türkiye ile Çin yakın zamanlarda dışa açılma politikalarını uygulamaya başlamış, iki ülke arasındaki ticari ilişkilerde bu politika sonrası artış yaşanmıştır. Tezin bu kısmında Türkiye ile Çin arasındaki ticaretin, değiştirilen döviz kuru politikalarından nasıl etkilendiği incelenecektir.

3.9.1. Türkiye'de Gerçekleştirilen İhracat ve İthalat

Türkiye, 1980 yılından sonra dışa açılıma politikasına hız vermiştir. Bu açılım sonrası dış ticaretini teşvik edecek düzenlemeler yapmış ve zamanla dış ticaretinde artış meydana gelmiştir.

Türkiye dış ticaretinde birçok ürünün ihracatını gerçekleştirmektedir. Türkiye'nin 2018 yılında ihraç ettiği ürünlerin başında demiryolu ya da tramvay vagonları haricindeki araçlar ve bunların parçaları gelmektedir. İhracatını gerçekleştirdiği ürünlerin ikinci sırasında makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler (bunların parçaları), üçüncü sırasında ise demir ve çelik yer almaktadır. Bu ürünleri örme giyim ve giyim eşyaları ile elektrikli makine (parçaları) takip etmektedir. Bu ürünler ihraç edilen ürünlerin üst sıralarında bulunmaktadır. Türkiye'nin 2018 yılında ithal ettiği ürünlerin başında ise mineral yağlar ve yakıtlar gelmektedir. Dış alımını gerçekleştirdiği ürünlerin ikinci sırasında nükleer reaktörler, makine ve mekanik aletler (bunların parçaları), üçüncü sırasında ise demir ve çelik gelmektedir. Bu ürünleri elektrikli makineler, demiryolu ya da tramvay vagonları haricindeki araçlar, plastik ve plastikten yapılmış ürünler takip etmektedir. Türkiye bu ürünlerin haricinde birçok ürünün daha dış satımını ve dış alımını yapmaktadır (https://www.trademap.org/Product_SelProductCountry.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1).

Tablo 3.16. Türkiye'nin Yıllara Göre Ürün İhracatı ve İthalatı (Milyon ABD Doları)

Yıllar	İhracat Değeri	İthalat Değeri
1993	15,343	29,428
1994	18,106	23,270
1995	21,599	35,710
1996	23,245	43,628
1997	26,260	48,560
1998	26,881	45,921
1999	26,587	40,226
2000	27,775	54,503
2001	31,334	41,399
2002	36,059	51,554
2003	47,253	69,340
2004	63,167	97,540
2005	73,476	116,774
2006	85,535	139,576
2007	107,272	170,063
2008	132,027	201,964
2009	102,143	140,928
2010	113,883	185,544
2011	134,907	240,842
2012	152,462	236,545
2013	151,803	251,661
2014	157,610	242,177
2015	143,839	207,234
2016	142,530	198,618
2017	156,993	233,800
2018	167,921	223,047

Kaynak: <https://data.wto.org/>

Tablo 3.16'da Türkiye'nin 1993 yılında ihracat değeri 15.343 milyon dolar, ithalat değeri ise 29.428 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de 1994 yılında meydana gelen kriz döneminde ihracat bir önceki yıla oranla artmış, ithalat ise azalmıştır. Kriz sonrası 1995 yılında ihracat ve ithalatta artış gerçekleşmiştir. 1997'den 2000 yılına kadar ihracat değerleri birbirine yakın değerler almıştır. Türkiye'de 2001 yılında meydana gelen diğer bir kriz ile birlikte 2001 yılında ihracat artmış, ithalat ise düşmüştür. Her iki kriz döneminde de Türkiye'nin ihracatı artmış, ithalatı azalmıştır. 2001 krizinden sonra 2002 yılında hem ihracat hem de ithalat artmıştır. 2008'de dünya finans krizi sonrası Türkiye dış ticareti de etkilenmiş, 2008 yılında 132.027 milyon dolar olan ihracat 2009 yılında 102.143 milyon dolara düşmüştür. Aynı şekilde 2008

yılında ithalat değeri 201.964 milyon dolarken 2009 yılında 140.928 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında ihracat yeniden artmış, ithalat ihracatına oranla daha fazla artmıştır. Yıllar geçtikçe dış ticaret değerleri TL'nin dolar karşısında değerine, ülke ve dünya ekonomisine göre değişmiştir.

Tablo 3.17. Türkiye'nin İhracat Yaptığı Ülkeler (Bin ABD Doları)

Ülkeler	2016	2017	2018
Almanya	13.998.653	15.118.910	16.137.388
İngiltere	11.685.790	9.603.189	11.107.336
İtalya	7.580.892	8.473.629	9.560.597
Irak	7.636.670	9.054.612	8.346.276
Amerika	6.623.716	8.654.623	8.304.672
İspanya	4.988.483	6.302.135	7.708.490
Fransa	6.026.216	6.589.874	7.293.603
Hollanda	3.589.432	3.864.486	4.760.826
Belçika	2.548.240	3.151.422	3.950.970
İsrail	2.955.545	3.407.436	3.894.506
Romanya	2.671.249	3.139.188	3.867.122
Rusya	1.732.954	2.734.316	3.399.827
Polonya	2.650.505	3.070.758	3.346.149
B.A.E.	5.406.993	9.184.157	3.137.048
Mısır	2.732.926	2.360.734	3.053.571
Çin	2.328.044	2.936.262	2.912.539

Kaynak: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c%7c2%7c1%7c1

Tablo 3.17'de yer alan bilgilere göre Türkiye'nin 2018 yılı ihracatında önceki yıllarda olduğu gibi Almanya 16.137.388 bin dolar ile ilk sırada yer almıştır. Türkiye Almanya'ya olan ihracatını 2017 yılına oranla arttırmıştır. Ülke ihracatının ikinci sırasında 11.107.336 bin dolar ile İngiltere, üçüncü sırasında ise 9.560.597 bin dolar ile İtalya bulunmaktadır. Türkiye'nin ihracat yaptığı ülkelerin başında Avrupa ülkeleri gelmektedir. Avrupa ülkelerini sınır komşumuz olan Irak takip etmektedir. Türkiye'nin ihracatında beşinci sırada Amerika yer almaktadır. Türkiye'nin 2018 yılında ihracat gerçekleştirdiği ülkelerin 16. sırasında 2.912.539 bin dolar ile Çin gelmektedir.

Tablo 3.18. Türkiye'nin İthalat Yaptığı Ülkeler

Ülkeler	2016	2017	2018
Rusya	15.162.386	19.514.094	21.989.574
Çin	25.441.433	23.370.620	20.719.061
Almanya	21.474.989	21.301.869	20.407.294
Amerika	10.867.798	11.952.320	12.377.681

Kaynak:https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c%7c2%7c1%7c1

Tablo 3.18'de yer alan bilgilere göre Türkiye'nin 2018 yılında ithalat yaptığı ülkelerin başında Rusya bulunmaktadır. Rusya, 2018 yılında ithalatta Çin ve Almanya'yı geçerek 21.989.574 bin dolar ile birinci sırada yer almıştır. Türkiye'nin ithalatında Rusya'dan sonra 20.719.061 bin dolar ile Çin gelmektedir. Türkiye ihracatında Çin 16 sırada yer almıştır bu durum Türkiye'nin Çin ile olan ticaretinde yüksek oranlarda dış açık verdiğini göstermektedir. Türkiye'nin ihracatında ilk sırada yer alan Almanya ise ithalatında 20.407.294 bin dolar ile üçüncü sırada bulunmaktadır. Ülke ihracatında beşinci sırada yer alan Amerika ise ülke ithalatında 12.377.681 bin dolar ile dördüncü sırada yer almaktadır.

3.9.2. Türkiye'nin Dış Ticaret Açığı

Türkiye yıllardır çeşitli ürünlerin dış alımını ve dış satımını yapmaktadır. Ülkenin yaptığı alım ile satım değerleri arasındaki farklılıklar ülke dış ticaretinin seyrini belirlemektedir.

Tablo 3.19. Türkiye'nin Dış Ticaret Dengesi (Bin ABD Doları)

Yıllar	Dış Ticaret Dengesi	Yıllar	Dış Ticaret Dengesi
2001	-10.065.135	2010	-71.661.113
2002	-15.508.215	2011	-105.934.807
2003	-22.086.856	2012	-84.083.404
2004	-34.418.817	2013	-99.858.613
2005	-43.297.743	2014	-84.566.959
2006	-54.041.498	2015	-63.356.133
2007	-62.790.965	2016	-56.088.651
2008	-69.936.378	2017	-76.806.711
2009	-38.785.808	2018	-55.123.017

Kaynak:https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7cS00%7c2%7c1%7c1%7c3%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1

Tablo 3.19’da yer alan değerlere göre Türkiye, dış ticaretinde uzun yıllardır dış açık vermektedir. Türkiye’de dış açık 2001 yılında 10.065.135 bin dolardan, 2002 yılında 15.508.215 bin dolara çıkmıştır. Türkiye’nin vermiş olduğu dış ticaret açığı 2009 yılına kadar sürekli artmıştır. 2008 dünya krizi sonrası hem ihracattaki hem ithalattaki düşüşle birlikte 2009 yılında dış ticaret açığı büyük bir oranda azalmış 38.785.808 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. Dış açık 2010 yılında tekrardan artarak 71.661.113 bin dolara çıkmıştır. Türkiye 2018 yılı da dahil olmak üzere uzun bir süredir dış ticaret açığı vermektedir.

3.9.3. Türkiye ile Çin’in İlişkilerinin Kısa Tarihi

Türkiye ile Çin arasındaki ilişkiler çok uzun zaman öncesine dayanmaktadır. Geçmişteki bölgesel yakınlık ile Çin-Türkiye ilişkileri başlamış, ilerleyen zamanlarda ipek yolu ticareti ile devam etmiştir.

Türkiye ile Çin arasındaki yakın tarihteki ilişkiler, Çin’de cumhuriyetin kurulmasından sonra Washington Büyükelçilikleri aracılığıyla 1925 yılında başlamıştır. Çin’de ilk elçilik dönemin başkentinde 1929 yılında açılmıştır. Çin’de yönetime Komünist Parti’nin geçmesi ile ilişkiler Tayvan yönetimi ile devam etmiştir. 1971 yılında birçok ülke gibi Türkiye’de Çin Halk Cumhuriyeti’ni resmen tanımış, ilişkiler Çin Komünist Partisi ile ilerletilmiştir (Öğütçü 1995: 54).

Çin ile Türkiye dışa açılım kararlarını birbirlerine yakın zamanlarda almıştır. Çin ile Türkiye arası dış ticaretin başladığı ilk yıllarda Çin’in dış ticareti Türkiye üzerinde o kadar etkili değildi. Zamanla Çin’in Türkiye’ye gerçekleştirdiği ihracat artmış bunun da Türkiye üzerinde çeşitli etkileri olmuştur. Çin’in Türkiye üzerinde ihracatının artması başta emek yoğun sektörü etkilemiştir (Melemen 2007: 119). İlerleyen yıllarda bu iki ülke arası dış ticaret artarak devam etmiştir.

3.9.4. Türkiye'nin Çin ile Dış Ticareti

Türkiye ile Çin'in arasındaki dış ticaret ilişkisi zamanla değişen ekonomik koşullara da bağlı olarak artmıştır. Türkiye ile Çin her ne kadar aynı kıtada olsa da iki ülke arasındaki mesafe oldukça fazladır. Bu Türkiye'nin Çin ile olan ihracatında maliyetleri arttıran bir unsurdur. Aynı şey Çin için de geçerli olsa da Çin, çeşitli etkenlerle ürünlerini ucuza ürettiği için bu durum Çin'in dış ticaretini çok fazla etkilememektedir. Ayrıca Türkiye'nin Çin'e olan ihracatının gelişmemesinde ki bir diğer sorunda Çin'in ithal etmek istediği ürünlerin birçoğunun Türkiye'de üretilmemesi ya da Çin'e yakın ülkelerde daha düşük fiyattan üretilmesidir (Melemen 2007: 120).

Çin'den ucuza alınan malların Türkiye üzerinde birçok etkisi bulunmaktadır. Çin'den gelen ucuz mallar tüketicilere avantaj sağlamış, tüketiciler birçok ürünü daha düşük fiyattan satın almıştır. Çin'den gelen ucuz mallar, üretiminde ara malı kullanan kişileri de etkilemiştir. Kişiler bu ara malları daha düşük fiyattan satın aldığı için maliyetlerini düşürmüşlerdir.

Ancak Çin'in Türkiye'ye olan ihracatının artması ile birçok olumsuz sonuçta ortaya çıkmıştır. Çin'in Türkiye'ye olan ihracatını arttırması ile 1990'lı yıllarda ipek-koza imalatının, 2000'lerden sonra birçok tezgâh, örgü ve boya makinelerinin zarar görmesine neden olmuştur. Türkiye'de tekstil sanayisinin gelişmesinde önemli bir yere sahip olan Bursa ve Denizli'de ki tekstil merkezlerinde bulunan firmaların birçoğu kapanmıştır (Hazret 2011: 79). Fabrika ve iş yerinin kapanması ile birçok insan işsiz kalmıştır. Çin ülkelere olan ihracatını arttırırken Türkiye de dahil olmak üzere birçok ülkenin pazarını da ele geçirmiştir. Çin, Türkiye'nin hem ülke içinde faaliyet gösteren işletmelerini hem de ülke dışına çalışan işletmelerini olumsuz etkilemiştir.

Türkiye'nin Çin'e ihracını gerçekleştirdiği birçok ürün bulunmaktadır. Türkiye'nin Çin'e 2018 yılında ihracatını gerçekleştirdiği ürünlerin başında tuz, kükürt, kireç, çimento ve sıva malzemeleri gelmektedir. Bu ürünleri maden cevherleri, inorganik kimyasallar, nükleer reaktörler, makine, mekanik aletler, değerli taşlar, metaller, demir-çelikten eşyalar ve birçok ürün daha takip etmektedir. Türkiye'nin Çin Halk Cumhuriyeti'nden 2018 yılında ithal ettiği ürünlerin başında elektrikli makine-donanım ve bunların parçaları gelmektedir. Bu ürünleri nükleer reaktörler, mekanik aletler, makineler, organik kimyasallar, plastik ve plastikten yapılmış ürünler, demir-

çelik ve suni tekstil malzemeleri takip etmektedir. Bu ürünlerin dışında Türkiye Çin Halk Cumhuriyeti'nden birçok ürünün daha dış alımını yapmaktadır (https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c156%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1). Türkiye Çin ile dış ticaretinde 1995 yılından beridir dış ticaret açığı vermektedir.

3.9.5. Türkiye'nin Çin ile Dış Ticareti ve Yuanın Değeri

Bu bölümde Türkiye ile Çin arasında gerçekleşen dış ticaretin, Çin'in uygulamış olduğu döviz kuru politikalarından nasıl etkilendiği araştırılmıştır. Ayrıca TL'deki değer kaybının iki ülke arasındaki ticarete etkisi incelenmiştir.

3.9.5.1. 1980-1994 Yılları Arası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri

Türkiye dış ticaret politikasında dönemlere ve ülkenin ekonomik durumuna göre değişik politikalar uygulamıştır. 1960'lı ve 1970'li yıllarda ithal ikameci bir sanayileşme politikası izlemiş ve bu döneme uygun düzenlemeler yapmıştır. Türkiye ilerleyen yıllarda bu politikadan vazgeçmiş, 1980 yılında dışa açılım ve serbest dış ticaret gibi politikalar izlemeye başlamıştır. 1980 yılında alınan 24 Ocak Kararları ile dışa açılım desteklenmiş, yabancı sermaye yatırımlarını ülkeye çekmek için teşvikler arttırılmış, ihracata yönelik bir sanayileşme stratejisi ortaya çıkarılmış, ülke parasının değeri %32,7 oranında düşürülmüş, günlük kur ilanı uygulamasına geçilmiş ve ihracata çeşitli kolaylıklar getirilerek ihracat arttırılmak istenmiştir. Türkiye ile Çin'in dışa açılım planı sonrası her iki ülke de dış ticaretinde düzenlemeler yapmaya başlamıştır.

Tablo 3.20. Türkiye'nin Çin ile Dış Ticareti (ABD Doları)

Yıllar	İhracat Değeri	İthalat Değeri	Dış Ticaret Dengesi
1977	5.566.708	1.668.671	3.898.037
1978	15.011.019	185.428	14.825.591
1979	9.360.903	149.352	9.211.551
1980	2.018.500	217.046	1.801.454
1981	17.460.109	1.257.660	16.202.449
1982	17.471.392	2.745.555	14.725.837
1983	17.230.387	4.766.649	12.463.738
1984	40.054.886	8.284.677	31.770.209
1985	33.661.403	64.167.409	-30.506.006
1986	119.364.214	94.200.017	25.164.197
1987	102.769.999	173.112.176	-70.342.177
1988	215.673.951	114.885.339	100.788.612
1989	68.374.910	76.655.447	-8.280.537
1990	37.184.541	246.313.577	-209.129.036
1991	20.430.643	171.817.571	-151.386.928
1992	146.717.179	172.366.064	-25.648.885
1993	511.918.882	255.228.002	256.690.880
1994	354.841.442	257.869.730	96.971.712

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=4¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=58087> bilgilerinden yararlanılarak tablo oluşturulmuştur.

Tablo 3.20'de yer alan değerlere göre Türkiye'nin Çin'e olan ihracatı 1977 yılında 5.566.708 dolar, ithalatı ise 1.668.671 dolardır. Türkiye'nin Çin'e ihracatı 1978 yılında yaklaşık 3 katı artmış, ithalatı yaklaşık 9 kat azalmış ve 14.825.591 dolar dış ticaret fazlası vermiştir. Türkiye'nin Çin'e olan ihracatı ve ithalatı 1980'den 1990 yılına kadar dalgalı bir şekilde ilerlemiş, 1988 yılında bu on yıllık süreçteki en yüksek dış ticaret fazlasını vermiştir. 1988 yılında yuanın ortalama değeri dolar karşısında 3.72' idi. Türkiye 1989 yılında tekrar dış ticaret açığı vermeye başlamıştır.

Tablo 3.21. 1985-1994 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)

Para Birimi	Yıllar	Döviz Kuru	Yıllar	Döviz Kuru
1\$	1985	2,93	1990	4,78
1\$	1986	3,45	1991	5,32
1\$	1987	3,72	1992	5,51
1\$	1988	3,72	1993	5,76
1\$	1989	3,76	1994	8,61

Kaynak: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsjs/2018/html/EN1808.jpg>

Tablo 3.20 ve Tablo 3.21’de yer alan değerlere göre Çin 1990 yılında yuanın değerini düşürmüştür. 1989 yılında 1 dolar= 3,76 yuan iken 1990 yılında 1 dolar=4,7 yuan olacak şekilde ülke parası devalüe edilmiştir. Türkiye’nin Çin’e olan ihracatı 1989 yılında 68.374.910 dolardan 1990 yılında 37.184.541 dolara düşmüştür. Çin’in devalüasyon sonrası ürünleri daha ucuz bir hale gelmiş, doğal olarak Türkiye’nin ucuz Çin mallarına olan talebi artmıştır. Türkiye’nin Çin’den olan ithalatı ise 1989 yılında 76.655.447 dolardan, 1990 yılında yaklaşık olarak 3,2 kat artmış ve 246.313.577 dolara çıkmıştır. Türkiye’nin Çin’e olan dış ticaret açığı bu yıl 209.129.036 dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye 22 Mart 1990 tarihinde TL’nin konvertibilitesini ilan etmiştir. Çin 1991 yılında yuanın değerini düşürmeye devam etmiş ve 1991 yılında ortalama 1 dolar=5,3 yuan değerini almıştır. Şunu unutmamak gerekir ki yuanın değerinin düşürülmesi ile Çin’de yaşayan vatandaşlarının alım gücü de düşmektedir. Bu durum Çin vatandaşları için dış ürünlerin fiyatının artması demektir. Yuandaki değer kaybının devam etmesi ile 1991 yılında Türkiye’nin Çin’e olan ihracatı daha da düşmüş ve 20.430.643 dolar olmuştur. İthalatı ise bir önceki yıla oranla daha düşük oranda artmış ve 171.817.571 dolar olarak gerçekleşmiştir. Yuanın değeri 1994 yılına kadar çok fazla değişmemiştir. Türkiye 1994 krizi öncesi 1993 yılında dünya genelinde yüksek oranda dış açık vermiş, aynı yıl Çin ile olan dış ticaretinde 256.690.880 dolar gibi yüksek oranda dış ticaret fazlası vermiştir. 1993-1994 yıllarında Türkiye’nin Çin’e ihracatının %80’ini demir-çelik ürünlerinden oluşmaktaydı. Demir ve çeliğin yanında sentetik ve suni liflerde ihracatta önemli ürünlerden bir diğerydi.

3.9.5.2. 1994-2001 Yılları Arası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri

Çin ihracatındaki büyümeyi arttırmak, dış ticaretini daha karlı bir hale getirmek için 1994 yılında döviz kuru politikasında değişikliğe gitmiş ve tek bir kur oranı oluşturmuştur. Bu yıl Türkiye’de kriz başlamıştır. Bu kriz ile 1993 yılından 1994 yılına Türkiye’nin Çin’e ihracatında büyük bir düşüş yaşanmıştır. 1994 yılında Türkiye’de devalüasyon yapılarak TL’nin değeri düşürülmüştür. Türkiye’de devalüasyon yapıldığı gibi Çin’de de döviz kuru politikasında değişikliğe gidilmiş ve yuan 1994 yılında değer kaybetmiştir. Kriz sonrası 1995 yılında Çin’e olan ihracat değerinde büyük bir düşüş yaşanmıştır.

Tablo 3.22. Türkiye'nin Çin ile Dış Ticareti (ABD Doları)

Yıllar	İhracat Değeri	İthalat Değeri	Dış Ticaret Dengesi
1994	354.841.442	257.869.730	96.971.712
1995	66.961.102	539.019.112	-472.058.010
1996	65.114.673	556.491.722	-491.377.049
1997	44.375.287	787.457.233	-743.081.946
1998	38.446.860	846.133.978	-807.687.118
1999	36.648.986	894.812.799	-858.163.813
2000	96.010.398	1.344.731.391	-1.248.720.993
2001	199.372.814	925.619.822	-726.247.008

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=4¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=58087>

1994 yılında ortalama 1 dolar= 8,6 yuan olacak şekilde ülke parası devalüe edilmiştir ve bu durum birçok ülke tarafından hoş karşılanmamıştır. Tablo 3.22'ye bakıldığında yuandaki değer kaybı sonrası Türkiye'nin Çin'e olan ihracatı 1994 yılında 354.841.442 dolarken 1995 yılında 66.961.102 dolara düşmüştür. Yuanın değer kaybetmesi sonucu Türkiye'nin Çin'den yaptığı ithalat 1994 yılında 257.869.730 dolar iken 1995 yılında 539.019.112 dolara yükselmiştir. 1994 yılında Çin'e olan ticaretinde dış fazla veren Türkiye, Çin'in döviz kuru politikasını değiştirmesi sonrası 1995 yılında 472.058.010 dolar dış ticaret açığı vermiş, dış fazla dış açığa dönüşmüştür. Türkiye 1994 yılından sonra Çin ile olan ticaretinde sürekli olarak dış açık vermiştir.

Tablo 3.23.1994-2001 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)

Para Birimi	Yıllar	Döviz Kuru	Yıllar	Döviz Kuru
1\$	1994	8,61	1998	8,27
1\$	1995	8,35	1999	8,27
1\$	1996	8,31	2000	8,27
1\$	1997	8,28	2001	8,27

Kaynak: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/html/EN1808.jpg>

1997'de Doğu Asya'da mali krizin olması Türkiye ihracatını olumsuz etkilemiştir. Bu krizden sonra Rusya ve Brezilya'da yaşanan olumsuzluklar da Türkiye dış ticaretine negatif bir şekilde yansımıştır. Tablo 3.22 ve Tablo 3.23'te yer alan değerlere göre yuanın değeri 1997 yılından 2001 yılına kadar dolar karşısında düşük tutulmuştur. Yuandaki 8,2'lik bir değer sonrası Türkiye'nin Çin'e olan ihracatı 1995 yılında düşmeye başlamış ve bu düşüş 1999 yılına kadar sürmüştür. İthalat ise 1995

yılından 2000 yılına kadar sürekli artmıştır. 1995 yılında 472.058.010 olan dış ticaret açığı 1999 yılında 858.163.813 dolara çıkmıştır. Türkiye’de meydana gelen kriz öncesi 2000 yılında Türkiye’nin Çin’den yaptığı ithalat 894.812.799 dolardan 1.344.731.391 dolara yükselmiş, dış ticaret açığı 2000 yılına kadar ki en yüksek rakamlarını görmüş ve 1.248.720.993 dolar olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılında Türkiye’de yapılan devalüasyon ile birlikte ihracatta artış, ithalatta azalış meydana gelmiş ve dış ticaret açığında büyük bir oranda düşüş yaşanmıştır.

3.9.5.3. 2001- 2008 Yılları Arası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri

2001 yılında Türkiye’de kriz meydana gelmiş, bu kriz ile 2001 sonrası TL dalgalanmaya bırakılmıştır. Çin’in ise bu tarihte Dünya Ticaret Örgütü’ne üyeliği kabul edilmiştir. 2000’li yılların başında Türkiye’de kur, merkez bankasının her gün açıkladığı kur üzerinden sabit tutulmuş ve 2001 yılında ülke parasının değeri düşürülmüştür. Türkiye’nin 2001 yılında Çin’e gerçekleştirdiği ihracatında ilk sırada demir-çelik yer almıştır. Bunun yanında bakır ve bakırdan yapılmış ürünler, tuz, kükürt, kireç, çimento, gemi, kayık gibi ürünlerin de ihracatı gerçekleştirilmiştir (https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c156%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1).

Birçok ülke dönem dönem çeşitli sektörler ve ürünler üzerinde korumacı politikalar izlemiştir. Bu sektörlerden biri olan hazır giyime ve tekstile de 2000’li yılların başında kotalar uygulanmış ve 2005 yılında alınan bir kararla bu sektörde kotalar tamamen kaldırılmıştır. Türkiye, AB ülkelerine olan dış ticaretinde hazır giyim-tekstil ürünlerinin ihracını da gerçekleştirmiştir. 2001 yılında Çin’in DTÖ’ye üye olması ve üyelik avantajlarından yararlanması ile tekstil-hazır giyim sektöründe AB ülkelerine olan ihracatında büyük bir artış yaşamıştır. 2005 yılı sonrası kotaların kaldırılması ile Çin’in ihracatı ilerlemiş ve Türkiye bundan etkilenmiştir. Kotaların kaldırılmasından sonra, Türkiye’nin 2005 yılında AB ülkelerine yapılan hazır giyim-tekstil ihracatında düşüş gerçekleşmiş aksine Çin’in ihracatında artış yaşanmıştır (Narin 2007: 241-244).

Tablo 3.24. Türkiye'nin Çin ile Dış Ticareti (ABD Doları)

Yıllar	İhracat Değeri	İthalat Değeri	Dış Ticaret Dengesi
2001	199.372.814	925.619.822	-726.247.008
2002	268.229.485	1.368.316.717	-1.100.087.232
2003	504.625.797	2.610.298.044	-2.105.672.247
2004	391.585.394	4.476.077.424	-4.084.492.030
2005	549.763.633	6.885.399.526	-6.335.635.893
2006	693.037.514	9.669.110.140	-8.976.072.626
2007	1.039.523.082	13.234.091.842	-12.194.568.760
2008	1.437.203.856	15.658.210.407	-14.221.006.551

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=4¶m2=0&sitecrev=0&isicrev=0&sayac=58087>

Yuan 2005 yılına kadar dolar karşısında 8,2 değerini korumuştur. Türkiye'nin 2001 krizi döneminde dünya genelinde ihracatı artmış, ithalatı düşmüştür. Bu tarihte Çin ile olan dış ticareti de aynı seyri izlemiştir. Tablo 3.24'te yer alan değerlere göre Türkiye'nin Çin'e olan ihracatı 2000 yılından 2001 yılına artmış, ithalatı 2000 yılından 2001 yılında 1.344.731.391 dolardan 925.619.822 dolara düşmüştür. Bu tarihte Çin'den kaynaklanan dış ticaret açığı bir önceki yıla oranla azalmıştır. Türkiye'nin kriz sonrası düzenlemeleri ile Çin'in DTÖ'ye üye olmasından sonra Türkiye'nin Çin ile hem ihracatı hem ithalatı artmış, 2003 yılında dış ticaret açığı 2002 yılına oranla neredeyse 2 kat yükselmiştir.

Tablo 3.25. 2001-2008 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)

Para Birimi	Yıllar	Döviz Kuru	Yıllar	Döviz Kuru
1\$	2001	8,27	2005	8,19
1\$	2002	8,27	2006	7,97
1\$	2003	8,27	2007	7,60
1\$	2004	8,27	2008	6,94

Kaynak: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/html/EN1808.jpg>

Çin'in yuanı dolara sabitlemesi sonrası birçok ülke Çin'e ülke parasının değerini arttırması için baskı yapmıştır. Çin uzun zamandır sabit tuttuğu döviz kurunu 2005 yılında değiştirmiştir. Bu değişiklik sonrası yuanın değeri 2005 yılında 1 dolar=8,1 yuan olmuş ve yuan dolardan bağımsız bir hale getirilmiştir. Tablo 3.25'e bakıldığında bu değişiklik sonrası yuan yavaş yavaş değerlenmeye başlamış, 2006 yılında 1 dolar=7,9 yuan, 2007 yılında 1 dolar=7,6 yuan değerini almıştır. 2006 yılına kadar Türkiye'nin

Çin'e olan ihracatında önemli bir yere sahip olan demir-çelik ihracı, 2006 yılında büyük oranda düşüş yaşamıştır. Türkiye birçok ithal ürün ihraç etmektedir. Türkiye'nin ithal ettiği ürünlerin büyük bir oranı ara mallardan oluşmaktadır öyle ki 2006 yılında Türkiye'nin ithal ettiği ara malları, toplam ithalatının %71,4'ünü oluşturmuştur. 1998-2008 yılları arası Türkiye'nin Çin'den gerçekleştirdiği ara malı ithalatında %830 artış gözlemlenmiştir. Aynı yıl Türkiye'nin ara malı ithalatında Çin beşinci sırada yer almıştır (Hepaktan 2008: 9).

Tablo 3.24'de bakıldığında yuandaki değerlenme ile 2006 yılında 693.037.514 dolar olan ihracat, 2007 yılında büyük oranda artmış ve 2007 yılına kadar ki en yüksek rakam olan 1.039.523.082 doları görmüştür. 2007 yılında Çin'den yapılan ithalat oranları da artmıştır. Bu yıl ithali gerçekleşen ürünlerin başında elektrikli makine ve ekipman ve bunların parçaları ile makine, mekanik aletler, nükleer reaktörler (parçaları) yer almıştır. Bu ürünlerin yanında demir-çelik, demir-çelikten yapılmış eşya, plastikten yapılmış ürünler gibi birçok ürünün daha dış alımını yapmıştır (https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c156%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1). Yuanın değer kazanması sonrası 2005 yılından 2008 yılına kadar Türkiye'nin Çin'e olan ihracatı 2,5 kattan fazla artmıştır.

Yuandaki değerlenmeye ve ihracattaki artışa rağmen Türkiye'nin Çin kaynaklı dış ticaret açığı artmaya devam etmiştir. 2008 yılında Türkiye'nin Çin ile olan dış ticaret açığı 14.221.006.551 dolara ulaşmıştır. 2008 yılında Türkiye'nin Çin'e olan ihracatında maden cevherleri üst sıralarda yer almıştır. Bunun yanında tuz, kükürt, sıva malzemeleri, çimento, inorganik kimyasallar, demir-çelik, bakır ve bakırdan yapılmış ürünlerin ihracını gerçekleştirmiştir.

3.9.5.4. 2008 Yılı Sonrası Dış Ticaret ve Yuanın Değeri

2008 yılında bütün dünyayı etkileyecek olan finans krizi meydana gelmiştir. ABD'de başlayan bu krizden Avrupa Birliği de dahil olmak üzere birçok ülke etkilenmiştir. Kriz sonrası birçok ülke krizin etkilerini azaltmak veya yok etmek için çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemeler hem ülke içi hem de ülke dışı konuları içermiştir. Ülkeler faiz oranlarını değiştirmiş, dış ticarete teşvik-korumacılık gibi

birtakım reform paketleri hazırlamıştır. Bu dönemde Türkiye'nin hem ihracatı hem de ithalatı düşmüştür.

Tablo 3.26. Türkiye'nin Çin ile Dış Ticareti (ABD Doları)

Yıllar	İhracat Değeri	İthalat Değeri	Dış Ticaret Dengesi
2008	1.437.203.856	15.658.210.407	-14.221.006.551
2009	1.600.296.212	12.676.572.760	-11.076.276.548
2010	2.269.175.473	17.180.806.446	-14.911.630.973
2011	2.466.316.097	21.693.335.513	-19.227.019.416
2012	2.833.255.270	21.295.241.830	-18.461.986.560
2013	3.600.865.335	24.685.885.338	-21.085.020.003
2014	2.861.052.429	24.918.223.694	-22.057.171.265
2015	2.414.790.409	24.873.456.845	-22.458.666.436
2016	2.328.044.002	25.441.432.799	-23.113.388.797
2017	2.936.261.788	23.370.619.564	-20.434.357.776
2018	2.912.538.278	20.719.046.410	-17.806.508.132
2019*	2.368.093.387	16.713.344.029	-14.345.250.642

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=4¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=58087> *2019 yılı verileri geçicidir.

2008 krizi birçok ülkeyi etkilediği gibi Çin'i de etkilemiştir. Çin bu dönem dolardan bağımsız hale getirdiği yuanı, tekrardan dolara bağlamıştır. Tablo 3.27'ye bakıldığında 2007 yılında 1 dolar=7,6 yuan iken 2008 yılında 1 dolar=6,9 yuan olmuştur. Yuan dolar karşısında 2009 yılında 6,8, 2010 yılında 6,7 değerini almıştır.

Tablo 3.27. 2008-2017 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)

Para Birimi	Yıllar	Döviz Kuru	Yıllar	Döviz Kuru
1\$	2008	6,94	2013	6,19
1\$	2009	6,83	2014	6,14
1\$	2010	6,76	2015	6,22
1\$	2011	6,45	2016	6,64
1\$	2012	6,31	2017	6,75

Kaynak: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/html/EN1808.jpg>

Tablo 3.26'ya bakıldığında 2008 yılında hem krizin olması hem de yuanın değerlenmesi ile Türkiye'nin Çin ile olan ihracatı 2009 yılında 1.437.203.856 dolardan 1.600.296.212 dolara çıkmış, ithalatı ise 15.658.210.407 dolardan 12.676.572.760 dolara düşmüştür. Çin ile olan dış ticaret açığı 2009 yılında bir önceki yıla oranla azalmış ve 11.076.276.548 dolar olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında Çin yuanı tekrardan dolardan bağımsız bir hale getirmiştir. 2010 yılında yuan dolar karşısında 6,7

değerini almıştır. Bu tarihte Türkiye'nin Çin ile hem ihracatı hem de ithalatı artmış, dış ticaret açığı 14.911.630.973 dolara tekrardan yükselmiştir. 2010 yılında Türkiye ile Çin arasındaki ilişkiler Stratejik Ortaklık olarak sürdürülmeye başlamıştır.

Yuan 2005 politikası sonrası değer kazanmaya başlamış, bu değer artışı 2015 yılına kadar devam etmiştir. Türkiye'nin 2013 yılından 2015 yılına kadar ithalat değerleri yaklaşık olarak aynı kalmıştır. Ülkenin Çin'e olan ihracatı 2013 yılında zirveye ulaşmıştır. Bu yıl Türkiye Çin'e en çok tuz, kükürt, taş, kireç, çimento, sıva malzemeleri, maden cevherleri, inorganik kimyasallar, makine, nükleer reaktörler, mekanik aletler ve bunların parçaları, pamuk gibi ürünlerin ihracatını gerçekleştirmiştir (https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c156%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1). Ayrıca Türkiye 2012 yılında Şanghay İşbirliği Örgütüne Diyalog Ortağı olarak kabul edilmiş ve bunun 2013 yılı Çin ile ihracatına yansımaları olmuştur.

Çin'in ülke parası üzerindeki hedeflerinin değişmesi ile 2015 yılında döviz kuru politikasında düzenlemelere gidilmiştir. Tablo 3.27'de 2015 yılında ülke parası art arda 3 defa devalüe edilmiş, bu yıl ortalama 1 dolar=6,22 yuan değerini almıştır. Yuan 2014 yılına oranla değer kaybetmiş, 2016 yılında 1 dolar=6,64 yuan, 2017 yılında 1 dolar=6,75 yuan olarak değer kaybetmeye devam etmiştir.

Tablo 3.26 ve Tablo 3.27'de yer alan değerlere göre 2015 yılında Türkiye'nin Çin ile olan ihracatında 2014 yılına oranla düşüş meydana gelmiş, ithalat ise çok küçük bir oranda azalmıştır. 2015 yılında yuan devalüe edilmiş ve Türkiye'nin Çin ile olan ihracatı 2015 yılında 2.414.790.409 dolardan 2016 yılında 2.328.044.002 dolara düşmüştür. Bu yıl Çin'den yapılan ithalat oranı artmış, dış ticaret açığı 23.113.388.797 dolara çıkmıştır. Türkiye'nin Çin ile olan ihracatı yuanın devalüasyonu sonrası ortaya çıkan belirsizliklerden çok fazla etkilenmemiştir.

Tablo 3.28. Yıllara Göre Para Birimlerinin Değeri

Yıllar	Para Birimi	Değeri	Para Birimi	Değeri
2008	1 \$	1.30152 TRY	1 TRY	5.33887 CNY
2009	1 \$	1.54996 TRY	1 TRY	4.40748 CNY
2010	1 \$	1.50285 TRY	1 TRY	4.50496 CNY
2011	1 \$	1.67495 TRY	1 TRY	3.85769 CNY
2012	1 \$	1.79600 TRY	1 TRY	3.51466 CNY
2013	1 \$	1.90377 TRY	1 TRY	3.25447 CNY
2014	1 \$	2.18854 TRY	1 TRY	2.80709 CNY
2015	1 \$	2.72001 TRY	1 TRY	2.28951 CNY
2016	1 \$	3.02013 TRY	1 TRY	2.20006 CNY
2017	1 \$	3.64813 TRY	1 TRY	1.85266 CNY
2018	1 \$	4.82837 TRY	1 TRY	1.37023 CNY

Kaynak: <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>

Türkiye ile Çin'in ticari ilişkilerini ele alırken TL'nin dolar karşısındaki değerini de unutmamak gerekir. Tablo 3.28'e bakıldığında 2008 yılında 1 dolar=1,30 TL değerindeydi. TL 2010 yılından sonra sürekli değer kaybetmeye başlamış, 2014 yılında dolar karşısında 2,18 rakamlarına ulaşmıştır. Ülke parası 2018 yılında ortalama 1 dolar=4,82 TL değerini görmüştür. Türkiye ile Çin arasındaki kur, 2008 yılında 1 TL= 5,33 yuan iken bu değer 2009 yılında 4,40 olmuştur. Yıllar geçtikçe TL'nin değer kaybetmesi ile birlikte TL ile yuan arasındaki fark azalmaya başlamıştır. TL ile yuan arasındaki fark 2017 yılında 1,85 oranlarını görmüş, 2018 yılında 1 TL= 1,37 yuan olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.26'ya bakıldığında TL'deki değer kaybı sonrası 2017 yılında Türkiye'nin Çin'e olan ihracatı 2.936.261.788 dolar dolaylarında iken 2018 yılında yakın değerlerde gerçekleşmiş ve 2.912.538.278 dolar olmuştur. 2016 sonrası TL'nin değer kaybetmesi ile dış ürünler daha pahalı bir hale gelmiştir. Bu nedenle tüketiciler dış ürünlerin alımını daha yüksek fiyatlardan yapmaya başlamıştır. 2017 yılı ithalatında 2016 yılına oranla düşüş gerçekleşmiş, bu düşüş 2018 yılında da devam etmiştir. İthalatın düşmesi ile Türkiye'nin Çin ile ticaretindeki dış ticaret açığı azalmaya başlamıştır. 2018 yılında dış ticaret açığı 17.806.508.132 dolar olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılında (geçici verilere göre) Türkiye'nin Çin'den olan ithalatında düşüş yaşanmıştır. Son dönemler Türkiye, Çin'den e ticaret üzerinden alınan ürünlere yeni vergiler getirmiştir. Türkiye'nin Çin'e olan gıda ürünleri ihracı bir önceki yılın aynı

dönerine oranla Kasım 2019 tarihinde %86 artmış ve aynı dönem fındık ihracatı 2 katına çıkmıştır.

3.10. Çin'in Türkiye ile Dış Ticareti ve Yuanın Değeri

Çin, Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir yere sahiptir. Çin'in Türkiye'ye olan ihracatı ithalatından fazladır. Ülke, Türkiye ile olan ticaretinde uzun bir süredir dış fazla vermektedir.

Çin Türkiye'ye birçok ürün ihraç etmekte ve Türkiye'den birçok ürün ithal etmektedir. Çin'in 2018 yılında Türkiye'den ithal ettiği ürünlerin başında tuz, kükürt, kireç, çimento ve sıva malzemeleri gelmektedir. Bu ürünleri mekanik aletler, makineler, nükleer reaktörler, inorganik kimyasallar, örme giyim ve giyim eşyaları takip etmektedir. Çin'in Türkiye'ye ihracatını gerçekleştirdiği ürünlerin başında elektrikli makine-donanım ve bunların parçaları gelmektedir. Bu ürünleri nükleer reaktörler, mekanik aletler, makineler, organik kimyasallar, plastik ve plastikten yapılmış ürünler, demir-çelik ve suni tekstil malzemeleri takip etmektedir. Bu ürünlerin sıralaması Türkiye'nin Çin'den ithal ettiği ürünlerin sıralaması gibidir ancak değerleri farklıdır (https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c156%7c%7c792%7c%7cTO TAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1).

Tablo 3.29.Çin'in Türkiye ile Ticareti (Bin ABD Doları)

Yıllar	İhracat Değeri	İthalat Değeri	Dış Ticaret Dengesi
2001	674.007	230.938	443.069
2002	1.089.044	288.786	800.258
2003	2.065.140	532.672	1.532.468
2004	2.821.292	591.381	2.229.911
2005	4.253.726	621.744	3.631.982
2006	7.303.285	765.952	6.537.333
2007	10.484.266	1.293.801	9.190.465
2008	10.606.312	1.962.933	8.643.379
2009	8.333.535	1.745.485	6.588.050
2010	11.942.037	3.164.059	8.777.978
2011	15.613.705	3.123.228	12.490.477
2012	15.585.293	3.511.810	12.073.483
2013	17.746.991	4.486.234	13.260.757
2014	19.305.458	3.705.396	15.600.062
2015	18.607.841	2.943.638	15.664.203
2016	16.686.641	2.785.415	13.901.226
2017	18.121.508	3.783.430	14.338.078
2018	17.864.201	3.762.714	14.101.487

Kaynak:https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c156%7c%7c792%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1

2001 yılında Türkiye'de kriz meydana gelmiş ve Çin'in DTÖ'ye üyeliği kabul edilmiştir. Bu tarihte 1 dolar=8,27 yuan değerini almıştır. Çin'in Türkiye ile olan dış ticaret fazlası 2001 yılında 443.069 bin dolardır. Tablo 3.30'da yuanın değeri 2004 yılına kadar 8,27 değerinde kalmış ve Çin'in Türkiye ile olan dış ticaret fazlası sürekli artmıştır. 2005 yılında Çin döviz kuru politikasını değiştirmiş, bu tarihten sonra yuan değerlenmeye başlamıştır. Çin ürünlerinin çok ucuz olması nedeniyle, bu ürünlere olan talep sürekli artmıştır.

Tablo.3.30.2001-2017 Yılları Çin Döviz Kuru (CNY)

Para Birimi	Yıllar	Döviz Kuru	Yıllar	Döviz Kuru
1\$	2001	8,27	2010	6,76
1\$	2002	8,27	2011	6,45
1\$	2003	8,27	2012	6,31
1\$	2004	8,27	2013	6,19
1\$	2005	8,19	2014	6,14
1\$	2006	7,97	2015	6,22
1\$	2007	7,60	2016	6,64
1\$	2008	6,94	2017	6,75
1\$	2009	6,83		

Kaynak: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/html/EN1808.jpg>

2008 yılında dünyayı etkileyen krizden Türkiye ile Çin'de dahil olmak üzere birçok ülke etkilenmiştir. Bu yıl ülke parası tekrardan dolara bağlanmış ve 1 dolar= 6,94 yuan olmuştur. Tablo 3.19'da 2008 yılında Çin'in Türkiye'ye olan ihracatı ithalatına oranla daha az artmış ve dış ticaret fazlası bir önceki yıla oranla azalmıştır. 2009 yılında Çin'in Türkiye'ye olan ihracatı ve ithalatı azalmış, dış ticaret fazlasındaki düşüş devam etmiştir. 2010 yılında dış ticaret fazlası tekrardan artmaya başlamıştır.

Tablo 3.29 ve Tablo 3.30'a bakıldığında yuanın değeri krizden sonra yavaş yavaş yükselmiş, 2015 yılında politika değişikliği ile ortalama 1 dolar=6,22 yuan değerini almıştır. 2015 politika değişikliği sonrası 2016 yılında Çin'in Türkiye'ye olan ihracatında büyük oranda bir düşüş gerçekleşmiştir. Çin'in Türkiye'den yaptığı ithalat ise çok küçük bir oranda azalmış ve dış ticaret fazlası bir önceki yıla oranla düşmüştür. Bu tarihten sonra TL'nin de zamanla değer kaybetmesiyle Çin malları pahalılaşmıştır. 2018 yılında Çin ile olan e ticarete yeni vergilerin de eklenmesi ile Çin'in Türkiye'ye olan ihracatı düşmüştür. TL'deki değer kaybı ile 2017 yılında ithalatta büyük artış yaşanmış, 2018 yılında 2017 yılına yakın bir ithalat değeri yakalanmıştır.

Yuanın değerinin düşük tutulması ve döviz kuru politikalarının değiştirilmesi ile Çin'in Türkiye'ye olan dış ticareti olumlu etkilenmiş Çin, Türkiye ile olan dış ticaretinde uzun yıllardır dış fazla vermiştir. Uygulanan bu politikalar neticesinde Türkiye'nin Çin ile olan ticareti olumsuz etkilenmiş ve Türkiye Çin ile olan ticaretinde uzun bir süredir dış açık vermiştir.

3.11. Türkiye ile Çin Arasındaki Dış Ticaretin ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi

Türkiye ile Çin arasındaki ticaret sürekli gelişmektedir. Türkiye, Çin ile olan dış ticaretinde uzun zamandır dış ticaret açığı vermektedir. Türkiye'nin Çin'den yaptığı ithalat değeri ihracat değerinin çok çok üzerindedir.

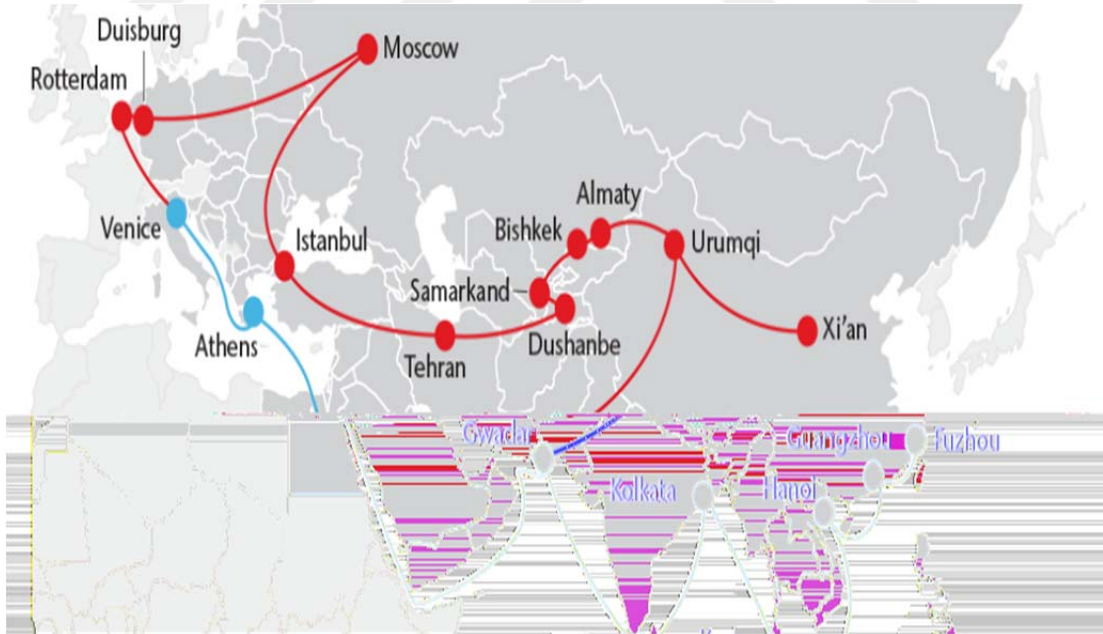
Ucuz Çin ürünleri dünyanın dört bir yanına yayılmış ve Türkiye'de de yerini almıştır. Türkiye'nin Çin'den ucuz mal ithalatı tüketiciler açısından etkili olmuş, tüketiciler birçok ürünü düşük fiyattan satın almıştır. Ucuz Çin malı üretimde ara malı kullanan üreticilerin maliyetini de azaltmıştır. Bununla birlikte Çin'den yapılan ithalat ile Türkiye'deki birçok fabrika-işletme olumsuz etkilenmiş, istihdam düşmüştür. Çin ile

ticaretinde Türkiye'nin sürekli dış açık vermesi de ülke ekonomisi üzerinde baskı yaratmıştır. Türkiye'nin Çin'e olan ihracatını arttırması gerekmektedir.

Türkiye'nin Çin'e olan ihracatını arttırabilmesi için üretilen ürünleri çeşitlendirmeli, yeni alanlar keşfetmeli, Çin'de ki tüketim kültürünü iyi analiz etmeli ve Çin ile uzun vadeli ticari ilişkiler kurmalıdır (Atlı, Ünay 2014: 24). Türkiye Çin pazarı ile ilgili daha çok araştırma yapmalı, Çin'in kültür ve geleneklerine hakim olmalıdır. Ayrıca Türkiye, Çin'e ihracat gerçekleştiren diğer ülkeleri de dikkatle takip etmelidir.

Yakın zamanlarda Türkiye ile Çin arasındaki ilişkileri geliştirecek yeni projeler ortaya çıkmıştır. Xi Jinping'in öncülüğünde Çin'de başlatılan Bir Kuşak Bir Yol Projesi ile Çin birçok ülke ile ilişkilerini geliştirmek istemektedir.

Çin'de başlayıp Avrupa'da biten Bir Kuşak Bir Yol Projesi'ni tarihi ipek yolunun canlandırılması olarak düşünebiliriz. Bu projenin aslına baktığımızda Çin ipek yolunu canlandırarak Çin mallarının ihracatını arttırmak, Avrupa pazarında büyümek ve daha geniş bir coğrafyaya yayılmak istemektedir. Bu proje kapsamında birçok ülke yer almaktadır.

Şekil 3.8. Bir Kuşak Bir Yol Güzergâhı

Kaynak: <https://theonebrief.com/chinas-global-ambition-balancing-opportunities-and-risks-in-one-belt-one-road/>

Bu projede öncelikli hedef ülkeler arası, hammadde ve mal alım-satımının daha kolay bir hale getirilmesi ve ticaretin arttırılmasıdır. Bu proje ile insanlar diğer ülkelere giderken daha kolay bir yol izleyecektir. Projenin inşasında Çinli inşaat firması ile Çin hükümeti arasında sıkı bir işbirliği yapılmıştır. Projenin uygulanabilir olabilmesi için birçok altyapı hizmetine önem verilmiş, birçok otoyol, hızlı tren hatları, liman ve petrol-doğal gaz borusu hatları yapılmıştır. Bu projenin finansmanı için 2015 yılında 57 ülkenin katılımı ile gerçekleşen Asya Altyapı Yatırım Bankası kurulmuştur (Kavala 2019: 244). Bankanın merkezi Pekin'dedir. Türkiye bu bankaya 2016 yılında bölgesel ve kurucu üye olarak katılmıştır (DEİ 2018: 1).

Bir Kuşak Bir Yol Projesi, hem tarihi ipek yolu üzerinde gerçekleşecek ekonomik işbirliğinin hem de 21. yüzyılda deniz üzerinden gerçekleşecek ipek yolunun kısaltılmış halidir (Tanrıdağı 2019: 29). Bir Kuşak Bir Yol Projesi Amerika'nın Asya ve Pasifikteki gücünün karşısında, Çin'in kendi gücünü Avrupa'da hissettirmeye çalışmasıdır. Çin, Avrupa'ya olan ticaretini geliştirip, Avrupa pazarını Asya'ya çekmek istemektedir (Çiçek 2019: 118).

Ülkeler arasında başlatılan bu dev proje birçok ülke için çok önemlidir çünkü proje birçok ülkeyi kapsamaktadır. Türkiye üzerinden geçen ve Türkiye'nin konum olarak önemli olduğu bu projede, Çin ile Türkiye'nin ilişkilerinin artması beklenmektedir. Türkiye bu ağ üzerinde kendi lehinde kullanabileceği düzenlemeler yapmalıdır.

Türkiye'nin Asya Altyapı Yatırım Bankasına üye olması da Çin ile Türkiye arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde ve ülkelerin dış ticaretinde ulusal paralarını kullanılmasında bir basamak olabilir.

SONUÇ

Dünyanın en büyük ekonomileri olan ABD ile Çin arasında yoğun bir ticari ilişki bulunmaktadır. Çin ile ABD arasındaki ilişkiler 1784 yılında başlamış, zamanla artarak devam etmiştir. Çin büyük bir pazara, Amerika ise yüksek tüketim oranına sahiptir.

Bu iki ülke arasındaki dış ticaret, Çin'in yıllara göre uyguladığı döviz kuru politikalarından etkilenmiş, ABD'nin ihracat ve ithalat değerinde farklılıklar meydana gelmiştir. Çin, 1980 yılında dışa açılıma politikasını hızlandırmış ve ABD'ye olan dış ticaretini arttırmıştır. ABD, Çin ile olan ticaretinde 1985 yılından itibaren dış açık vermeye başlamıştır. Tablo 3.5 ve Tablo 3.6'da yer alan değerlere göre 1986 yılında yuanın devalüasyonu ile birlikte ABD'nin Çin'e ihracatı düşmüş, Çin'den olan ithalatı yükselmiş ve dış ticaret açığında artış meydana gelmiştir. Bu yıl dış ticaret açığı 1.664,7 milyon dolara çıkmıştır. Ülke parası 1989 yılında 1 dolar=3,7 yuan iken, 1990 yılında daha da düşürülmüş, 1 dolar=4,78 yuan değerini almıştır. Bu değer düşüşü sonrası aynı şekilde Amerika Birleşik Devletleri'nin Çin'e olan ihracatı düşmüş, Çin'den olan ithalatı yükselmiş, dış ticaret açığında büyük artış yaşanmış ve dış ticaret açığı 6.234,6 milyon dolardan 10.431 milyon dolara çıkmıştır.

Çin 1994 yılında döviz kuru politikasını değiştirmiş, yuanı dolar karşısında 8,2 değerine eşitlemiş ve uzun bir süre bu oranı devam ettirmiştir. Yuanın devalüasyonu ile Çin mallarının fiyatı düşmüş, ucuz Çin malları dünyanın dört bir yanına dağılmıştır. Yuanın değerinin düşürülmesi ile Çinli tüketicilerin ithal mal alım güçleri azalmıştır. Yuandaki değer düşüşü karşısında ABD'nin Çin ile olan dış ticaret açığında sürekli olarak artış meydana gelmiş, Tablo 3.5'te 1994 yılında 29.505,1 milyon dolar olan dış ticaret açığı 1999 yılında 68.677,1 milyon dolar olarak 2,3 kat artmıştır. ABD'nin Çin'den olan dış ticaret açığının sürekli artmasına Amerika tepki göstermiştir.

Çin Halk Cumhuriyeti 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olarak ticaretini genişletmiş, birçok ülkeye ihracatını arttırmıştır. Çin 2005 yılına kadar yuanın değerini düşük tutmuş, bu düşük değerler sonucu ABD dış ticaret açığı sürekli yüksek oranlarda artmıştır. Çin'in uzun bir süre yuanın değerini çeşitli kısıtlama ve

düzenlemeler ile belirlemesiyle ülke dış ticaretinde büyük artışlar meydana gelmiştir. Çin birçok yeni ülkeye ihracat yapmaya başlamış, mevcut ülkelerle olan ihracatını daha da arttırmıştır. Ucuz Çin ürünleriyle rekabet edemeyen birçok ülkenin dış ticareti ve ekonomisi zarar görmüştür. Çin özellikle gelişmekte olan ülkelerin dış ticaretini etkilemiştir.

Çin 2005 yılında kontrollü dalgalanmaya geçmiş ve yuan 2005 yılından sonra düşük oranlarda değerlenmeye başlamıştır. Yuandaki değerlenme sonrası ABD'nin Çin'den yaptığı ithalat artmış ancak ihracatı önceki yıllara oranla daha çok artmıştır. 2005 yılı kontrollü dalgalanma politikası sonrası ABD'nin Çin'den ithalatı ve Çin kaynaklı dış ticaret açığı diğer yıllara oranla azalarak artmaya devam etmiştir.

2008 yılında Amerika'da finans krizi başlamış ve bu kriz Amerika'yı birçok alanda etkilemiştir. 2008 krizi sonrası ABD-Çin dış ticaretinde bozulmalar olmuştur. Çin düşük değerli yuan üzerinden politikalarını değiştirmiş tersine yuanın değer kazanması için düzenlemelerine başlamıştır.

Bu düzenlemeler ile 2015 yılında politika değişikliği yapılmış ve yuan daha bağımsız bir hale getirilmeye çalışılmıştır. 2015 politika değişikliği ve yuanın art arda devalüasyonu ile birlikte ülke parasının değeri üzerinde belirsizlikler artmış, yuana olan güven azalmıştır. 2015 devalüasyonu Çin'i birçok alanda olumsuz etkilemiş, 2016 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nden 680 milyar dolar döviz çıkışı gerçekleşmiştir (<https://edition.cnn.com/2019/08/05/business/usd-yuan-currency-war/index.html>).

Çin'de bu dönem doğrudan yabancı yatırım çıkışı doğrudan yabancı yatırım girişini aşmış ve Çin'in toplam ürün ihracatı ve ithalatı düşmüştür. Bu devalüasyondan ABD-Çin ticareti etkilenmiş, 2016 yılında Amerika'nın Çin'e olan ihracatı azalmış ancak Çin'den olan ithalatı daha yüksek oranda azalmıştır. Tablo 3.12'de 2015 yılında 387.956.408 bin dolar olan Amerika'nın Çin kaynaklı dış ticaret açığı, 2016 yılında 365.775.106 bin dolara düşmüştür.

Çin uzun zamandır yuanın değerini belirlemek için döviz biriktirmektedir. Çin biriktirdiği bu dövizleri çeşitli alanlarda değerlendirmiş, elindeki dövizlerin bir kısmını Amerikan hazine bonolarına yatırmıştır. Şekil 3.4 ve Şekil 3.5'te yer alan bilgilere göre Çin'in sürekli olarak ABD hazine bonolarını alması ile ABD faiz oranlarını düşürmüştür ve uzun bir süre düşük faiz oranını sürdürmüştür. Ayrıca Çin'in sürekli olarak ABD

hazine bonolarını alması Amerika için bir likidite bolluğu yaratmıştır. Bu durum dolaylı olarak Amerika’da 2008 yılında başlayan krizi etkilemiştir.

ABD ile Çin arasında uzun bir süredir dış ticaret açığının olması ve Çin’in sürekli olarak yuanın değerini düşürmesi ABD ile Çin arasında sorunlar ortaya çıkarmıştır. ABD başkanı Trump seçim sürecinde Çin’in düşük değerli ülke parası kullanması konusuna dikkat çekmiştir.

Zamanla ABD başkanı Trump Çin’i döviz manipülasyonu yapmakla suçlamış, Çin ürünlerine tarife koymuştur. Şekil 3.7’de Amerika’nın koyduğu bu tarifeler sonrası Çin’de ABD’den ithal ettiği ürünlere tarife eklemiştir. Bu durum iki ülke arasındaki gerginliği arttırmış ve Amerika yeni tarifeler ekleyeceğini duyurmuştur. ABD’nin döviz manipülasyonu suçlaması sonrası yuan üzerindeki baskılar artmış, bu baskılar sonucu yuanın değer kaybetmeye başlamıştır. 5 Ağustos 2019 tarihinde ABD Çin’i resmi olarak döviz manipülatörü olarak ilan etmiştir. Amerika’nın Çin’e uyguladığı tarifeler ABD ile Çin dış ticaretinde düşüşler meydana getirmiştir. Şekil 2.5 ile Tablo 3.15’te yuan Mart 2019’da değerlendirilerek 1 dolar= 6,71 yuan değerini almış, bu ay ABD’nin Çin’e olan ihracatı yılın en yüksek seviyesini, ithalatı ise yılın en düşük seviyesini görmüş ve dış ticaret açığında mart ayında düşüş yaşanmıştır. Bu ay dış ticaret açığı 20.749,1 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Mart ayından sonra yuan değer kaybetmeye başlamış ve Temmuz ayında dış ticaret açığı 32.775,0 milyon dolara çıkmıştır. Yuanın değeri Temmuz 2019’da 1 dolar= 6,8 yuan iken eylül ayında 7.11 oranına düşmüştür. Yuanın değer kaybetmesi Çin’in tepkisi olarak düşünülebilir. Çin tarifelerinin etkisini azaltmak, ABD ile düşen ticaretini arttırmak için yuanın değerinde düşmeye gitmiştir. ABD ile Çin arasındaki döviz sorunu iki ülke arasındaki ilişkilere zarar vermiş, ticari anlaşmazlıklar ortaya çıkarmıştır.

ABD’nin Çin’e uyguladığı tarifeler Çin’in dış ticaretini olumsuz etkilemiştir. Tarifeler sonucu ABD’nin Çin ile olan dış ticaret açığında 2019 yılında, 2018 yılına oranla düşüş meydana gelmiştir. Çin’in büyüme hızı oranı 2019 yılının üçüncü çeyreğinde son 30 yılın en dip seviyesini görmüştür. 2019 yılında Amerika’nın Çin’e yaptığı ihracat ve Çin’den yaptığı ithalat düşmüş, Aralık 2019’da 1 dolar= 7.01 yuan değerini almıştır.

Amerika ile Çin döviz manipölasyonu konusunda anlaşmalıdır çünkü Amerika Çin'in ihracat yaptığı ülkeler arasında ilk sırada yer almaktadır. İki ülke arasındaki sorun her ne kadar Amerikan dış ticaretini etkileyecek olsa da Çin dış ticareti bu anlaşmazlıklardan daha kötü etkilenecektir. Bu nedenle iki ülke ticari anlaşmazlıklarını durdurmalıdır.

Türkiye ile Çin dışı açılma politikası kararını birbirine yakın zamanda almıştır. Dışa açılma kararları sonrası iki ülke arasındaki ilişkiler artmış ve Çin 2018 yılında Türkiye'nin ihracat gerçekleştirdiği ülkeler arasında 16. sırada, ithalatında ise ikinci sırada yer almıştır. Çin'in yıllara göre uygulamış olduğu döviz kuru politikaları Türkiye'nin Çin ile olan dış ticaretini etkilemiştir. Çin döviz kurunu 1 dolar=8.2 yuana eşitlemeden önce, Türkiye'nin Çin ile olan dış ticareti dalgalı bir seyir izlemiş bazı yıllar dış fazla vermiş bazı yıllarda ise dış açık vermiştir. Tablo 3.21'de Çin 1990 yılında yuanın değerini düşürmüş, yuan 1989 yılında 1 dolar=3,76 yuan değerinde iken 1990 yılında 4,7 değerini almıştır. Bu değer düşüşü sonrası Türkiye'nin Çin'e olan ihracatı azalmış, Çin'den olan ithalatı ise yaklaşık olarak 3,2 kat artmış ve Türkiye'nin Çin ile olan dış ticaret açığı yükselmiştir. Unutulmaması gerekir ki yuanın değer kaybetmesi ile Çin'de yaşayan vatandaşların alım gücü de düşmektedir. Çin vatandaşları için dış ürünlerin fiyatı artmakta, bu artış sonrası ithal mallara olan talep azalmaktadır.

Çin 1994 yılında ülke parasını 1 dolar=8,2 yuana eşitleyince Türkiye ile Çin ticaretinde değişimler başlamıştır. Tablo 3.22'de yer alan değerlere göre 1994 yılında Türkiye Çin ile olan ticaretinde 96.971.712 dolar dış fazla vermiş, politika değişikliği sonrası 1995 yılında dış fazla dış açığa dönüşmüştür. Türkiye 1995 yılında yüksek oranda dış ticaret açığı vermiş ve bu açık 472.058.010 dolar olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye 1994 yılından sonra Çin ile olan dış ticaretinde sürekli olarak dış açık vermiştir. Çin uzun bir süre bu politikasını sürdürmüş Türkiye ile Çin arasındaki dış ticaret açığı sürekli artmıştır. Çin ürünlerinin Türkiye'ye yerleşmeye başlaması ile Türkiye'deki birçok firma iflas etmiştir. Çin mallarının ucuz olması tüketicilere ve üretimde ithal ara malı kullanan üreticilere olumlu bir şekilde yansımıştır.

Türkiye'de 2001 yılında kriz meydana gelmiş ve bu kriz Türkiye ekonomisine çeşitli alanlarda zarar vermiştir. Türkiye krizin etkilerini hafifletmek için birçok

düzenleme yapmış aynı yıl Çin’de Dünya Ticaret Örgütü’ne üye olmuştur. 2001 yılından sonra Türkiye’nin Çin ile hem ihracatı hem de ithalatı artmıştır. Türkiye’nin Çin ile olan dış ticaret açığı 2002 yılına oranla 2003 yılında neredeyse 2 kat yükselmiştir. Bu dönemde Çin yuanının değerini düşük tutmaya devam etmiş ve Türkiye’nin Çin ile olan dış ticaret açığı daha yüksek değerler almıştır.

2005 yılı politika değişikliği sonrası Türkiye’nin Çin’e olan ihracatı artmış ve yüksek değerleri görmüştür. Tablo 3.24’de bakıldığında yuanın değer kazanması ile birlikte 2006 yılında 693.037.514 dolar olan ihracat, 2007 yılında büyük oranda artmış ve 2007 yılına kadar en yüksek rakam olan 1.039.523.082 doları görmüştür. 2007 yılında Çin’den yapılan ithalat oranları da artmıştır. 2005 yılından 2008 yılına kadar Türkiye’nin Çin’e olan ihracat oranında 2,5 kattan fazla artış yaşanmıştır. Tablo 3.26’ya bakıldığında yuandaki değerlenmeye rağmen 2008 yılında Türkiye’nin Çin ile olan dış ticaret açığı 14.221.006.551 dolara ulaşmıştır. Türkiye’nin dış ticareti 2008 krizinden etkilenmiş, bu dönemde ülkenin hem ihracatı hem de ithalatı düşmüştür. 2008 yılında Türkiye’nin Çin ile olan ihracatı artmış Çin’den ithalatı ise azalmıştır. Türkiye’nin Çin ile olan dış ticaret açığında 2009 yılında 2008 yılına oranla düşüş meydana gelmiştir.

Yuan 2005 yılı politika değişikliği sonrası değer kazanmaya başlamış, bu değer artışı 2015 yılına kadar devam etmiştir. Türkiye’nin 2012 yılında Şanghay İşbirliği Örgütü’ne Diyalog Ortağı olarak katılması kabul edilmiştir. Yuan’ın değeri 2013 yılında artmış ve Türkiye’nin Çin ile olan ihracatı 2013 yılına kadar ki en yüksek değerini görmüştür. 2015 yılı devalüasyonundan sonra Türkiye’nin Çin’e ihracatı düşmüş, Çin’den ithalatı ise artmıştır. Türkiye’nin Çin ile dış ticareti 2015 devalüasyonunun getirdiği belirsizliklerden etkilenmemiş, dış ticaret açığı 2016 yılında artmıştır.

Bu tarihten sonra TL’nin değerinde değişiklikler meydana gelmiş, bu değişiklikler Türkiye’nin Çin ile olan ticaretini de etkilemiştir. Tablo 3.28’de yer alan değerlere göre 2008 yılında ortalama 1 dolar= 1,30 TL iken, 2010 yılında 1 dolar=1,50 TL, 2015 yılında 1dolar=2.72 TL ve 2018 yılında 1 dolar=4,82 TL olmuştur. Türk lirası 2011 yılından beridir değer kaybetmektedir. Türk lirasındaki değer düşüşü Türkiye ile Çin’in ticaretine de yansımıştır. Bu kur değişimleri sonrası 2016 yılından 2017 yılına kadar Türkiye’nin Çin’e olan ihracatı artmış, Çin’den ithalatı ise azalmıştır. TL’nin değer kaybetmesi ile Türkiye’deki ürünlerin dış fiyatı düşmüş, fiyat düşüşü ile

Türkiye'nin Çin'e ihracatı artmıştır. TL'nin değer kaybetmesi ile ithal malların fiyatı yükseldiği için ülkedeki tüketicilerin alım gücü düşmüştür. Bu durum neticesinde 2018 yılında Türkiye'nin Çin'e olan ihracatı çok küçük oranlarda azalmış, ithalatı ise ihracatına oranla daha çok azalmıştır. Aynı yıl Türkiye'nin Çin ile olan dış ticaret açığı 17.806.508.132 dolar olarak gerçekleşmiştir. İki ülke arasında meydana gelen değişimler sonucu, dış ticaret açığındaki düşüş 2019 yılında da devam etmiştir.

Türkiye Çin ile olan ilişkilerini arttırmalı ve Bir Kuşak Bir Yol Projesi'ni kullanmalıdır. Çin'de başlayıp Avrupa'da biten Bir Kuşak Bir Yol Projesi tarihi ipek yolunun canlandırılması olarak düşünülebilir. Birçok ülkenin dahil olduğu bu projede, Şekil 3.8'de Türkiye konum olarak önemli bir yere sahiptir. Türkiye bu ağ üzerinde kendi lehinde düzenlemeler yapıp başta Çin olmak üzere birçok ülke ile ilişkilerini arttırabilir.

Çin'in yıllara göre uyguladığı döviz kuru politikaları sonucu yuanın değerinde meydana gelen değişimler hem Amerika hem de Türkiye'nin dış ticaretini olumsuz etkilemiştir. Çin 1994 yılında yuanın değerini düşürdüktan sonra bu iki ülke ile olan dış ticaret faaliyetlerini arttırmış ve iki ülkenin pazarına başarılı bir giriş yapmıştır. Amerika ile Türkiye'nin Çin kaynaklı dış ticaret açığı hızlı bir şekilde yükselmiş, ülke ekonomilerine zarar vermiştir. ABD'nin döviz manipülasyonu iddiaları sonrası Çin ile olan dış ticaret açığı azalmaya başlamıştır. Yuanın değerinde meydana gelen değişiklikler ve TL'nin değer kaybetmesi ile Türkiye'nin Çin ile olan dış ticaret açığında azalma meydana gelmiştir.

Bu yüksek lisans tezinde ülkeler arası dış ticarete döviz kurunun önemini vurgulanmış, Çin'in döviz kuru politikalarının ABD ve Türkiye dış ticaretindeki önemi araştırılmıştır. Son dönemlerde Amerika ile Çin arasında başlayan döviz manipülasyonu iddialarının iki ülke ticaretine etkisi bu tez ile incelenmiştir.

KAYNAKÇA

- Abi, Hüseyin (2017). “Çin Ülke Raporu”. *Van Ticaret ve Sanayi Odası*. 1-30.
- Akbulak, Sevinç (2008). “BRICs Ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin) ile Güney Kore Ekonomilerine ve Sermaye Piyasalarına İlişkin Temel Göstergeler ve Kısa Değerlendirme”. *Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu*. (1): 1-16.
- Akçay, Ekrem Yaşar (2010). “Amerika’da Siyasal Yapı ve Karar Alma Mekanizması: Kongre, Başkan ve Yardımcı Organlar”. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*. 2: 115-140
- Akman M. Sait ve Yaman Şahin (Ed.) (2008). *Dünya Ticaret Örgütü, Doha Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakereleri ve Türkiye*. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı.
- Albert Eleanor, Xu Beina (2019). “The Chinese Communist Party” erişim tarihi: 29 Ekim 2019. <https://www.cfr.org/background/chinese-communist-party>
- Allen Franklin, Qian Meijun ve Qian Jun (2007). “China’s Financial System: Past, Present and Future”. *Cambridge University Press*. 1-63
- Altay, Oğuzhan (Ed.) (2015). *Para İktisadı, Teori ve Politika*. Ankara: Palme Yay.
- Amadeo, Kimberly (2019). “How China Influences the U.S.Dolar” erişim tarihi: 11 Ekim 2019. <https://www.thebalance.com/how-does-china-influence-the-u-s-dollar-3970466>
- Aren, Sadun (2009). *100 Soruda Para ve Para Politikası*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Arıkan, Ayşin (1987). *Çin Halk Cumhuriyeti İhracatçılara Çin Halk Cumhuriyeti Hakkında Bilgiler*. İstanbul: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı.
- As Pompei (2011). “J Eğrisi Etkisi” erişim tarihi: 07 Eylül 2019. <https://aspompi.wordpress.com/2011/03/01/j-egrisi-etkisi-devaluasyon/>
- Aslan, Hanifi (2009). *Para Teorisi ve Politikası*. Bursa: Alfa Akademi.

- Associated Press (2019). “China’s Yuan Falls Below Key Level With U.S. Dollar” erişim tarihi: 9 Kasım 2019. <https://www.marketwatch.com/story/chinas-yuan-falls-below-key-level-with-us-dollar-2019-08-04>
- Ateş, Şükrü (2012). “Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu”. KASİAD. 1-18.
- Atlı Altay, Ünay Sadık (2014). “Küreselleşme Sürecinde Türkiye-Çin Ekonomik İlişkileri”. *SETA*. 96: 1-31.
- Babones, Salvatore (2019). “Will Trump Break the Yuan?” erişim tarihi: 25 Kasım 2019. <https://foreignpolicy.com/2019/08/27/will-trump-break-the-yuan/>
- Bal Harun, Algan Neşe, Manga Müge ve Ballı Esra (2016). “Orta Gelir Tuzağının Belirleyenleri Üzerine Bir Deneme: Tayland, Türkiye ve Çin Örneği”. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilim Dergisi*. 25(3): 347-360.
- BBC NEWS (2019). “A Quick Guide to the US-China Trade War” erişim tarihi: 12 Kasım 2019. <https://www.bbc.com/news/business-45899310>
- BBC NEWS (2019). “Trade War: US Hits China With New Wave of Tariffs” erişim tarihi: 10 Ekim 2019. <https://www.bbc.com/news/business-49505781>
- Begg David, Fischer Stanley ve Dornbusch Rudiger (2010). *İktisat*. (Çev: Vildan Serin). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Bocutoğlu Ersan ve Berber Metin (2013). *Genel İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Yay.
- Bown Chad, Jung Euijin ve Lu Zhiyao (2018). “Trump's \$262 Billion China Tariff Threat Plays With the Bank’s Money” erişim tarihi: 10 Ekim 2019. <https://voxeu.org/content/trumps-262-billion-china-tariff-threat-plays-bank-s-money>
- Brunner, Nicholas (1969). “Çin Ekonomisi”. (Çev: Ahmet Y. Gökdere). *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 26(3): 301-336
- Bugünkü Çin*. (1945). Ankara: Sümer Matbaası.
- Bulum Ahmet Ziyaeddin, Ersöz Filiz ve Ersöz Taner (2013). “Dünya Ticaret Örgütü (WTO) Üyesi Ülkelerin Uluslararası Ticaret Hacimleri Üzerine Bir Çalışma”. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi*. 2(2): 153-165.

- Bulut, Erol (2009). *İktisat Analiz, Mikro İktisat, Makro İktisat, Uluslararası İktisat, Türkiye Ekonomisi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bulut Erol ve Demirel Baki (2012). *Uluslararası Para Sisteminin Evrimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bulut, Remzi (2017). “Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomisi ve Türkiye İle İlişkileri”. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı Sayı 56*: 18-22.
- Campanella, Miriam (2014). “The Internationalization of the Renminbi and the Rise of a Multipolar Currency System”. *Ecipe Working Paper*. (1): 1-17.
- CEIC (2019). “Çin’in 2018 Yılı Aylara Göre Döviz Kuru Değerleri” erişim tarihi: 25 Eylül 2019. <https://www.ceicdata.com/en>
- CEIC (2019). “Çin’in 2019 Yılı Aylara Göre Döviz Kuru Değerleri” erişim tarihi: 03 Ocak 2020. <https://www.ceicdata.com/en>
- CEIC (2019). “Çin’in 2018-2019 Yılları Arası Aylık Döviz Rezervleri” erişim tarihi: 28 Aralık 2019. <https://www.ceicdata.com/en>
- China Discovery (2019). “China Provincial Map 2019” erişim tarihi: 25 Ocak 2019. <https://www.chinadiscovery.com/china-maps/china-provincial-map.html>
- China Statistical Yearbook (2018). “Çin’de Altın ve Döviz Rezervleri ” erişim tarihi: 26 Eylül 2019. <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/indexeh.htm>
- China Statistical Yearbook (2018). “Çin’de Yıllara Göre Para Arzları” erişim tarihi: 26 Eylül 2019. <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/html/EN1802.jpg>
- China Statistical Yearbook (2018). “Doğrudan Yabancı Yatırımların Yoğunlaştığı Sektörler” erişim tarihi: 29 Eylül 2019. <http://www.stats.gov.cn/english/>
- China Statistical Yearbook (2018). “Reference Exchange Rate of Renminbi” erişim tarihi: 28 Eylül 2019. <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/html/EN1808.jpg>
- China Statistical Yearbook (2018). “2016-2017 Yılı Bölgelere Göre Başlıca DYY’nin Geldiği Ülkeler” erişim tarihi: 10 Mayıs 2019. <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/indexeh.htm>

- China Statistical Yearbook (2018). “2017 Yılı İhracatçı ve İthalatçıların Bulunduğu Yere Göre Mal İhracatı-İthalatı Rakamları” erişim tarihi: 10 Mayıs 2019.
<http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2018/indexeh.htm>
- Chow, Gregory C. (2003). “The Impact of Joining WTO on China’s Economic, Legal and Polical Institutions”. *Pasific Economic Review*. 8(2): 101-192.
- Coase Ronald ve Wang Ning (2015). *Çin Nasıl Kapitalist Oldu?*. (Çev: İlkay Yılmaz). Ankara: Bigbang Yay.
- Çakan, Varis (2017). “Ülke Tanıtımı, Geçmişten Günümüze Çin ”. *Asya Araştırmaları Dergisi*. 1: 111-130.
- Çakıroğlu, Deniz Gürel (2010). “Çin Ülke Raporu”. *İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi*. 1-10.
- Çakmak, Özge Aynagöz (2008). “Çin’in Dünya Ekonomisi ile Bütünleşme Süreci ve Türk Sanayisi Açısından Bir Değerlendirme”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*. 13(1): 253-268.
- Çalık, Ümit (2011). “Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem)”. *Liberal Düşünce*. 64: 185-206.
- Çelik, Cesim (2016). “Türkiye’nin İhracat Potansiyelinin Araştırılması Kapsamında Çin’in İhracat Politikalarının Değerlendirilmesi”. *Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi*. 1-167.
- Çelik, Kenan (2009). *Makro İktisada Giriş*. Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Çiçek, Murat (2019). *ABD – Çin Rekabeti Ekseninde AB – Çin İlişkileri*. İstanbul: Cinius Yay.
- Çiftçi Sinan ve Atıcı Cemal (2018). “Dünya Ticaret Örgütü Reformları ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Tarımsal İhracatlarına Etkisi”. *Tarım Ekonomisi Dergisi*. 24(1): 11-20.
- Çolak, Ömer Faruk (2015). “Çin Ne Yapıyor” erişim tarihi: 17 Ekim 2019.
<https://www.dunya.com/kose-yazisi/cin-ne-yapiyor/25033>
- DaCosta, Maria Manuela Naveda (2002). “China’s Financial System: Two Decades of Gradual Reforms”. *Managerial Finance*. 3-17.

- Das, Sonali (2019). “China’s Evolving Exchange Rate Regime”. *IMF Working Paper*. 1-31.
- DEİ (2019). “Asya Altyapı Yatırım Bankası”. *Dış Ekonomik İlişkiler Genel Müdürlüğü*. 1-3.
- Dinler, Zeynel (2009). *İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Kitapevi.
- Dinler, Zeynel (2016). *İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Kitapevi.
- Dornbusch Rudiger, Fisher Stanley ve Startz Richard (2007). *Makroiktisat*. (Çev: Salih Ak). Ankara: Gazi Kitapevi.
- Eberhard, Wolfram (1987). *Çin Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Eberhard, Wolfram (2007). *Çin Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Eğilmez, Mahfi (2009). *Makroekonomi Türkiye’den Örneklerle*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Eichengreen, Barry (2010). “The Renminbi As An International Currency”. *Journal of Policy Modeling*. 33(5): 723-730.
- Ekinci, Alper (2005). *Çin Yabancı Sermaye Türkiye*. Ankara: Turan Kitapevi.
- Elman, Benjamin (2019). “Leaders of the People’s Republic of China Since 1949” erişim tarihi: 24 Ekim 2019. <https://www.britannica.com/place/China/Educational-and-cultural-policy-changes>
- Ertek, Tümay (2010). *Makroekonomiye Giriş*. İstanbul: Beta Yay.
- Ertekin, Meriç Subaşı (2017). *Çin Ekonomisi, Küresel Sisteme Entegrasyon Serüveni*. İstanbul: Umuttepe Yay.
- Ertürk, Emin (2001). *Uluslararası İktisat*. Bursa: Alfa Kitapevi.
- Federal Reserve (2019). “Purposes & Functions” erişim tarihi: 1 Ekim 2019. <https://www.federalreserve.gov/aboutthefed/pf.htm>
- Feng, Emily (2019). “A U.S.- China Currency War? What You Need To Know” erişim tarihi: 1 Kasım 2019. <https://www.npr.org/2019/08/11/749655951/a-u-s-china-currency-war-what-you-need-to-know>

- Ferguson Niall ve Xu Xiang (2018). "Making Chimerica Great Again". *Wiley International Finance*. 21: 239–252.
- Fifield, Anna (2018). "China's Weak Currency is Helping It in the Trade War – But Beijing Doesn't Want It To Fall Further" erişim tarihi: 29 Ekim 2019. https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/chinas-weak-currency-is-helping-it-in-the-trade-war--but-beijing-doesnt-want-it-to-fall-further/2018/10/18/226ae84a-d247-11e8-a4db-184311d27129_story.html
- Frankel, Jeffrey (2019). "The Currency Manipulation Game" erişim tarihi: 02 Aralık 2019. <https://www.project-syndicate.org/commentary/america-china-currency-manipulation-by-jeffrey-frankel-2019-08?barrier=accesspaylog>
- FRED Economic Data (2019). "FED Fon Oranı" erişim tarihi: 10 Ekim 2019. <https://fred.stlouisfed.org/series/FEDFUNDS>
- Garnaut Ross, Song Ligang ve Fang Cai (Ed.) (2018). *China's 40 Years of Reform and Development: 1978–2018*. Canberra: The Australian National University Press.
- Gökten, Kerem (2012). *Çin Yüzyılı Anlamak*. Ankara: NotaBene Yay.
- Gough Neil ve Bradsher Keith (2015). "China Devalues Its Currency as Worries Rise About Economic Slowdown" erişim tarihi: 7 Kasım 2019. <https://www.nytimes.com/2015/08/11/business/international/china-lowers-value-of-its-currency-as-economic-slowdown-raises-concerns.html>
- Günel, Mehmet (2010). *Para Banka ve Finansal Sistem*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gündal, Burçak (2015). "Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü". *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 3(2): 55-72.
- Harris, Stuart (2014). *Çin Dış Politikası*. (Çev: Aslan Yavuz Şir). İstanbul: Matbuat Yay.
- Hazret, Mehmet Emin (2011). *Ejderhanın Korkusu Türkiye, Türkiye-Çin İlişkisinin Bilinmeyen Yönleri*. İstanbul: Cinius Yay.
- Helleiner Eric ve Kirshner Jonathan (2017). *Yeni Çin Seddi, Çin'in Uluslararası Para İlişkilerinde Güç ve Siyaset*. (Çev: Barış Cezar). İstanbul: Koç Üniversitesi Yay.

- Hepaktan, C. Erdem (2017). “Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİO) ve Türkiye’nin ŞİO ile Gerçekleştirdiği Dış Ticaretin Analizi”. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*. 15(4): 395-410.
- Hepaktan, C. Erdem (2008). “Türkiye’nin Dönüşüm Sürecinde Dış Ticaret Politikaları”. *DEÜ İİBF İktisat Bölümü 2.Ulusal İktisat Kongresi*. 1-22.
- Horowitz, Julia (2019). “The United States and China May Be Headed For a Currency War” erişim tarihi: 29 Eylül 2019. <https://edition.cnn.com/2019/08/05/business/usd-yuan-currency-war/index.html>
- Huang, Ray (2007). *Çin Tarihi, Bir Makro Tarih Yaklaşımı*. (Çev: Atilla Sönmez). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- Inflation Calculator (2019). “ABD’de Doların Değeri ve Enflasyon Oranı” erişim tarihi: 18 Ekim 2019. <https://www.in2013dollars.com/>
- Investopedia (2019). “The Impact of China Devaluing the Yuan” erişim tarihi: 15 Kasım 2019. <https://www.investopedia.com/trading/chinese-devaluation-yuan/>
- İnançlı Selim ve Kamacı Ahmet (2010). “Küreselleşme Sürecinde Çin Ekonomisi ve Türkiye ile Dış Ticaretin Yapısal ve Sektörel Analizi”. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*. 2: 133-158
- İTKİB (2013). “Deri ve Deri Ürünleri Pazarı Olarak Çin Halk Cumhuriyeti Temel Ekonomik Göstergeler Genel ve Sektörel Bilgiler”. *İTKİB Genel Sekreterliği AR & GE ve Mevzuat Şubesi*. 1-45.
- İyibozkurt, Erol (2001). *Uluslararası İktisat Teori-Politika-Uygulama*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Karaşin, Gültekin (2009). *Para Piyasaları Araçlar, Ürünler, İşlemler ve Excel/VBA Modelleri*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Karlova, U. Rıfat (2011). *Çin Modern Tarihinde Yolculuk: Bir Süper Gücün Yakın Geçmişi*. İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- Karluk, S. Rıdvan (2009). *Uluslararası Ekonomi Teori-Politika*. İstanbul: Beta Yay.
- Kavala, Coşkun Faik (2019). *Doğu Uyanyor, Çin Devrim Tarihi*. İstanbul: Doğu Kitapevi.

- Kaya, Feridun (2013). *Dış Ticaret ve Finansmanı*. İstanbul: Beta Yay.
- Keqiang, Li (2019). “Report on the Work of the Government”. *Delivered at the Second Session of the 13th National People’s Congress Of The People’s Republic of China on March5,2019. 1-43*.
- King, Winnie (2019). “The US Branding China a ‘Currency Manipulator’ Threatens Global Stability” erişim tarihi: 30 Ekim 2019. <https://theconversation.com/the-us-branding-china-a-currency-manipulator-threatens-global-stability-121834>
- Kissinger, Henry (2015). *Çin, Dünden Bugüne Yeni Çin*.(Çev: Nalan Işık Çeper). İstanbul: Kaknüs Yay.
- Köksoy, Fulya (2019). *Kartal ve Ejderha’ nın Valsi, Amerika - Çin İlişkileri, (2001 – 2008)*. İstanbul: Der Kitapevi.
- Krisiloff, Scott (2011). “Chinese Holdings of US Treasuries” erişim tarihi: 10 Ekim 2019. <http://avondaleam.com/chinese-holdings-of-us-treasuries/>
- Kroeber, Arthur R. (2017). *Çin Ekonomisi, Herkesin Bilmesi Gerekenler*. (Çev: Mehmet Mazı). Ankara: Buzdağı Yay.
- Krugman Paul R., Obstfeld Maurice ve Marc J Melitz (2017). *Uluslararası İktisat Teori ve Politika*. (Çev: Onur Özsoy). Ankara: Palme Yay.
- Kwan, Chi Hung (2018). “Issues Facing Rannminbi Internationalization: Observations from Chinese, Regional and Global Perspectives”. *Policy Research Institute, Ministry of Finance, Japan, Public Policy Review*. 14(5):871-900.
- Li, Minqi (2017). *Çin ve 21. Yüzyıl Krizi*. (Çev: Tulga Buğra Işık). İstanbul: Yazılama Yay.
- Li, Minqi (2009). *Yükselen Çin ve Kapitalist Dünya Ekonomisinin Çöküşü*. (Çev: Aytül Kantarcı, Ercüment Özkaya). Ankara: Epsos Yay.
- Macrotrends (2019). “Çin Döviz Kuru Grafiği” erişim tarihi: 10 Ekim 2019. <https://www.macrotrends.net/>
- Mallaby Sebastian ve Wethington Olin (2012). “The Future of the Yuan”. *Foreign Affairs*. 1-8.

- Mangır, Fatih (2012). *Dış Ticarete Denge Oyunu: Stra – Trajik Senaryo ve Aktörleri (2008 Krizi: ABD & Çin ve Diğerleri)*. Ankara: Orion Kitapevi.
- Mankiw, N. Gregory (2010). *Makroekonomi*. (Çev: Ömer Faruk Çolak). Ankara: Efil Yay.
- Mauldin, John (2013). “China’s Renminbi Is Well On Its Way To Becoming A Global Reserve Currency” erişim tarihi: 15 Ekim 2019. <https://www.businessinsider.com/renminbi-soon-to-be-a-reserve-currency-2013-9>
- McCauley Robert N. ve Shu Chang (2018). “Recent RMB Policy and Currency Co-Movements”. *BIS Working Papers*.(727): 1-23.
- McKinnon Ronald ve Schnabl Gunther (2014). “China’s Exchange Rate and Financial Repression: The Conflicted Emergence of the Renminbi as an International Currency”. *Stanford Center for International Development Working Paper*. (493): 1-41.
- Melemen, Mehmet (2007). *Uluslararası Ticarete Yükselen Pazar Ekonomisi, Çin*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Melemen, Mehmet (2008). *Uygulamalı Uluslararası Ticaret İşlemleri*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Miller, Ken (2011). “Çin’in Mali Gücüyle Baş Etmek: Pekin’in Mali Dış Politikası” erişim tarihi 1 Kasım 2019. <http://www.gif.org.tr/dusundurenler/cin%E2%80%99in-mali-gucuyle-bas-etmek-pekin%E2%80%99in-mali-dis-politikasi-ken-miller>
- Mitter, Rana (2012). *Modern Çin*. (Çev: İnci Öztürk). Ankara: Dost Kitapevi Yay.
- Morrison, Wayne M. (2019). “China’s Currency Policy”. *In Focus, Congressional Research Service*.
- Mosher, Steven W. (2019). “How Communism is Dooming China’s Economy” erişim tarihi: 27 Ekim 2019. <https://nypost.com/2019/01/19/how-communism-is-dooming-chinas-economy/>

- Naisbitt John ve Naisbitt Doris (2011). *Çin'in Megatrendleri, Yeni Bir Toplumun Sekiz Dayanağı*. (Çev: Ümit Şensoy). İstanbul: Optimist Yayın Dağıtım.
- Narin, Müslüme (2007). "Çin Ekonomisindeki Büyümenin Dünya ve Türkiye Üzerine Etkileri". *ICANAS 38, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*. 223-248
- National Bureau of Statistics of China (2017). "2017 Doğrudan Yabancı Yatırımların Yoğunlaştığı Sektörler" erişim tarihi 10 Haziran 2019. <http://www.stats.gov.cn/english/>
- Ok Selçuk Tayfun ve İlyas Atilla İmrahor (1998). *Çin Halk Cumhuriyeti Tüketim Malları İhracat Araştırması*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Oktay, Fatih (2017). *Çin, Yeni Büyük Güç ve Değişen Dünya Dengeleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Orhan Z. Osman ve Erdoğan Seyfettin (2013). *İktisada Giriş*. Kocaeli: Umuttepe Yay.
- Öğütçü, Mehmet (1995). "2000'li Yıllara Doğru Yeni Ekonomik Süpergüç: Çin". *Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği*. (95): 7-182.
- Özdaşlı, Esmâ (2012). "Çin ve Rusya Federasyonu'nun Perspektifinden Şangay İşbirliği Örgütü". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6: 108-122.
- Özdurak, Tufan Samet (2015). *Hysteresis Makro İktisat*. İstanbul: İkinci Sayfa Yay.
- Özsoylu, Ahmet Fazıl (2006). *Çin Bir Devrin Uyanışı*. Ankara: Nobel Kitapevi.
- Öztürk, Nazım (2016). *Para Banka Kredi*. Bursa: Ekin Kitapevi.
- Öztürk Nurettin ve Sözdemir Ali (Ed.) (2011). *Makro İktisat*. İstanbul: Lisans Yay.
- Öztürk Serdar, Sözdemir Ali ve Gövdere Bekir (2006). "Çin: Washington Uzlaşmasından Beijing Uzlaşmasına". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 7(1): 61-73.
- Parasız, M. İlker (1994). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Parasız, İlker (2008). *İktisada Giriş*. İstanbul: Ezgi Kitapevi.
- Parasız, İlker (2010). *İktisadın ABC'si*. Bursa: Ezgi Kitapevi.

- PARS (2017). “Çin’in Üye Olduğu Uluslararası Örgütler” erişim tarihi: 26 Haziran 2019. <https://www.parsithalat.com/cinin-uye-oldugu-uluslararasi-orgutler/>
- PBOF (2005). “Public Announcement of the People’s Bank of China on Reforming the RMB Exchange Rate Regime” erişim tarihi: 12 Ağustos 2019. <http://www.pbc.gov.cn/english/130721/2831438/index.html>
- Pekcan, Cemre (2019). *Çin Dış Politikası ve ABD ile İlişkiler*. Bursa: Dora Yay.
- Peköz, Mustafa (2014). *Küresel Güçlerin Çatışma Merkezi, Asya ve Yükselen Çin*. İstanbul: Pales Yay.
- Peltier, Christine (2015). “China: A New Exchange Rate Policy”. *BNP PARIBAS, The Bank for Changing World*. 22-23.
- Ponting, Clive (2011). *Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi*. (Çev: Eşref Bengi Özbilen). İstanbul: Alfa Yay.
- Pryor, Ann (2010). “Chinamerica, The Uneasy Partnership That Will Change the World By Handel Jones”. *Mc Graw Hill Professional*. 1-3.
- Rudd, Kevin (2019). “China Political Economy into 2020” erişim tarihi: 30 Ekim 2019. <https://asiasociety.org/policy-institute/chinas-political-economy-2020>
- Sak, Elif (2014). “Kamu Diplomasisi ve Çin” *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*. 2(1): 10-25.
- Sander, Oral (2012). *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Saraçoğlu Metin ve Duran Cengiz (2008). “Çin Ekonomisindeki Reformlar ve Çin’in Dünya Ticaret Örgütüne Üyeliği Üzerine Bir Değerlendirme”. *Kamu- İş*. 10(1): 93-112
- Saray Mehmet Ozan ve Gökdemir Levent (2007). “Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları (1978-2005)”. *Journal of Yasar University*. 2(7): 681-686.
- Savaş, Vural Fuat (2016). *Bilmediğimiz Çin*. Ankara: Efil Yay
- Savaş, Vural Fuat (2008). *Politik İktisat*. İstanbul: Beta Yay.
- Seyidoğlu, Halil (2003). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*. İstanbul: Güzem Yay.

- Seyidoğlu, Halil (2013). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*. İstanbul: Güzem Can Yay.
- Sezen, Seriyeye (2009). *Çin'in İkinci Uzun Yürüyüşü*. Ankara: TODAİE Masaüstü Yayıncılık Bürosu.
- Shambaugh, David (2016). *Çin Küreselleşme Yolunda, Kısmi Güç*. (Çev: Latif Boyacı). İstanbul: Yarın Yay.
- Shi, Qin (1995). *Çin*. Beijing: New Star Publishers.
- Simayi, Ayixiamuguli (2014). "Dünya Ticaret Örgütü Uyuşmazlıkların Çözüm Sistemi ve Çin'in Taraf Olduğu Uyuşmazlıklar". *Akademik Bakış Dergisi*. 41: 1-23.
- Scaff Rebecca, Webb Lincoln ve Clahane Kyle (2018). "Understanding China's Currency Manipulation". *The Takeaway, Mosbacher Institute*. 9(1): 1-4.
- Sloman, John (2004). *İktisat Makro*. (Çev: Ahmet Çakmak). İstanbul: Bilim ve Teknik Kitapevi.
- Sürkan, Özer (2000). *Çin Halk Cumhuriyeti Tarihi-Kurulması-Gelişmesi Türkiye ve Diğer Devletlerle İlişkileri*. İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi.
- Tanrıdağlı, Ferhat Kurban (2019). *Küresel Güç Olma Sevdası, Çin Rüyası*. İstanbul: Çınaraltı Yay.
- The Economist (2004). "The Dragon and the Eagle". *A Survey of the World Economy, The Economist*. 1-18.
- The One Brief (2019). "China's Global Ambition: Balancing Opportunities And Risks In One Belt One Road". Erişim tarihi: 1 Kasım 2019. <https://theonebrief.com/chinas-global-ambition-balancing-opportunities-and-risks-in-one-belt-one-road/>
- The World Bank (2019). "Çin'in Yıllara Göre Büyüme Oranları" erişim tarihi: 8 Ekim 2019. <https://databank.worldbank.org/home.aspx>
- The World Bank (2019). "Yıllara Göre İnşaat Dahil Sanayi Sektörünün Değeri" erişim tarihi: 8 Eylül 2019. <https://databank.worldbank.org/home.aspx>

- The World Bank (2019). “Yıllara Göre Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık” erişim tarihi: 8 Eylül 2019. <https://databank.worldbank.org/home.aspx>
- Timurtaş, Mehmet Emin (2018). “Çin Halk Cumhuriyetinin Ekonomik ve Siyasi Geçmişinin Bugünkü Gelişim Sürecindeki Rolü”. *Sakarya İktisat Dergisi* 7(1): 52-69.
- TİSK Aylık Ekonomi Bülteni (2015). “TİSK Aylık Ekonomi Bülteni Genel Değerlendirme”. *TİSK Aylık Ekonomi Bülteni*. (78): 1-10.
- Tokatlıoğlu, İbrahim (2006). “Bir Kalkınma Stratejisi Olarak Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomik Reformları: 1978-1990 Dönemi”. *TİSK Akademi*. 1(1): 101-123.
- Trade Map (2019). “ABD’nin İhracat ve İthalat Yaptığı Ülkeler” erişim tarihi: 10 Ekim 2019.
https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1
- Trade Map (2019). “ABD’nin Yıllara Göre Çin’e Toplam Ürün İhracatı-İthalatı ” erişim tarihi: 8 Ekim 2019.
https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c156%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1
- Trade Map (2019). “Amerika Birleşik Devletleri’nin 2018 Yılında Yoğun Olarak İhraç ve İthal Ettiği Ürünler” erişim tarihi: 28 Eylül 2019.
<https://www.trademap.org/Index.aspx>
- Trade Map (2019). “Çin’in İhracat Yaptığı Ülkeler” erişim tarihi:15 Kasım 2019.
https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry.aspx?nvpm=1%7c156%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1
- Trade Map (2019). “Çin’in İthalat Yaptığı Ülkeler” erişim tarihi:15 Kasım 2019.
https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry.aspx?nvpm=1%7c156%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1

- Trade Map (2019). “Çin’in 2018 Yılında Türkiye’ye İthal ve İhraç Ettiği Ürünler” erişim tarihi: 28 Eylül 2019.
https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c156%7c%7c792%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1
- Trade Map (2019). “Çin’in Türkiye ile Ticareti” erişim tarihi: 10 Ekim 2019.
https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c156%7c%7c792%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1
- Trade Map (2019). “Çin’in Yıllara Göre ABD’ye İhracatı-ABD’den İthalatı” erişim tarihi: 12 Ekim 2019.
https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c156%7c%7c842%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1
- Trade Map (2019). “Türkiye’nin Çin’e 2007 ve 2013 Yılında İhraç ve İthal Ettiği Ürünler” erişim tarihi: 28 Eylül 2019.
https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c156%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1
- Trade Map (2019). “Türkiye’nin Dış Ticaret Dengesi” erişim tarihi: 10 Ekim 2019.
https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7cS00%7c2%7c1%7c1%7c3%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1
- Trade Map (2019). “Türkiye’nin İhracat ve İthalat Yaptığı Ülkeler” erişim tarihi: 10 Ekim 2019.
https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c%7c2%7c1%7c1
- Trade Map (2019). “Türkiye’nin 2018 Yılında Çin’e İhraç ve İthal Ettiği Ürünler” erişim tarihi: 28 Eylül 2019.
https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c156%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1

Trade Map (2019). “Türkiye’nin 2018 Yılında İhraç ve İthal Ettiği Ürünler” erişim tarihi: 28 Eylül 2019.

https://www.trademap.org/Product_SelProductCountry.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1

Trade Map (2019). “Ülkelere Göre Amerika Birleşik Devletleri Dış Ticaret Dengesi” erişim tarihi: 10 Ekim 2019.

https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS_Graph.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c3%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1x

Trade Map (2019). “2018 Yılında ABD’nin Çin’den İthal ve İhraç Ettiği Ürünler” erişim tarihi: 28 Eylül 2019.

<https://www.trademap.org/Bilateral.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c156%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c%7c1%7c1%7c1>

Trade Map (2019). “2008 Yılında ABD’nin Çin’e İhraç ve İthal Ürünler” erişim tarihi: 28 Eylül 2019.

https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c842%7c%7c156%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1

Trade Map (2019). “2018 Yılında Çin’in ABD’ye İhraç ve İthal Ettiği Ürünler” erişim tarihi: 9 Aralık 2019.

<https://www.trademap.org/Bilateral.aspx?nvpm=1%7c156%7c%7c842%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1>

TÜİK (2019). “Türkiye’nin Çin İle Dış Ticareti” erişim tarihi: 13 Ocak 2020.
<https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=4¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=58087>

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (2019). “Gösterge Niteliğindeki Merkez Bankası Kurları” erişim tarihi: 05 Aralık 2019.

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Doviz+Kurlari/Gosterge+Niteligindeki+Merkez+Bankasi+Kurlarii/>

- Türkiye Cumhuriyeti Dış İlişkileri Bakanlığı (2019). “Ülke Künyesi” erişim tarihi: 27 Eylül 2019. <http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-kunyesi.tr.mfa>
- Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı (2018). “Ülke Profili” erişim tarihi 28 Ekim 2019. <https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/cin-halk-cumhuriyeti/ulke-profil>
- Uludağ, Mehmet B. (2014). *Dünya Siyasi Tarihi*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yay.
- UNCTADSTAT (2019). “ABD’de Doların Değeri ve Enflasyon Oranı” erişim tarihi: 18 Ekim 2019. <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>
- UNCTADSTAT (2019). “Çin’e Doğrudan Yabancı Yatırımlar Girişi” erişim tarihi: 10 Mayıs 2019. <https://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html>
- UNCTADSTAT (2019). “Doğrudan Yabancı Yatırımlar Çıkışı” erişim tarihi: 10 Mayıs 2019. <https://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html>
- UNCTADSTAT (2019). “Yıllara Göre Para Birimlerinin Değeri” erişim tarihi: 11 Kasım 2019. <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>
- United States Census Bureau (2019). “U.S. Trade in Goods With China” erişim tarihi: 11 Ocak 2020. <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>
- United States Census Bureau (2019). “1985- 2001 Arası ABD-ÇHC Dış Ticaret Değeri” erişim tarihi: 11 Ekim 2019. <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>
- Ünsal, Erdal M. (2011). *İktisada Giriş*. Ankara: İmaj Yay.
- Ünsal, Erdal M. (2005). *Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Açık Ekonomi Makro İktisadı*. Ankara: İmaj Yay.
- Wasserstorm, Jeffrey N. (2011). *21. Yüzyılda Çin, Çin Hakkında Bilmek İstedığınız Her Şey*. (Çev: Hür Güldü). İstanbul: İletişim Yay.
- White, Thomas (2017). “U.S. Designates China As Currency Manipulator For First Time In Decades” erişim tarihi: 2 Kasım 2019. <https://www.reuters.com/article/us-usa-trade-china-currency/us-designates-china-as-currency-manipulator-for-first-time-in-decades-idUSKCN1UV2BK>

- Whitman, Marina V.N. (2019). “Is a Global Currency War Still Possible?”. *The International Economy*. 1-34.
- Wilbur, C. Martin (2019). “China” erişim tarihi: 30 Ekim 2019: <https://www.britannica.com/place/China>
- World Inequality Database (2019). “1950-2018 Yılları Arası Çin’in Kişi Başına Düşen Mili Geliri” erişim tarihi: 9 Ekim 2019. <https://wid.world/country/china/>
- World Inequality Database (2019). “1870-2018 Yılları Arası ABD’nin Kişi Başına Düşen Mili Geliri” erişim tarihi: 26 Kasım 2019. <https://wid.world/country/usa/>
- World Trade Organization (2019). “ABD 1981-2018 Yılı Toplam Ürün İhracatı” erişim tarihi: 8 Ekim 2019. <https://data.wto.org/>
- World Trade Organization (2019). “ABD’nin Yıllara Göre Toplam Ürün İthalatı” erişim tarihi: 8 Ekim 2019. <https://data.wto.org/>
- World Trade Organization (2019). “Türkiye’nin Yıllara Göre İhracatı ve İthalatı” erişim tarihi: 10 Ekim 2019. <https://data.wto.org/>
- World Trade Organization (2019). “1993-2018 Yılları Arası Çin’in Toplam Ürün İhracatı” erişim tarihi: 1 Mayıs 2019. <https://data.wto.org/>
- World Trade Organization (2019). “1993-2018 Yılları Arası Çin’in Toplam Ürün İthalatı” erişim tarihi: 1 Mayıs 2019. <https://data.wto.org/>
- Xiaosi, Ren (2017). *Çin Rüyası, Çin ve Dünya’nın Geri Kalanı İçin Ne Anlama Geliyor*. (Çev: Daniyar Kassymov). İstanbul: Yeni İnsan Yay.
- Yağmur Mete Han ve Karakaya Gencay (2018). “Çin Sanayi Sektörünün Yapısal Değişimi: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Dersler”. *Maliye ve Finans Yazıları*. 110: 161-174.
- Yalçiner, Kürşat (2008). *Uluslararası Finansman*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Yıldırım Kemal, Karaman Doğan ve Taşdemir Murat (2012). *Makro Ekonomi*. Ankara: Seçkin Yay.
- Yılmaz Rasim ve Koyuncu Cüneyt (2005). *Çin: Dragon Ekonomisinin Önlenemeyen Yükselişi*. Ankara: Ekin Kitapevi.

Yung Raymond ve Leung Jimmy (2012). “Foreign Banks in China”. *PWC*. 1-107.

Yücel, Mualla Uydu (2014). “Çin Tarihi”. *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Tarih Lisans Programı*. 1-340.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Bahar DURSUN

Uyruğu: Türkiye Cumhuriyeti

Doğum Tarihi ve Yeri: 01.05.1993 / Zara

E-posta : baharzd@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Anadolu Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü	2015
Lisans	Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü	2017